Мигел де Сервантес

Знаменитият идалго Дон Кихот де Ла Манча

ПЪРВА ЧАСТ

ПРОЛОГ

Читателю, ти, който разполагаш със свободно време, няма нужда да ти се кълна, за да ми повярваш, че желая от все сърце тази книга, като рожба на духа, да е най-хубавата, най-забавната и най-умната от всички книги. Но, разбира се, не можех да не се подчиня на закона на природата, според който всяко живо същество създава само подобни на себе си. Какво друго бе способен да създаде безплодният ми и недостатъчно образован ум освен историята на един мършав син, съсухрен, своенравен и изпълнен с мисли, по-особени от тези на другите, мисли, които никого другиго не са могли да осенят? Син, роден в затворническа килия, в която всички неудобства си дават среща и всеки тъжен шум е като у дома си? Тишината, мирната обстановка, полската свежест, ведрината на небето, ромонът на изворите, спокойствието на духа често съдействуват и най-безплодните музи да се покажат плодовити и да дарят света с рожби, които го радват и ощастливяват. Случва се баща да има грозен син, без никакъв чар, но любовта го заслепява и той не съзира недостатъците му. Напротив, в неговите очи тези недостатъци се превръщат в положителни качества и той го представя под тази светлина на приятелите си. Аз обаче съм всъщност пастрок, а не роден баща на Дон Кихот и не ще вървя по течението. Не ще те моля, скъпи читателю, така както другите го правят, едва ли не със сълзи на очи, да извиниш или да отминеш недостатъците, които ще забележиш в тази моя рожба. Ти не си сродник, нито приятел на моя герой. Имаш ум в главата си и можеш да преценяваш нещата не по-лошо от всеки друг. В своя дом ти имаш право да се разпореждаш така, както кралят с държавните работи. Сигурно ти е известна поговорката: „Под плаща си и краля убивам“1. Всичко това ти развързва ръцете и те освобождава от всякакво задължение и принуда, така че ти можеш да прецениш моята история както ти се иска, без да се боиш, че ще ти потърсят сметка за злото или че ще те наградят за доброто, което ще кажеш за нея.

Бих желал да ти представя книгата такава, каквато си е, без украсата на предговор и без многобройните обичайни сонети, епиграми и възхвали, които авторите поставят обикновено в началото на творбите си. И нека призная, че трудът, който положих, за да

напиша самата книга, бе нищожен, като го сравнявам днес с усилието да съчиня предговора, който сега четеш. Много пъти вземах перото и много пъти го захвърлях, защото не знаех какво точно трябва да кажа. И ето че един ден, докато седях затруднен пред лист хартия с перо на ухото, облакътил се на масата, подпрял глава на ръка, и мислех какво да пиша, в стаята влезе неочаквано един мой приятел, човек разсъдлив и духовит, и като ме видя така потънал в мисли, запита ме за причините на моята загриженост. Без нищо да крия, аз му казах, че обмислям предговора към историята на Дон Кихот. Разправих му, че този предговор така ме затруднява, че не само нямам желание да го напиша, но че съм готов дори да не извадя на бял свят подвизите на този благороден рицар.

— Как искате вие да не ме смущава присъдата на читателя, този най-древен законодател, който ще отбележи, че издавам сега, под нарасналото бреме на възрастта, след толкова години, проспани в безмълвието на забравата, едно произведение, сухо като лико, лишено от въображение, с неиздържан стил, с оскъдно съдържание, без всякаква научна и познавателна стойност, без цитати по полетата на страниците и анотации в края на книгата, когато виждам как други книги, макар и от повествователен и светски характер, са изпълнени със сентенции на Аристотел, на Платон и на множество други философи, които карат читателите да ахкат от възхищение и да смятат авторите им за хора начетени, учени и красноречиви? А има ли нужда да се казва какво става, когато в тези книги се цитира Светото писание? Няма съмнение, че читателите ще отсъдят с какво авторите на тези трудове не падат по-долу от свети Тома и от други първоучители на църквата и че показват такава изумителна изобретателност, която им позволява в един ред да опишат похождение на безпътен любовник, а на следния ред да ви поднесат откъс от християнска проповед, която изпълва душата ви с удоволствие и наслада, когато я четете или слушате. Читателят не ще намери подобно нещо в книгата ми, тъй като аз нямам какво да отбележа по белите полета, нито пък мога да прибавя нещо в края й, а освен това не зная по какви автори се водя в разказа си, поради което не съм в състояние да дам в самото начало на труда си, както всички правят, азбучен списък, който да започва с Аристотел и да завършва с Ксецофонт, Зоил или Зевкис, макар единият от тях да не е бил нещо повече от злоезичник, а другият — художник. В книгата ми ще липсват също начални сонети или поне сонети, написани от херцози, маркизи, графове, епископи, благородни дами или именити поети,

макар и да зная, че лесно мога да ги намеря, стига да помоля за това двама или трима мой приятели занаятчии, които ще съчинят сонети, по-хубави от тези на много най-известни поети на Испания. С една дума, сеньоре и приятелю мой — добавих аз, — решавам Дон Кихот да остане заровен в архивите си в Ла Манча, докато небето не изпрати човека, който ще го украси с всичко това, което сега му липсва. Аз се чувствувам неспособен да се справя с тази задача поради оскъдните си познания и недостатъчно образование и защото съм ленив по природа и ме мързи да търся автори, които да кажат неща, които сам мога да кажа и без тяхна помощ. Поради тези именно причини ме намирате тъй загрижен и възбуден. Те, струва ми се, не са маловажни.

Приятелят ми ме изслуша, плесна се по челото, прихна да се смее и каза:

— Ей богу, братко, едва сега съзнавам, че е погрешно мнението, което съм си създал за вас в течение на дългото ни познанство. Мислех, че сте умен и че обмисляте всички ваши действия, но сега виждам, че тези способности са толкова далече от вас, колкото е далече небето от земята. Как е възможно такива дребни и лесно преодолими трудности да смутят зрял ум като вашия, свикнал да се справя успешно с много по-големи затруднения? Вярвайте ми, този смут не се дължи на недостатъчно способности, а на преголяма умствена леност. Искате ли да ви докажа, че съм прав? Напрегнете вниманието си и ще видите, че само за миг ще премахна всички ваши затруднения и ще запълня всички мними празнини, които ви смущават, плашат и възпират да издадете историята на вашия знаменит Дон Кихот; светило и огледало за цялото странствуващо рицарство.

— Кажете — отвърнах аз, като чух думите му, — как[29] смятате да ме извлечете от бездната на страха и да хвърлите светлина в хаоса на моето смущение?

На това той отговори:

— Първата спънка, за която говорите, а именно липсата на начални сонети, епиграми и възхвали, които трябва да бъдат написани от високопоставени и титулувани личности, може да се отстрани, ако си дадете труда да ги напишете сам, след което можете да ги кръстите и да им дадете каквито имена си пожелаете, като ги припишете на отец Хуан Индийски6 или на императора на Трапезунд, за които се разказва, доколкото знам, че са били прочути поети. Но ако те не са били в действителност поети и се намерят педанти и бакалаври, които биха почнали да шепнат зад гърба ви истината и се опитат да ви

засегнат, хич не им обръщайте внимание. Дори и да докажат, че сте излъгали, няма да ви отрежат ръката, с която сте написали тези неистини.

А относно нуждата да се цитират в полето на страниците произведенията и авторите, от които ще черпите поговорки и сентенции за вашата история, ще трябва да се постараете да поместите сполучливо някои сентенции и латински фрази, които знаете наизуст или можете без особено усилие да намерите. Тъй например, когато говорите за свобода или робство, ще цитирате „Non bene pro to libertas venditur auroo“9, а в полето на съответната страница ще пишете името на Хораций или на този, който го е казал. Ако ли пък става дума за всемогъществото на смъртта, пишете веднага: „Pallida mors aequo pulsat pede pauperum tabernas, regumque turres“11.

Ако ли пък трябва да споменете нещо за дружелюбието и любовта, които Бог ни повелява да проявяваме към неприятеля си, поровете се в Светото писание, което можете да намерите и без да сте много любознателен, и цитирайте словата не на друг, а на самия Господ-Бог: „Ego autem dico vobis: diligite inimicos vessstros“12.

Ако ли пък се говори за зли помисли, позовете се на Евангелието: „De corde exeunt cogitationes malae“13. Стане ли пък дума за постоянството на приятелите, подръка ви е Катон, който е казал: „Докато си щастлив, много приятели ще имаш, но дойдат ли черни дни, ще останеш сам“. 14

(Това по-горе е с гръцки букви, и понеже нямам гръцки драйвер за под ДОС, нито гръцки синтезатор, го преписвам от бележките в края на книгата. Виктор от http://bezmonitor.com)

С тия латински изречения и с други подобни ще можете[30] да минете за граматик, а да си граматик в наши дни, не е малка чест и не е без полза.

А дойде ли ред за анотации в края на книгата, най-безпогрешно ще може да ги съберете по следния начин: ако споменете в книгата си за някой великан, направете така, че той да бъде Голиат, и тогава без особен труд ще имате готова бележката. Ще кажете: „Великанът Голиас или Голиат е филистимянин, когото овчарят Давид убил с камък от прашката си в долината на Теребинт, според както се разказва в Книгата за царете, глава…“, в която ще намерите тези думи.

След това, ако искате да минете за човек, сведущ в областта на светските науки и голям космограф, ще намерите начин да споменете във вашата история за река Тахо и ето ви изведнъж друга бележка със следното съдържание: „Река Тахо е наречена така по името на един

испански крал, извира в еди-коя си местност и се влива в океана, галейки стените на славния град Лисабон. Казват, че реката влачи златни пясъци и пр…“ Ако в разказа ви се появят разбойници, ще ви предложа историята за Как, която зная на пръсти. Ако ли пък стане дума за блудни жени, епископът на Мондониедо ще ви заеме своите Ламиа, Лаида и Флора — а вие с този цитат ще увеличите авторитета си. Ако търсите пример за жестоки жени, ще вземете от Овидий неговата Медея. Касае ли се за вълшебници и магьосници, Омир ще ви помогне със своята Калипсо, а Вергилий — с Цирцея. А пишете ли за славни военачалници, Юлий Цезар ще ви предложи сам себе си за образец в своите „Коментари“, а Плутарх ще ви посочи хиляди александровци. Дойде ли ред да описвате любовни приключения, колкото и слабо да владеете тосканския език, ще извикате на помощ Леон Евреина, който ще препълни чашата ви с примери. А ако не искате да се впущате в пътешествия из чужди земи, в дома си сигурно ще намерите книгата на Фонсека „За любовта към Бога“, съдържаща всичко, което може да хрумне на вас и на най-изобретателния човек в тази област. Не ви остава в края на краищата нищо друго, освен да си дадете труд да цитирате тези имена или да споменете във вашата книга тези истории, които изброих, като оставите на мене грижата да поставя бележките и анотациите. Обещавам ви да изпълня всички полета и да напиша няколко листа за края на книгата.

Нека се занимаем сега със списъка на автори, какъвто има[31] в други книги и какъвто липсва във вашата. Лек за това се намира много лесно, ще трябва само да намерите книга, която да съдържа пълен списък с автори от първата до последната буква на азбуката, както сам вие казахте. Същия този азбучен списък поставете във вашата книга и не се тревожете никак дори ако се открие измамата, поради това, че вие не сте имали никаква нужда да черпите знания от тези автори. Все ще се намери някой наивен читател, който да повярва, че сте използвали всички тези автори за вашата проста и обикновена история. Накрая, ако този дълъг поменик от автори не послужи за друго, то поне ще даде тежест на вашата книга. Още повече че никой не ще седне да проверява дали наистина сте чели, или не тези автори, защото от това няма да му стане нито по-топло, нито по-студено. От друга страна, тази ваша книга, ако добре съм схванал смисъла й, не се нуждае никак от нещата, които според вас й липсват, тъй като тя от край до край е разобличение на рицарските романи, а за тях нито Аристотел е споменал каквото и да било, нито свети Василий е казал нещо, нито Цицерон е имал някаква представа. Невероятните

безсмислия, които се изреждат в нея, нямат нищо общо със строгото спазване на историческата истина, нито с наблюденията на астрологията. Те не се засягат нито от геометрическите измерения, нито от оборването на ораторски доводи. Книгата ви не си поставя за задача да проповядва и не смесва божиите с човешките дела — тъкан, от която никой добър християнин не трябва да си крои дрехи. Когато пишете, трябва единствено да се придържате към подражанието на съществуващото. Колкото то е по-съвършено, толкова по-хубаво ще бъде това, което ще напишете. И понеже вашето произведение цели над всичко друго да унищожи влиянието и значението, което рицарските романи са придобили в света сред непросветеното общество, няма защо да ходите да просите от философите сентенции, да търсите съвети от Светото писание, вдъхновения от поетите, благозвучни фрази от ораторите и чудеса от светиите. Дайте си само труд речта ви да се лее, с изразителни, пристойни и добре подредени слова, фразите ви да са благозвучни и празнични и да разкриват по най-правилен начин всичко, което искате да кажете. Изразявайте понятно вашите мисли, без да ги оплитате и замъглявате. Постарайте се също да разсмеете с вашата история меланхоличния читател, да развеселите[32] още повече веселяка, да не отегчите неукия, да накарате прозорливия да се възхити от изобретателността ви, да не я презре взискателният, а истинският познавач да не престане да я възхвалява. Поставете си всъщност за цел да разрушите зле скърпената постройка на тези рицарски романи, ненавиждани от немалко хора и хвалени от много повече. Постигнете ли това, вие постигате много.

Изслушах с дълбоко мълчание това, което каза моят приятел, и думите му се запечатаха тъй дълбоко в мене, че ги възприех, без да му възразя, и реших да изградя с тях този предговор, който ще ти покаже колко е умен, драги читателю, този мой приятел и, колко голямо бе щастието ми да намеря в най-трудния час такъв съветник. Ти ще почувствуваш и облекчение, когато видиш колко искрена и неподправена ти се предлага историята на знаменития Дон Кихот де Ла Манча, на човека, когото всички жители на Монтиелското поле считат единодушно за най-целомъдрения любовник и за най-юначния рицар от всички, които от много години насам са се подвизавали в този край. Съвсем не искам да преувеличавам услугата, която ти правя, като те запознавам с толкова забележителен и достоен рицар, но държа да ми бъдеш благодарен за запознанството ти със славния му оръженосец Санчо Панса, в чието лице, струва ми се, съм съчетал всички достойнства на оръженосците, описани най-безразборно в безброй

празнословни рицарски романи. Нека Господ да ти дава здраве, пък и мен да не забравя! Vale 20!

ГЛАВА ПЪРВА,

в която се говори за нрава и обичаите на знаменития Дон Кихот де Ла Манча

В едно село на Ла Манча, за чието име не искам да си спомня, живееше неотдавна един идалго 2 от ония, които притежават копие, стар щит от биволска кожа, мършав кон и бързонога хрътка. За обед оля 3 от варено месо, по-често говеждо и по-рядко овнешко, за вечеря обикновено кълцано месо, подправено със сол, пипер, оцет и лук, яйца със сланина в[33] събота, леща в петък и по някой гълъб за прибавка в неделя — ето тези ястия изчерпваха три четвърти от доходите му. Останалата четвърт отиваше за облекло: за празник — връхна дреха от веларте, панталон от кадифе, наречен калсас, 6 и пантофи от същия плат, а за делник — дреха от тънък вълнен плат. В дома му живееха една икономка, която беше надхвърлила четиридесетте, и една негова племенница, която нямаше и двадесет години, както и едно момче ратайче, което вършеше полска и домашна работа. То умееше еднакво сръчно да оседлава коня на господаря си и да върти ножицата за подкастряне на овошките. Нашият идалго беше на около петдесет години, як, но мършав, със сусухрено лице. Той обичаше да става много рано и да ходи на лов. Казват, че презимето му било Кихада или Кесада, но по този въпрос не са единни авторите, които пишат за него, макар и да има правдоподобни съображения да се вярва, че се е казвал Кехана. Но това не е от особено значение, стига разказът ни в нищо съществено да не се отклонява от истината.

Трябва да се знае освен това, че нашият идалго беше посветил свободните си часове (а такива бяха повечето му часове през годината) на рицарските романи, които четеше с такава страст и наслада, че почти напълно занемари и лова, пък дори и имота си. Тази негова любознателност и побърканост стигна дотам, че той продаде много фанеги орна земя, за да си купи рицарски романи, и така той напълни дома си с всички подобни книги, които можа да намери. Най-много му допадаха романите, съчинени от прочутия Фелисиано де Силва, защото, той считаше, че ясният му стил и сложните му словосъчетания са същински перли. Особено обичаше да чете любовни излияния и

покани за двубой, дето често намираше писания като следните: „Правдивостта на неправдата в отношенията ви към правдата ми дотам накърнява чувството ми към правда, че право се оплаквам от вашата красота…“ Или пък: „Високите небеса на вашата божественост, които по божествен начин ви прикрепят към звездите, ви правят достойна за достойнството, което с право удостоява вашето величие…“

Тези съждения караха горкия рицар да си губи ума и той прекарваше безсънни нощи, за да си ги разясни и вникне в смисъла им, до който нямаше да може да се добере и самия Аристотел дори и да възкръснеше нарочно за целта.[34]

Трудно му беше да се съгласи с това, което се разказваше за раните, които нанасял и получавал дон Белианис, защото си мислеше, че колкото и опитни да са били лекарите, които са го лекували, все са щели да останат следи и белези по лицето и тялото на този прославен рицар. Но въпреки всичко хвалеше писателя за това, че в края на книгата си обещаваше да продължи безкрайните приключения, често го обземаше желание да грабне перото и да довърши сам той книгата точно така, както бе обещал авторът, което несъмнено щеше да направи, и то навярно с успех, ако не го отвличаха постоянно други, по-важни мисли. Спореше често със селския свещеник (човек образован, получил учена степен в университета в Сигуенса) по въпроса кой е по-храбър рицар: Палмерин Английски или Амадис Галски. Но бръснарят на селото, Николас, поддържаше, че никой не може да се сравни с Рицаря на слънцето освен може би дон Галоар, брат на Амадис Галски, който се справял с всякакви Положения, не бил изнежен рицар и плачлив като брат си, а що се отнася до храбростта, с нищо не му отстъпвал.

С една дума, нашият идалго се задълба дотолкова в тези книги, че четеше непрекъснато, през деня от съмване до здрач и през нощта от здрач до съмване. И тъй като Дон Кихот малко спеше, а много четеше, мозъкът му се изсуши дотам, че в крайна сметка нашият герой изгуби съвсем ума си. Въображението му преливаше от всичко онова, което четеше в книгите: магии, разпри, боеве, покани за двубой, рани, обяснения в любов, любовни похождения и мъки и какви ли не други невероятни измислици. В главата му заседна здраво мисълта, че тези купища измислици и фантастични истерии са неопровержими исторически събития. Казваше, че Сид Руй Диас е отличен рицар, но че не може да се сравни в никой случай с Рицаря на пламтящия меч, който само с един удар на меча си бе разсякъл на две половини два свирепи, чудовищни великана. По-добро беше отношението му към

Бернардо дел Карпио, защото бе убил в Ронсесвалиес омагьосания Роланд, като прибягнал до хитростта на Херкулес, който удушил в прегръдките си Антей, син на Земята. Изказваше се много ласкаво за великана Морганте, който, макар и да бил от рода на гигантите — същества надменни и груби, единствен показвал общителен нрав и добро възпитание. Но Дон Кихот изпитваше най-голяма слабост към[35] Риналд де Монталбан, и то особено когато си го представяше как напуска замъка, за да обира де кого завърне, и най-вече за това, че бе задигнал в задморски страни идола на Мохамед, цял от злато, както разказва животоописанието му. За да може да накаже със собствената си ръка изменника Ганелон, той беше готов да жертвува икономката си и дори самата си племенница в прибавка.

И ето че когато се умопобърка окончателно, на него му хрумна най-странната мисъл, която е спохождала някога луд човек по света. Стори му се уместно и необходимо както за собствена прослава, така и в полза на родината си да стане странствуващ рицар и да тръгне по света на кон и с оръжие в ръка да търси приключения и върши това, което са правили рицарите в прочетените от него книги, а именно: да изкоренява неправди, да се излага на рискове и опасности и по този начин да спечели безсмъртно име и слава. Бедният, виждаше се вече награден за храбростта си най-малко с кралската корона на Трапезунд! Потънал в тези толкова приятни за него мисли и воден от необикновеното удоволствие, което те му доставяха, побърза да приложи на дело своите намерения. Първо се залови да почисти доспехите, останали от прадедите му, които, покрити с ръжда и мухъл, забравени от векове, се търкаляха в един ъгъл. Почисти ги и ги поправи доколкото му беше възможно, но забеляза в тях голям недостатък: на шлема, липсваше забралото. Тук му дойде на помощ неговата голяма изобретателност. Изработи от картон нещо като половин забрало, с което поне привидно допълни шлема. Истина е обаче, че за да изпробва якостта му, той измъкна шпагата си, нанесе му два удара, като още с първия унищожи за един миг труда на цяла седмица. Леснината, с която разби на парчета забралото, го смути и за да се осигури срещу подобна опасност, се залови наново за работа, като подсили забралото отвътре с железни пластинки. Накрая якостта му го задоволи и без да рискува с нов опит, сглоби шлема и го прогласи за съвършено изделие.

Отиде след това да огледа коня си, който, макар и на години повече, отколкото са куартите в един реал и с недостатъци, по-многобройни от тези на коня на Гонела, който tantum pellis et ossa fuit

22 му се видя по-съвършен от Буцефал на Александър Македонски и от Бабиека на Сид. Цели четири дни изминаха, докато реши какво име да му даде,[36] защото (както си говореше сам на себе си) не беше никак оправдано конят на такъв знаменит рицар, а и сам по себе си тъй прекрасен, да остане без известно име. Напротив, стараеше се да му даде такова име, че да се знае кой е бил той, преди господарят му да стане странствуващ рицар, и кой е той сега, защото съвсем естествено беше, като се промени положението на господаря, и конят да промени името си и да получи ново, славно, внушително име, което да отговаря на новия сан и положение на господаря му. И тъй, след като измисли, отхвърли, съчини, не одобри и отново състави множество имена, реши най-сетне да го назове Росинант — име, което му се видя възвишено, звучно, многозначително, в смисъл, че той някога, преди да стане пръв между всички коне в света, е бил обикновен кон.

Кръстил коня си с име, което беше напълно по вкуса му, реши да измисли ново име и за себе си и трябваше да минат нови осем дена, докато се спре на Дон Кихот, име, което даде основание на авторите на тази толкова правдива история да твърдят, че истинското име на нашия идалго е било Кихада, а съвсем не Кесада, както други твърдят. Но като си спомни, че юначният Амадис не се задоволил със сухото име Амадис, а добавил към него името на своето царство и отечество и се назовал Амадис Галски, и той като добър рицар реши да добави към своето и името на своята родина и да се нарече Дон Кихот де Ла Манча. По този начин на всекиго щеше да стане ясно от какъв род и страна произхожда, като освен това удостояваше родината си с честта да носи името й.

След като почисти оръжието си, направи за шлема си забрало, даде ново име на коня си, а и сам промени своето, реши, че само едно нещо му остава: да намери дама, в която да се влюби. Защото странствуващ рицар без любима е дърво без листа и плод, тяло без душа. Дон Кихот разсъждаваше така: „Ако аз, за зло или за добро, срещна някъде някой великан, което се случва често в живота на странствуващите рицари, и го съборя с копието си или го разсека на две, или най-сетне го победя и заставя да моли за милост, няма ли да е добре да имам дама, на която да го изпратя в дар? Той ще отиде при моята нежна господарка, ще коленичи пред нея и ще й каже със смирен и покорен глас: «Аз, сеньора, съм исполинът Каракулиамбро25, владетел на остров Малиндра[37]пия26, победен в двубой с Дон Кихот де Ла Манча, чиито подвизи превъзхождат всяка похвала. Той заповяда да се явя пред ваша милост и да се поставя в пълно разположение на ваше

величие.»“ О, как ликуваше нашият добър рицар, когато произнесе тази реч, и колко повече се зарадва, когато намери коя да нарече своя дама! Казват, че в село, близко до неговото, живеела хубава селска девойка, в която той бил влюбен по едно време, макар тя, както се разбира само по себе си, никога да не била забелязала неговата любов и да не му обърнала никакво внимание. Името й било Алдонса Лоренсо. Нея именно реши той да избере за дама на своето сърце. Като търсеше за нея ново име, което да отговаря на неговото и да напомня името на принцеса и високопоставена сеньора, назова я Дулсинея дел Тобосо, защото бе родена в Тобосо. Това име му се стори благозвучно, особено и многозначително, както всички останали, които беше вече измислил.

ГЛАВА ВТОРА,

в която се разказва за първия поход на знаменития Дон Кихот като рицар

Когато завърши всички тези приготовления, Дон Кихот реши да не отлага повече изпълнението на плана си, защото го измъчваше мисълта, че светът щеше да понесе тежко всяко негово закъснение, толкова велики бяха задачите, които го очакваха: да отмъщава за обиди, да премахва неправди, оправя неуредици, изкоренява злоупотреби и възстановява правата на онеправданите. И тъй, без никого да посвети в намеренията си и без никой да го види, рано, преди да се съмне, в един от юлските дни, който обещаваше да бъде много горещ, той си сложи доспехите, постави на главата си зле стъкмения шлем, възседна Росинант, взе щита и копието и излезе на полето през задната врата на двора, безкрайно доволен и радостен, че е успял тъй леко, без мъчнотии, да започне осъществяването на хубавите си замисли. Но щом се видя на полето, в главата му се вгнезди толкова страшна мисъл, че малко остана да се откаже от започнатото дело: дойде му на ум, че не е посветен в рицарско звание и че според закона на рицарството нито може, нито трябва да встъпя в бой с рицари. Пък дори и да беше посветен, длъжен беше като нов рицар да носи „бели доспехи“, и да не изписва девиз върху щита си, докато със собствени усилия не го спечели. Тези мисли го разколебаха. Но лудостта му беше по-силна от всяка повеля на разсъдъка и той намисли да бъде посветен от първия срещнат по пътя си рицар, така както бяха постъпвали много други рицари според прочетеното в книгите, които бяха го докарали до това състояние. Що се отнася до „белите доспехи“, Дон Кихот се зарече да изчисти своите така, че да станат по-бели от хермелин. Той се успокои и продължи своя път, който всъщност беше свободно избран от коня му. В това той смяташе, че се крие същността на приключенията.

Яздейки по пътя, нашият новоизпечен рицар си говореше сам на себе си: „Има ли съмнение, че някой ден, когато ученият историк седне да опише славните ми подвизи, ще започне разказа за моя пръв поход като рицар в този толкова ранен час по следния начин: «Едва-що

руменият Аполон бе разпуснал по лицето на широката и просторна земя красивите си златни къдри, едва-що малките пъстроцветни птици бяха поздравили с нежните си и сладки песни появата на розовата Аврора, която, напуснала мекото ложе на ревнивия си съпруг, надникваше през вратите и прозорците на обикновените смъртни жители на Ла Манча, когато славният рицар Дон Кихот де Ла Манча се вдигна от меките си постели, метна се на прочутия си кон Росинант и започна да странствува из древното и знаменито Монтиелско поле.»“

И действително той странствуваше точно из това поле. „Щастливо ще бъде — добави той — времето и щастлив ще бъде векът, когато ще станат известни славните ми подвизи, достойни да бъдат излети от бронз, издялани от мрамор или изобразени на платна, за да се запазят в паметта на поколенията. О, мъдри вълшебнико, който и да си ти, комуто ще се падне честта да станеш летописец на тази странна история! Моля те, не забравяй добрия ми Росинант, вечен мой спътник по всички друмища.“ Малко след това Дон Кихот добави, сякаш наистина беше влюбен: „О, княгиньо Дулсинея, господарко на това пленено сърце. Голяма обида ми нанесохте, като ме отблъснахте и отхвърлихте с жестоката си и строга заповед да не се явявам пред вашата красота. Смилете[39] се, сеньора, и си спомнете за това покорно вам сърце, което толкова страда заради любовта си към вас.“

Към тези глупости той прибави и много други в духа на прочетеното в книгите си, като подражаваше, доколкото му бе възможно, на техния език. При това той напредваше толкова бавно, а слънцето тъй бързо се издигаше и тъй силно започваше да прежуря, че имаше опасност да размекне мозъка му, ако такъв беше изобщо останал в главата му.

Почти целия ден броди той, без да му се случи нещо забележително, и това го отчайваше, защото гореше от желание да се срещне час по-скоро-с някого, комуто да докаже силата на мишците си. Едни автори твърдят, че първото му приключение станало при прохода Лаписе. Други казват, че първият му подвиг е бил с ветрените мелници. Но от това, което можах да установя и което открих в летописите на Ла Манча, се разбира, че Дон Кихот странствувал цял ден и привечер той и конят му били капнали от умора и примрели от глад. Като се оглеждал на вси страни с надеждата да съзре някой замък или някоя овчарска хижа, където да се приюти, похапне и си почине, Дон Кихот забелязал недалече от пътя, по който се движел, един хан, който му се сторил пътеводна звезда, водеща не към предверието, а направо към самия дворец на спасението му. Пришпорил коня си и

стигнал до него, преди да се мръкне напълно. И ето как продължава своя разказ летописецът:

Пред портата на хана стояха случайно две млади жени, от тези, наречени „дел партидо“2, които пътуваха за Севиля заедно с мулетари, решили да нощуват тук. Нашият ловец на приключения, който всичко мислеше, виждаше и си представяше по образ и подобие на това, което беше чел, веднага щом видя хана, си въобрази, че се намира пред замък с четири кули с блестящи сребърни игли, на който дори не липсваше подвижен мост над дълбок ров, с една дума, замък от тези, които се описват в романите. Като стигна на няколко крачки от хана или мнимия замък, Дон Кихот дръпна юздите и спря Росинант, тъй като очакваше някое джудже да се появи на бойниците, за да извести с тръбен зов, че рицар стои пред вратите на замъка. Но като видя, че никой не се явява и че Росинант тегли към конюшнята, Дон Кихот се приближи до вратата на хана и видя двете леки жени, които му се сториха прекрасни девойки или изтънчени дами, излезли да се[40] поразходят пред замъка. В това време съвсем случайно един свинар, който събираше пръснатите си из стърнищата свине (моля за прошка, но тези животни се наричат само така), изсвири с рог, за да ги подбере. Дон Кихот си представи веднага това, което желаеше, а именно, че тръбачът известява за пристигането му. Извънредно доволен, той се приближи до хана и до дамите, които, щом видяха да идва човек с такива доспехи и въоръжен с копие и щит, се изплашиха и решиха да се приберат. Дон Кихот обаче, като отдаде бягството им на плахия им нрав, вдигна картоненото забрало, откри мършавото си прашно лице и им продума вежливо, със спокоен глас:

— Не бягайте, милостиви дами, няма от какво да се страхувате! Рицарските закони, на които се подчинявам, не позволяват да нанеса обида на когото и да било и още по-малко на благородни девици, каквито, по всичко изглежда, сте вие.

Жените се обърнаха към него и се опитаха да разгледат лицето му, полузакрито от зле стъкменото забрало. Но щом като чуха, че ги нарича девици, тази толкова малко подходяща за тяхната професия дума, прихнаха да се смеят, и то така, че Дон Кихот се разгневи и им каза:

— На красиви жени най-приляга сдържаността, освен това признак на глупост е да се смее човек без сериозна причина. Но аз не ви казвам тези неща, за да ви огорча или ядосам, защото единственото ми желание е да се поставя на услугите ви.

Този непонятен за дамите език и жалкият вид на нашия рицар ги

накараха да се засмеят още по-гръмко, а смехът им увеличи гнева на нашия рицар. Положението щеше може би много да се изостри, ако не беше се появил точно навреме ханджията, човек пълен и поради това и миролюбив. Когато съзря необичайно изглеждащата фигура на този мъж, въоръжен с най-разнородно оръжие, сбруя и копие, щит и нагръдна броня, се показа първоначално склонен да сподели веселото настроение на жените. Но все пак наплашен от цялата тази бойна машина, реши да му говори вежливо и каза:

— Ако, ваша милост сеньор рицарю, търсите подслон в Тоя хан, ще намерите всичко в голямо изобилие освен легло, защото в него няма нито едно легло.

Дон Кихот, като видя как смирено говори с него алкайдът3[41] на замъка (ханджията той бе взел за управител на замък), отговори следното:.

— Аз се задоволявам с малко, сеньор кастеляно4, защото:

Украса ми е мойта броня,
а почивка — боят лют5.

Ханджията си помисли, че Дон Кихот го е нарекъл кастеляно, защото го е взел за честен кастилец6, докато той всъщност беше андалусец, от крайбрежието на Сан Лукар7, не по-малък разбойник от Как и не по-малък мошеник от кой и да било слуга или студент, и му отговори по следния начин:

— Щом е тъй, легло за ваша милост ще са твърдите скали, а сънят ви — вечно бдение8… След като знаете това, можете да слезете от коня с пълната увереност, че ще намерите в тази колиба всичко необходимо, за да не мигнете не само една нощ, а дори цяла година.

Като изрече тия думи, ханджията се спусна да хване стремето, за да помогне на Дон Кихот да слезе, който се смъкна с голяма мъка от коня, между другото и поради това, че цял ден не беше сложил и хапка в устата си.

След това Дон Кихот помоли домакина си да положи големи грижи, за коня му, тъй като той бил най-хубавото от всички тревопасни животни. Ханджията погледна Росинант, но той не му се стори и наполовината толкова хубав. Настани коня в конюшнята и се върна, за да попита госта си дали не желае нещо. В това време жените бяха успели да се помирят с нашия рицар и му помагаха да съблече доспехите си. Те бяха смъкнали вече нагръдника и надраменната му броня, но не успяваха да свалят нито желязната яка, нито зле стъкменото забрало, скрепено със зелени ленти, които се налагаше да

се прережат, защото не беше възможно да се отвържат възлите: Но Дон Кихот решително се противопостави на това и прекара цяла нощ със забрало на лицето, което му придаваше най-странния и най-смешен вид, какъвто човек може да си въобрази. А докато тези леконравни жени, които той смяташе за най-знатни дами и властелинки на замък, снемаха доспехите му, нашият рицар декламираше с най-голямо изящество следните стихове:[42]

Рицар никога от дами не е бил така обслужван,
както Дон Кихот9, когато от селото си пристигна:
нему служеха принцеси, а на коня му — графини.

— Или, с други думи, обслужват Росинант, защото така се нарича, уважаеми дами, моят кон, а моето име е Дон Кихот де Ла Манча. Не възнамерявах да ви разкрия кой съм преди подвизите ми, извършени във ваша услуга и за ваше благо, да заговорят за мен самия, но желанието ми да приспособя към случая тоя стар романс за Ланцелот стана причина да узнаете името ми преждевременно. Все пак ще настъпи време, когато ваши милости ще ме призовете и аз покорно ще отговоря на вашия зов, и тогава силата на моите мишци ще покаже готовността ми да ви служа.

Жените, които не бяха свикнали да слушат подобни изблици на красноречие, не отронваха нито дума. Запитаха го само дали желае да закуси.

— Да, хапнал бих нещо — отговори Дон Кихот, — защото, струва ми се, доста съм огладнял.

За нещастие беше петък и в целия хан нямаше нищо друго за ядене освен малко риба от онази, която в Кастилия наричат „абадехо“, в Андалусия — „бакаляо“, а по други места — „курадильо“ или „тручуела“10. Попитаха Дон Кихот дали би взел няколко тручуела, тъй като нямаше нищо друго.

— Щом като има много тручуели — каза Дон Кихот, — все ще може да ми се поднесе една труча11. Все ми е едно дали ще получа осем реала дребни, или една само монета от осем реала. Пък и не е изключено рибките да са по-вкусни от рибите, както телешкото месо е по-крехко от говеждото и ярешкото — по-вкусно от козето. Това всъщност не е от значение, важното е по-скоро да ми дадете да ям, защото войнските усилия и тежкото оръжие мъчно се понасят, без стомахът да е получил своето.

Сложиха му трапеза пред портата на хана, защото там беше хладно, и ханджията поднесе на Дон Кихот порция зле изкисната и още по-зле

сварена моруна с парче черен и плесенясал хляб, подобен на доспехите му. Много смешно беше да го гледа човек да яде, защото с подбрадник и забрало,[43] вдигнато на челото, не можеше да тури нищо сам в устата си, а трябваше друг да му поднася и натиква залъците, задача, с която се зае една от дамите. Но тя не успяваше да му даде да пие и изобщо никой нямаше да може да го стори, ако ханджията не бе се досетил да издълбае една тръстикова пръчка и да сложи единия й край в устата на рицаря, а през другия да налива виното. Дон Кихот понасяше всичко това търпеливо, защото в никой случай не искаше да се съгласи да се прережат лентите, които крепяха забралото му. Точно тогава се появи случайно в хана човек, който се занимаваше със скопяване на нерези, и още непристигнал, наду четири или пет пъти тръстиковата си пищялка. Това убеди напълно Дон Кихот, че се намира в прочут замък, че го гощават с акомпанимент на музика, че моруната е пъстърва, хлябът — от чиста пшеница, леките жени — знатни дами, а ханджията — владетел на замък. В този ред на мисли той почувствува задоволство както от взетото решение, така и от първото си излизане от селото. Измъчваше го обаче мисълта, че още не е посветен в-рицарско звание и че не може да се впусне в приключение, без да принадлежи на рицарски орден.

ГЛАВА ТРЕТА,

в която се разказва по какъв забавен начин бе посветен Дон Кихот в рицарско звание

— Преследван от тази мисъл, Дон Кихот прибърза да привърши оскъдната ханджийска вечеря. След като се нахрани, извика ханджията, отдели се с него в конюшнята, падна пред него на колене и му каза:

— Храбри рицарю, не ще се вдигна от мястото си, докато ваша милост не ме удостои с благоволението, за което възнамерявам да ви помоля. Услугата, която ще ми направите, ще ви Покрие един ден със слава и ще бъде от полза за целия човешки род.

— Ханджията, като видя госта си паднал в краката му и като чу тези думи, се слиса и не знаеше какво да прави и какво да продума. Помоли Дон Кихот да се изправи, но той[44] упорито отказваше, докато не изтръгна най-сетне уверение, че молбата му ще бъде изпълнена.

— Като познавам вашето голямо великодушие, не можех и друго да очаквам — отвърна Дон Кихот. — Услугата, която поисках и която вие с вашата обичайна щедрост обещахте да изпълните, се състои в това, че утре сутрин ще трябва да ме посветите в рицарско звание. Тази нощ ще бдя над оръжието си в параклиса на вашия замък и утре, както вече казах, ще се сбъдне това, за което толкова много жадувам. Така аз ще придобия право да търся по четирите краища на света приключения в закрила на нуждаещите се, което е едно от задълженията както на цялото рицарство, така и на всички подобни на мен странствуващи рицари, които се стремят от все сърце към подобни подвизи.

Ханджията, както вече се каза, си падаше малко шегобиец и си беше дал донякъде сметка за това, че гостът му е умопобъркан. След като го изслуша докрай, той се убеди напълно в своето предположение и за да има на Какво да се смее през нощта, реши да изпълни молбата на нашия рицар; и тъй, той каза на нашия рицар, че желанието и молбата му са напълно разумни и че подобни намерения са присъщи и

естествени за всички по-лични рицари, към които той по вид и юначна външност принадлежи. Той сам се бил посветил на млади години на това почетно поприще и странствувал по различни краища на света, като търсел приключения, без да пропусне да посети Лос Перчелес край Малага, предградието Риаран, Компас в Севиля, Асогехо в Сеговия, Оливера във Валенсия, Рондиля в Гранада, крайбрежието на Сан Лукар, Потро в Кордова, ханчетата при Толедо и много други места, където изпитал бързината на нозете си и ловкостта на ръцете си, вършил беззакония, прелъстявал вдовици, обезчестявал девойки, измамвал малолетни, като Прославил името си в почти всички съдилища и затвори на цяла Испания. Прибрал се най-сетне в този свой замък, за да заживее на своя и на чужда сметка, като приютявал в него всички странствуващи рицари, без разлика какво е тяхното звание и потекло, единствено от любов към тях и за да им даде възможност да поделят с него парите си в замяна на добрите му чувства. Обясни му също така, че в този замък няма параклис, където би могъл да бди над оръжието си, тъй като съществуващият преди бил съборен, за да бъде преустроен. Но в случай на нужда — той знаел това от собствен опит — допускало се да се бди навсякъде, като тази нощ гостът можел да бди над оръжието си в един вътрешен двор на замъка. На следния ден, с божия воля, при спазване на предвидения за случая ритуал, щял да бъде посветен в рицарско звание, за да стане рицар, и то такъв, какъвто друг няма по света.

Запита го дали носи пари. Дон Кихот му отговори, че няма нито стотинка, защото той не бил чел в нито един рицарски роман странствуващите рицари да носят пари със себе си. Тук ханджията му каза, че се лъже: ако в книгите не се споменава нищо по този въпрос, то е, защото авторите им не са сметнали за нужно да пишат изрично, че е естествено и необходимо да се носят пари и чисти ризи, така че не може да се допусне, че те не са ги носили със себе си. Напротив, той знае от напълно сигурен източник, че всички странствуващи рицари, за които тъй подробно говорят книгите, са носили пълни кесии за всеки случай, а освен това и ризи и кутия, пълна с мехлеми, с които те лекували своите рани, защото не винаги из полетата и пустините, където се сражавали и бивали ранявани, са намирали кой да ги лекува, освен ако са се радвали на приятелството на някой мъдър вълшебник, който им се притичвал на помощ, пращайки по въздуха, на някой облак, девойка или джудже с шишенце с чудотворна вода. Достатъчно било да изпият само една капка от тази вода и незабавно изчезвали всички рани и страдания. Те отново се чувствували така здрави, сякаш

никога от нищо не били страдали. Но при липса на такива вълшебни средства рицарите в миналото смятали за напълно уместно оръженосците им да носят със себе си пари и други необходими неща, като например мехлеми и бинтове. Ако ли пък случайно тия рицари нямали оръженосци (което се случвало много рядко), те самите носели всички тези неща в много малки дисаги, прикрепени по такъв грижлив начин към задната част на седлото, че всеки можел да си помисли, че това не са дисаги, а някакъв скъпоценен предмет; защото за странствуващите рицари не било допустимо да носят дисаги освен при подобни изключителни обстоятелства. Ето защо той го съветва, а дори може и да му заповяда, като негов кръстник, какъвто много скоро ще стане, да не пътува отсега нататък без пари и без споменатите вещи. Той сам щял да се увери колко голяма полза ще му принесат тези вещи, когато най-малко се надява.[46]

Дон Кихот обеща да изпълни най-точно съветите и веднага след това получи заповед да пристъпи към бдението на доспехите в големия двор, който се намираше отстрани на хана. Дон Кихот събра всичките си доспехи, постави ги в едно каменно корито до кладенеца и въоръжен с копие и щит, започна с голямо достойнство да се разхожда пред тях. Точно в тоя час нощта започна да се спуска над хана.

Ханджията разказа на пътниците в хана за лудостта на госта си, за това, че той сега бди над доспехите си и че утре очаква да бъде посветен в рицарство. Учудени от такава странна лудост, всички отидоха да му се полюбуват отдалеч и видяха как нашият рицар ту се разхождаше спокойно пред кладенеца, ту опрян на копието си, се взираше в доспехите си, без да откъсва за дълго поглед от тях. Настъпи нощ, но луната светеше тъй силно, че можеше да съперничи със слънцето, което й заема светлината си, така че всяко движение на новия рицар можеше да се види от всички. По едно време на един от мулетарите му хрумна мисълта да напои мулетата, но за тази цел той трябваше да свали доспехите на Дон Кихот от коритото. Щом като го видя да се приближава, рицарят се провикна гръмко:

— О, който и да си ти, дръзки рицарю, внимавай какво правиш и не докосвай доспехите на най-смелия от всички странствуващи рицари, които някога са препасвали меч. Внимавай, ако не искаш да платиш с живота си за дързостта, която проявяваш.

Мулетарят не обърна внимание на тези слова (по-добре щеше да бъде за него, ако се беше вслушал в тях), а, напротив, хвана доспехите за ремъците и ги захвърли колкото се може по-надалеч. Като видя това, Дон Кихот вдигна очи към небето, отправи мисълта си — както

стана впоследствие ясно — към Дулсинея и каза:

— Помогнете ми, сеньора, да отмъстя за тази първа обида, нанесена на това покорно вам сърце. Не ме лишавайте в това първо изпитание от вашето благоволение и покровителство!

И като говореше тези, и други подобни на тях думи, захвърли щита, вдигна с две ръце копието си и удари с него така силно мулетаря по главата, че той се строполи на земята. Още един такъв удар и мулетарят нямаше да има нужда от лекар. След това Дон Кихот събра доспехите си и поднови[47] разходките си със същото спокойствие както преди. Не след дълго, без да знае какво се бе случило (тъй като мулетарят беше още в безсъзнание), дойде друг мулетар, също с намерение да напои мулетата си. И той се опита да махне доспехите, за да освободи коритото. Дон Кихот, без да каже дума и без да се позове на ничия милост, захвърли щита си, дигна повторно копието си и успя, без да го счупи, да разбие главата и на втория мулетар. Шумът привлече всички хора от хана, включително и ханджията. Като ги видя, Дон Кихот взе щита си и сложил ръка на меча си, каза:

О, царице на красотата, смелост и мощ на изнемогващото мое сърце! Настъпи време да обърнете погледа на величието си към своя покорен рицар, който е в очакване на голямото приключение.

Тези думи толкова много въодушевиха Дон Кихот, че дори ако всички мулетари на света се бяха втурнали насреща му, той нямаше да отстъпи ни на една педя. Приятелите на ранените мулетари, като видяха другарите си простреми на земята, започнаха отдалеч да замерят с камъни Дон Кихот, който се пазеше с щита й не смееше да се отдалечи от коритото, за да не остави незащитени доспехите си. Ханджията им викаше да не го закачат, тъй като ги беше вече предупредил, че е луд и че като луд няма да го осъдят, дори и да ги убие всички. Крещеше и Дон Кихот, и то дваж по-силно. Наричаше мулетарите подлеци и предатели, а владетеля на замъка — страхливец и долен човек, който позволява да обиждат в замъка му странствуващите рицари, и се заканваше, че люто би си отмъстил за подлостта му, ако беше вече посветен в рицарско звание.

— А вас, нищожна и долна сган, презирам. Хвърляйте камъни, настъпвайте, нападайте и обиждайте ме колкото можете повече. Скоро ще платите за глупостта и безсрамието си.

Гласът му бе изпълнен с толкова жар и решителност, че вдъхна ужасен страх на нападателите. Поради това, пък и благодарение на увещанията на ханджията, мулетарите престанаха да го замерват с камъни, а Дон Кихот позволи да приберат ранените, след което той все

така величествено и невъзмутимо поднови бдението над доспехите си.

Тези шеги на госта не се понравиха на ханджията и той реши да съкрати бдението и да го посвети в пустото рицарско звание, преди да се случи и друго нещастие. Приближи се до него, извини му се за нахалното държане на тези прости хора, за което той не носел никаква вина. Изказа задоволството си, че ги е наказал справедливо за дързостта им. Обясни му, както и преди го беше вече сторил, че в този замък няма параклис и че за обреда, който трябваше да се изпълни, всъщност не е и нужен параклис. Цялата церемония по посвещаването се свеждала, доколкото се простирали неговите сведения за рицарския ритуал, до удар с ръка по тила и със сабя по гърба и че той можел да извърши това дори и сред полето. Що се отнася до бдението над доспехите, Дон Кихот си бил вече изпълнил задължението, тъй като два часа бдение били достатъчни, а той бил бдял повече от четири. Дон Кихот повярва на думите на ханджията и заяви, че е готов да му се подчини веднага, стига всичко да стане във възможно най-кратък срок, защото, ако го нападнат отново и той е вече посветен в рицарство, не възнамерява да остави жив човек в замъка с изключение на тези хора, които владетелят на замъка му заповяда да пощади и над които ще се смили от уважение към него.

Уплашен от тези думи, пресметливият хазаин отиде да донесе тефтера, в който си записваше колко слама и ечемик дава на мулетарите. След това се върна отново при Дон Кихот, придружен от едно момче, което държеше в ръка парченце свещ, и от двете млади жени, за които се говори вече по-преди. Ханджията заповяда на Дон Кихот да коленичи и се престори, че чете набожно от тефтера някаква молитва. По средата на четенето вдигна ръка и го плесна силно по врата, а веднага след това го удари и здраво с шпагата по гърба, без да престане да цеди през зъби молитвените слова. След този обред заповяда на една от споменатите дами да му препаше шпагата. Тя изпълни нареждането много естествено и с голяма сдържаност, защото такава беше необходима, за да не избухне човек в смях по време на церемонията. Само подвизите на новия рицар, които те бяха видели с очите си, ги караха да сдържат смеха си. Почтената сеньора му препаса шпагата и каза:

— Нека Господ не ви лиши от своята милост и да ви отрежда само успехи в сраженията!

Дон Кихот я попита как се казва, за да знае отсега нататък кому да се чувствува задължен за оказаното благоволение,[49] тъй като възнамеряваше да й се отплати с част от славата, която щеше да

спечели благодарение на силните си мишци. Тя отговори много смирено, че се казва Ла Толоса, че е дъщеря на един шивач, по скоро кърпач, от Толедо и че живее там, в търговския квартал Санчо Биенайя. Тя добави, че където и да се намира, ще бъде готова да му служи и да го смята за свой господар. Дон Кихот я помоли, от любов към него, да му направи удоволствие и прибави към името си „доня“, като отсега нататък започне да се нарича доня Толоса2. Тя му обеща. Другата дама му постави шпората, произнесе почти същите думи, които беше изрекла преди това дамата на шпагата. Дон Кихот я попита и нея как се казва и тя му отговори, че името й е Ла Молинера3 и че е дъщеря на един порядъчен мелничар от Дитекера. Нашият рицар помоли и нея да си прикачи към името „доня“ и да се нарича отсега нататък доня Молинера, като й предложи своите услуги и благодарности.

След като невижданият дотогава обред бе извършен на бърза ръка, Дон Кихот пожела час по-скоро да се качи на коня си и да потегли на лов за приключения. Оседла Росинант, възседна го, прегърна домакина и за да му изкаже благодарността си за посвещаването в рицарско звание, му изприказва толкова странни думи, че мъчно би се удало на човек да ги възпроизведе. Ханджията, за да го отпрати час по-скоро, отговори на думите му с не по-малко високопарни, макар и по-кратки слова, и без да му поиска нито грош, го пусна да си върви по живо, по здраво.

ГЛАВА ЧЕТВЪРТА,

в която се разказва какво се случи на нашия рицар, след като напусна хана

Зазоряваше се, когато Дон Кихот излезе от хана толкова доволен, бодър и щастлив от посвещаването си в рицарство, че радостта му бликаше от всички негови пори и се предаваше дори на коня. Спомни си обаче за съветите на домакина относно тъй необходимите неща, които трябваше да носи със[50] себе си, на първо място пари и ризи, и реши да се завърне у дома, за да се запаси с всичко и си избере освен това и оръженосец, като имаше предвид един свой съселянин и съсед, беден и с тежко семейство, но твърде подходящ за оръженосец на служба при рицар. Обладан от тази мисъл, подкара към селото си Росинант, който сякаш отгатна намерението на господаря си и запрепуска с такава охота, че краката му сякаш не допираха земята.

Не беше извървял много път, когато изведнъж, откъм една гъста гора вдясно по пътя, му се стори, че чува слаб вик, подобен по-скоро на стон. Щом го чу, каза:

— Отправям благодарност към небето, за милостта, която проявява към мен, като ми предлага тъй скоро случай да изпълня това, което дължа на рицарското си звание, и да събера плодовете на добродетелните си намерения. Няма съмнение, че така може да стене само някой нещастник или някоя нещастница, човек, който се нуждае от моята помощ и подкрепа.

Дръпна юздите на Росинант и го отправи към мястото, откъдето му се струваше, че идват виковете. Едва навлязъл в гората, видя една кобила, вързана за един дъб, докато за друг беше вързано голо до кръста момче на около петнадесет години. То именно охкаше и не без причина, защото един снажен селянин го налагаше с кожения си ремък, като придружаваше всеки свой удар с укори и съвети.

— Дръж си езика и си отваряй очите! — говореше селянинът.

А момчето отговаряше:

— Няма така да правя друг път, господарю, кълна се в Бога, няма да правя вече така; обещавам, че отсега нататък ще се грижа по-добре за стадото.

Като видя тази картина, Дон Кихот се провикна гневно:

— Неучтиви рицарю, не подобава да нападате човек, който не може да се брани! Възседнете коня си и вземете вашето копие! — на дъба, на който беше завързана кобилата, бе подпряно едно копие, — и ще ви докажа, че само страхливци могат да вършат това, което вие правите.

Като видя надвесен над себе си тежко въоръжен човек, насочил копие към лицето му, селянинът помисли, че е настъпил последният му час, и отговори с примирение:

— Сеньор рицарю, момчето, което сега наказвам, е мой слуга и пази овцете ми, които пасат тук наоколо, но е толкова нехайно, че всеки ден ми изчезва по една овца. И сега, когато го налагам заради невниманието му и поразиите, които прави, то се оплаква, че го правя от скъперничество, че не му плащам това, което му дължа, а аз ви се заклевам в Бога и в собствената си душа, че то лъже.

— Как дръзвате, недодялани човече, да твърдите пред мен, че момчето лъже! — рече Дон Кихот. — Аз се заклевам в името на слънцето, което грее над нас, че ще ви пронижа с копието си! Платете му веднага, без всяко възражение. Не го ли направите, нека всевишния да ми е свидетел, че ще свърша с вас и ще ви унищожа! Отвържете го веднага!

Селянинът наведе глава и без да каже дума, отвърза слугата си, а Дон Кихот, запита момчето на каква сума възлиза дългът на господаря му. То отговори, че има да взима заплата за девет месеца, по седем реала на месец. Дон Кихот пресметна, че целият дълг възлиза на шестдесет и три реала, и заповяда на селянина или веднага да ги брои, или да се прости с живота си. Изплашеният селянин възрази, че макар и да знае колко е тежка съдбата, която го очаква, и въпреки дадената клетва — а той не бе дал никаква клетва — трябва да каже, че дългът му не е толкова голям, защото от сумата трябва да се приспадне стойността на три чифта обувки и още един реал, който дал на бръснаря, за да пусне на момчето на два пъти кръв, когато било болно.

— Добре — отговори Дон Кихот, — но боят, който му нанесохте, се уравнява с обувките и кръвопусканията. Защото, ако момчето е скъсало кожата на платените от вас обувки, вие скъсахте собствената му кожа, а ако бръснарят му е пуснал кръв, когато е било болно, вие му я пускате, като е здраво. Така че в това отношение той нищо не ви дължи.

— Бедата е, сеньор рицарю, че нямам пари в себе си. Нека Андрес дойде с мен в къщи и там ще се изплатя до последния реал.

— Какво? Да отида с него? — каза момчето. — Тежко ми! Не, сеньор, за нищо на света. Щом като останем насаме, ще ми смъкне кожата както на свети Вартоломей.

— Не, той няма да направи това — възрази Дон Кихот. — Достатъчно е аз да му заповядам, за да ми се подчини, И ако той ми се закълне в името на рицарския орден, на[52] който принадлежи, ще го пусна да си отиде свободен, сигурен, че той ще плати.

— Помислете добре какво творите, ваша милост — каза момчето. — Моят господар не е рицар, нито се числи към някой рицарски орден. Той се казва Хуан Алдудо Богатия и е жител на Кинтанар.

— Това няма значение — възрази Дон Кихот. — И алдудовци могат да станат рицари, още повече, че всеки човек е рожба на собствените си дела.

— Прав сте — съгласи се Андрес, — но кажете ми на какви дела е рожба моят господар, щом отказва да възнагради труда и потта ми.

— Не отказвам, добри ми Андрес — каза селянинът. — Ще ми направиш удоволствието да дойдеш с мен и аз ти се заклевам в името на всички рицарски ордени, които има на света, да ти платя дълга си, както казах, до последния реал, и то все в новички монети.

— Може и да не са Нови — рече Дон Кихот. — Изплатете му дълга си, това е достатъчно. И гледайте да изпълните всичко според клетвата, която дадохте. Не го ли направите, аз се заклевам, че ще се върна да ви потърся и да ви накажа и мога да ви уверя, че ще ви намеря дори ако се скриете в миша дупка. И ако искате да знаете кой ви заповядва това, за да се убедите, че действително трябва да се подчините, нека ви кажа, че аз съм храбрият Дон Кихот де Ла Манча, покровител на обидените и онеправданите; а сега нека Бог да ви закриля и не забравяйте това, което сте обещали под клетва, защото иначе ще понесете наказанието, за което вече говорих.

Като каза тези думи, Дон Кихот пришпори Росинант и много скоро се отдалечи. Селянинът го проследи с очи и когато видя, че рицарят излезе от гората и се загуби от погледа му, — обърна се към своя слуга Андрес и му рече:

— Ела насам, сине мой, защото искам да ти изплатя парите, които ти дължа, точно така, както ми заповяда този закрилник на онеправданите.

— Готов съм да се закълна — отговори Андрес, — че ваша милост ще извърши добро дело, ако изпълните заповедта на добрия рицар, Господ здраве да му дава. Защото, какъвто е юначен и при това

праведен съдия, кълна се в свети Рок2, че ако не ми изплатите дълга си, той ще се върне и ще се разправи с вас, както обеща.

— И аз съм готов да се закълна — отвърна селянинът, но поради голямата си любов към тебе желая да увелича дълга си, за да увелича и заплащането.

И той хвана за ръка момчето, върза го отново за дъба и му тегли такъв бой, че едва не го преби.

— Хайде, сеньор Андрес — подхвърли селянинът, — повикай сега бореца против неправдите, за да видиш, че тази неправда ще остане неотмъстена, а струва ми се, че ще извърша още някоя, защото много ми се ще да ти смъкна кожата и оправдая с това твоите опасения.

В края на краищата селянинът отвърза момчето и му разреши да потърси своя съдия, за да изпълни той произнесената от него присъда. Андрес тръгна доста унил, като се заричаше да намери храбрия Дон Кихот де Ла Манча и да му разкаже с най-големи подробности за случилото се, което увеличаваше десеторно дълга на господаря му. Така или иначе, той си отиде разплакан, а господарят му го изпрати със смях. Ето как храбрият Дон Кихот отмъсти за нанесената обида. Той самият бе прещастлив от случката, тъй като смяташе, че е започнал по твърде сполучлив и възвишен начин своите подвизи, и доволен от себе си, продължи пътя си към родното село, като си говореше полугласно:

— О, ти, Дулсинея дел Тобосо, най-прекрасна сред прекрасните! Можеш с пълно право да се смяташ за най-щастлива от всички жени, които днес живеят на земята! Съдбата ти е отредила да видиш покорен на твоята воля и готов да изпълни всички твои желания един толкова знаменит и храбър рицар, какъвто е и ще бъде, Дон Кихот де Ла Манча, който вчера, както цял свят знае, бе посветен в рицарско звание3, а днес премахна най-тежката неправда и най-голямата обида, породени от Насилието и извършени от жестокостта: днес той изтръгна от ръцете на онзи безмилостен злодей бича, с който изтезаваше без всякаква причина онова крехко дете.

Междувременно стигна до един кръстопът и веднага изникнаха във въображението му кръстовищата, където рицарите са се спирали, за да обмислят кой път да изберат. За да последва примера им, и той се спря, премисли дълго и след това отпусна поводите на Росинант, като предостави на коня възможността сам да избере пътя си. Росинант се подчини[54] на първоначалното си намерение и се запъти към своята конюшня. След около две мили път Дон Кихот съгледа голяма група хора, които, както по-късно се разбра, бяха търговци от Толедо,

тръгнали да купуват коприна в Мурсия4. Бяха шестима, носеха чадъри и ги придружаваха четирима слуги на коне и трима мулетари, които ходеха пеш. Щом ги съзря, Дон Кихот си въобрази, че се намира пред ново приключение, и тъй като желаеше във всичко, доколкото му бе възможно, да следва примера на описаните в неговите книги рицарски дела, намисли да извърши подвиг, който му се стори много уместен в случая. И тъй Дон Кихот зае войнствена и мъжествена поза, стъпи здраво на стремената, стисна копието, долепи щита към гърдите си и застана сред тях, като очакваше да се приближат тези странствуващи рицари (защото той бе решил, че търговците са такива), и когато прецени, че те се бяха приближили достатъчно, за да могат да го видят и чуят, повиши глас и заговори надменно:

— Гответе се всички за бой, ако не признаете единодушно, че в целия свят няма девойка, по-красива от императрицата на Ла Манча, безподобната Дулсинея дел Тобосо!

Тези странни слова и още по-странният вид на този, който ги изрече, накараха търговците да се спрат стъписани, макар и да разбраха по фигурата и речта на Дон Кихот, че имат работа с луд. Все пак те поискаха да разберат какво точно трябваше да признаят и един от тях, който беше шегобиец и много остроумен, отговори:

— Сеньор рицарю, ние не познаваме красивата сеньора, за която споменахте. Покажете ни я и ако наистина красотата й е такава, каквато казвате, ние на драго сърце и без всякаква принуда ще признаем това, което вие искате от нас. — Ако ви я покажа — възрази Дон Кихот, — каква цена ще има признанието на нещо толкова очевидно? Важното е, без да сте я видели, да повярвате на това, което ви казвам, да го признаете, потвърдите, подкрепите с клетва и поддържате. Но не го ли сторите, аз ви призовавам на бой, безобразни и дръзки хора! А сега, независимо от това дали ще пристъпите един по един, така както повеляват законите на рицарството, или ще се нахвърлите всички наведнъж според обичаите и лошите навици на хора като вас, аз ви чакам тук с вяра в истината, която е на моя страна.

— Сеньор рицарю — възрази търговецът, — за да не обременяваме[55] съвестите си с признание на нещо, което не сме нито видели, нито чули и което освен това може да обиди императриците и кралиците на Алкария и на Естремадура, моля ваша милост от името на всички тук присъствуващи князе да благоволите да ни покажете някакъв портрет на тази сеньора, пък нека е той дребен колкото пшеничено зърно, защото по вълната се познава овцата. Така и ние ще бъдем задоволени и убедени в това, което твърдите, а и ваша милост

ще остане доволен и удовлетворен. Ние сме толкова благоразположени към вас, че дори ако портретът покаже, че тя е кривогледа с едното си око, а че от другото й капе цинобър й сяра, при все това, за да угодим на ваша милост, ще й признаем всички достойнства, които желаете.

— Нищо подобно не капе от нея, безчестни негодници. — отговори Дон Кихот, пламнал от гняв. — Повтарям, от нея не капе това, което казвате, а, напротив, тя благоухае на амбра й мускус. Тя не е нито кривогледа, нито гърбава, а е по-стройна от гвадарамско вретено5. А вие ще платите за голямата обида, която нанесохте на една красавица, каквато е моята сеньора.

Като каза тези думи, Дон Кихот се спусна с насочено напред копие срещу човека, който му бе възразил, толкова сърдит и разгневен, че ако провидението не бе решило Росинант да се препъне и да падне на половина път, зла съдба щеше да постигне дръзкия търговец. Росинант падна и господарят му излетя доста далеч встрани. Дон Кихот се опита да се изправи, но не успя, тъй като за това му пречеха копието, щитът, шпорите, шлемът и старинните доспехи, които го смазваха със своята тежест. И докато се мъчеше безуспешно да стане, той не спираше да крещи:

— Не бягайте, страхливци! Почакайте, нехранимайковци! Не е моя вината, че лежа сега на земята. За това е виновен моят кон.

Един от мулетарите, които придружаваха търговците и чийто нрав не ще да е бил от най-добрите, като чу ругатните на падналия нещастник, не можа да се стърпи и намисли да отговори на рицаря, като го наложи добре. Той пристъпи към Дон Кихот, грабна копието, начупи го на парчета и с едно от тях, въпреки железните доспехи, смля рицаря от бой, така както воденичните камъни смилат житото. Господарите му викаха да не бъхти толкова силно Дон Кихот и да го[56] остави на мира, но мулетарят се беше много увлякъл и не искаше да остави играта, преди да излее целия си гняв. Като взимаше поред парчетата от копието, начупи ги всички на съчки по гърба на падналия рицар, който, въпреки градушката удари, не си затваряше устата и заплашваше небето и земята, а най-вече тия, които смяташе за разбойници.

Най-сетне мулетарят се умори и търговците продължиха своя път, обогатени с нова тема за дълги разговори. Пребитият нещастник, щом като се видя сам, поднови опитите си да се изправи на крака, но как можеше да се вдигне сега, след боя, който бе изял, щом не бе успял да го направи преди, когато беше още здрав и читав? И въпреки всичко той се чувствуваше щастлив, защото му се струваше, че това бе

обикновена беда за странствуващите рицари, а цялата вина хвърляше на коня си. Но да стане, той не можеше, защото навсякъде по тялото си чувствуваше силни болки.

ГЛАВА ПЕТА,

в която продължава разказът за бедата, сполетяла нашия рицар

Като видя, че не е в състояние да се мръдне от мястото си, Дон Кихот се реши да прибегне до онова средство, което обикновено му помагаше в такива случаи, а именно да си припомни някоя случка от рицарските романи. В болното му въображение изплува сцената, разиграла се между Балдуин и маркиз де Мантуа, след като Карлото ранил Балдуин в планината. Тази история, въпреки че е добре позната дори и на децата и юношите, въпреки че има успех и сред старците, които лековерно я поглъщат, не е по-правдоподобна от легендите за чудотворствата на Мохамед. Тази именно история се стори най-подходяща на Дон Кихот за положението, в което беше изпаднал. И тъй, с видими белези на дълбока болка започна да се търкаля по земята и да произнася със слаб глас словата, казани според авторите от ранения Рицар на леса:[57]

О, ела, сеньора моя, мъката ми укроти! Или ти това не знаеш, или си невярна ти?2

Той продължи романса до стиховете:

О, маркизе Мантуански, чичо мой и господар!

Точно когато стигна до тези стихове, случи се по пътя да мине негов съселянин и съсед, който беше занесъл товар жито на мелницата. Селянинът, като видя, че на земята лежи някакъв човек, приближи се към него и го запита кой е и каква е болката, която го кара тъй печално да стене. Дон Кихот, разбира се, си въобрази, че пред него е изправен неговият чичо3, Мантуанският маркиз, и вместо да отговори, продължи романса, в който се описваха нещастията му и любовните връзки на сина на императора с неговата мащеха, точно така, както се казва и в романса.

Селянинът изслуша удивен тези несвързани слова, след това свали разкъсаното от ударите забрало, почисти покритото с прах лице, позна

Дон Кихот и каза:

— Сеньор Кихана — защото по всяка вероятност, така са наричали Дон Кихот, преди да изгуби разума си и да се превърне от миролюбив и кротък идалго в странствуващ рицар, — кой докара ваша милост до това състояние?

Но рицарят продължаваше да отговаря на всички въпроси с думите на романса. Тогава добрият човек смъкна с немалко усилие нагръдната и надраменната броня на Дон Кихот, за да види дали не е ранен, но не откри нито кръв, нито някаква друга следа от рана. Успя да го вдигне от земята и с голям труд го покачи върху магарето си, тъй като реши, че то е по-кротко. Събра оръжието, дори и най-дребните съчки, останали от копието, привърза ги към седлото на Росинант, хвана коня за юздите и магарето за оглавника и тръгна към селото, като слушаше загрижен несвързаните приказки на нашия рицар. Дон Кихот, който беше пребит и смазан от бой, едва се крепеше на магарето и от време на време така стенеше, че селянинът се чувствуваше задължен да го пита какво го боли. Но сякаш самият дявол нашепваше на Дон Кихот[58] истории, които той приспособяваше към своите изпитания. Като забрави внезапно Балдуин, той си спомни за мавъра Абиндараес и как алкайдът на Антекера, Родриго де Нарваес, го хванал и отвел в плен в своя замък4. Когато по-късно селянинът го запита повторно как е и как се чувствува, нашият рицар му отговори дословно с думите и фразите, с които плененият абенсераж5 отговорил на Родриго де Нарваес, така както ги беше прочел, възпроизведени от „Диана“ от Хорхе Монтемайор. Дон Кихот използуваше така уместно прочетеното в тази книга, че селянинът, поразен от тази плетеница от глупости, неведнъж спомена името на дявола. Всичко това го убеди напълно, че съседът му е луд, и затова той реши час по-скоро да се прибере в селото, за да се отърве от досадата, която му причиняваха безкрайните брътвежи на Дон Кихот. Накрая рицарят прибави:

— Нека ваша милост сеньор дон Родриго де Нарваес знае, че тази красива Харифа, спомената от мен, е сега прелестната Дулсинея дел Тобосо, за която съм извършил, върша и ще извършвам рицарски подвизи, по-славни от всички, които са станали, стават и ще станат по света.

Селянинът отговори:

— Забележете, ваша милост, че аз, бедният грешник, не съм нито дон Родриго де Нарваес, нито Мантуанският маркиз, а съм Педро Алонсо, ваш съсед, а ваша милост не сте нито Балдуин, нито Абиндараес, а почтеният идалго сеньор Кихана.

— Аз зная кой съм — възрази Дон Кихот — и зная, че мога да бъда не само един от тези, които споменах, но и дванадесетте перове на Франция6 и деветимата мъже на Славата7 наведнъж, защото подвизите, които те са извършили всички заедно и всеки от тях поотделно, не могат да се сравнят с моите.

С тези и други подобни разговори стигнаха привечер в селото, но селянинът изчака да се мръкне, за да влязат по тъмно, защото не искаше хората да видят идалгото в такова жалко състояние. Когато настъпи часът, който той сметна за удобен, влезе в селото и стигна до къщата на Дон Кихот, в която цареше тревога. В тоя час там се намираха свещеникът и селският бръснар, големи приятели на Дон Кихот, които разговаряха с икономката. Тя говореше разпалено:

— Какво мисли ваша милост сеньор лиценциат8 Педро[59] Перес — така се казваше духовникът — за нещастието, което сполетя моя господар? Минаха вече три дена9 и никаква следа от него, от крантата, от щита, копието и доспехите му. О, горката аз! Все си мисля, че проклетите рицарски романи, които постоянно четеше, са объркали ума му. И в това съм толкова сигурна, колкото и че съм се родила и че ще умра. Спомням си сега, че съм го чувала често да си говори сам на себе си, че желае да стане странствуващ рицар, за да търси приключения по света. Дано вдън земя потънат всички тези книги, които погубиха най-изтънчения ум на цяла Ла Манча! Племенницата, каза същото и дори нещо повече:

— Знаете, сеньор маесе Николас — така се наричаше бръснарят, — че много пъти се е случвало на моя сеньор вуйчо да чете непрекъснато два дена и две нощи тези проклети книги за злополучни приключения и след това да захвърли книгата, да хване меча и да почне да сече с него стените. По-късно, премалял от умора, казваше, че е убил четири великана, високи колкото четири кули, и че потта, която тече от него, е кръв от раните, получени в сражението. След като изпиеше цяла стомна студена вода, той се ободряваше, успокояваше се и твърдеше, че тази вода е скъпоценна течност, доставена му от мъдреца Ескифе, велик магьосник и негов приятел. Вината е само моя, че не съобщих навреме на ваши милости за безумствата на моя сеньор вуйчо, за да вземете мерки, та да не стигаме до това, което сега де случи. Щяхте да изгорите всички тия проклети книги, защото много от тях-заслужават да бъдат хвърлени в огъня като еретически.

— И аз съм на това мнение — каза свещеникът — и ви давам думата си, че не ще изтече утрешният ден, преди да бъдат предадени на аутодафе и тържествено изгорени книгите, за които говорим. Нека

те не предизвикат и други, които биха ги прочели, да извършат това, което добрият ми приятел вече е извършил.

Селянинът и Дон Кихот подслушаха целия този разговор. Така селянинът разбра от какво естество е страданието на съседа му и се обади на висок глас:

— Отворете, ваши милости, на сеньор Балдуин и на сеньор маркиз де Мантуа, който се връща тежко ранен, а също и на сеньор мавъра Абиндараес, който води пленен храбрия Родриго де Нарваес, алкайд на Антекера.

Като чуха този глас, всички наизлязоха. Едните разпознаха[60] своя приятел, а другите своя господар и вуйчо и се спуснаха да го прегърнат, макар и да не беше още слязъл от магарето, защото не беше в състояние да го направи. Той им каза:

— Чакайте да ви обясня. Връщам се тежко ранен по вина на моя кон. Отнесете ме в леглото ми и нека бъде повикана, ако е възможно, мъдрата Урганда, за да се погрижи за мен и ми излекува раните.

— Ето на, вижте, че за зла беда — рече икономката — сърцето ми вярно е подсказвало, че нещо не е в ред с господаря. Влезте, ваша милост, и бъдете добре дошъл, че и да не дойде тази Урганда13, все ще успеем да ви излекуваме. Проклети да са, сто пъти проклети, казвам аз, тези рицарски книги, които ви докараха до това състояние.

Сложиха го веднага да легне и потърсиха раните му, но не намериха нито една. Той им обясни, че е паднал от коня си Росинант и е натъртил цялото си тяло по време на сражение с десет от най-дръзките и най-свирепи великани, които могат да се срещнат по света.

— Аха! — възкликна свещеникът, — За великани се говори! Кълна се в светия кръст, че всичко ще изгоря утре, преди още да се е мръкнало.

Зададоха на Дон Кихот хиляди въпроси, но той не отговори на нито един от тях. Поиска само да му дадат да яде и да го оставят да спи, защото от това се нуждаел най-много. Изпълниха желанието му, а свещеникът се осведоми най-подробно от селянина за това как е намерил Дон Кихот. Селянинът му разказа всичко, като не пропусна да спомене и всички безсмислици, които Дон Кихот бе изрекъл на самото място и по пътя към селото. Този разказ затвърди още повече у лиценциата решението да изпълни онова, което още на следния ден извърши: повика приятеля си, бръснаря маесе Николас, и заедно с него отидоха в дома на Дон Кихот.[61]

ГЛАВА ШЕСТА,

за забавното и основно претърсване, което извършиха свещеникът и бръснарят в библиотеката на знаменития идалго

Дон Кихот спеше още. Свещеникът поиска от племенницата ключовете на стаята, където се намираха злополучните книги, и тя му ги предаде с най-голяма готовност. Влязоха в стаята всички заедно, включително и икономката, и намериха повече от сто големи и добре подвързани тома и други по-малки. Щом ги съгледа, икономката напусна бързо стаята и се завърна след малко със съд светена вода и китка за ръсене.

— Ето, ваша милост сеньор лиценциат — каза тя, — поръсете тази стая, защото тук може би витае някой от многото магьосници, скрили се в тези книги, които могат и да ни омагьосат, за да си отмъстят за намерението ни да ги унищожим.

Свещеникът се разсмя, развеселен от простодушието на икономката, поръча на бръснаря да му подава една по една книгите, за да прегледа тяхното съдържание, защото между тях може да се случат и произведения, които да не заслужават пламъците на кладата.

Свещеникът и бръснарят събират рицарските романи и ги изхвърлят през прозореца в двора. —

ГЛАВА СЕДМА

Второто излизане на нашия добър рицар Дон Кихот де Ла Манча

В този миг проехтя гласът на Дон Кихот, който започна да вика с все сила:

— Елате насам, храбри рицари! Тук трябва да покажете силата на вашите мишци, иначе придворните рицари ще отнесат лаврите на турнира.[62]

Тези викове и крясъци наложиха да се прекъсне прегледът на останалите книги. Някои твърдят, че поради тази причина отишли в огъня без проверка и преглед „Ла Каролеа“, „Леон, Испанския лъв“2, заедно с подвизите на императора, описани от дон Луис де Авила3, които сигурно се намираха в библиотеката и може би, ако беше ги видял свещеникът, нямаше да получат толкова строга присъда.

Когато всички отидоха при Дон Кихот, той беше станал от леглото и продължаваше да крещи и да бесува, размахвайки меча си на всички страни. Беше съвсем буден, сякаш никога не беше спал. Те го хванаха и го накараха насила да си легне. Щом като се поуспокои малко, Дон Кихот се обърна към свещеника и му каза:

— Няма съмнение, сеньор архиепископ Турпин, че е голям позор за тези, които ние наричаме дванадесетте перове, да оставят току-тъй придворните рицари да спечелят турнира, след като ние, странствуващите рицари, три дни наред побеждавахме.

— Успокойте се, ваша милост любезни приятелю — отговори свещеникът. — Ако Бог даде, всичко ще се промени, за да бъде утре спечелено това, което днес бе изгубено. Моля ви, погрижете се за здравето си, тъй като, ако, разбира се, причината за това ви състояние не е тежка рана, вие, изглежда, сте много изморен.

— Не съм ранен — каза Дон Кихот, — но няма съмнение, че съм пребит и разсипан, тъй като онзи негодник Роланд ме би със стъблото на един дъб, докато ме разсипа от бой, и то само от завист, защото вижда, че само аз мога да се противопоставя на храбростта му. Но да не ми е името Риналд де Монталбан, ако не си отмъстя, щом се вдигна от това легло, въпреки всички негови магии. А сега нека ми донесат

нещо за ядене, защото знам, че най-много се нуждая от храна, а отмъщението оставете на мене.

Изпълниха желанието му: донесоха му да яде и той отново се унесе в сън, докато те, поразени, се чудеха на лудостта му.

През тази нощ икономката подпали и изгори всички книги, които се намираха както на двора, така и в къщата, а между тях имаше и такива, които заслужаваха да бъдат запазени за вечни времена в архивите. Но за това попречи съдбата и леността на този, който трябваше да преценява достойнствата[63] им, и стана така, както казва пословицата, че често праведните плащат за грешниците.

Свещеникът и бръснарят препоръчаха като средство против болестта на техния приятел да се зазида и запуши помещението, в което държеше книгите, за да не го намери, когато оздравее. Надяваха се, че като премахнат причината, ще изчезне и последицата, и решиха да му разправят, че един магьосник е отнесъл помещението с всичко, което се е намирало в него. Този план изпълниха с голяма бързина. Два дена по-късно Дон Кихот стана от леглото и отиде най-напред да види книгите си; и понеже не намери стаята на старото й място, започна да се суети насам-натам, за да я открие. Търсеше вратата, опипваше с ръце стената, оглеждаше наоколо си, без да продума нито думица. След известно време обаче той запита икономката къде точно се намира стаята с книгите му. Подучена как да отговори на този въпрос, тя каза:

— Каква стая и какво чудо търси ваша милост? Няма вече нито библиотека, нито книги в този дом, защото самият дявол отнесе всичко.

— Не беше дявол — намеси се племенницата, — а магьосник, който пристигна, носен от облак, през нощта, която последва деня на заминаването ви оттук. Той слезе от един змей, когото беше яхнал като кон, проникна в стаята и не знам какво стана там, тъй като малко след това изхвърча през покрива, а къщата се изпълни с дим. Когато се сетихме да погледнем какво беше направил, не намерихме ни стая, ни книги. Икономката и аз си спомняме ясно само едно: когато този зъл старец излетя, извика гръмко, че от ненавист, която е хранил тайно към собственика на тези книги и на тази библиотека, той е направил голяма пакост на дома, която едва по-късно ще се открие. След това прибави, че го наричат мъдрия Мунятон.

— Сигурно е казал Фрестон? — запита Дон Кихот.

— Не знам — отговори икономката — дали каза Фрестон или Фритон. Помня само, че името му окончаваше на „тон“.

— Така е — каза Дон Кихот, — защото той е мъдър магьосник и мой голям враг, който ме ненавижда, понеже е узнал чрез изкуството и книгите си, че някой ден ще се срещна неминуемо в двубой с един рицар, когото той покровителствува,[64] и че ще го сразя, без той да може да ми попречи. Затова се мъчи да ми причини всички възможни неприятности. Но аз го уверявам, че мъчно може да осуети и избегне небесните повели.

— В това никой не се съмнява — каза племенницата. — Но кой ви кара вас, сеньор вуйчо, да се биркате в тези неща? Не ще ли бъде по-добре да си стоите тихо и мирно у дома и да не скитате по света, за да търсите под вола теле, без дори да ви дойде на ум, че мнозина отиват за вълна и се връщат остригани?

— О, племеннице моя — отговори Дон Кихот, — колко малко разбираш от тези неща! Преди мене да острижат, ще острижа и оскубя брадата на всеки, който би дръзнал да пипне дори само крайчето на един мой косъм.

Двете жени не се осмелиха да му възразяват повече, тъй като забелязаха, че гневът му се разпалва.

Така той прекара много спокойно цели петнадесет дена у дома си, без да даде някакъв признак, че възнамерява да поднови предишните си безумства. През това време той води много интересни спорове с двамата си приятели — свещеника и бръснаря. Той се опитваше да ги увери, че светът днес изпитва голяма нужда от странствуващи рицари и че в негово лице ще възкръсне странствуващото рицарство. Свещеникът му противоречеше понякога, а понякога и се съгласяваше с него, защото, ако не прилагаше тази тактика, всякакъв разговор между тях щеше да е невъзможен.

В същото време Дон Кихот влезе във връзка с един селянин, негов съсед, човек със златно сърце — ако може да се каже, че беднякът притежава изобщо нещо златно, — но с малко мозък в главата си. Дон Кихот му говори толкова много и му обеща такива работи, че бедният селянин се реши да тръгне с него и да му служи за оръженосец. Между другото Дон Кихот увещаваше съседа си да го последва и поради това, че някой ден, при някое щастливо приключение, той можел да спечели само в миг някой остров, на който след това щял да го назначи управител. Подмамен от тези и много други обещания, Санчо Панса — така се казваше селянинът — напусна жена и деца и постъпи на служба като оръженосец на съседа си.

След това Дон Кихот се зае да намери пари. Разпродаде някои неща, други заложи (като и в двата случая загуби), и[65] събра

значителна сума. Набави си кръгъл щит, който взе назаем от един свой приятел, поправи доколкото можа счупения си шлем и предупреди оръженосеца си Санчо за деня и часа, в който мислеше да напусне селото, за да може той да се снабди с най-необходимите му неща, като не забрави да го предупреди да вземе и дисаги. Санчо обеща, че ще вземе, и му откри, че тъй като не бил свикнал да ходи дълго пеш, възнамерявал да тръгне с магарето си, което било много добро. По въпроса за магарето Дон Кихот се замисли малко, мъчейки се да си спомни дали някой странствуващ рицар е имал оръженосец, възседнал магаре. Не можа да си спомни подобен случай. При все това той се съгласи Санчо да си вземе магарето, като се надяваше, че скоро ще му се представи удобен случай да отнеме коня на първия срещнат неучтив рицар и да го предаде за ползуване на оръженосеца си. Запаси се съгласно съвета на ханджията с ризи и други необходими вещи, доколкото успя да ги намери. Като привършиха всички тези приготовления, двамата напуснаха една нощ селото — Санчо, без да се прости с жената и децата си, и Дон Кихот — с икономката и племенницата си, незабелязани от никого. През тази нощ изминаха толкова дълъг път, че на разсъмване бяха вече сигурни, че нямаше да ги намерят дори ако тръгнеха да ги търсят.

Санчо Панса не бе забравил дисагите и едно мехче с вино и сега, изпълнен с желание час по-скоро да се види управител на остров, яздеше магаренцето си като някакъв патриарх. Дон Кихот попадна случайно на същия път, по който беше тръгнал при първото си излизане, тоест през полето на Монтиел, което сега преброждаше с повече лекота, защото косите лъчи на утринното слънце не го измъчваха толкова. По едно време Санчо каза на господаря си:

— Гледайте да не забравите, ваша милост сеньор странствуващи рицарю, онова, което ми обещахте за острова. Аз ще се справя с управлението му, колкото и да е голям той.

Дон Кихот му отговори:

Трябва да знаеш, приятелю Санчо Панса, че в някогашни времена странствуващите рицари са имали обичай често да назначават оръженосците си за управители на завоюваните от тях острови и кралства, а знай и друго: аз съм твърдо решен да не оставя да се наруши по моя вина този толкова похвален обичай. Смятам дори да направя нещо повече.[66] Понякога, а може би и доста често, странствуващите рицари са изчаквали оръженосците им да остареят, да им дотегне да служат и да прекарват тежки дни и още по-тежки нощи и чак след това са ги награждавали с графска или в най-добрия случай

маркизка титла, и са им давали да управляват някоя нищожна долина или провинция. Но ако ти и аз останем живи, съвсем не е изключено да завладея, преди да са изминали и шест дена, някое голямо кралство от тези, които държат в подчинение други по-малки, сякаш нарочно създадени, за да те провъзглася крал на някое от тях. И не мисли, че това е мъчно постижимо. На странствуващите рицари се случват такива особени неща и събития, и то по тъй чудноват и невероятен начин, че аз мога да ти дам дори повече от това, което ти обещавам.

— Значи — отговори Санчо Панса, — ако аз стана крал по силата на някое от тези чудеса, които ваша милост ми описа, моята благоверна Хуана Гутиерес ще стане кралица, а децата ми — инфанти4.

— Кой може да се съмнява в това? — възрази Дон Кихот.

— Аз се съмнявам — възрази Санчо Панса, — защото съм уверен, че дори по божие благоволение да се изсипе от небето дъжд от кралски корони, нито една няма да прилегне на Мари Гутиерес5. Знайте, сеньор, че тя и две пари не струва като кралица. По ще й върви да стане графиня, и то с много усилия и с божия помощ.

— Предостави тези неща на Бога, Санчо! — отвърна Дон Кихот. — Той ще се погрижи да й даде това, което най й прилича; но не унижавай духа си дотам, че да се задоволиш с по-малко от губернаторство.

— Няма да го сторя, сеньор — отвърна Санчо, — още повече че в лицето на ваша милост имам такъв високопоставен господар, който ще съумее да ми даде това, което ми се пада и е по силите ми.[67]

ГЛАВА ОСМА,

за големия успех на храбрия Дон Кихот в страшното и нечувано приключение с вятърните мелници и други още случки, достойни да бъдат увековечени

В това време те съгледаха тридесет или четиридесет вятърни мелници, които стърчаха сред полето, и Дон Кихот, щом като ги видя, каза на своя оръженосец:

— Щастливата съдба нарежда нещата така, както не сме могли и да мечтаем, защото погледни натам, приятелю Санчо Панса, и ще видиш, че се показват тридесет, пък и повече грамадни великани, с които възнамерявам да вляза в бой, като отнема живота на всички до един. Плячката ще е наша и това ще бъде основата на нашето богатство, защото тази война е справедлива и съвсем богоугодно дело е да изкореним тази проклета пасмина от лицето на земята.

— Какви великани? — запита Санчо Панса.

— Тези, които виждаш ей там — отговори господарят му. — Някои от тях имат ръце, не по-къси от две левги.

— Слушайте, ваша милост — забеляза Санчо, — това, което стърчи там, не са великани, а вятърни мелници, а това, което на вас ви прилича на предълги ръце, са крилата им, които, движени от вятъра, въртят камъните на мелниците.

— Явно е — възрази Дон Кихот, — че не си посветен в тайната на приключенията. Великани са и ако те е страх, махай се оттук и се отдай на молитви, а аз в това време ще вляза с тях в жесток и неравен бой.

Като каза това, той пришпори Росинант, без да се вслушва във виковете на оръженосеца си Санчо, който го предупреждаваше, че се впуска несъмнено в бой не срещу великани, а срещу обикновени вятърни мелници. Но Дон Кихот беше толкова убеден, че са великани, та нито слушаше гласа на Санчо, нито виждаше какво има пред себе си, макар че се доближаваше все повече към тях, като крещеше колкото му глас държи:

— Не бягайте, страхливци и подлеци, защото насреща си имате един-единствен рицар!

В това време задуха ветрец и големите криле започнаха да се движат. Дон Кихот забеляза това и се провикна:[68]

— Аз ще ви оправя, негодници, дори да размахвате ръце, по-многобройни от тези на великана Бриарей2.

След това той призова от все сърце господарката си Дулсинея, помоли я да го подкрепи в изпитанието, покри се зад щита си, закрепи3 копието и пусна Росинант в галоп срещу първата мелница, която се изпречи пред него. Нанесе удар в крилото й, което в този миг вятърът така шеметно завъртя, че копието се строши на парчета, а кон и конник бяха подети и изхвърлени на полето в най-жалко състояние. Санчо Панса се спусна да му помогне, като препускаше магарето с все сили, но когато стигна на мястото на нещастната случка, намери господаря си неподвижен, защото страшен беше ударът, който го повали заедно с коня му на земята.

— О, Господи! — възкликна Санчо. — Не казах ли на ваша милост да премислите добре какво правите? Не ви ли предупредих, че това са вятърни мелници и че само този, който има такива мелници в главата си, не е в състояние да ги види?

— Мълчи, приятелю Санчо — отвърна Дон Кихот, — военните дела повече от всички други са изложени на постоянни промени. Убеден съм, че мъдрецът Фрестон, който ограби стаята и книгите ми, е превърнал тия великани в мелници само и само да ме лиши от възможността да се окича със славата на победата. Голяма е ненавистта, която изпитва към мен, но в края на краищата неговите зли магии ще бъдат обезвредени от силата на меча ми.

Това е вече божа работа — отговори Санчо Панса и помогна на господаря си да стане и да се качи на Росинант, чийто гръб беше доста пострадал. Потънали в разговори около току-що случилото се произшествие, те се насочиха по пътя, водещ към прохода Лаписе, защото според Дон Кихот в това толкова оживено място не беше възможно да не преживеят много и разнообразни приключения. Едно нещо го огорчаваше много — беше останал без копие. Споделяйки със Санчо тази си мъка, той му каза:

— Спомням си да съм чел някъде, че един рицар на име Диего Перес де Варгас, чийто меч се строшил сред боя, откършил от един дъб тежък клон и с него избил толкова маври, че го нарекли „Цепеницата“, и оттогава той и потомците му се казват Варгас Цепеницата4. Казвам ти това, за да знаеш, че от първия дъб, който

видим край пътя, ще си отчупя[69] и аз клон, какъвто именно ми е нужен. С него ще извърша такива подвизи, че ти трябва да се чувствуваш особено щастлив, че си заслужил да ги видиш и да станеш свидетел на неща, на които хората мъчно ще повярват.

— Всичко е в божиите ръце — каза Санчо — и аз вярвам във всичко, което ваша милост казва, но изправете се на седлото, защото сте се наклонили много на една страна и това сигурно се дължи на натъртване при падането.

— Това е самата истина — отвърна Дон Кихот — и ако аз не стена от болка, то е, защото не подобава на странствуващите рицари да се оплакват от раните си дори и червата им да се влачат след тях.

Щом това е така, няма какво да допълня — рече Санчо. — Но нека Бог ми е свидетел, че щеше да ми е по-леко, ако ваша милост се оплаквахте, когато нещо ви боли. А за мен ще си призная, че и при най-слаба болка обичам да си охкам, освен ако речете, че правилата, които са в сила за странствуващите рицари, важат и за оръженосците.

Дон Кихот не можа да се въздържи да не се разсмее на простодушието на своя оръженосец и му заяви, че е свободен да стене както и колкото си иска, при болка и без болка, защото не е чел подобна забрана да важи и за оръженосците на рицарите. Санчо напомни, че е време за ядене, а господарят му отговори, че не му се яде, но че Санчо може да закуси, щом е гладен. Получил разрешение, той се настани по-удобно на магарето, извади от дисагите каквото беше сложил в тях и като се движеше по пътя бавно зад господаря си, той си хапваше и от време на време надигаше с такава наслада мехчето с вино, че можеше да му завиди и най-големият чревоугодник от всички кръчмари в Малага. И така, глътка след глътка, Санчо започна да забравя обещанията, които господарят му бе дал, и взе да мисли, че да търсиш приключения, колкото и опасни да са те, не е никак тежък труд, а напротив, приятна почивка.

Решиха да пренощуват в една горичка и Дон Кихот отчупи един сух клон, нагласи на върха му желязното острие, което бе извадил от счупеното копие, и така се сдоби с нещо, подобно на копие. Като се стараеше във всичко да подражава на рицарите, за които беше чел, че прекарвали много безсънни нощи из гори и полета, мечтаейки за любимите си, Дон Кихот не мигна цяла нощ, потънал в мисли за своята господарка[70] Дулсинея. По-различно беше положението на Санчо Панса. Напълнил стомаха си, и то не с цикориева вода, а с вино, той изкара нощта в непробуден сън и ако господарят му не беше го събудил, това нямаше да успеят да сторят нито слънчевите лъчи, които

огряваха лицето му, нито птиците, които весело пееха и шумно поздравяваха новия ден. Санчо стана и си сръбна пак от мехчето, което беше доста поприсплескано от миналата вечер насам. Това натъжи сърцето му, тъй като слаба беше надеждата да се възстанови в скоро време изпитото. Дон Кихот не пожела да закуси, защото, както казахме, се подхранваше със сладостни спомени. Тръгнаха пак по пътя към прохода Лаписе и към три часа следобед го видяха отдалече.

— Братко Санчо Панса — каза Дон Кихот, като съгледа прохода, — тук можем да потопим ръце до лактите в това, което наричат приключения. Предупреждавам те обаче, че дори да ме видиш изложен на най-голяма опасност, не трябва да вадиш меч в моя защита, докато не се увериш, че тези, които ме нападат, са долна пасмина и негодници, тъй като само в такъв случай ти е позволено да ми се притечеш на помощ. Ако ме нападнат обаче рицари, не бива за нищо на света да ми помагаш, защото законите на рицарството не позволяват да се намесваш, освен ако си посветен рицар.

— Бъдете уверен, сеньор — отговори Санчо, — че в това отношение желанието на ваша милост ще бъде напълно уважено. Още повече че аз съм поначало миролюбив човек и не обичам да се бъркам в сплетни и разправии; но бъдете същевременно сигурен, че ако бъда заставен сам себе си да защитя, съвсем не възнамерявам да спазвам тези закони, защото никаква божа и човешка повеля не може да ти отнеме правото да се браниш, щом бъдеш нападнат.

— На същото мнение съм и аз — отвърна Дон Кихот, — но ако се постави въпросът за помощ срещу рицари, помъчи се да потъпчеш естествените си пориви.

— Заявявам, че ще действувам точно така — отговори Санчо — и ще спазвам предписанията ви, както спазвам тези за неделния ден.

Те още се разговаряха, когато по пътя се зададоха монаси бенедиктинци, яхнали мулета, едри като дромадери. Носеха пътнишки очила и чадъри. Зад тях се движеше каляска, заобиколена от четири или пет конници и от двама мулетари,[71] които вървяха пеш. В каляската беше настанена, както по-късно се разбра, една сеньора от Биская, която пътуваше за Севиля при съпруга си, назначен на висока служба в Америка. Монасите не пътуваха с нея, макар и да се движеха по същия път. Щом ги съгледа, Дон Кихот каза на своя оръженосец:

— Ако не греша, очаква ни голямо, невиждано досега приключение. Виждаш ли онези черни конници там? Те трябва да са, както се подразбира, магьосници, които са отвлекли някаква принцеса в каляска. На мен ми се налага да употребя всичката си сила, за да

премахна тази неправда.

— Това ще свърши по-зле, отколкото историята с вятърните мелници — подхвърли Санчо. — Внимавайте, сеньор! Онези там са монаси бенедиктинци, а в каляската сигурно има пътници. Обмислете добре вашите действия и не се оставяйте лукавият да ви подведе.

— Казах ти вече, Санчо — възрази Дон Кихот, — че нищо не разбираш от приключения. Това, което твърдя, е самата истина и ти ей сега ще се убедиш в нея.

Като каза тези думи, той изведе коня си напред и застана сред пътя, по който идеха монасите. Щом те се приближиха достатъчно, за да могат да чуят думите му, Дон Кихот извика гръмко:

— Проклети дяволски изчадия, освободете веднага високопоставените принцеси, които насила водите в тази каляска! Не го ли сторите, пригответе се да умрете, и това ще бъде справедливо наказание за престъпленията ви.

Монасите дръпнаха поводите на мулетата си и застанаха втрещени от вида и словата на Дон Кихот, на които отговориха така:

— Сеньор рицарю, не сме проклети дяволски изчадия. Ние сме монаси от ордена на Сан Бенито, вървим си по пътя и никак не знаем дали в тази каляска пътуват, или не пътуват отвлечени принцеси.

— Не ще ме излъжете със сладки приказки. Добре ви познавам каква лъжлива сган сте — каза Дон Кихот.

Без да чака отговор, той пришпори Росинант и насочил копие напред, се хвърли с такава ярост срещу първия монах, че ако той не беше паднал своевременно от мулето си, щеше да бъде зле съборен и тежко ранен, а може би и умъртвен. Като видя какво става с неговия другар, вторият монах притисна[72] здраво с крака хълбоците на мулето си и запрепуска из полето, по-лек от самия вятър.

Санчо Панса, като видя, че монахът падна на земята, скочи набързо от магарето си, хвърли се върху него и започна да му съблича расото. В това време се приближиха до него двамата мулетари на монасите и го запитаха защо го разголва. Санчо им отговори, че негово законно право е да отнесе дрехите като трофей от сражението, което господарят му Дон Кихот бе спечелил. Мулетарите, които не разбираха нито от шега, нито от сражения и трофеи, като видяха, че Дон Кихот се отдалечава и говори с хората от каляската, се нахвърлиха върху Санчо, повалиха го на земята, изскубаха му брадата до последния косъм и го пребиха тъй здраво с ритници, че той остана да лежи на земята безжизнен и безчувствен. — Без да губи време, монахът, страшно изплашен и пребледнял, побърза да се метне на

мулето си и се отправи към своя другар, който го чакаше на почетно разстояние и чакаше да види как ще свърши тази ужасна история. Двамата монаси се събраха и без да изчакат края на необикновената случка, продължиха пътя си, като се кръстеха усилено, сякаш самият дявол ги гонеше по петите.

А Дон Кихот, както вече казахме, водеше следния разговор със сеньората от каляската:

— Сеньора моя — започна той. — Сега ваше великолепие е свободна да разполага както ще със себе си, защото наглостта на вашите похитители е сломена от силата на моите мишци и се търкаля в праха пред нозете ви. И за да не се измъчвате от това, че не ви е известно името на човека, който ви избави от плен, знайте, че се казвам Дон Кихот де Ла Манча, странствуващ рицар, любител на приключения и роб на безподобната красавица доня Дулсинея дел Тобосо. А като награда за услугата, която ви сторих, искам от вас само едно: върнете се в Тобосо и се явете от мое име пред тази сеньора, за да й разкажете всичко, което извърших, за да ви освободя.

Един от слугите, които придружаваха дамата, родом от Биская, като чу думите на Дон Кихот и видя, че той не иска да даде път на каляската, а настоява тя да се върне в Тобосо, се приближи до рицаря и като хвана копието му, рече на лош кастилски език и на още по-лошо бискайско наречие5:

Махай се от пътя, махай, проклетнико! Кълна се в Бога, че ако не пуснеш мине каляската, убие те бискаецът, така, както стоиш тук.

Дон Кихот го разбра съвсем добре и му отговори с голяма сдържаност:

— Да беше рицар, какъвто явно не си, аз вече щях да съм наказал глупостта и дързостта ти, презряна твар! Бискаецът възрази:

— Аз не рицар? Кълна в Бога, че лъжеш така, как истина, че аз християнин. Ако хвърлиш копие и вадиш меч, ще видим кой победи. Бискаец прати идалго по дяволите и ако друго нещо кажеш, лъжеш.

— Сега ще видиш, както е рекъл Аграхес6 — отвърна Дон Кихот.

Той захвърли копието, изтегли меча си, хвана здраво щита и се спусна срещу бискаеца с намерение да му отнеме живота. Като го видя да наближава, бискаецът, макар и да искаше да слезе от мулето, което беше кираджийско и не внушаваше особено доверие, успя само да извади меча си. Щастливо обстоятелство беше, че се намираше до самата каляска, та се сети да измъкне оттам една възглавница, за да я използува като щит, и така те се нахвърлиха един срещу друг, сякаш бяха смъртни врагове. Присъствуващите се опитаха да ги помирят, но

не сполучиха, защото бискаецът заплашваше със заваленйя си говор, че ако не го оставят да завърши двубоя, ще убие самата си господарка и всекиго, който би му попречил. Сеньората от каляската, учудена и изплашена от това, което се разиграваше пред очите й, заповяда на кочияша да се поотдалечи малко, за да наблюдава от разстояние яростния бой, през време на който бискаецът нанесе на Дон Кихот такъв силен удар по рамото, че ако не беше щитът, който пръв го посрещна, би го съсякъл до пояса. Дон Кихот, който почувствува тежестта на този свиреп удар, нададе вик и каза:

— О, сеньора на сърцето ми, Дулсинея, цвят на красотата, помогнете на рицаря ви, който в угода на вашите големи добродетели се излага на това тежко изпитание.

Като изрече тези думи, стисна меча си, закри се добре с щита и нападна бискаеца, решен всичко да заложи на един само удар.

Като видя устрема на противника си, бискаецът разбра какво възнамерява да стори и реши да последва примера му, като го причака, добре закрит от възглавницата, без да може[74] да извърти мулето си нито на едната, нито на другата страна, защото, уморено от дългия път и несвикнало с подобни глупости, животното не можеше да направи и стъпка. Както се каза вече, Дон Кихот нападна с високо вдигнат меч предпазливия бискаец, решен да го разсече на две, а бискаецът го посрещна и той с вдигнат меч, защитен от възглавницата си, и всички около тях чакаха със затаен дъх да видят какво ще се случи, когато заплашително вдигнатите мечове щяха да се спуснат с трясък. Сеньората от каляската и нейните прислужнички шепнеха молитви и даваха обети пред всички светци и черкви на Испания, за да спаси Господ бискаеца от голямото премеждие, в което беше изпаднал. Но за голямо съжаление, летописецът на този разказ прекъсва описанието на битката точно на това място, като се извинява, че извън изнесените вече данни не бил намерил други за подвизите на Дон Кихот. Трябва да отбележим, че вторият автор7 на това съчинение не пожела да повярва, че една толкова занимателна история може да бъде обречена на забрава и че умовете в Ла Манча са тъй малко любознателни, та не са се погрижили да запазят в своите архиви и писалища някои ръкописи, отнасящи се до знаменития рицар. Като разчиташе на това, той не загуби надежда да открие края на тази тъй занимателна история, която действително, с благосклонната помощ на небето, успя да намери и ще разкаже във втората част.

ГЛАВА ДЕВЕТА,

в която се говори за изхода и края на страшното сражение между храбрия бискаец и мъжествения ламанчец

В първата част на тази история оставихме храбрия бискаец и знаменития Дон Кихот вдигнали голи мечове, готови да си нанесат взаимно такива яростни удари, че ако можеха да изпълнят намеренията си, те най-малко щяха да се разсекат отгоре додолу, така както се разрязва на две половини нар. В тази толкова неизяснена фаза на боя нашият забавен разказ бе прекъснат, без самият автор да ни посочи къде би могла да се намери липсващата част от тази история.[75]

Сервантес разказва, че в Толедо купил от едно момче няколко тетрадки, в които на арабски език било написано: „История на Дон Кихот де Ла Манча, писана от Сид Амете Бененхели, арабски историк“. Романа си той представя като превод от арабски.

Разказът за сражението между Дон Кихот и бискаеца продължава. Пръв нанася удар бискаецът, но мечът му се отплесва и не причинява голяма вреда на рицаря, откъсва лявата страна на бронята му, разрушава голяма част от шлема му и отрязва половината му ухо. Със страшен удар върху възглавницата Дон Кихот поваля бискаеца и насочва острието на меча си към лицето му. Ужасените сеньори, които пътуват заедно с каляската, молят рицаря да пощади живота на бискаеца. Дон Кихот се съгласява само ако победеният отиде в Тобосо и се постави на разположение на безподобната доня Дулсинея. Приятелите на бискаеца обещават, че той ще изпълни поръчението.

ГЛАВА ДЕСЕТА,

за интересните мисли, които споделиха Дон Кихот и оръженосецът му Санчо Панса

Междувременно Санчо Панса, леко2 пораздрусан от слугите на монасите, се беше вече надигнал и наблюдаваше внимателно двубоя. Той молеше от все сърце Бога да дари Дон Кихот с победа, та чрез нея той сам да спечели някой остров, защото не забравяше нито за миг обещанието на господаря си да го направи управител. Като видя, че сражението свърши и че господарят му се готвеше да яхне Росинант, Санчо се спусна да му държи стремето, коленичи пред Дон Кихот и преди гой да възседне коня си, улови ръката му, целуна я и каза:

— Благоволете, сеньоре мой Дон Кихот, да ме направите управител на острова, който спечелихте в тази тежка битка. Колкото и голям да е той, аз чувствувам, че имам достатъчно сили да го управлявам добре и не по-лошо от всеки друг, който е управлявал острови на този свят.

На тези думи Дон Кихот отвърна така:

— Забележи, приятелю Санчо, че както днешното приключение, така и всички нему подобни приключения нямат за цел спечелването на острови. Това са обикновени приключения,[76] каквито се случват по пътищата и в които единствената придобивка е да ти счупят главата или да ти отрежат ухото. Потърпи само и ще видиш, че ни очакват големи приключения, благодарение на които не само ще мога да те направя управител на остров, но и нещо много повече.

Санчо изказа голямата си благодарност на Дон Кихот, целуна му отново ръката и края на бронята3 и му помогна да се качи на Росинант. След това възседна магарето и последва господаря си, който с бърз ход, без да каже нито дума повече и без да се прости с дамите от каляската, навлезе в една близка гора. Санчо се движеше зад него, като караше магарето си да препуска колкото се може повече, но въпреки това Росинант се отдалечаваше и Санчо, уплашен, че ще изостане, започна да вика на господаря си да го почака. Дон Кихот изпълни молбата му, дръпна поводите на Росинант и го спря, за да изчака изморения си оръженосец, който, щом пристигна, каза:

— Струва ми се, сеньор, че няма да е зле да потърсим убежище в някоя черква4. Няма да се учудя, ако ни обадят на Санта Ермандад5 и ни уловят, защото не са малко раните, които нанесохте на вашия противник в боя. Уверявам ви, че ако ни пипнат, ще има да се поизпотим, докато се измъкнем от затвора.

— Мълчи — каза Дон Кихот. — Къде си видял или чел да бъде изправен пред съд странствуващ рицар за битките, които е водил, колкото и да са били те кръвопролитни?

— Аз не знам какви са тези битки и тези кръвопролития — отговори Санчо — и през живота ми не се е случвало да участвувам в такива битки. Зная само, че Санта Ермандад се разправя с тези, които се бият по пътищата. Друго нищо не знам.

— Не се тревожи, приятелю — успокои го Дон Кихот, — готов съм да те изтръгна дори и от ръцете на халдейците6, та камо ли от ръцете на Санта Ермандад. Но кажи ми, за Бога: видял ли си по необятната земна шир рицар, по-смел от мене? Чел ли си друг да е показвал някога или да показва сега по-голям устрем в нападението, повече издръжливост в сражение! о, да нанася по-сръчно удари и да събаря с по-голямо настървение противника си?

— Правичката да си кажа — отговори Санчо, — аз никога не съм чел книги по простата причина, че не знам да чета[77] и пиша, но готов съм да се обзаложа, че през живота си не съм служил на по-дързък господар от ваша милост и дай Боже да не стане нужда да заплатим за тези дързости там, където казах. Но сега чуйте молбата ми и се погрижете за здравето си, защото ухото ви кърви силно. В дисагите си нося превръзки и малко бял мехлем 7.

— Всичко това щеше да е излишно — отвърна Дон Кихот, — ако бях се сетил да приготвя шишенце с балсама на Фиерабрас 8, защото само с една капка от него щяхме да си спестим, и време, и лекове.

— За какво шишенце и какъв балсам говорите? — попита Санчо Панса.

— За балсам — отвърна Дон Кихот, — чиято рецепта зная наизуст. Ако го притежаваш, няма защо да се боиш от смъртта, нито пък рискуваш да загинеш от рана, колкото и смъртоносна да е тя. И тъй, като приготвя от това питие и ти го поверя, ти трябва да действуваш с него по следния начин: когато видиш, че в някое сражение са ме разсекли на две половини през средата на тялото ми (а това често се случва), ще вземеш грижливо половината от тялото ми, която падне на земята, и много бързо, преди да се е съсирила кръвта, ще я поставиш върху другата половина, която е останала на седлото, като внимаваш

да ги слепиш точно и вярно. След това ще ми поднесеш да пия само две глътки от питието, за което ти говорих, и ще видиш, че отново ще стана по-здрав от камък.

— Ако това питие действително съществува — каза Панса, — аз се отказвам отсега още от управлението на обещания остров и ще поискам от ваша милост да ми дадете като единствено възнаграждение за многобройните ми и ценни услуги рецептата на това удивително питие, защото смятам, че една унция от него ще може да се продава навсякъде за повече от два реала, а на мене това ми стига, за да живея до края на живота си честно и спокойно. Остава да ми обясните дали струва скъпо приготовлението му.

— С по-малко от три реала могат да се приготвят цели три асумбри9 — отговори Дон Кихот.

— Тежко на мен, грешника! — възкликна Санчо. — Какво още чака ваша милост, та не приготви от този балсам, а и на мен да покаже как се приготовлява?

— Млъкни, приятелю! — отвърна Дон Кихот. — Колко[78] по-велики тайни възнамерявам да ти поверя и с колко много по-големи благоволения желая да те удостоя! А сега нека се лекуваме, че ухото все по-силно ме боли!

Санчо извади от дисагите си превръзки и мехлем. Но когато Дон Кихот видя шлема си, малко остана да изгуби ума си от мъка. Постави ръка на меча си вдигна очи към небето и каза:

Кълна се в името на твореца на небето и земята и в най-пълния текст на светите четири евангелия, че ще водя живота, който е водил великият маркиз де Мантуа, когато се заклел да отмъсти за смъртта на племенника си Балдуин, тоест да не яде хляб на бяла покривка 13, да не се отбива при жена си и още други неща, които, макар да не помня вече, нека бъдат включени в клетвата ми, докато не си отмъстя докрай на човека, който ми нанесе такава обида.

Санчо чу тези думи и прибави:

— Забележете, ваша милост сеньор Дон Кихот, че ако рицарят изпълни заповедта ви да се представи пред моята 13 сеньора Дулсинея дел Тобосо, с това той изцяло изпълва поетото задължение и не заслужава друго наказание, освен ако, разбира се, е извършил ново престъпление.

— Ти наговори много умни и уместни неща — отговори Дон Кихот, — затова отменям клетвата си, що се отнася до желанието ми да му отмъстя още веднъж, но аз я повтарям и потвърждавам отново по отношение начина на живот, който ти описах, докато не отнема със

сила от друг рицар шлем, равен на моя по достойнство. Недей мисли, Санчо, че това е някаква вятърничава мисъл. Ако аз вземам това решение, то е, защото имам кому да подражавам. Съвсем същото се бе случило с шлема на Мамбрино и това струва твърде скъпо на Сакрипанте 14.

— Защо ваша милост не изпрати по дяволите подобни клетви — запита Санчо. — тъй като те са извънредно вредни за здравето и много пакостни за съвестта? А за да ви докажа, че съм прав, отговорете само на въпроса: какво ще правим, ако по някаква случайност минат много дни, без да срещнем човек с шлем на глава? Ще трябва ли да изпълните клетвата си въпреки толкова трудности и неудобства, както например тези да спим облечени, да не нощуваме в населени места и да се подлагаме на хиляди други изпитания, за които се говори в клетвата на този луд старец маркиз де Мантуа й която[79] ваша милост се кани сега отново да възкресява? Не вижда ли ваша милост, че по тези пътища не се движат въоръжени хора, а само мулетари и талигари, които не само че не носят шлемове, но не са и чували през живота си да се споменава тази дума.

Тук именно грешиш — прекъсна го Дон Кихот, — защото в по-малко от два часа ние ще срещнем по тези пътища повече въоръжени мъже, отколкото тези, които се бяха отправили към Албрака 15, за да спечелят сърцето на красивата Анхелика.

— Нейсе, така да е — каза Санчо, — нека Бог даде да ни огрее щастието и да настъпи вече времето, когато ще завладеем острова, който толкова скъп ми излезе, пък ако ще и да умра след това.

Казвал съм ти и друг път, Санчо, да не береш грижа за това. Ако не се намери остров, то подръка ни е кралство Дания или кралство Собрадиса 16, които ще ти прилягат като пръстен по мярка, а това, че те не са острови, може само да те радва. Но нека оставим тези въпроси за когато им дойде времето, а сега виж дали носиш нещо за ядене в дисагите, защото ще трябва да потърсим после някой замък, в който да пренощуваме и да приготвим балсама, за който говорихме, тъй като, нека Бог ми е свидетел, ухото ме боли много.

— Нося в дисагите си една глава лук, малко сирене и няколко къшея хляб — каза Санчо, — но това не са ястия за такъв храбър рицар като ваша милост.

— Колко погрешно разбираш нещата! — отвърна Дон Кихот. — Знай, Санчо, че чест е за странствуващите рицари да не ядат по цял месец, или ако решат да хапнат нещо, да се задоволяват с това, което им попадне подръка. Това щеше да ти е известно, ако беше прочел

толкова рицарски романи, колкото аз съм чел. Колкото и голям да е техният брой обаче, в нито един от тях не съм срещал да се спомене, че странствуващите рицари изобщо се хранят, освен на пищни пиршества, устройвани в тяхна чест, а през останалото време храната им е била оскъдна. Макар и да е ясно, че те не са могли да живеят, без да се хранят и без да удовлетворяват другите си естествени нужди, тъй като в действителност са били хора като нас, не по-малко е очевидно, че най-често са утолявали глада си с най-обикновена селска храна, каквато и ти сега ми предлагаш, защото са странствували през повечето време из поля и гори, и то без да ги придружава готвач. Впрочем, приятелю Санчо, нека не те смущава това, което мене ме радва, и не се мъчи да променяш света и да отклоняваш странствуващото рицарство от правилния му път.

— Нека ваша милост ми прости — каза Санчо, — тъй като аз, както вече ви казах, не знам да чета и пиша и не познавам правилата на рицарството. Отсега нататък ще пълня дисагите с всички видове сухи плодове за ваша милост, а за мен ще ги напълня, понеже не съм рицар като вас, с пилета, гълъби и други птици.

— Не съм казал, Санчо — забеляза Дон Кихот, — че странствуващите рицари са задължени да се хранят изключително с плодовете, за които ти ми говориш. Изтъкнах само, че обикновената им храна трябва да се състои от такива плодове и някои билки, които са намирали по полетата и които добре са разпознавали, което мога да правя и аз.

— Много е полезно — отвърна Санчо — да се разпознават тези билки, защото така, както ми се струва, че вървят нещата, скоро ще настъпи деня когато ще трябва да прибегнем към тези познания.

След това Санчо извади от дисагите си припасите, за които беше споменал, и двамата се нахраниха най-приятелски и в най-добро разбирателство. Желанието им обаче да намерят час по-скоро къде да пренощуват ги накара да привършат набързо бедната си и суха вечеря. Възседнаха добичетата си и побързаха да стигнат до населено място, преди да се мръкне. Скоро слънцето се скри и с него и надеждата да осъществят желанието си. Намираха се до колибите на някакви козари и решиха да прекарат нощта там. Колкото на Санчо му беше мъчно, че не са замръкнали в някое населено място, толкова господарят му беше доволен, че ще може да преспи на открито, тъй като си мислеше, че подобни случки доказват по безспорен начин, че той действително е рицар.[81]

ГЛАВА ЕДИНАДЕСЕТА,

за приключенията на Дон Кихот с козарите

Козарите приеха радушно Дон Кихот, а Санчо, след като се погрижи да настани криво-ляво Росинант и магарето си, се почувствува привлечен от миризмата на козя пастърма, която вреше в котел, поставен на огъня. Колкото и да му се искаше да опита дали месото е вече готово да мине от котела в стомаха му, той се отказа от намерението си, защото козарите свалиха котела от огъня, постлаха на земята овчи кожи, сложиха набързо селската си софра и поканиха гостоприемно и двамата да вкусят от гостбата. Шестима козари насядаха наоколо върху кожите и с учтивостта на простички хора поканиха Дон Кихот да се настани на едно обърнато корито. Дон Кихот седна, а Санчо остана прав, за да му поднася направената от рог чаша. Като го видя да стои прав, господарят му каза:

— За да видиш, Санчо, какви добродетели крие в себе си странствуващото рицарство и как бързо всички, които са му се посветили, достигат до положението да бъдат уважавани и почитани в света, искам да седнеш до мене, сред тези добри хора, за да се почувствуваш равен с мене, твоя сеньор и господар. Искам да ядеш от моята чиния и да пиеш оттам, откъдето и аз пия, защото за странствуващото рицарство може да се каже това, което се казва за любовта: то прави всички равни.

— Много съм благодарен! — каза Санчо. — По този повод дължа да кажа на ваша милост, че когато аз имам какво да ям, еднакво и дори по-добре ще се нахраня на крак и сам, отколкото седнал рамо до рамо с императора. Нещо повече, щом като съм тръгнал да казвам цялата истина, много по-вкусно ми е да си хапвам, макар и само хляб и лук, седнал в ъгъла си, без изтънченост и превземки, отколкото да ям пуйка на чужда трапеза, на която трябва бавно да дъвча, малко да пия, постоянно да се избърсвам, на която не мога нито да кихна, нито да се изкашлям, нито да върша и други неща, към които предразполагат свободата и усамотението. Тъй щото, сеньоре мой, тия почести, които ваша милост желае да ми окаже като на слуга и съратник на

странствуващото рицарство, какъвто съм аз като ваш оръженосец, моля ви да ги превърнете в други блага, които са от по-голяма полза за мен. А щом се отнася за почестите, които ми предлагате, аз се отказвам от тях сега и завинаги, колкото и високо да ги ценя.

— Въпреки всичко ти трябва да седнеш, защото този, който се унижава, Господ го издига.

След това Дон Кихот хвана Санчо за ръка и го застави да седне до него.

Козарите нищо не разбираха от всички тия брътвежи за странствуващи рицари и оръженосци. Те ядяха, мълчаха и гледаха гостите си, които с голяма охота гълтаха парчета пастърма, едри колкото юмрук. Като се наситиха на месото, козарите сложиха на кожите голямо количество сухи желъди и до тях половин буца сирене, по-кораво от кирпич. Между това рогът се движеше в кръг, от ръка на ръка, ту пълен, ту празен, като ведро на водно колело1, с такава бързина, че скоро се изпразни единият от двата меха, които стояха на открито. След като Дон Кихот задоволи добре стомаха си, взе шепа желъди в ръката си и като ги разглеждаше внимателно, се впусна в следните разсъждения:

— Блажено време и щастлив век е онзи, който древните нарекоха Златен2, не защото златото, което толкова се цени в нашия железен век, се е добивало в онези щастливи години с всякакви усилия, а поради това, че хората, които са живели тогава, съвсем не са знаели двете слова „твое“ и „мое“. В онова свещено време всички неща са били общи: за да осигурят хляба си насъщен, достатъчно е било хората да вдигнат ръка и да си откъснат сладкия и вкусен плод на едростволестите дъбове, които така щедро са им го предлагали. Бистрите извори и бързоструйните потоци им поднасяли в прекрасно изобилие прозрачните си и вкусни води. В пукнатините на скалите и в кухините на дърветата умните и работливи пчели настанявали своите общежития, като предоставяли всекиму съвсем безкористно богатия плод на сладкия си труд. Огромните коркови дъбове щедро, без корист, снемали от себе си широки и леки кори, с които хората започнали да покриват първобитните си наколни жилища, за да намерят в тях закрила срещу не всякога благосклонната природа. Навсякъде по това време царували мир, приятелство и сговор. Тежкият палешник на извитото рало все още не се осмелявал да пори и бразди благочестивите недра на нашата прамайка Земя, защото тя, без всякаква принуда, сама отделяла от просторната си плодовита гръд онова, което е можело да нахрани, задоволи и зарадва синовете й,

които я владеели тогава. Простодушни и красиви пастирки бродели от дол на дол и от хълм на хълм с волно веещи се на вятъра разпуснати коси, облечени не повече, отколкото е било нужно, за да се покрие прилично онова, което благоприличието налага и е винаги налагало да бъде покрито. Те не се кичели с накитите, които днес се употребяват и които тирският пурпур и коприната, подложена на най-изкусна обработка, оскъпяват, а слагали на челата си само венци от зелените листа на репея и на бръшляна. Така накичени, те са били може би по-красиви и изискани от днешните наши дворцови дами с техните особени и странни изобретения, към които ги тласка безделническият им нагон към новото. Любовта се е изразявала тогава с простота и непринуденост, така както хората са я чувствували, без да се търсят изкуствени и претенциозни словесни увъртания, за да й се придаде по-благоприличен вид. В онова време истината и простодушието не са се смесвали с лъжата, измамата и злобата. Користта и пристрастието не били толкова силни, че да посмеят да оскърбят или накърнят правосъдието, което днес се принизява, опорочава и изкористява. Законът на личния произвол не бил залегнал в съзнанието на съдията, още повече че тогава не е имало повод за съдебни дела, нито престъпник, който да бъде съден. Девиците и невинността са се движели, както казах, навред ръка за ръка, без страх да бъдат осквернени от хорска дързост и мъжка похотливост, и ако момите губели девствеността си, то е било само защото така са искали и желаели. А сега, в това наше отвратително време, никоя не е сигурна, дори ако я скрият и затворят в някой нов лабиринт, подобен на критския, защото дори и там, през пролуките или чрез самия въздух, прониква любовната зараза, която разбива на пух и прах волята им за въздържание. С цел да се защитят девиците, да се вземат под закрила вдовиците, да се подпомагат сираците и нуждаещите се в сегашните времена, които стават все по-лоши, е бил създаден Орденът на странствуващото рицарство. На този рицарски орден принадлежа и аз, братя козари. Много съм ви признателен за угощението и радушния прием, които оказахте на мене и на моя оръженосец. Защото, макар и по силата на естествения закон всички живи същества да са задължени да съдействуват на странствуващите рицари, все пак, като си давам сметка, че вие ме приехте и нагостихте, без да ви е било известно това ваше задължение, аз съм в правото си да ви благодаря от сърце за вашата Сърдечност.

Нашият рицар държа цялата тази предълга реч (която можеше прекрасно да остане непроизнесена) само защото желъдите, които му

предложиха, му напомниха за Златния век и му хрумна да се впусне в излишни размишления пред козарите, които, без дума да продумат, удивени и слисани, го изслушаха докрай. Санчо мълчеше, ядеше желъди и много често навестяваше втория мех, който за да се изстуди виното, бе закачен на клона на един корков дъб.

Козарите, за да покажат уважението си към гостите и да ги развеселят, накараха един млад момък да им попее и да им посвири с гъдулката си. Той изпява любовен романс, Дон Кихот го моли да изпее още нещо, но Санчо Панса не се съгласява, защото било време не за песни, а за спане. От селото пристига друг момък, който съобщава, че студентът Грисостомо умрял от любов по красивата Марсела. Дон Кихот научава, че Грисостомо завършил астрология в Саламанка, влюбил се в пастирката Марсела и облечен като пастир, я задирял. По нея лудеели и други момци. Дон Кихот и Санчо Панса отиват на погребението на Грисостомо. Прочитат последните стихове на покойния младеж. Явява се Марсела и твърди, че несправедливо я обвиняват за страданията и смъртта на момъка, защото тя не е подхранвала никакви надежди у него.

… Защото какво са виновни честното ми поведение и скромната ми сдържаност, че Грисостомо загина заради силната си страст и безразсъдната си пламенност? Ако аз запазвам невинността си в обществото на дърветата сред гората, защо този, който държи аз да живея в обществото на хората, желае да я загубя? Аз, както знаете, притежавам собствени богатства и не ламтя за чуждите. Свободна съм и не желая да се обвързвам, не обичам и не мразя нито един мъж, не изневерявам на тогова и не търся оногова, не мамя и не залъгвам никого. Простодушният разговор с ратайкините от тези села и грижите по козите ми са мое забавление. Желанията ми имат за граници тези планини и ако понякога ги надхвърлят, то е, за да се насладя на красотата на небето…

Марсела се изгубва в планината, а приятелите на Грисостомо го погребват и окичват гроба му с цветя.

Дон Кихот желае да се постави в услуга на пастирката Марсела, затова навлиза в леса, в който тя се отдалечава. На една полянка рицарят и оръженосецът слизат от Росинант и от магарето, пускат ги да пасат, а самите те изяждат провизиите в дисагите. Росинант неблагоразумно отива при пасящите наблизо кобили, които яростно го нападат с копита и зъби, а конярите янгуесци му нанасят със сопи такъв бой, че го оставят проснат на земята. Дон Кихот и Санчо Панса се втурват да защитят славния кон, но двадесетина коняри ги обсипват

с удари, повалят ги и се отдалечават с конете си.

Двамата герои дълго време не могат да се-изправят на нозе от побоя. Дон Кихот съжалява, че е изтеглил меч срещу хора, които не са посветени в рицарство. Трябвало само Санчо Панса да се справи с тях. Това мнение не се понравя на оръженосеца и той казва:

— Сеньор, аз съм човек миролюбив, кротък, спокоен и мога да понеса безропотно каквато и да е обида, защото имам жена и деца, които трябва да издържам и да храня. Затова нека и аз ви предупредя — защото да ви заповядам не мога, — че в никакъв случай не ще изтегля сабята си нито срещу рицари, нито срещу люде от долен произход и отсега нататък, нека Бог ми е свидетел, аз ще прощавам не само обидите, които съм получил, но и тези, които ще ми се нанесат, без разлика дали оскърбителят е високо или ниско поставен, дали е богат или беден; знатен или простосмъртен.

Санчо Панса сипе проклятия към конярите, едва успява да се привдигне с голяма мъка, хваща и оседлава магарето, настанява Дон Кихот върху него, вдига Росинант и повежда двете добичета по пътя. Наблизо се вижда един хан. Дон Кихот спори със Санчо, че това е замък.

ГЛАВА ШЕСТНАДЕСЕТА,

за онова, което се случи със знаменития идалго в хана, който той взе за замък

Като видя Дон Кихот легнал напреки на самара, ханджията запита Санчо какво се е случило. Санчо отговори, че няма нищо особено, но че господарят му паднал от една скала и си натъртил силно ребрата. Жената на ханджията се различаваше от обикновените ханджийки, понеже беше по природа милостива и състрадателна към болките на ближния си. Тя веднага се залови да лекува Дон Кихот и повика на помощ дъщеря си, която беше много мила девойка. В хана служеше и една мома от Астурия, с широко лице и сплесната глава, чипоноса, едното око кривогледо, а и другото не съвсем в ред. Вярно е, че затова пък беше сложена чудесно и това уравновесяваше напълно останалите й недъзи: на ръст не надхвърляше седем педи от главата до петите, а раменете й бяха толкова високо повдигнати, че я караха да гледа повече, отколкото желаеше, към земята. Тази миловидна прислужничка се притече на помощ на девойката и двете заедно

постлаха на Дон Кихот страшно неудобно легло в едно таванско помещение, което, по всичко личеше, беше служило години наред за плевник. В същото помещение, малко настрана от леглото на Дон Кихот, беше настанено и леглото на един мулетар. Макар и стъкмено със самарите и чуловете на мулетата му, то все пак беше много по-удобно от онова на Дон Кихот, направено от четири грапави дъски, сложени върху две различни по височина магарета. Дъските бяха покрити с тънък като черга дюшек, толкова неравен и твърд, че ако не беше вълната, която се показваше тук-таме от прокъсаните места, човек би казал, че е пълен с камъни. На леглото бяха постлани два чаршафа сякаш от биволска кожа-и едно толкова изтъркано одеяло, че нишките му можеха да се преброят.

На този злополучен креват легна Дон Кихот и малко след това ханджийката и дъщеря й започнаха да облепват тялото му от горе до долу с пластири, а Мариторнес, така се казваше прислужничката, им светеше със светилник. Като видя сините по тялото на Дон Кихот, ханджийката каза, че комай приличат на следи от удари, а не от падане.

— Никакви удари! — възрази Санчо. — Скалата беше толкова грапава и остра, че при падането той се удари на много места.

След това добави:

— Не забравяйте, ваша милост сеньора, да запазите някой и друг пластир, защото има и други нуждаещи се. И моята гърбина ме боли.

— Какво? И вие ли паднахте? — запита ханджийката.

— Не, аз не паднах — отговори Санчо, — но като видях[87] как зле се сгромоляса господарят ми, така се стреснах, че ме заболя цялото тяло, сякаш ме бяха погалили с хиляди тояги.

— Да, това се случва — обади се девойката. — Много пъти съм сънувала, че падам от кула и безкрайно летя, докато стигна до земята. След това се събуждам и се чувствувам тъй разтърсена и разбита, като че ли наистина съм паднала.

— Там е работата, сеньора — рече Санчо, — че не насън, а в най-будно състояние — бях по-буден, отколкото съм сега — тялото ми посиня не по-малко от тялото на господаря ми Дон Кихот.

— Как се казва този рицар? — запита прислужничката Мариторнес.

— Дон Кихот де Ла Манча — отговори Санчо Панса. — Той е странствуващ рицар, и то от най-храбрите и най-силните, каквито светът отдавна не е виждал.

— Какво значи странствуващ рицар? — запита прислужничката.

— Да не сте вчерашна, та да не знаете какво значи това! — възкликна Санчо Панса. — Знайте прочее, сестро, че странствуващ рицар е човек, който може ей сега да бъде пребит от бой, а само миг след това да стане и император. Днес е най-клетото и най-бедното създание на света, а утре разполага с две или три кралски корони, които може да подари на своя оръженосец.

— Как може тогава — намеси се ханджийката — да сте оръженосец на такъв славен господар, а да не сте се сдобили досега, както ми изглежда, поне с едно графство?

— Рано е още — отговори Санчо. — Няма и месец, откакто сме тръгнали да търсим приключения, и още не сме попаднали на истинско. А нерядко се случва едно да търсиш, а друго да намериш. Все пак истината е, че ако моят господар Дон Кихот се излекува от тези рани или от това падане, а и аз остана невредим, не бих се отказал от надеждите си дори и срещу най-високите титли на Испания.

Дон Кихот, който слушаше много внимателно разговора, седна криво-ляво на леглото, хвана ханджийката за ръка и й каза:

— Повярвайте ми, красива сеньора, вие можете да се смятате за щастлива, че сте ме приютили във вашия замък. Няма да ви говоря, за моята личност, защото е унизително да хвалиш сам себе си, но моят оръженосец ще ви обясни кой съм. Искам само да ви заявя, че вечно ще запазя спомен на благодарност за услугата, която ми направихте, и ще ви бъда признателен през целия си живот. Ако по волята на небесата не бях безвъзвратно покорен на законите на любовта и на очите на онази красива неблагодарница, чието име тихичко мълвя, уверявам ви, че очите на тук присъствуващата прекрасна девойка щяха да заробят моята свобода.

Ханджийката, дъщеря й и простодушната Мариторнес, съвсем слисани, слушаха словата на странствуващия рицар, които, на гръцки да бяха казани, нямаше да бъдат по-неразбрани, макар и да се досещаха, че са израз на вежливост и любовни излияния. Тъй като не бяха свикнали да им се говори по този начин, те го гледаха и се чудеха, защото той им се виждаше съвършено различен от мъжете, които познаваха. Поблагодариха му за неговите любезности с думи от техния си ханджийски речник и напуснаха помещението, като астурийката Мариторнес остана да лекува Санчо, който имаше не по-малко нужда от помощ.

През нощта Дон Кихот, Санчо Панса и мулетарят лягат да спят в тъмнината на полупокрития обор. Дон Кихот си въобразява, че се намира в богат замък и че дъщерята на ханджийката, която за него е

дъщеря на владетеля на замъка, се е влюбила в него. При тях идва слугинята Мариторнес, определила си среща с мулетаря. Дон Кихот я взема за дъщерята на ханджията, прегръща я и й обяснява, че не може да отвърне на любовта й, защото е отдал сърцето си на „безподобната Дулсинея“. Мулетарят, като съзира Мариторнес в прегръдките на рицаря, се нахвърля с юмруци върху него. Леглото на Дон Кихот рухва и събужда ханджията, който идва при тях. В мрака Дон Кихот, мулетарят, Мариторнес, Санчо Панса и ханджията се бият и нанасят удари кой на когото свари.

В хана нощува и един стражар от Санта Ермандад, който идва да ги разтърве, съглежда проснатия като мъртъв Дон Кихот и се връща да вземе светилник. Ханджията и Мариторнес се изплъзват. В помещението остават Дон Кихот, Санчо Панса и мулетарят, всички пострадали от сбиването.[89]

ГЛАВА СЕДЕМНАДЕСЕТА,

дето продължават безбройните изпитания, които храбрият Дон Кихот и добрият му оръженосец Санчо Панса преживяха в хана, който, за голяма беда на рицаря, той смяташе за замък

Дон Кихот дойде на себе си и почна да търси оръженосеца си със същия глас, с който го беше повикал предния ден, когато лежеше безпомощен в Долината на цепениците.

Санчо, приятелю, спиш ли? Спиш ли, приятелю Санчо?

— Тежко ми и горко ми! — отговори Санчо с горчивина и досада. — За какво спане може да се говори през тази страшна нощ, когато хиляди дяволи решиха да се подиграят с мене.

Да, прав си така да мислиш — каза Дон Кихот. — Защото или аз нищо не разбирам, или този замък е омагьосан. Знай прочее… Но ще ми се закълнеш, че ще пазиш в тайна дори и след смъртта ми това, което сега искам да ти кажа.

— Кълна се-отговори Санчо.

Казвам го — забеляза Дон Кихот, — защото искам да се зачита хорската чест.

— Кълна се, ви казвам — повтори Санчо, — че ще запазя тайната до края на вашия живот и дано бъда в положение още утре да я разкрия.

— Толкова ли е голямо злото, което съм ти сторил, Санчо — попита Дон Кихот, — та желаеш смъртта ми да настъпи така скоро?

— Не исках да кажа това — възрази Санчо, — но не обичам да се вкисват в мене работите, които узнавам.

— Така или иначе — рече Дон Кихот, — аз най-много разчитам на твоята вярност и порядъчност. И тъй, нека ти кажа, че тази нощ ми се случи едно от най-странните приключения, с които бих могъл да се похваля. Накъсо казано, знай, че преди малко дойде при мене дъщерята на господаря на този замък, която е една от най-очарователните и най-красиви девойки на света. Как да ти опиша

прелестите на това същество? Как да ти говоря за нейния възвишен дух? А[90] какво да ти кажа за другите и скрити чарове, които ще премълча, за да не престъпя верността си към моята сеньора Дулсинея дел Тобосо. Знай само едно — че или самото небе завидя на толкова голямото ми щастие, което благосклонната съдба постави в ръцете ми, или пък поради това (и това е много по-вероятно), че замъкът е наистина омагьосан; тъкмо когато се бяхме увлекли в сладък любовен разговор, зададе се изневиделица някаква ръка, която принадлежеше сигурно на някой чудовищен великан, и ми нанесе такъв удар с юмрук в челюстите, че те и сега целите са потънали в кръв. След това ми бе нанесен толкова жесток побой, че се чувствувам по-зле от вчера, когато поради дързостите на Росинант ни разсипаха от бой, което и ти сам добре знаеш. От това заключавам, че ключът към тези момински чарове се държи от някой омагьосан мавър и както по всичко личи, не са предназначени за мене.

— Нито за мене — добави Санчо — защото повече от четиристотин маври така ми наложиха гърба, че в сравнение с това побоят с цепениците е същинско цвете. Но кажете ми, сеньор, как можете да наричате щастливо и изключително едно приключение, което ни доведе до това жалко състояние? Ваша милост поне сте държали в обятията си онази безподобна красота, за която ми говорите, ами аз, клетникът, какво друго получих, освен най-страшния побой, който някога изобщо съм изяждал? Горко ми на мене и на майка ми, която ме е родила, защото нито съм мислил, нито мисля да стана някога странствуващ рицар, а във всички наши злополуки най-много си патя аз.

— Нима и тебе са те здраво наложили? — запита Дон Кихот.

— Тежко на целия ми род! Нали ви казах, че и аз съм съсипан от бой — отговори Санчо.

— Не се тревожи, приятелю — рече Дон Кихот, — още сега, ще приготвя оня ценен балсам, който ще ни излекува за един само миг.

В това време жандармът успя най-сетне да запали светилника и влезе да види човека, който му се стори, че е убит. Той беше по риза, с кърпа на глава и със светилник в ръка. Щом съзря неприветливото му лице, Санчо запита господаря си:

— Сеньор, да не би този да е случайно омагьосаният мавър,[91] който се връща, за да ни доналожи, ако изобщо му остават още сили?

— Не може да е мавърът — отговори Дон Кихот, — защото омагьосаните никога не се показват открито пред хората.

— Може да не се показват, но се усещат — рече Санчо. — Гърбът

ми има какво да каже по този въпрос.

— Също и моят — добави Дон Кихот, — но това още не означава, че този човек е омагьосаният мавър.

Жандармът влезе и се стъписа, като ги видя да разговарят преспокойно. Наистина Дон Кихот още лежеше неподвижно по гръб. Причина за това бяха както боят, който бе ял, така и пластирите. Жандармът се приближи до него и му каза:

— Как е работата, добри човече?

— На ваше място аз бих се показал по-благовъзпитан — рече Дон Кихот. — Да не би изобщо в този край да се говори така на странствуващите рицари, негоднико?

Жандармът не можа да понесе такава обида от страна на човек, който съвсем не приличаше на рицар. Вдигна пълния с масло светилник и го стовари върху главата на Дон Кихот с такава сила, че за малко не му счупи черепа. Всичко потъна отново в мрак и той напусна помещението. А Санчо Панса рече:

— Сега вече няма съмнение, сеньор, че този е омагьосаният мавър, който съхранява съкровището за други, а за нас пази само юмруци и удари със светилници.

— Така е — отговори Дон Кихот — и по-добре е да не обръщаме внимание на подобни вълшебства и да не се ядосваме и сърдим за тях. Те са невидими и призрачни, така че колкото и усилия да полагаме, няма да открием кому да отмъстим. Стани, Санчо, ако можеш, и повикай управителя на замъка, за да ни даде масло, вино, сол и розмарин за спасителния балсам. Страшно ми е необходим сега, защото много кръв тече от раната, която този призрак ми нанесе.

Санчо се надигна, въпреки че го боляха всички кокали, и тръгна из тъмнината да търси ханджията, но се натъкна първо на жандарма, който подслушваше в тъмното, за да разбере какво замисля врагът му. Санчо му каза:

— Сеньор, какъвто и да сте вие, умилостивете се и дайте ни малко розмарин, зехтин, сол и вино, за да излекуваме[92] един от най-славните рицари на света, който лежи, тежко ранен от върлуващия в този хан омагьосан мавър.

Когато жандармът чу тези приказки, помисли, че има работа с луд човек, и понеже се съмняваше вече, отвори вратата на хана, повика стопанина и му предаде молбата на добрия човечец. Ханджията даде каквото му поискаха и Санчо го занесе на Дон Кихот. Този последният стискаше с ръце главата си, по която след удара със светилника бяха израснали две подутини. Но рана нямаше и по лицето му струеше не

кръв, а пот, плод на преживените мъки и тревоги.

Без да се бави, Дон Кихот взе всички необходими за балсама материали, смеси ги в една тенджера и държа доста време сместа на огъня, докато му се видя, че е вече готова. Поиска след това шише, за да я изсипе в него, но шише не се намери в хана и той бе принуден да си послужи с една тенекиена кутия за зехтин, която ханджията в изблик на щедрост му подари. След това Дон Кихот прочете над пълната с лекарство кутия повече от осемдесет пъти „Отче наш“ и още толкова пъти „Ave Maria“, „Salve regina“ и „Credo“, като след всяка дума прекъсваше и благославяше сместа. Всичко това стана в присъствието на Санчо, на ханджията и на жандарма. Липсваше само мулетарят, който преспокойно наглеждаше добичетата си. След като свърши тази церемония, Дон Кихот реши веднага да изпита действието на този чудотворен, както си въобразяваше, балсам. Той надигна тенджерата, в която беше сварил течността, и изпи порядъчно количество от нея. А там беше останало около половин асумбре от питието, което не бе могло да се побере в тенекиената кутия. Щом като изпи балсама, Дон Кихот започна така страшно да повръща, че стомахът му съвсем се изпразни. От напъните и напрежението при повръщането изби го силна пот и той помоли присъствуващите да го покрият и оставят на спокойствие. Те изпълниха молбата му, оставиха го сам и той можа да спи повече от три часа. Когато се събуди, почувствува необичайна лекота в тялото си и общо подобрение след всичките страдания, които бе преживял. Това го накара да реши, че е напълно оздравял и че дължи това чудо на балсама на Фиерабрас, лековито питие, с което той можеше отсега нататък да се впуща без никакъв страх във всякакви разпри, схватки и сражения, колкото и опасни да са те.[93]

Санчо Панса, който също така реши, че има някакво чудо в оздравяването на Дон Кихот, помоли господаря си да му даде да изпие това, което оставаше в тенджерата и което не беше малко. Дон Кихот се съгласи и той я надигна с две ръце, изпълнен със силна вяра и голямо желание, и погълна не по-малко количество от това, което беше изпил господарят му. Стомахът му беше несъмнено не толкова нежен, колкото този на рицаря, и затова, преди да повърне, Санчо изпита такива напъни и гадене, преживя такива изпотявания и прилошавания, че реши, че е ударил вече без съмнение последният му час. Измъчен и съсипан, той почна да проклина и балсама, и злосторника, който му го беше препоръчал. Виждайки го в това състояние, Дон Кихот се обърна към него:

— Аз мисля, Санчо, че причината за злото, което те е сполетяло, се крие в това, че не си посветен в рицарско звание. Мисля, че това питие не може да действува благотворно на хора, които не са посветени рицари.

— Щом като ваша милост сте знаели това, защо — проклет да съм аз и целият ми род — ми позволихте да го изпия?

В това време питието започна да упражнява своето действие и нещастният оръженосец започна да се облекчава и през двете отверстия, но с такава бързина, че и тръстиковата рогозка, на която лежеше, и одеялото, с което се беше покрил, станаха съвсем негодни за употреба. Санчо така се обливаше в пот, така се гърчеше и свиваше, че не само той, но и всички присъствуващи помислиха, че е дошъл краят му. Тази буря и мъките му траяха близо два часа, но за разлика от господаря му те го разнебитиха и омаломощиха до такава степен, че не можеше да се държи на краката си.

Дон Кихот, който, както се казва вече, се чувствуваше здрав и бодър, поиска да тръгне веднага на лов за приключения, защото смяташе, че колкото и малко време да се бави, това лишава света и всички нуждаещи се от неговата закрила и защита, още повече че сега разчиташе и на своя балсам. И тъй, воден от това неудържимо желание, той сам оседла Росинант, сложи самара на магарето на оръженосеца си, помогна му да се облече и да яхне добичето и след това сам той възседна крантата си и като минаваше през двора на хана, задигна едно дървено копие2, което отсега нататък трябваше да му служи като истинско бойно копие.[94]

Всички, които бяха в хана — а те бяха повече от двадесет души, наизлязоха да го видят. Гледаше го и дъщерята на ханджията, а и той не откъсваше поглед от нея и от време на време изпущаше по една въздишка, за която човек би казал, че извираше от недрата на душата му. Всички или поне тези, които бяха присъствували на слагането на пластирите предишната вечер, бяха сигурни, че нашият рицар въздиша поради болките, които усещаше в ребрата си.

Когато двамата конници стигнаха до вратата на хана, Дон Кихот повика ханджията и му каза със спокоен и достоен глас:

— Многобройни и много големи са благодеянията, сеньор алкайде, които ми оказахте във вашия замък, и аз се чувствувам задължен да ви бъда благодарен до гроб. Желая само някой ден да имам възможността да ви се отплатя, като отмъстя вместо вас на някой безсрамник, който ви е нанесъл обида. Вие трябва да знаете, че моето звание ми налага да се притичвам на помощ на беззащитните, да отмъщавам на тези, които

са жертва на неправди, и да наказвам безчинствата. Напрегнете паметта си и ако откриете, че ви се е случило нещо от този род, непременно ми го кажете. Аз ви давам честната си рицарска дума, че чрез мене ще получите пълно удовлетворение.

Ханджията му отговори със същото достойнство:

— Сеньор рицарю, аз нямам нужда ваша милост да отмъщава за нанесени ми обиди, защото сам мога да отмъщавам за тях, когато намеря това за уместно. Моля ви само да заплатите това, което ми дължите за сеното и ечемика на двете добичета, за вечерята и за леглата.

— Значи това е хан? запита Дон Кихот.

— Хан е, и то с много добро име — отговори ханджията.

— Колко съм бил заблуден! — каза Дон Кихот. — Мислех си, че е замък, и то не от най-незначителните. Но щом не е замък, а хан, всичко, което може да се направи засега, е вие да прости те за сметката. Защото аз не мога да престъпя правилата на ордена на странствуващите рицари, които повеляват — а аз най-положително зная това, защото в нито една книга не съм чел противното — рицарят никога да не плаща за нощуване и за каквото и да било друго по странноприемници и ханове, защото на него се дължи по право подслон и добър прием срещу непосилния труд, който полага,[95] като търси приключения дене и ноще, зиме и лете, пеша или на кон, жаден и гладен, запотен и премръзнал, изложен на всички стихии на природата и на всички несгоди.

— Всичко това съвсем не ме засяга — отговори ханджията. — Уредете си сметката и не ме занимавайте с разни рицарски истории. От вас искам само да ми платите разноските.

— Вие сте глупав и лош ханджия — рече Дон Кихот, пришпори Росинант, хвана дървеното копие здраво през средата, напусна двора на хана, без някой да го спре и без сам той да хвърли поглед назад, за да види дали Санчо го следва. Ханджията, като видя, че от Дон Кихот няма да получи пари, обърна се към Санчо и поиска от него да плати сметката. Санчо обаче отговори, че щом господарят му не иска да плати, той също няма да даде и грош, защото, като оръженосец на странствуващ рицар, той също както господаря си е подчинен на правилата, които строго забраняват да се плаща в странноприемници и ханове. Ханджията се разгневи силно и го заплаши, че ако не му плати, ще събере парите по такъв начин, че ще съжалява за отказа си. На това Санчо отговори, че по силата на рицарските закони, на които господарят му се подчинява, не ще плати и пукната пара дори ако се

наложи да заплати с живота си, защото той в никой случай не ще позволи да се нарушат заради него добрите старинни обичаи на странствуващите рицари, нито пък да стане причина оръженосците на бъдещите рицари да го упрекват някой ден, че е позволил да се престъпят тези толкова справедливо придобити права.

За зла участ на нещастния Санчо между хората в хана се намираха четирима тепавичари от Сеговия, трима продавачи на игли от Потро де Кордова и двама амбулантни търговци от Севиля, всички те шегобийци, винаги готови да се забавляват и да правят пакости. Вдъхновени и подтикнати сякаш от една и съща мисъл, те обкръжиха Санчо и го свалиха от магарето. Един от тях отиде да вземе одеялото от леглото на ханджията и хвърлиха върху него нещастния оръженосец. След това вдигнаха очи и като видяха, че навесът е много нисък за играта, която бяха замислили, решиха да излязат на задния двор, над който нямаше друг покрив освен небето. Там започнаха да мятат нависоко проснатия на одеялото Санчо и да си играят с него така, както се прави с кучета през дните на карнавала.[96]

Крясъците на нещастника, който хвърчеше из въздуха, бяха толкова силни, че стигнаха до ушите на господаря му. Дон Кихот спря, ослуша се внимателно и в първия миг помисли, че се намира пред ново приключение, но скоро разбра, че човекът, който крещеше, беше собственият му оръженосец. Обърна коня и с тромав галоп се върна обратно към хана, но понеже намери вратата затворена, почна да го обикаля, за да види дали има друг вход. Едва стигнал до ниските стени на задния двор, той съгледа лошата игра, която бяха устроили на оръженосеца му. Видя го да се издига и пада с такава бързина и лекота, че да не беше големият му гняв, струва ми се, щеше да прихне да се смее. Опита се направо от коня да се изкачи върху каменната ограда, но беше толкова отслабнал и разнебитен, че не успя да се помръдне от седлото си. И тъй, възседнал коня си, започна да сипе върху тези, които мятаха Санчо, такъв куп нелепости и ругатни, че перото не е в състояние да ги възпроизведе. Те обаче не въздействуваха ни най-малко на мъжете, които продължаваха да се забавляват и смеят, и хвърковатият Санчо не преставаше да се оплаква, като оплакванията му се смесваха ту със заплашвания, ту с молби. Но нищо не помагаше. Шегобийците престанаха да го мятат едва когато се умориха. Тогава докараха магарето, качиха Санчо на самара и сложиха на раменете му горната му дреха. А състрадателната Мариторнес, като го видя тъй разнебитен, намери за добре да му се притече на помощ със стомна вода, която извади от кладенеца, за да бъде по-студена. Санчо пое

стомната, вдигна я да пие, но спря, щом чу гръмовния глас на господаря си:

— Санчо, сине мой, не пий вода. Не пий, сине, че тя ще те погуби. Не виждаш ли? В ръцете си държа свещения балсам — Дон Кихот посочи тенекията с питието, — глътни две капки от него и напълно ще оздравееш.

Като чу тези думи, Санчо погледна накриво господаря си и извика още по-гръмогласно от него:

— Да не би ваша милост да забравихте, че аз не съм рицар, или искате да повърна и малкото черва, които ми останаха от снощи? Запазете това проклето питие за вас и ме оставете на мира.

Щом като изрече тези думи, той вдигна отново стомната, но още преди да изпие първата глътка, забеляза, че е вода, и се отказа от намерението си. Помоли Мариторнес да му[97] донесе вино и тя веднага изпълни желанието му. Поднесе му вино, което заплати тя самата със свои собствени пари. Не-напразно се говореше за нея, че не й липсваха черти, присъщи на християнското милосърдие, макар и да водеше не добър живот. Санчо изпи виното, заби пети в хълбоците на магарето и напусна хана през широко разтворените врати, предоволен, че нищо не е платил и че се е наложил въпреки всичко, макар и за сметка на обичайния си поръчител — неговия собствен гръб. У ханджията останаха наистина дисагите му, но в смущението си Санчо не забеляза липсата. Когато той се поотдалечи, ханджията понечи да затвори и залости здраво вратата, но шегобийците не му позволиха да стори това, понеже бяха такива хора, които съвсем нямаше да се стреснат дори ако знаеха, че Дон Кихот действително е странствуващ рицар от Ордена на кръглата маса.

ГЛАВА ОСЕМНАДЕСЕТА,

в която се възпроизвеждат мислите, които разменихa Санчо Панса и господарят му Дон Кихот, и се говори за други приключения, достойни да бъдат разказани

Когато Санчо настигна господаря си, беше тъй смачкан и разстроен, че не можеше дори да подкарва магарето си. Като го видя в това състояние, Дон Кихот му каза:

— Сега вече съм напълно убеден, добри ми Санчо, че онзи замък или хан е наистина омагьосан, защото, възможно ли е тези, които така жестоко се подиграха с тебе, да не са призраци и същества от другия свят? Това се потвърждава и от обстоятелството, че когато стоях край оградата на двора и следях хода на печалната ти трагедия, не успях нито да се покача на оградата, нито да сляза от Росинант, защото няма и съмнение, че ме бяха омагьосали. Кълна ти се в най-святото, че ако можех да се кача на оградата или да сляза от коня си, щях така да отмъстя на онези простаци и негодници, че те нямаше да успеят да забравят шегата си цял живот. Щях да го направя, макар и това да значеше, че ще наруша законите на рицарството, които, много пъти съм ти го казвал, не[98] позволяват на рицаря да вади оръжие срещу човек, който не е рицар, освен при самозащита, и то в крайна нужда.

— Ако можех, аз щях сам да си отмъстя, и то независимо от това дали съм, или не съм посветен рицар, но не успях, макар и да мисля, че онези, които се подиграха с мене, не бяха нито призраци, нито омагьосани същества, както ваша милост твърди, а хора като нас. Докато ме мятаха във въздуха, те говореха помежду си и аз научих имената им:

единият се казваше Педро Мартинес, другият — Тенорио Ернандес, а чух също, че ханджията се нарича Хуан Паломеке, по прякор Глухия. Причината за това, сеньор, че не можахте да прескочите оградата и че не успяхте да слезете от коня, се крие другаде, а не в омагьосването. Започвам да мисля, че тези

приключения, които търсим под път и над път, ще ни докарат дотам, да не можем да различим десния си крак от левия. Колкото и ограничен да е моят ум, нещо ми подсказва, че най-добре ще бъде за нас да се върнем на село. Сега е време за жетва и за друга полска работа, а не да се скитаме насам-натам и да преливаме от пусто в празно.

— Колко зле разбираш, Санчо, всичко онова, което е свързано с рицарството! — рече Дон Кихот. — Мълчи и потърпи! Ще дойде ден, когато ще видиш със собствените си очи колко е почтено рицарското звание. Хайде кажи ми! Има ли по-голямо удоволствие на този свят, има ли усещане, което може да се сравни с наслада, която изпитваш, когато победиш и тържествуваш над врага? Няма, и в това никой не се съмнява.

— Може и да сте прав — отговори Санчо, — не зная. Зная само, че откак станахме странствуващи рицари, искам да кажа, откакто ваша милост стана рицар (защото не подобава и аз да се смятам за такъв), никога не сме побеждавали освен в сражението с бискаеца, пък и в него загубихте половин забрало и половин ухо. А от тогава насам върху нас се стоварват само цепеница след цепеница и юмрук след юмрук, а мене за прибавка ме мятаха и в одеялото няколко призраци, на които не можах да си отмъстя, за да вкуся сладостта на победата срещу врага, за която ваша милост споменахте.

— Тази именно е мъката, която тая в себе си и която трябва да е и твоя мъка — каза Дон Кихот. — Но отсега нататък ще се постарая да си набавя меч, който да бъде от[99] такава направа, че неговият притежател да е предпазен от всякаква магия. Съвсем не е изключено да ми се усмихне щастието и да попадна на меча, който Амадис е носил, когато се е кичил с прозвището „Рицар на огнения меч“, един от най-добрите мечове, които рицар някога изобщо е държал в ръцете си, защото извън поменатото вече свойство той е режел като бръснач и не е имало броня, пък ако ще да е била и най-яката, и най-омагьосаната, която да устои на неговия удар.

— Късметът ми е такъв — рече Санчо, — че дори ваша милост да намери подобен меч, той също както балсамът ще бъде от полза и ще служи само на посветените рицари. А оръженосците кучета ги яли.

— Не бой се, Санчо — отговори Дон Кихот, — небето ще се смили над тебе!

Двамата се движеха, увлечени в разговор, когато Дон Кихот изведнъж съгледа, че по пътя срещу тях се задава гъст облак прах. Щом го видя, той се обърна към Санчо и му рече:

— Ето деня, о Санчо, в който ще се разбере какво ми носи съдбата. Това е денят, повтарям, в който ще трябва повече от всеки друг път да покажа силата на моите мишци и да извърша дела, достойни да бъдат вписани в книгата на славата, за да се четат през идущите векове. Виждаш ли, Санчо, облака прах, който се носи ей там? Той покрива многобройна войска, съставена от най-различни бойци.

— В такъв случай две трябва да са войските — каза Санчо, — защото и от противоположната страна се вдига друг облак прах.

Дон Кихот се обърна и видя, че Санчо говореше самата истина. Обзе го голяма радост, тъй като веднага си въобрази, че две войски се готвят да се срещнат и сразят сред това просторно и равно поле. Трябва да се отбележи, че той непрестанно си мислеше за подобни сражения, магьосничества, необикновени приключения, налудничави начинания, любовни похождения и всичко, което казваше, мислеше или вършеше, се насочваше към тези неща. Всъщност прахоляка из полето вдигнаха две големи стада овце и овни, които се приближаваха от две различни страни и не можеха да се различат от праха, който ги закриваше. Но Дон Кихот говореше[100] тъй убедително за армиите, които се движеха една срещу друга, че Санчо повярва и запита:

— А какво ще правим ние, сеньор?

— Какво ли? — поде Дон Кихот. — Ще подпомогнем и подкрепим тези, които са по-слаби и са в по-голяма нужда. Трябва да знаеш, Санчо, че армията, която настъпва срещу нас, е водена и командувана от великия император Алифан-фарон, владетел на големия остров Трапобана 2. А другата, която идва откъм тила ни, е армията на неговия враг, краля на гарамантите 3 Пентаполин, с прякор Запретнатия ръкав, защото винаги влиза в бой с разголена дясна ръка.

— А какво толкова има да делят двамата сеньори? — запита Санчо.

— Мразят се — отговори Дон Кихот, — защото този Алифанфарон е закостенял езичник, а е влюбен в дъщерята на Пентаполин, много красива и благовъзпитана девойка, която на всичко отгоре е и християнка. Баща й не иска да я даде на краля езичник, докато той не се отрече от лъжепророка Мохамед и не приеме християнската вяра.

— Кълна се в брадата си — рече Санчо, — че Пентаполин е напълно прав. Готов съм да му помогна, доколкото ми позволяват силите.

— Ще направиш това, което ти повелява дългът, Санчо — забеляза Дон Кихот. — Защото за участие в такива сражения не се изисква човек да е посветен в рицарско звание.

— Ясно ми е всичко — отговори Санчо. — Остава само да видим

къде ще скрием магарето, за да можем да го намерим след сражението. Защото мисля, че надали има случай досега да е влизал в бой човек, яхнал магаре.

— Това е самата истина — рече Дон Кихот, — пусни го на воля, няма значение, че може да се изгуби. Защото, победим ли, ще разполагаме с толкова коне, че дори и за самия Росинант съществува опасността да бъде заменен с друг кон. Но гледай и слушай: сега ще ти кажа имената на по-известните рицари, които участвуват в тези войски. За да ги видиш и запомниш по-добре, нека се покачим на онова хълмче, откъдето ще можем да наблюдаваме и двете армии.

Това и сториха. Застанаха на най-високото място на хълма, откъдето можеха да се видят съвсем ясно двете стада, които Дон Кихот вземаше за войски, ако не беше гъстият прах, вдигнат от тях, който забулваше напълно гледката. Но[101] въпреки това, като си въобразяваше, че вижда неща, които нито се виждаха, нито съществуваха, нашият рицар започна да обяснява:

— Онзи рицар там с яркожълтите доспехи, с щит, на който е изобразен лъв венценосец, легнал пред нозете на една дама, е храбрият Лауркалко, Сеньор на сребърния мост. Другият със златоцветните доспехи, на чийто щит са изрисувани три сребърни корони на синьо поле, е страшният Мико-колембо, велик херцог на Киросия. Онзи вдясно от него с исполинското тяло е безстрашният Брандабарбаран Болички, владетел на трите Арабии, който носи доспехи, покрити със змийска кожа, и държи вместо щит врата, която според мълвата е една от вратите на храма, съборен от Самсон, който пожертвува живота си, за да отмъсти на враговете си. Сега погледни и на обратната страна и ще видиш най-отпред и начело на другата войска Тимонел Каркахонски, който всякога е побеждавал и никога не е бил победен, княз на Нова Биская, чиито доспехи са на сини, зелени, бели и жълти квадрати и който носи щит със златна котка върху жълто поле с надпис „Мияу“ — началните букви на името на неговата дама на сърцето, безподобната Мияулина, дъщеря на херцог Алфеникен дел Алгарбе. Онзи, който носи снежнобели доспехи и бял щит без всякакъв герб и под чиято тежест се огъва мощната кобила, е нов рицар, французин, на име Пиер Папен, владетел на Утрехтските баронства. Този пък, който забива шпорите си в хълбоците на бързоногата шарена зебра и носи небесносини доспехи, е всесилният херцог на Нербия Еспартафилардо дел Воске. На щита му е изписана връзка аспержи и надпис на испански език, който гласи: „Следи за моята съдба.“

И тъй Дон Кихот продължи да изброява множество рицари от единия и от другия лагер, съществуващи само във въображението му, и да описва доспехи, цветове, гербове и девизи, окрилен от въображението на своята единствена по рода си лудост. И без да спре нито за миг, продължи:

— Войската, която иде насреща ни, има разноплеменен състав: тук са тези, които пият сладките води на прословутия Ксанто 4, до тях са планинците, които тъпчат масилийските 5 високи полета, а онези там пресяват най-чистото и най-дребно злато на щастлива Арабия, другите пък са от племето, което се наслаждава на прочутите свежи брегове на бистрия[102] Термодонт6, тези тук окървавяват златния Пактол 7, ето и нумидийците, неустойчиви в обещанията си, и персийците, прославени със своите лъкове и стрели, партите и мидийците, които се сражават тичешком, и арабите с подвижните си селища, и бледоликите и жестоки скити, етиопците с продупчените си бърни и безброй други народи, които разпознавам и познавам, макар и да не си спомням за имената им. В другата армия настъпват тези, които пият кристалнобистрите води на маслинородния Бетис, и онези, които плакнат и освежават лицата си във винаги пълноводния и златоносен Тахо, другите там, които утоляват жаждата си с хлебоносните струи на божествения Хенил9, тези, които тъпчат тартесийските10 полета, известни с богатите си пасбища, тези, които волно си живеят в хереските елисейски долини, хората от Ла Манча, богати и увенчани със златни класове, онези, с железните одежди, последни потомци на готската кръв12, до тях пък племената, които се къпят в Писуерга13, известна със спокойните си води, онези, които пасат стадата си из просторните полета край лъкатушната Гуадиана14, прочута със своите подземни течения, тези, които треперят от студ сред гористите Пиренеи и снеговете на високите Апенини, с една дума, в тези редици воюват всички, които обитават Европа.

Колко области спомена, какви ли не народи изреди Дон Кихот, като отбелязваше с учудваща бързина качествата, с които се отличаваше всеки един от тях, цял увлечен и погълнат от прочетеното в лъжливите си книги. Санчо Панса поглъщаше словата му, без дума да продума, и насочваше от време на време погледа си, за да види дали ще съзре рицарите или великаните, които господарят му описваше. Но понеже не успяваше нищо да открие, не се сдържа и рече:

— Сеньор, никъде не се мяркат тези хора, великани и рицари, за които ваша милост говори. Аз поне не ги виждам. Може би пак има някаква магия или призраци като снощните?

— Защо говориш така? — каза Дон Кихот. — Не чуваш ли как цвилят конете, как звучат тръбите и бумтят тъпаните?

— Чувам само — отговори Санчо, — че блеят овце. Това беше самата истина, защото междувременно двете стада се бяха доближили до тях.

— Страхът, който те е обхванал — рече Дон Кихот, — ти пречи, Санчо, дори да виждаш и да чуваш добре. Защото[103] страхът смущава сетивата и не позволява на човека да вижда нещата такива, каквито са. Щом толкова се боиш, дръпни се настрана и ме остави сам. Моята намеса е достатъчна и тя ще наклони везните на победата към тези, които аз подкрепя.

Като изрече тези думи, Дон Кихот пришпори Росинант и с прикрепено в седлото копие се спусна като мълния по баирчето надолу.

Санчо започна да вика:

Върнете се, ваша милост сеньор Дон Кихот! Кълна се в Бога, че вие нападате овце. Върнете се, горко на мене, че съм се родил на този свят! Що за лудост е вашата? Вижте добре: няма пред вас нито великани, нито рицари, нито котки, нито доспехи, нито щитове на цели полета или на четвъртинки, нито небесносини доспехи, нито дяволи. Бог да ми е на помощ на мене, грешника! Какво вършите!

Но тези думи не успяха да върнат Дон Кихот обратно. Той продължаваше да се носи напред и да вика гръмогласно:

— Рицари! Вие, които се сражавате под знамената на юначния император Пентаполин Запретнатия ръкав, последвайте ме до един! Ще видите колко бързо ще се справя с врага му Алифанфарон Трапобански!

С тези думи той се вряза в стадото овце и почна да ги муши с копието си с такава юначност и решителност, като че ли наистина пробождаше най-върлите си врагове. Собствениците на овцете и овчарите, които водеха стадото, почнаха да викат на Дон Кихот да не върши това, но като видяха, че не разбира от дума, извадиха прашки от поясите си и към него полетяха камъни, големи колкото юмруци. Дон Кихот не им обръщаше никакво внимание и продължаваше да крещи:

— Къде се криеш, надменний Алифанфарон! Излез насреща ми! Тук те чака рицарят, който желае сам, в единоборство, да изпита силите ти и да ти отнеме живота като наказание за злото, което си сторил на юначния Пентаполин Гарамантски.

В този миг долетя един голям камък и му строши две ребра. Като почувствува силния удар, Дон Кихот помисли, че е убит или поне

тежко ранен, спомни си за балсама, извади тенекиената кутия и почна да гълта от питието. Но преди да свари да изпие количеството, което смяташе за необходимо, друг камък го удари по ръката и кутията се пръсна на парчета.[104] Същият камък му изби пътем три или четири предни зъба и кътника и смаза два пръста на ръката му. И първият, и вторият удар бяха толкова страшни, че за бедния рицар не остана нищо друго, освен да се смъкне от коня и да падне на земята. Овчарите се доближиха до него и помислиха, че са го убили. Затова с голяма бързина те събраха стадото, вдигнаха и убитите овце, които бяха повече от седем, и без да се бавят, се отдалечиха.

През цялото това време Санчо остана на върха на хълма, наблюдаваше лудостите, които господарят му вършеше, скубеше си брадата и проклинаше съдбата, която го беше събрала с него. Като видя, че Дон Кихот лежи на земята и че овчарите се отдалечават, Санчо слезе от хълма, приближи се до господаря си и го намери в окаяно състояние, макар и да не беше загубил съзнание.

— Не ви ли казах, сеньор Дон Кихот, да се върнете, защото не бяхте тръгнали да нападате войски, а стада овце?

— Ето на, какви заблуди и промени е в състояние да извърши този безсрамен магьосник, мой враг. Знай, Санчо, че на такива хора им е много лесно да ни представят нещата такива, каквито ги желаят. Този злодей, който ме преследва, завидя на славата, която щях да спечеля в това сражение, и превърна вражите армии в стада овце. Ако не вярваш, заклевам ти се, Санчо, направи това, което ще ти кажа, за да престанеш да се съмняваш и се убедиш, че аз ти говоря самата истина: яхни магарето си и тръгни предпазливо по следите им и ще видиш, че като се отдалечат на неголямо разстояние оттук, отново ще придобият по-раншния си вид и вместо овце и овни ще се превърнат в хора от плът и кръв, както ти ги описах първоначално. Но не тръгвай веднага, защото се нуждая от твоята помощ и от твоите услуги. Наведи се и виж колко предни зъба и кътника ми липсват, защото имам чувството, че не ми остана нито един зъб в устата.

Санчо се надвеси и приближи до рицаря толкова много, че едва не се напъха в устата му. Точно в този миг балсамът оказа своето въздействие и Дон Кихот изстреля с неимоверна сила всичко, което имаше в стомаха си, като опръска лицето и брадата на състрадателния оръженосец.

— Пресвета Богородице! — рече Санчо. — Какво ли е пък това? Този грешник ще да е несъмнено смъртно ранен, щом повръща кръв. [105]

Но като се вгледа по-внимателно, забеляза, че избълваната течност няма нито цвета, нито вкуса, нито миризмата на кръв, и разбра, че това е всъщност балсамът от кутията, която бе видял, че Дон Кихот надига след сражението. От това така му се догади, че стомахът му се разбунтува и избълва всичко, което съдържаше, върху самия си господар, тъй че и двамата чудесно се разкрасиха. Санчо отиде да си вземе дисагите от самара на магарето с намерението да извади от тях необходимото, за да се изчистят и за да излекува господаря си, но не ги намери и за малко щеше да си изгуби ума от мъка. Той отново прокле съдбата и взе твърдо решение да напусне Дон Кихот и да се върне на село, макар че поради това можеше да загуби възнаграждението за прослуженото време и надеждите за управлението на обещания остров.

Междувременно Дон Кихот стана и като притискаше челюстите си с лявата си ръка, за да не му изпаднат и останалите зъби, хвана с другата юздите на Росинант, който не се беше отделил нито за миг от него (дотолкова той беше смирен и верен кон), и тръгна към мястото, където се намираше оръженосецът му. Санчо, сложил лакти на магарето и подпрял брада на ръката си, бе заел поза на дълбоко замислен човек. Като видя, че е толкова опечален, Дон Кихот му каза:

— Знай, Санчо, че човек превъзхожда другите само ако върши нещо по-възвишено от тях. Всички тези бури, които преживяхме напоследък, показват, че небето ще се изясни над нас и че ще настъпят по-добри часове. Защото не е възможно злото и доброто да траят вечно, а щом злото е траяло дълго, можем да се надяваме за промяна към добро. Няма защо да тъжиш за бедите, които ме сполетяха, щом на тебе не се пада дял от тях.

— Тъй ли? — рече Санчо. — Да не би случайно този, когото мятаха във въздуха, да не е син на баща ми? А дисагите, които изчезнаха с всичките ми вещи, да не би и те да не са мои?

— Дисагите ли ти изчезнаха, Санчо? — каза Дон Кихот.

— Няма ги никакви — отговори Санчо.

— Значи няма какво да ядем днес? — каза Дон Кихот. — Щеше да бъде така — рече Санчо, — ако липсваха из тези поля тревите, които ваша милост познава и които са замествали храната на бедствуващи като вас странствуващи рицари.[106]

— При все това — отвърна Дон Кихот — повече би ми се усладил сега четвърт хляб или някоя овчарска пита с две сардели, отколкото всичките билки, описани от Диоскорид и коментирани от доктор Лагуна5. Тъй или иначе, яхни магарето, добри Санчо, и тръгни след мене. Господ, който се грижи за всичко, не ще ни изостави, още повече

че ние странствуваме като негови служители. Господ не забравя нито мушиците, които прехвръкват във въздуха, нито червейчетата в земята, нито поповите лъжички из блатата и е толкова милостив, че огрява със слънцето си както добрите, така и злите и праща дъжд над праведните и грешните.

— На ваша милост — рече Санчо — по ви подхожда да бъдете проповедник, отколкото странствуващ рицар.

— Странствуващите рицари са знаели всичко и всичко е трябвало да знаят, Санчо — забеляза Дон Кихот. — Някога е имало рицари, които са произнасяли проповеди или речи във военните станове, като не са отстъпвали в това изкуство на кой и да е богослов или доктор, дипломиран в Парижкия университет. Това показва, че никога мечът не е притъпявал перото, нито пък перото — меча.

— Да бъде така, както ваша милост казва — отговори Санчо. — Но нека тръгнем веднага, защото трябва да потърсим подслон за тая нощ, и дано с божа милост попаднем на място, където няма да ме подхвърлят с одеяло и където няма да има нито призраци, нито омагьосани маври. Защото, ако пак се натъкнем на подобни неща, ще зарежа всичко и ще си вървя.

— Помоли се на Господа да ни запази от такива изпитания, сине мой — рече Дон Кихот. — А сега води ти, води, накъдето ти сметнеш за уместно, защото този път искам ти да избереш мястото за нощуване. Но дай си ръката и опипай с пръст, за да разбереш колко предни зъба и кътника ми липсват от дясната страна на горната челюст, че там именно чувствувам болка.

Санчо пъхна пръстите си в устата му, опипа му челюстта и запита:

Колко кътника имахте, ваша милост, от тази страна?

— Четири — отговори Дон Кихот — и с изключение на мъдреца всички непокътнати и много здрави.

— Спомнете си добре, сеньор — рече Санчо. — Четири, ти казвам, а може би и пет — отговори Дон[107] Кихот, — защото досега не са ми вадили ни преден зъб, ни кътник, нито пък някой е падал сам вследствие на загниване или оток.

— На долната челюст от тази страна — каза Санчо — ваша милост няма повече от два кътника и половина. На горната пък няма нито един, защото е гладка като дланта на ръката ми.

— Клетият аз! — изстена Дон Кихот, като чу печалната вест на оръженосеца. — Предпочел бих да загубя ръката си, стига да не е тази, която носи меча, защото, казвам ти, Санчо, че уста без зъби е като мелница без камък и човек трябва да цени зъбите си повече от

диаманти. Но такава е участта на всички нас, които сме дали обет да принадлежим на строгия орден на рицарството. И тъй, яхни магарето, приятелю, и води. Карай напред и аз ще те следвам, с какъвто и ход да се движиш.

Санчо се подчини и се отправи към мястото, където му се струваше, че най-лесно ще намерят подслон, без обаче да се отделят от главния път, който тук се беше изпънал като струна.

Тръгнаха бавно, защото силната болка в челюстите не позволяваше на Дон Кихот нито да си отдъхне, нито да ускори хода. Като виждаше състоянието на господаря си, Санчо реши да го развлече и разсее, разказвайки му някои от нещата, които се описват в следващата глава.

Санчо смята, че бедите, които ги сполитат напоследък, идат като наказание, задето Дон Кихот нарушава законите на рицарството и не изпълнява клетвата си да не яде хляб на покрита маса.

През нощта срещат погребално шествие. Голяма група конници, облечени в дълги ризи, с факли в ръце, съпровождат мъртвец. Зъбите на Санчо почват да тракат от страх. За Дон Кихот това са призраци, които носят смъртно ранен рицар, за когото той се счита призван да отмъсти. Напада ризоносците свещенослужители и ги разпръсва из полето. Един от тях, бакалавър, свален на земята, обяснява кои са. Дон Кихот му казва, че неговото призвание пък е да странствува по света, да се бори с неправдите и да наказва злочинствата.

— Не ми е много ясно как се борите срещу неправдите — отвърна бакалавърът, — защото аз нямах никаква вина, а вие ме съборихте на земята и ми счупихте крака, който няма[108] да се оправи, докато съм жив. Казвате, че се опълчвате срещу злосторствата, но нанесохте на мене непоправимо зло. Страшно нещастие беше за мене да попадна на вас, човек, който търси щастието си в приключенията.

След като го настаняват на мулето му, Дон Кихот му поръчва да отиде при бягащите си другари и да го извини пред тях за злото, което им е направил. Санчо Панса, успял да обере едно товарно муле и да прехвърли съестните продукти от него на своето магаре, казва на бакалавъра:

Ако случайно тези сеньори желаят да знаят кой е храбрецът, който ги докара до това състояние, кажете им, ваша милост, че той е прочутият Дон Кихот де Ла Манча, който носи освен това и прозвището Рицар на печалния образ.

Бакалавърът тръгна да си върви, а Дон Кихот запита Санчо какво го беше накарало да го назове тъкмо в този час Рицар на печалния образ.

— Ще ви кажа — отговори Санчо. — Вгледах се в лицето ви под светлика на факлата, която носеше този злополучен странник, и трябва да призная, че лицето ви от известно време насам е едно от най-измъчените лица, които съм виждал в живота си. Това сигурно се дължи или на умората от сражението, или на беззъбата ви уста.

Отдалечават се и на една полянка утоляват глада си с храната, заграбена от дисагите на духовниците. Измъчвани от жажда, тръгват да търсят някое ручейче, но от тъмнината чуват страшни шумове, Санчо се разтреперва от страх, а Дон Кихот е готов за ново приключение. Той не е съгласен да се отдалечи от опасността въпреки увещанията на оръженосеца. На сутринта разбират, че грохотът иде от чукове на тепавица. Санчо прихва да се смее и почва да се шегува с господаря си, за което получава два удара с копието и нареждане по-малко да говори.

Завалява дъжд. Двамата странници тръгват по пътя. Срещу тях се задава бръснар, възседнал магаре и сложил на главата си бръснарски леген, за да се предпази от дъжда. Дон Кихот го взема за рицар, върху главата на когото блести прочутият шлем на Мамбрино. Въпреки предупрежденията на Санчо Дон Кихот напада бръснаря, прогонва го и завладява бръснарския леген. Оръженосецът пък взема по-хубавия самар на чуждото магаре, като оставя своя. — Продължават пътя си. Санчо е на мнение, че е по-добре да постъпят на служба при някой император. Дон Кихот му отвръща, че преди това трябва да извършат подвизи и да си спечелят слава. И той си представя как ще бъде посрещнат в кралския дворец, как ще стане крал и ще направи Санчо граф.

ГЛАВА ДВАДЕСЕТ И ВТОРА

Как Дон Кихот дари свобода на много нещастници, които бяха насила водени там, където не искаха да отидат

Арабският писател от Ла Манча Сиде Амете Бененхели разказва в тази дълбокомислена, възвишена, подробна, забавна и изкусно измислена история, че след като Дон Кихот де Ла Манча и Санчо Панса, неговият оръженосец, разменили мислите, разказани в глава двадесет и първа, Дон Кихот вдигнал очи и видял, че по пътя им насреща идвали дванадесет души, нанизани като броенични зърна на голяма желязна верига, която омотавала вратовете им. На ръцете си те носели белезници. Водели ги двама конници и двама пешаци:

конниците — въоръжени с мускети самопали, а пешаците — с леки копия и мечове. Щом ги съзрял, Санчо казал:

— Това са каторжници, осъдени от кралското правосъдие на принудителен труд. Откарват ги сега да гребат в галерите 2.

— Как така на принудителен труд? — запита Дон Кихот. — Нима кралят може да упражни насилие върху когото и да било?

— Не съм казал подобно нещо. Тези хора ги изпращат на принудителен труд в кралските галери за извършените от тях престъпления.

— Все пак — възрази Дон Кихот — тези хора отиват по принуда, не по своя воля там, където ги водят.

— Точно тъй — рече Санчо.

— Щом е тъй — каза господарят му, — налага се да изпълня моите задължения, които ми диктуват да се опълчвам срещу всяко насилие и да помагам на потиснатите.

— Забележете, ваша милост — добави Санчо, — че правосъдието, тоест самият крал, не упражнява насилие и не[110] нанася обида на подобни хора, и само ги наказва за извършени престъпления.

В това време веригата оковани каторжници се доближи и Дон Кихот много вежливо помоли пазачите да бъдат така любезни да му обяснят защо водят тези хора, и то по този начин. Един от конниците му каза, че това са каторжници, хора, които са на разпореждане на

негово величество, изпратени на принудителен труд в галерите, и че повече не знае и няма защо да знае.

При все това възрази Дон Кихот — желал бих да зная причината на нещастието на всеки един от тях поотделно.

Към това той прибави и други вежливи слова, за да предразположи стражите да му кажат това, което искаше от тях. Другият конник му каза:

— Макар и да носим с нас делата и присъдите на всеки един от тия нещастници, не му е времето, нито мястото да ги вадим сега, за да ги четем. Приближете се, ваша милост, и разпитайте самите тях. Нека те ви отговорят, ако искат, разбира се. А навярно ще искат, защото тези хора изпитват винаги удоволствие да вършат мерзости и след това да говорят за тях.

С това разрешение, което сам щеше да вземе, ако не бяха му го дали, Дон Кихот се приближи до каторжниците и запита този, който вървеше начело, за какви грехове е изпаднал в това положение. Той му отговори, че го водят окован сега, защото е влюбен.

— Само затова ли? — запита Дон Кихот. Ако пращат влюбените в галерите, аз отдавна би трябвало да греба в тях.

— Не става дума за любов, каквато вие си представяте — отговори каторжникът. — На мене се случи да се влюбя в панер, пълен с бельо. Прегърнах го с такава сила, че ако не беше се намесило правосъдието да ми го издърпа насила от ръцете, и до ден-днешен щях да го държа в прегръдките си. Уловиха ме на местопрестъплението и не ме подложиха на мъчения 3, но след като делото приключи, наложиха ме със сто тояги и ми бутнаха като прибавка три години водолечение. Това е всичко.

— Какво значи „водолечение“? — запита Дон Кихот.

— „Водолечение“ са галерите — отвърна каторжникът.[111]

Той беше момък на около двадесет и четири години, родом от Пиедраита.

Дон Кихот зададе същия въпрос и на втория поред каторжник, който изглеждаше меланхоличен и тъжен и дори не отвори уста да отговори. Но първият го стори вместо него:

— Този човек, сеньор, е осъден, защото е канарче4, тоест музикант и певец.

— Как така — попита Дон Кихот, — нима пращат в галерите музиканти и певци?

— Да, сеньор — отговори първият каторжник, — защото лошо нещо е да запее човек в беда 5.

— Но аз съм слушал да казват, че който пее, зло не мисли.

— Тук е тъкмо обратното — каза каторжникът, — защото, който пропее веднъж, после плаче до гроб.

— Не разбирам нищо — рече Дон Кихот. Тогава се намеси един от охраната и обясни:

— Сеньор рицарю, да запее човек в беда, значи за тези нечестивци да признае престъплението си при изтезание. Този грешник е бил подложен на мъчение и признал, че се е занимавал с кражба на добитък. Признал и го осъдили на шест години каторга в галерите, да не говорим за двестата удара с бич, които той вече получи. Сега е вечно замислен и тъжен, тъй като всички други престъпници, както онези, които са останали в затвора, така и тези, които са тук, го тормозят, дразнят и обиждат, защото е признал и не е намерил сили да премълчи. Те казват, че „да“ има толкова букви, колкото и „не“, и че голямо щастие е за престъпника, когато съдбата му зависи не от показанията на свидетели и от други доказателства, а само от собствения му език. Впрочем аз мисля, че разсъждават доста правилно.

— И аз съм на това мнение — отговори Дон Кихот. След това се приближи към третия каторжник и се обърна към него със същия въпрос, който бе задал вече на първите двама. Този живо, без всякакво стеснение му отговори:

— Отивам за пет години на гости у сеньора галера, защото не ми достигнаха десет дуката.

— На драго сърце бих дал двадесет — каза Дон Кихот, — за да ви спася от тази беда.

— Това е все едно — рече каторжникът — човек да се намира в открито море и да е натъпкан с пари, а да умира[112] от глад, защото няма откъде да си купи храна. Да бях имал навреме тези двадесет дуката, които ваша милост сега ми предлагате, щях да намажа перото на секретаря на съда и щях да освежа ума на моя защитник, А сега можех да се разхождам по площада Сокодовер6, вместо да се влача по този път, вързан като куче. Но добър е Господ, търпение му е майката, и толкова.

Дон Кихот пристъпи към четвъртия каторжник, мъж почтен на вид, с бяла брада, която покриваше гърдите му. Когато Дон Кихот го запита защо е наказан, той заплака и не отговори нищо. Вместо него се обади петият, който каза:

— Този почтен човек отива за четири години на галерите, след като го прекараха по обичайните улици празнично облечен и на кон 8.

— Сигурно иска да каже — рече Санчо, — че е бил подложен на

обществено опозоряване.

— Тъй е — каза каторжникът. — Винаги на този човек е, че освен всякакъв вид друга стока е доставял и жива стока, с други думи, той се е занимавал със сводничество, а на всичко отгоре се е отдавал и на магии.

— За магиите не казвам нищо — забеляза Дон Кихот, — но що се отнася до неговото посредничество в сърдечните работи, за това той по-скоро заслужава да бъде изпратен на галерите, за да ги командува, а не да гребе в тях. Защото сводничеството не е това, което обикновено се мисли за него. То е занятие, предназначено за умни хора, и е крайно необходимо за всяко добре организирано общество. Тази професия би трябвало да бъде упражнявана само от хора с благородно потекло, а и те дори би трябвало да бъдат наблюдавани от надзирател и инспектор, каквито има за други професии. Броят на сводниците би трябвало да се определи и оповести, както това става например с борсовите посредници. По този начин биха се предотвратили много злини, които днес шествуват по света само затова, че тази професия се упражнява от прости хора, най-често от някакви нещастни, безнравствени и безпътни жени, от пажове и шутове, маловръстни и неопитни, които при най-спешни случаи, когато е необходимо гениално хрумване, за да се излезе от затруднение, губят ума и дума и още повече объркват работата. С удоволствие бих се впуснал да дам още доводи защо е уместно да се подлагат на строг подбор тези, които упражняват една толкова[113] необходима за всяка държава професия, но не му е мястото тук. Всичко това ще разправя някой ден на лицата, които имат властта да уредят тези въпроси, като вземат нужните мерки. Сега ще добавя само, че мъката, която изпитах при вида на почтеното ви лице и на бялата ви брада, изчезна, като чух, че извън сводничеството се занимавате още и с магии. Много добре зная, че няма в света магии, които могат да прекършат и изнасилят волята, както простите хорица вярват, и че волята ни е свободна и няма треви и вълшебства, които могат да я покорят. Шепа празноглави женички и най-нагли измамници се занимават обикновено с приготовлението на напитки и отрови, които те препоръчват с гаранция, че осигуряват взаимност в любовта, а всъщност разстройват умствено хората. Но това е чиста измама, защото, както вече казах, ничия воля не може да бъде изнасилена.

— Напълно сте прав — рече каторжникът. — Всъщност обвиненията, че съм се занимавал с магьосничество, са чиста измислица, но не мога да отрека, че бях сводник. Никога обаче не съм

допущал, че върша с това нещо престъпно. Единственото ми намерение беше да помагам на хората да живеят весело, мирно и тихо, без дрязги и терзания. Това мое добро намерение съвсем не ме предвари обаче от злата съдба, която ме заставя сега да отивам там, откъдето зная, че не ще се върна, защото годините тежат и някакво страдание в пикочния мехур не ми дава нито за минута покой.

Като каза тези думи, старецът зарида отново. А на Санчо му стана толкова мъчно, че извади от пазвата си един реал, и го подаде на каторжника.

Дон Кихот продължи и запита следващия каторжник за извършеното от него престъпление. Той му отговори още по-безочливо от предишния:

— Аз, сеньор, правя тази разходка, защото прекалих малко в любовта си към две мои братовчедки и към други две сестри, но не мои собствени. От тази игра произтекоха такива родствени връзки, които могат да объркат и най-големия познавач на църковното право. Срещу мене се натрупаха толкова улики и доказателства, че никой не пое защитата ми, а нямах и пари, та животът ми увисна на косъм. Едва успях да се отърва с шест години каторга в галерите и затова съм доволен. С тях ще изкупя греховете си. Добре е, че съм млад. Що са години, все са пред мене. Ще видя и аз бял ден. Здраве[114] да е само! Ако ваша милост, сеньор рицарю, можете да помогнете с нещичко на тези нещастници, Господ ще ви възнагради на небето, а тук на земята ние ще имаме грижа да молим Бога да даде здраве на ваша милост и дълъг и честит живот, какъвто заслужавате.

Той носеше студентски дрехи и един от пазачите каза, че е много сладкодумен бъбривец и отличен познавач на латинския език.

Последният от веригата беше човек на около тридесет години, строен и красив, макар и кривоглед. Той беше по-различно окован от другите, защото носеше на краката си дълга верига, която се опасваше около тялото му, а имаше и две халки на врата, едната прикрепена към веригата, а другата беше от тези, които наричат „приятелски обятия“ или „крак на приятел“. От тези халки се спущаха две железни пръчки и стигаха до пояса му, като се свързваха с белезниците, които така стягаха ръцете му, че нито можеше ръка да вдигне до устата си, нито главата си да наведе. Дон Кихот запита защо този човек носи повече окови от другите. Единият от стражите отговори, че той сам е извършил повече престъпления от всички други заедно и че е толкова дързък и изкусен злосторник, че дори и тъй тежко окован, пак не им вдъхва доверие и ги е страх да не им избяга.

— Какви ли престъпления ще да е извършил — попита Дон Кихот, — щом като е осъден все пак само на каторжна работа?

— Осъден е на десет години — обясни стражарят, — което е равносилно на гражданска смърт. Достатъчно е да ви кажа, че този човек е прочутият Хинес де Пасамонте, познат още под името Хинесильо де Парапиля 9.

— Не се изсилвайте, сеньор комисар — обади се тогава каторжникът, — съвсем не е нужно да изреждате сега имена и прякори. Казвам се Хинес, а не Хинесильо. Пасамонте е родното ми място, а не Парапиля, както вие казахте. Нека всеки се вгледа първо в себе си и това ще му създаде не малко труд.

— Не повдигайте тон, сеньор архимошенико — рече комисарят, — или ще ви накарам насила да млъкнете.

— Сега всичко ви е позволено, защото съм окован във вериги — каза каторжникът, — но ще дойде ден, когато на[115] някои хора ще им стане ясно дали се наричам, или не, Хинесильо де Парапиля.

— Та нима хората не те наричат така, мошенико? — запита стражарят.

— Наричат ме — отговори Хинес. — Но аз ще ги накарам да престанат да ме наричат така, а не престанат ли, ще им оскубя космите, а от кое място и кога, то си е моя работа. Сеньор рицарю, ако възнамерявате да ни подарите нещо, дайте го веднага и си вървете с Бога, защото ни се втръснахте вече с желанието си да се бъркате в живота на другите. Ако искате да знаете нещо за мене, достатъчно е, че вече чухте името ми. Казвам се Хинес де Пасамонте и животът ми е описан ей от тези пръсти.

— Казва самата истина — рече комисарят, — Сам си е написал историята и я е заложил в затвора срещу двеста реала.

— Но ще си я откупя — каза Хинес, — ако ще би и двеста дуката да заплатя.

— Толкова ли е интересна тази история? — запита Дон Кихот.

— Тя е толкова увлекателна, че пред нея бледнеят „Ласарильо де Тормес“ и всички други книги от тоя род, които са вече написани или ще бъдат написани в бъдеще. Това, което мога да кажа на ваше благородие, е, че тя съдържа само истини, но тъй увлекателни и забавни, че никакви измислици не могат да съперничат с тях.

— Какво е заглавието на книгата? — запита Дон Кихот.

— „Животът на Хинес де Пасамонте“ — отговори същият.

— А завършена ли е? — запита Дон Кихот.

— Как ще е завършена отговори Хинес, — щом като аз още не съм

свършил! А това, което е написано в нея, започва с моето рождение и спира в деня, в който сега отново ме пращат да греба в галерите.

— Значи и друг път сте били там? — запита Дон Кихот.

— За да служа на Бога и на краля, прекарах в тях, цели четири години — отговори Хинес. — Познавам сладостите на сухарите и на бича и никак не ми тежи, че пак ме водят там, защото ще имам възможност да продължа книгата си. Остават ми още много неща да разкажа, а в испанските галери цари по-голямо спокойствие, отколкото е нужно, макар[116] и да не ми е необходимо много време за това, което трябва да напиша, защото го знам вече наизуст.

— Изглеждаш ми умен — рече Дон Кихот.

— И нещастен — добави Хинес, — защото нещастието преследва винаги умните хора.

— Нещастието преследва мошениците — намеси се комисарят.

— Казах ви, сеньор комисарю — рече Пасамонте, — да бъдете по-внимателен. Защото онези сеньори не са ви поверили жезъла, за да мъчите нас, клетниците, а за да ни водите там, където негово величество кралят е заповядал. Иначе, кълна се, по-добре е да не се доизказвам, но може някой ден да излязат наяве някои работи, които станаха в хана. По-добре нека всеки да си затваря устата, да си живурка кротко и тихо и да подбира по-добре думите си. А сега нека вървим, че достатъчно време загубихме в глупости.

В отговор на заплахите комисарят вдигна високо жезъла си, за да удари Пасамонте, но Дон Кихот застана между тях и го помоли да не го бие, защото няма нищо чудно в това човек с вързани ръце да си развързва понякога езика. Обърна се след това към веригата каторжници и каза:

— От всичко, което ми казахте, прескъпи братя, заключавам, че макар и да сте осъдени за престъпленията, които действително сте извършили, наложените ви наказания не са ви твърде по вкуса, а това ще рече, че вие не отивате по собствена воля там, където ви водят. Може следователно да се допусне, че малодушието, проявено у едного от вас при изтезанията, липсата на пари у втори, на покровителство у трети и най-сетне несправедливото решение на съдията са били причина за вашата гибел и не са позволили да възтържествува правдата, която е била на ваша страна. Всички тези съображения изникват сега в ума ми и ми подсказват, внушават и повеляват да ви покажа за какво ме е изпратил Бог на този свят, за какво ми е наредил да се посветя на странствуващото рицарство и е поискал да дам обет, че ще браня онеправданите и угнетените срещу по-силните от тях. Но

понеже знам, че благоразумието изисква да не се прибягва до насилие, когато нещо може да се свърши с добро, искам да помоля сеньорите от стражата и комисаря да отвържат тези хора и да ги пуснат на свобода. Ще се намерят много други хора, които имат по-голямо право да служат на краля. Защото жестоко е според[117] мене да превръщаш в роби същества, създадени от Господа и природата, за да бъдат свободни, още повече, сеньори стражи — добави Дон Кихот, — тези клетници не са направили нищо против вас самите. Нека всеки отговаря сам пред себе си за собствените си грехове, има Бог на небето, който не пропуща да накаже злия и да възнагради добрия, и не е редно честни хора да стават палачи на себеподобните си, особено ако лично те не са пряко заинтересовани в това. Отправям ви тази молба смирено и кротко и ще ви бъда благодарен, ако я изпълните. Не го ли направите с добро, това копие, този меч и силата на мишците ми ще ви заставят насила да го сторите.

— Що за глупава шега! — рече комисарят. — Това ли измислихте след толкова мъдруване? Вие искате да освободим затворниците на краля! Мислите ли, че сме овластени да го сторим и че вие сте човекът, който може да ни заповядва подобно нещо? Я си вървете, ваша милост, по пътя, оправете цукалото, което носите на главата си, и не търсете под вола теле.

— Вие сте теле! Не само теле, а цял вол и подлец! — викна Дон Кихот.

Едва изрекъл тези слова, той се нахвърли върху му тъй стремително, че човекът не свари да се защити и се строполи на земята от силния удар на копието. И добре стана, защото само събореният конник беше въоръжен с мускет. В първия миг другите стражи се стъписаха и объркаха пред неочакваното нападение, но скоро те се съвзеха, конниците изтеглиха мечовете си, а пехотинците насочиха копията си и дружно нападнаха Дон Кихот, който ги чакаше с голямо спокойствие. Голяма беда щеше навярно да го сполети, ако каторжниците не бяха използвали случая, който им се предлагаше, за да спечелят свободата си, и не бяха успели да разкъсат веригата, на която бяха навързани. Настъпи такава суматоха, че пазачите, суетейки се между каторжниците, които се освобождаваха от веригата, и Дон Кихот, който ги нападаше, не успяха да свършат нищо полезно. Санчо, от своя страна, помогна на Хинес де Пасамонте да разкъса оковите си. Така Хинес пръв се освободи и се спусна веднага към съборения на земята комисар, грабна меча и мускета му и почна да насочва към стражата ту острието на меча, ту дулото на мускета. До стрелба обаче

не се стигна, тъй като хората от[118] стражата хукнаха да бягат, изплашени от огнестрелното оръжие и от камъните, които освободените вече каторжници започнаха да хвърлят по тях. Случилото се разтревожи доста Санчо, защото той си помисли, че бегълците не ще пропуснат да доложат на Санта Ермандад, която щеше да се вдигне в тревога, за да търси престъпниците. Той сподели опасенията си със своя господар и го помоли да се отдалечат веднага и се скрият в близката планина.

— Прав си — рече Дон Кихот, — но аз зная какво е уместно сега да направя.

Той повика каторжниците, които сновяха крайно възбудено насам-нататък и бяха обрали комисаря до последния парцал. Те се събраха в кръг около Дон Кихот, за да чуят какво ще им каже.

— Свойствено е за благородните хора — рече им той — да са признателни за добрините, които им се правят, и един от най-тежките грехове към Бога е неблагодарността. Казвам това, господа, защото вие имахте възможността да почувствувате по най-осезателен начин доброто, което ви сторих. А сега като отплата аз искам от вас — такава е волята ми — да се запътите веднага, натоварени с тази верига, която свалих от вратовете ви, към град Тобосо и се представите там на сеньора Дулсинея дел Тобосо, за да й доложите, че Рицарят на печалния образ ви праща при нея с поръчението да й разкажете най-подробно всичко, което се случи при това знаменито приключение, завършило благодарение на мене с това, че спечелихте мечтаната от вас свобода. А след като изпълните тази поръчка, можете да отидете там, където поискате и решите, че ще ви е най-добре.

— От името на всички взе думата Хинес де Пасамонте и каза:

— Това, което вие, господарю и освободителю наш, искате от нас, ние съвсем не можем да изпълним, защото не е възможно да се движим всички заедно из пътищата, а трябва да се разделим и всеки да тръгне поотделно. Ако се наложи, ще се крием дори и вдън земя само и само да не попаднем в ръцете на Санта Ермандад, която сигурно ще тръгне по дирите ни. Но това, което ваша милост трябва и следва да направите, е да замените поръчката си до сеньора Дулсинея дел Тобосо с известен брой молитви към Господа и света Богородица, които ние ще отправим заради ваша милост.[119] Такава поръчка може да се изпълни и дене, и ноще, в движение и в почивка, в мир и във война. Но да си въобразите, че ще се върнем назад към миналото, тоест, че ще поемем отново оковите си и ще отидем в Тобосо, е все едно да твърдите, че сега е нощ, а не ден, и да поискате от нас нещо,

което не бихме могли да направим, така както и брястът не може да роди круши.

— Кълна се — викна разгневен Дон Кихот, — дон кучи сине, дон Хинесильо де Порпильо 7 или каквото и да ти е името, че ще тръгнеш към Тобосо сам с подвита опашка и с цялата верига на гърба си!

Пасамонте, който беше много сприхав, убеден вече напълно, че Дон Кихот не е с целия си, щом е можал да извърши глупостта да се застъпи за тяхното освобождение, и докачен от словата на рицаря, намигна на своите другари и те, след като се поотдалечиха малко, почнаха да обсипват Дон Кихот с такава градушка от камъни, че той едва смогваше да се брани с щита си. Напразно пришпорваше той Росинант. Крантата беше станала нечувствителна към шпорите, сякаш беше от бронз. Санчо се заслони зад магарето си и то го бранеше от градушката, която се сипеше върху двамата. Дон Кихот не можа да се запази със същия успех от камъните. Няколко от тях го улучиха в тялото с такава сила, че го събориха на земята. Едва паднал, студентът се нахвърли върху Дон Кихот, грабна легена от главата му и взе да го блъска по гърба на рицаря и по земята, докато го направи на парчета.

Задигнаха му наметалото, което носеше върху доспехите. Опитаха се да му измъкнат и чорапите, но не можаха поради железните наколенници. На Санчо взеха връхната дреха и го оставиха разсъблечен. Разделиха помежду си и останалата плячка и се пръснаха, всеки където му видят очите. Страхът им да не попаднат в ръцете на Санта Ермандад беше несъмнено по-голям от желанието да поемат веригата и да се явят пред сеньора Дулсинея дел Тобосо.

Останаха сами магарето и крантата, Санчо и Дон Кихот. Магарето, навело глава, замислено поклащаше от време на време уши, сякаш в тях още бучеше каменната буря: Росинант, проснат до господаря си, тъй като и него бяха съборили камъните: Санчо полугол и силно изплашен от Санта Ермандад: Дон Кихот, крайно натъжен от тези, които така го бяха наредили, след като им беше сторил такава голяма добрина.[120]

ГЛАВА ДВАДЕСЕТ И ТРЕТА,

за това, което се случи на славния Дон Кихот в Сиера Морена и което представлява едно от най-редките приключения, разказани в тази истинска история

Като се видя в това бедствено положение, Дон Кихот каза на своя оръженосец:

— Винаги съм слушал да казват, Санчо, че да правиш добро на простаци, е все едно да наливаш в морето вода. Ако бях те послушал, щях да избягна това голямо огорчение. Но стореното — сторено. Търпение и нека това ми послужи като урок за в бъдеще!

— По-скоро аз ще стана турчин — рече Санчо, — отколкото вие да се поучите. Но щом признавате, че ако ме бяхте послушали, не щеше да ви сполети тази беда, послушайте ме поне сега, за да избегнем друга, още по-страшна. Знайте, че в Санта Ермандад съвсем не се прилагат рицарските закони. Пет пари не дават там за всички странствуващи рицари, взети накуп. Изпитвам вече чувството, че край ушите ми бръмчат нейните стрели.

— Ти си страхлив по природа, Санчо — каза Дон Кихот. — Но за да не разправяш отсега нататък, че съм опърничав и че никога не се вслушвам в твоите съвети, този път ще те послушам и ще се отдалеча от опасността, която толкова те плаши. Това ще направя обаче само при условие, че никому не ще кажеш, докато си жив, че съм се оттеглил от страх и не съм посрещнал очи в очи тази опасност. Можеш да кажеш, че съм го направил по твое настояване. Кажеш ли друго нещо, то ще е лъжа и аз отсега още я опровергавам. Колчем помислиш или кажеш подобно нещо, ще лъжеш всеки път и аз всеки път ще те опровергавам. Не възразявай, защото само като си помисля, че отстъпвам пред някоя опасност, особено пред сегашната, и че някои могат да допуснат, че го правя от страх, идва ми да остана и да дочакам тук самичък не само Санта Ермандад2, от която толкова се боиш, но и всички братя от дванадесетте израелски племена, и седемте

Макавейци, и Кастор, и Полукс, и всички братя и братства, колкото ги има по света.

— Сеньор — възрази Санчо, — да отстъпиш, още не значи[121] да избягаш, както и не винаги е мъдро да чакаш, когато опасността е такава, че не можеш да се надяваш на успех. Мъдростта изисква да се пазиш за утрешния ден и да не рискуваш всичко наведнъж. Знайте, че макар и да съм прост селяк, все пак не ми липсва това, което се казва здрав смисъл, та не се разкайвайте, че сте се вслушали в съвета ми. Хайде, ако можете, качете се на Росинант, пък ако не можете, аз ще ви помогна, и тръгвайте след мене. Защото сметалката ми подсказва, че сега ни трябват повече краката, отколкото ръцете.

Дон Кихот, без да възразява повече, се качи на крантата и под водачеството на Санчо, яхнал магарето си, навлезе в Сиера Морена. И намерението на Санчо беше да прекосят планината и да излязат някъде към Висо или към Алмодовар дел Кампо, като се укриват няколко дни в онези скалисти местности, така че, ако Санта Ермандад тръгне по дирите им, да не може да ги намери. Особено много се повиши настроението на Санчо от щастливото обстоятелство, че по някакво чудо дисагите с припасите бяха останали непокътнати, а не бива да се забравя, че каторжниците бяха търсили преди всичко храна.

Същата вечер стигат сред планината. Случайно на същото място се озовава и освободеният каторжник Синес де Пасамонте. Когато заспиват, той открадва магарето. На сутринта, като вижда, че му няма магарето, Санчо Панса почва да стене и да нарежда:

— О, прескъпи мой сине, роден в моя собствен дом, забавление на моите деца, утеха на моята жена, завист на моите съседи, облекчение на моето бреме, ти, който хранеше половината от моята особа, защото с двадесет и шестте мара-веди3, които печелеше на ден, покриваше половината от моите разходи…

Дон Кихот, за да го утеши, обещава да му даде запис за три магарета от петте, които има в село. Натоварен с дисагите и с останалите припаси, Санчо върви след рицаря и непрекъснато си похапва.

Намират една чанта, от която изваждат над сто златни монети и един бележник със стихове. Дон Кихот поисква бележника, а парите оставя на оръженосеца си. Рицарят чете стиховете и дори обещава да изпрати на Дулсинея писмо в стихове. От бележника Дон Кихот разбира, че чантата[122] принадлежи на някой благородник, доведен до отчаяние от неотзивчивостта на своята дама.

Като вървят през трудно проходимата планина, виждат момък с

изпокъсани дрехи, който се скрива в храстите. Те разпитват за него един козар, а след това при тях идва и самият момък, който им разказва защо е избягал да живее в тази пустош. Казва се Кардénио, от знатен род. Влюбен в красивата и богата девойка Лусинда, обичан от нея, той се чувствувал щастлив. Приятелят му Дон Фернандо, син на херцог, също харесва Лусинда. Дон Кихот неблагоразумно го прекъсва, Кардénио изпада в умопомрачение и не завършва разказа за по-нататъшната си участ.

Разделят се с козаря, Дон Кихот се качва на Росинант и заповядва на Санчо да го последва. „Оръженосецът се подчини неохотно и тръгна подир него с магарето си“, пише Сервантес, като забравя, че магарето е откраднато. Двамата навлизат в най-скалистата част на планината. По подобие на други рицари, за които е чел, Дон Кихот решава тук да се отдаде на „отшелничество като човек, загубил разума си, отчаян, разярен“, да върши „хиляди безумия, достойни да бъдат прославени от историците“, за да покаже на своята Дулсинея на какво е способен. Той смята да й изпрати по Санчо писмо и докато чака отговор, да се отдаде на различни лудории.

Стигат до подножието на каменисто възвишение, което се издига сред множество други скали. По склоновете му се вие тихо ручейче, което оросява свежа зелена поляна. Тя е изпъстрена с цветя и е заобиколена с дървета. Дон Кихот възкликва:

— Тази е местността, о небеса, която определям и избирам, за да оплача нещастието, което вие ми причинихте! В този планински кът сълзите на очите ми ще увеличат водите на тази малка рекичка и непрестанните ми и дълбоки въздишки ще движат безспирно листата на тези дървета, като доказателство и израз на болката, която терзае раненото ми сърце. О вие, неизвестни планински божества, които населявате тези диви чукари, изслушайте жалбите на този злощастен любовник, когото дълга раздяла и въображаема ревност са заставили да се оттегли в тези планински дебри, за да оплаква горко непреклонността на коравосърдечната и неблагодарна красавица, съвършенство и венец на всяка женска красота! О вие, нимфи и дриади, които обитавате горските усои! Дано бързоногите похотливи сатири, които постоянно, макар и безуспешно, ви задирят, престанат да смущават сладкия ви покой, за да ми помогнете да изплача мъката си или поне търпеливо да изслушате моите жалби! О, Дулсинея дел Тобосо, светлина в моята нощ, прослава на моята скръб, моя пътеводна звезда, сияние на моето щастие, нека небето бъде винаги благосклонно към тебе и изпълнява желанията ти! Отправи поглед към мястото,

където ме доведе нашата раздяла, виж какво направи тя от мене и дай заслужена награда на моята вярност! О, самотни дървета, които от днес нататък ще бъдете другари на моето уединение, дайте знак с нежно поклащане на клоните си, че не ви е противно присъствието ми! О ти, мой оръженосецо, приятно спътниче в добри и лоши дни, запомни добре всичко, което виждаш, че правя, за да го разкажеш на единствената виновница за моето състояние.

Дон Кихот казва, че Санчо Панса ще замине след три дни, като види как рицарят разкъсва дрехите си, как си блъска главата в скалите, за да разкаже всичко на неговата любима. Когато Санчо разбира, че Дулсинея е дъщеря на Лоренсо Корчусло и се нарича Алдонса Лоренсо, той казва, че я познава добре, но е разочарован, защото мислел, че Дулсинея най-малко е княгиня. Дон Кихот му отвръща:

— Аз обичам Дулсинея дел Тобосо заради качества, каквито няма и най-благородната княгиня на света. Мислиш ли ти, че всички поети, които възпяват своите възлюблени дами, назовани с измислени имена, са имали в действителност такива любовници? Мислиш ли ти, че всички онези Амарили, Филиси, Силвии, Диани, Галатеи, Филиди и много още други, които пълнят книгите, романсите, бръснарските дюкяни и комедиите, давани по разните театри, са били наистина някога същества от плът и кръв и са били любовници на тези, които ги възпяват? Сигурно не. Повечето от тях са може би измислени от поетите, за да си създадат те повод за стихотворство и за да се представят като пламенно влюбени младежи и за такива, които са достойни да бъдат обичани. На мене лично ми е достатъчно да мисля и да вярвам, че въпросната Алдонса Лоренсо е красива и благонравна. Колкото за нейното родословие, това за мене е маловажно. Не се касае за постъпване в някой военен орден, та да тръгнат хората да събират сведения за произхода й. За мене тя е най-знатната принцеса на земята. Защото ти трябва да знаеш, Санчо, ако случайно още не го знаеш, че две са нещата, които повече от всички други будят любовта: голямата красота и доброто[124] име. Тези две качества притежава във висша степен Дулсинея, защото по красота тя няма равна на себе си, а по добро име малко са жените, които могат да й съперничат. Ще прибавя в заключение, че за мене всичко това, което говоря в този час е истина, че във въображението си аз я виждам каквато я желая както по отношение на красотата й, така и на знатността й. С нея не могат да се сравняват нито Елена, нито Лукреция, нито коя да е от знаменитите жени на древността. Равна на нея не е имало нито при елините, нито при римляните, нито при варварите. И нека всеки си казва каквото си

ще, но ако има невежи, които могат да ми отправят укори, то и най-строгите съдии ще ме оправдаят.

Дон Кихот написва в бележника писмото до Дулсинея. По настояване на Санчо той го прочита:

„Всегосподствуваща и високопоставена сеньора, Прободеният от острата сабя на раздялата и дълбоко ранен в сърцето си рицар ти пожелава, най-сладка от всички Дулсинея дел Тобосо, здраве, което той самият не притежава. Ако твоята красота ме презира, ако твоите добродетели не са ми благосклонни и ако твоето пренебрежение ме води към гибел, колкото и да съм свикнал да страдам, зле ще понеса тази мъка, която не само е силна, но и дълготрайна. Моят добър оръженосец Санчо ще ти разкаже най-подробно, о красива неблагодарнице, о възлюблена моя неприятелко, за състоянието, в което изпаднах по твоя вина. Ако решиш да ми помогнеш, аз съм твой. Ако ли не, прави каквото ти е най-угодно. Смъртта, която ме дебне, ще удовлетвори едновременно и твоята жестокост, и моето желание.

Твой до гроб Рицаря на печалния образ“.

Санчо не забравя да поиска от господаря си и запис за получаване на обещаните три магарета. След това Дон Кихот настоява оръженосецът да види със собствените си очи някои от лудориите, които рицарят прави полугол. Санчо обещава на всяка цена да получи благоприятен отговор от Дулсинея, Дон Кихот му казва:

— Вярвай ми, Санчо, че такъв, какъвто те виждам, не изглеждаш по-трезв от мене.

Възседнал Росинант, Санчо тръгва за селото на Дулсинея. На втория[125] ден се намира пред хана, дето са го подмятали с одеяло. Тук намира свещеника и бръснаря от селото на Дон Кихот, които го разпитват за господаря му, и той им разказва за всички приключения, за отшелничеството на Дон Кихот и за писмото до Дулсинея. Оказва се обаче, че Санчо е забравил да вземе писмото и записа за трите магарета, предава им каквото е запомнил от писмото, като стъкмява смешни безсмислици. Той им казва, че след като получи добри вести от Дулсинея, Дон Кихот ще положи усилия да стане император, а него ще задоми за някоя благородна дама, наследница на обширни имоти. Свещеникът и бръснарят си мислят колко ли силна ще е била лудостта на Дон Кихот, за да успее да побърка ума на този беден човек.

С цел да върнат Дон Кихот в селото му, свещеникът и бръснарят решават да се преоблекат: първият като нещастна, оскърбена девойка, която да поиска от рицаря да отмъсти за нанесена й обида, вторият — като оръженосец на девойката. Ханджийката им дава необходимите

дрехи. Духовникът размисля, че не подхожда на званието му да ходи облечен в женска премяна, затова предлага да разменят облеклото си с бръснаря.

Санчо ги повежда към мястото, където е рицарят. Като наближават, оръженосецът ги оставя и отива да търси своя господар. Свещеникът и бръснарят чуват наблизо песни и риданията на Кардения. Отиват при него. Той им разказва тъжната си история, както преди няколко дни я разкрива пред Дон Кихот, но сега излага злочестата си участ докрай. Влюбен в Лусинда, той иска да се ожени за нея. Дон Фернандо, който се представя за негов приятел и доброжелател, обещава да убеди баща му да говори с бащата на Лусинда за брака на младите. Кардения и неговата любима очакват мечтите им да се осъществят, без да подозират за коварството на дон Фернандо. Последният поисква Лусинда за своя жена и баща й с готовност се съгласява. В деня, когато девойката ще бъде венчана в семеен кръг с дон Фернандо. Кардения разговаря с нея и тя му казва, че е готова да се убие, за да му докаже, че го обича. Той незабелязано се промъква в къщата й и се скрива зад една завеса. Когато свещеникът поставя пръстените върху ръцете на младоженците, Лусинда припада. Майка й намира у нея писмо, дон Фернандо го прочита и остава дълбоко загрижен. Смутени са и родителите на Лусинда. Кардения напуска къщата и се отдалечава в планината, решен там да завърши живота си.

Свещеникът, бръснарят и Кардения намират край един ручей красивата Доротея. Тя им разказва, че в нея се влюбил благородникът дон Фернандо и я прелъстил, като обещал да се ожени за нея. Той обаче я напуска. Пръска се мълва, че е взел за своя жена Лусинда от съседния град. Доротея отива там да го пита защо я е изоставил. Узнава, че у Лусинда намерили писмо, в което тя заявява, че не може да бъде съпруга на дон Фернандо,[126] тъй като обича Кардения. В дрехите й открили кама, с която тя мислела да сложи край на живота си. Лусинда избягва от родителския си дом и от града. Понеже баща й я търси, Доротея се скрива в планината.

ГЛАВА ДВАДЕСЕТ И ДЕВЕТА,

в която се разказва за забавните и изобретателни ходове, предприети с цел да се изтръгне нашият влюбен рицар от суровото покаяние, на което се беше подложил

— Това е, сеньори, правдивият разказ на моята трагедия. Преценете и съдете сами сега дали стенанията, които достигнаха до ушите ви, словата, които чух те, и сълзите, които изплакаха очите ми, не е трябвало да са още по-обилни. Като познавате естеството на моето злощастие, вие ще се съгласите, че за болката ми няма утеха, тъй като за нея няма лек, Моля ви само (това сте длъжни и можете без усилие да направите) да ме посъветвате къде да се оттегля да живея, за да се избавя от тревогата и страха, че ще бъда намерена от тези, които ме търсят. Не се съмнявам, че родителите ми, които толкова ме обичат, ще ме приемат радушно, но цяла плямвам от срам само при мисълта, че ще трябва да се явя пред тях не вече такава, каквато ме знаеха. Предпочитам по тези причини да не се вестявам пред очите им, защото, ако ги видя, ще прочета в погледа им укора, че не съм съумяла да запазя честта си, така както те с право очакваха от мене.

След тези думи тя млъкна, но поруменялото й лице издаваше болката и срама, които гнетяха душата й. А сърцата на тези, които я слушаха, се изпълниха със състрадание. Свещеникът поиска да й каже няколко утешителни и напътствени слова, но Карденио го изпревари:

— Разбрах, сеньора, че вие сте красивата Доротея, единствената дъщеря на богатия Кленардо.

Доротея се изненада, като чу името на баща си и видя жалката външност на човека, който го произнесе, защото, както се каза вече, Карденио бе облечен в дрипи. Тя го запита:

— Кой сте вие, добри човече, та знаете името на баща ми, което, доколкото си спомням, нито веднъж не споменах в разказа за нещастията си?

— Аз съм злощастникът, сеньора — отговори Карденио, — когото

Лусинда е нарекла свой съпруг, както току-що споменахте. Аз съм клетникът Кардénио, а човекът, който и вас потопи в такава печал, е същият, който ме доведе до това състояние: да скитам окъсан, полугол, безутешен и — което е още по-лошо — лишен от разсъдък, защото само от време на време и по божие благоволение съм във владение — и то за много кратко — на умствените си способности. Аз съм този, Доротея, който бе свидетел на вероломството на дон Фернандо и чу как при бракосъчетанието Лусинда отговори „да“. Аз съм този, който не намери сили и остана безучастен при нейния припадък и който не дочака да види какво е съдържанието на писмото, което намериха в пазвата й, защото не можа да устои на толкова големи изпитания. Загубих търпение, напуснах дома и оставих на човека, който беше ми дал подслон, писмо, с молба да го предаде на Лусинда. След това се отправих към този планински пущинак с намерение тук да дочакам края на живота си, който намразих като мой смъртен враг. Но съдбата реши да не ми отнеме живота, а само разсъдъка, навярно за да ми отреди щастието да ви срещна. А щом е вярно това, което току-що разказахте — в което напълно съм убеден, — може би всевишният да е отредил и на двама ни по-добра участ от тази, която очаквахме. Защото, ако допуснем, от една страна, че Лусинда не може да се омъжи за дон Фернандо поради това, че е моя, и че, от друга страна, и дон Фернандо не може да се ожени за Лусинда, тъй като той е ваш, можем да се надяваме, че Бог ще ни възвърне това, което е неоспоримо наше и което всъщност никой не ни е отнел, нито накърнил. Сега, когато притежаваме тази утеха, която не е плод на далечни надежди и не е породена от някакво произволно въображение, моля ви, сеньора, да дадете друга насока на вашите честни мисли, защото и аз самият решавам да променя намеренията си, за да се подготвим да посрещнем благосклонен обрат в съдбите си. Кълна ви се като благородник и християнин, че няма да ви изоставя, докато не ви върна дон Фернандо. Ако обаче не успея да го накарам с разумни доводи да признае какво ви дължи, ще се възползувам от правата, които ми дава качеството ми на благородник, и ще го извикам на двубой, за да[128] го възнаградя за делата, които не му приличаше да извърши. За обидите, които нанесе на мен лично, ще оставя небето да отмъсти, за да потърся възмездие тук на земята за тези, които на вас е нанесъл.

Доротея беше безкрайно поразена от словата на Кардénио и тъй като не знаеше как да изрази благодарността си за голямата му готовност да й помогне, поиска да му целуне краката, но той не й позволи. Тогава се намеси лиценциатът. Той одобри благородните

думи на Кардению, но се опита преди всичко да внуши на двамата с молби, добри съвети и приятелски увещания да слязат с него в селото му, за да се снабдят с всичко, което им липсваше, и да обсъдят там как да намерят дон Фернандо, как да заведат Доротея при родителите й, и с една дума, да вземат по всички въпроси най-целесъобразни решения. Кардению и Доротея му благодариха и приеха помощта, която им предлагаше. Бръснарят, който дотогава слушаше всичко мълчаливо и с голям интерес, се намеси най-сетне и предложи с най-голяма готовност услугите си за всичко, в което можеше да им бъде полезен. Той обясни накратко причините, които ги бяха довели тук, описа странната лудост на Дон Кихот и добави, че чакат неговия оръженосец, който бил тръгнал да го търси. Кардению си спомни като насън разпрата си с Дон Кихот и я разказа на другите, но не можа да обясни по какви причини беше избухнала.

В това време те чуха викове и познаха гласа на Санчо Панса, който ги търсеше, защото не бе ги намерил там, където ги беше оставил. Те го посрещнаха и го запитаха какво става с Дон Кихот. Отговори им, че го намерил да лежи полугол, по риза, съвсем измършавял, с бледожълто лице и премалял от глад и да въздиша по господарката си Дулсинея. На думите на Санчо, че тя самата му нарежда да напусне планината и да отиде в Тобосо, за да се срещне с нея, господарят му възразил, че е решил да не се явява пред нейната красота, докато не извърши подвизи, които да го направят действително достоен за нея. И ако всичко продължавало така, добави Санчо, съществувала сериозна опасност Дон Кихот да не може да стане император, както е вече обещал и поел задължение, нито Дори архиепископ, което е впрочем най-ниският сан, който неговият господар би могъл да приеме. Ето защо наложително е да обмислят как да го откъснат от тези чукари. Лиценциатът му каза да не се тревожи, защото те ще съумеят да го изведат оттам, колкото и да се противи на техните намерения. След това той изложи на Кардению и Доротея плана, който бяха съставили, за да излекуват Дон Кихот или поне да го отведат у дома му. Тогава се намеси Доротея. Тя каза, че би изпълнила по-добре от бръснаря ролята на нуждаещата се от помощ девойка, още повече че носи със себе си женско облекло; Настоя да се повери на нея задачата да изведе на добър край това начинание, тъй като е чела много рицарски романи и знаела езика, с който злочестите девици просели подкрепата на странствуващите рицари.

— Няма какво повече да се бавим — намеси се свещеникът. — Нека се заловим веднага за работа. По всичко изглежда, че съдбата ще

бъде благосклонна към нас, защото за вас, сеньори, неочаквано се открехна вратата, която води към вашето спасение, а и нашата задача се улеснява.

Доротея извади от калъфа за възглавница дълга рокля от скъп вълнен плат и мантия от прекрасна зелена тъкан, а от една касетка — огърлица и други скъпоценности. Облече роклята, накичи се набързо и придоби изведнъж вида на богата дама. Тя обясни, че всички тези вещи и други още била взела от дома си за всеки случай, но че дотогава такъв случай не бил й се представил. Всички бяха във възторг от нейния чар и изящество и се чудеха как е могъл дон Фернандо да пренебрегне такава прелест. Най-възхитен от всички беше Санчо Панса, тъй като никога досега не беше виждал толкова красиво създание. Много настойчиво той запита свещеника коя е тази прекрасна дама и какво търси тя в тези пущинаци.

— Тази прекрасна дама, приятелю Санчо — отговори духовникът, — е ни повече, ни по-малко пряка наследница на владетеля на великото кралство Микомикон. Тя търси господаря ти, за да изпроси от него милостта да отмъсти за тежката обида, която й е нанесъл един зъл великан. Славата на безстрашен рицар, която твоят господар си е спечелил по целия свят, я е привлякла да дойде чак от Гвинея, за да търси неговата подкрепа.

Щастие е, че го е потърсила, и щастие е, че го намери — рече Санчо, — особено ако на господаря ми се отдаде да отмъсти за неправдата и да се разплати за оскърблението, като убие негодника великан, за когото ваша милост споменахте. Че ще го убие още при първата среща, не се и съмнявам, стига да не е призрак, тъй като срещу призраци на господаря ми хич не му върви. Но преди всичко искам за едно да ви помоля, сеньор лиценциат. За да не му хрумне на господаря ми да стане архиепископ, от което много се страхувам, убедете го, ваша милост, да се ожени незабавно за тази княгиня, та да не може да приеме архиепископски сан. Така той ще се добере по-лесно до императорския престол, а и моето желание ще се осъществи. Защото, след като много мислих, дойдох до убеждението, че не ще бъде добре за мене господарят ми да стане архиепископ. За църковен служител не ме бива, защото съм женен, а дълга и широка ще стане тя да гоня сега разрешение, за да получавам някакви църковни доходи, след като си имам в къщи жена и деца. Поради всички тези съображения, сеньор, единственото разрешение на въпроса е господарят ми да се ожени веднага за тази сеньора, чието име не зная и затова не мога и да я назова.

— Казва се — рече свещеникът — принцеса Микомикона. Тъй като кралството й се нарича Микомикон, ясно е, че не би могла да има и друго име.

— Тъй е, разбрах сега — отговори Санчо. — Познавам много хора, които се наричат според месторожденията си. Един се казва Педро де Алкала, друг — Хуан де Убеда, трети — Диего де Валядолид. Същото правило трябва да е сигурно в сила и за Гвинея, та затова кралиците се именуват по името на своите кралства.

— Сигурно е така — потвърди свещеникът, — а що се отнася до женитбата на господаря ти, ще направя всичко, което е по силите ми.

Санчо остана много доволен, а свещеникът не можеше да се начуди на неговото простодушие и на лековерието, с което приемаше безумията на Дон Кихот до степен да повярва, че господарят му ще стане император.

Междувременно Доротея възседна мулето на духовника, а бръснарят си постави направена от волска опашка брада. Поискаха от Санчо да ги заведе до мястото, където се беше уединил Дон Кихот, и го предупредиха да не се издава, че е видял свещеника и бръснаря, тъй като от това зависело дали господарят му ще предпочете императорския престол. Понеже свещеникът и Карденио решиха да не се явяват пред рицаря — присъствието на първия беше ненужно, а що се отнася до Карденио, съществуваше опасност Дон Кихот да си[131] спомни за разпрата, която беше имал с него, — пуснаха другите да вървят напред, а те ги последваха пеш и съвсем бавно. Духовникът не пропусна да даде указания на Доротея за всичко, което се очакваше от нея. Тя ги успокои, като им каза да не берат грижа. Всичко щяла да изпълни дословно, до най-малки подробности, съобразно изискванията на рицарските книги. Не бяха изминали и три четвърти левга, когато изведнъж съзряха Дон Кихот, застанал сред непристъпни скали, вече облечен, но без доспехи. Доротея го видя и след като Санчо й каза, че това е самият Дон Кихот, тя шибна мулето и последвана от брадатия бръснар, се приближи към него. Мнимият оръженосец се спеши и се спусна да поеме в ръцете си Доротея, която скочи чевръсто, пристъпи и падна на колене пред Дон Кихот и докато той се опитваше да я вдигне, тя произнесе следните думи:

— Не ще се помръдна от мястото си, о славни и неустрашими рицарю, докато вашето благородство и вашата добрина не ви склонят да извършите благодеяние, което вас ще възвеличи и прослави, а ще бъде от полза и за мене, най-оскърбената и най-безутешната девица, която божието слънце е огрявало. И ако силата на вашите мишци е на

висотата на вашата безсмъртна слава, вие не можете да откажете своята подкрепа на нещастницата, която иде от толкова далечни земи, привлечена от прославеното ви име, с надежда да намери лек за своите беди.

— Нито дума не ще чуете от мене, прекрасна сеньора — отговори Дон Кихот, — нито ще се вслушам в думите ви, докато не се изправите.

— Няма да стана, сеньор — възрази опечалената девойка, — докато, воден от вашето благородство, не обещаете да изпълните молбата ми.

— Обещавам ви да извърша всичко, което ще поискате от мене — рече Дон Кихот, — стига искането от вас да не е във вреда и ущърб на моя крал, на моето отечество и на дамата, която държи ключовете на сърцето и на свободата ми.

— Не ще е в тяхна вреда, добри ми сеньор — отговори многострадалната девойка.

В това време Санчо се приближи до своя господар и му каза тихо на ухото:

— Ваша милост можете спокойно да изпълните молбата[132] й, защото тя иска всъщност от вас съвсем дребна услуга. Чисто и просто трябва да убиете един великан, а девойката, която проси това благоволение, е високопоставената принцеса Микомикона, кралица на великото кралство Микомикон и Етиопия.

— Не е важно коя е тя — забеляза Дон Кихот. — Аз ще изпълня задължението си според както повелява собствената ми съвест и както ми налага званието, което нося.

След това той се обърна към девойката и каза:

— Можете спокойно да се изправите, прекрасна сеньора, защото аз ви обещавам да изпълня услугата, която очаквате от мене.

— Очаквам от великодушната ви особа — каза девойката — да ме придружите незабавно до мястото, което ще ви посоча, и да ми обещаете, че не ще се впуснете в никакво друго приключение и не ще изпълните никаква друга молба, докато не отмъстите на един предател, който, противно на всички божествени и човешки закони, е заграбил кралството ми.

— Разчитайте на мене — отговори Дон Кихот. — Можете още отсега да разсеете тъгата, която тегне над вас, и да влеете нови сили и упование в разбитото си от отчаяние сърце, тъй като с божия помощ и със съдействието на моите мишци ще се видите много скоро отново кралица на вашето кралство, настанена на престола на вашите деди и

прадеди против волята на подлеците, които ще се опитат да се противопоставят. А сега на работа, защото, както се казва, най-опасно е да се бавим.

Нуждаещата се от помощ девойка положи настойчиви усилия да му целуне ръка, но Дон Кихот, верен докрай на рицарската вежливост, не се съгласи. Помогна й да стане, прегърна я най-почтително и поръча на Санчо да оседлае Росинант и да му донесе доспехите, които висяха като трофеи на едно дърво Оръженосецът въоръжи за миг своя господар, който, щом като се приготви, каза:

— Нека потеглим сега с божия воля да помогнем на тази високопоставена сеньора.

Бръснарят продължаваше да стои на колене и едва успяваше да сдържа смеха си и да прикрепя брадата си, която можеше да падне и да опропасти всичко. Като видя, че обещанието е вече дадено и че Дон Кихот бърза да изпълни дадената си дума, изправи се, подаде ръка на своята сеньора и двамата заедно с Дон Кихот й помогнаха да възседне мулето. Дон Кихот се метна на Росинант, бръснарят се настани удобно на своето добиче, а Санчо остана да ходи пеш, което съживи у него тъгата по неговия Сивчо, тъй необходим в този миг. При все това той беше радостен, защото си въобразяваше, че този път господарят му е тръгнал, по сигурен път направо към императорската корона, защото щеше да се ожени за тази принцеса и да стане поне крал на Микомикон. Мъчеше го само мисълта, че това кралство е разположено в страната на негрите и че всичките му поданици ще бъдат черни. Но не закъсня и за тази своя мъка да намери утеха:

„Какво от това — си каза той, — че поданиците ми ще бъдат черни? Ще взема да ги натоваря на гемии и да ги пренеса в Испания, където ще ги продам, и то срещу пари в брой. С тях пък ще си купя някоя титла или служба, за да прекарам спокойно дните, които ми остават още да живея. Важното е да не прахосвам времето си, а да пипам здраво и умело да използувам положението. Ще продам на бърза ръка тридесетина или пък десет хиляди поданици. Ще ги продам за едното чудо, големи и малки, всички накуп, а това, че са черни като катран, няма да попречи да се върнат при мене в сребърни парици или златни жълтици. Само да ми паднат в ръцете, пък ще видим кой е глупав и кой умен.“ Тези мисли го вълнуваха и радваха толкова много, че забрави пешеходните си мъки.

Кардénио и свещеникът, скрити зад едни храсти, следяха всичко това и се чудеха какво да направят, за да се присъединят към другите. Свещеникът, изобретател както винаги, измисли начин — извади едни

ножици, които носеше в калъфче, и с голяма сръчност острига брадата на Карденио, даде му да облече сивата дреха, която сам носеше, и черното си късо наметало, а той остана по елече и панталони. Така Карденио стана друг човек и сам нямаше да се познае, ако можеше да се погледне в огледало. Другите се бяха поотдалечили, докато те се преобличаха, но пътеките бяха еднакво мъчно проходими и за конници, и за пешеходци, тъй че двамата успяха да стигнат първи до главния път и щом като се видяха на равнинно място, спряха. Когато Дон Кихот и придружаващите го се спуснаха от планината и се приближиха към тях, свещеникът се загледа продължително в него, даде вид, че го е познал, и след малко, като разтвори широко обятия, започна да вика:

— Добра среща, образец на рицарство, отлични мой съгражданино Дон Кихот де Ла Манча, връх и цвят на благородството, покровител и спасител на онеправданите, слава на странствуващите рицари!

Като изрече тези думи, той притисна до гърдите си левия крак на Дон Кихот, който, изненадан от словата и действията на този човек, се загледа внимателно в него. Като го позна, стана му някак неловко и поиска да слезе от коня си. Свещеникът обаче не му позволи да стори това и Дон Кихот му каза:

— Позволете ми да сляза, сеньор лиценциат. Недопустимо е аз да яздя, а човек като вас, ваше преподобие, да ходи пеш.

— Не мога в никакъв случай да се съглася с вас — рече свещеникът. — Нека ваше величие продължи да язди, защото само на кон сте вършили най-героичните дела и подвизи, с които се слави нашето време. А що се касае до мене, недостойния свещенослужител, достатъчно ще ми е, ако се кача на гърба на някое от тези мулета, които вашите спътници са яхнали, стига това да не им бъде неприятно. Това съвсем не ще ми пречи да си въобразя, че яздя Пегас или пък зебрата, или бойния кон, на който яздеше онзи прочут мавър Мусараке, който и до днес още лежи омагьосан в могилата Сулема3, разположена недалече от славния град Комплутум.

— За това не бях действително помислял, уважаеми сеньор лиценциат — отговори Дон Кихот, — но аз съм убеден, че сеньора принцесата, от желание да ми направи услуга, ще благоволи да заповяда на оръженосеца си да отстъпи седлото на мулето на ваша милост, а той да се настани зад вас, ако мулето може да носи и втори ездач.

— Аз вярвам, че ще може — отговори принцесата, — а съм също така уверена, че няма да стане и нужда да давам нареждания в този

смисъл на сеньор оръженосеца си, тъй като той е толкова учтив и вежлив, че не ще допусне, едно духовно лице да върви пеш, щом има възможност да язди.

— Права сте — потвърди бръснарят.

Той слезе веднага от добичето и покани свещеника да го възседне, което той направи, без повече да чака покана. Но за зла участ, когато дойде ред бръснарят да се настани на[135] мулето зад свещеника, добичето, което беше кираджийско и следователно злонравно, вдигна задните си крака, хвърли два къча и ако беше улучило майстор Николас в главата или в гърдите, той сигурно щеше да прокълне за цял живот решението си да тръгне по дирите на Дон Кихот. Въпреки всичко, Николас толкова се изненада, че се изтърси на земята от уплаха, без да мисли за изкуствената си брада, която падна край него. Той бързо съобрази какво да прави, покри лицето си с две ръце и започна да се вайка, че са му избили зъбите. Като съзря цялото валмо брада, без челюсти и без кръв, настрани от падналия оръженосец, Дон Кихот рече:

— За Бога, какво голямо чудо е станало! Добичето е избило и откъснало брадата от лицето му, сякаш е била предварително отрязана.

Пред опасността цялата игра да бъде разкрита, свещеникът се спусна бързо, вдигна брадата от земята, приближи се до майстор Николас, който лежеше на земята и още се вайкаше, притисна главата му до гърдите си и му прикрепи брадата отново, като шепнеше слова, които били, както той обясни след това, нещо като чудотворна молитва за прилепване на брада. След като свърши магията си, свещеникът се дръпна настрана и оръженосецът се появи брадат и невредим както преди. Дон Кихот се учуди много и помоли свещеника да го посвети при първа възможност в тайната на вълшебните слова. Защото, според както той каза, не могат да се отскубват бради, без да се разрани кожата, а обстоятелството, че в случая всичко е окончателно излекувано, показва, че магията действува не само на бради.

— Така е — потвърди свещеникът и обеща да му разкрие при първи случай тайната си.

Уговориха се след това пръв свещеникът да яхне мулето, като след това се редуват тримата4, докато стигнат в хана, който отстоеше на около две левги. Така продължиха пътя си: трима от тях — Дон Кихот, принцесата и свещеникът, яздеха, а другите трима — Кардénио, бръснарят и Санчо Панса, вървяха пеш. По едно време Дон Кихот се обърна към девойката и каза:

— Водете ни, моя сеньора, накъдето вие желаете да отидем!

Преди тя да успее да отговори, намеси се лиценциатът:

— Към кое кралство желаете да ни водите, сеньора? Да не би случайно към кралство Микомикон? Защото няма кое друго да бъде, ако разбирам нещо от кралства.

Посветена вече във всички неща, тя разбра, че Трябва да отговори утвърдително, и каза:

— Да, сеньор, пътят ми води към това кралство. Щом е тъй — рече свещеникът, — трябва да прекосим нашето село и оттам ваша милост ще се запъти към Картахена, откъдето с божия помощ можете да се качите на кораб. Ако имате попътен вятър, ако морето бъде спокойно и няма бури, преди да изтекат девет години, ще съзрете голямото езеро Меона или по право Меотида 5, което е само на стотина дни път от кралството на ваше величие.

— Лъжете се, ваша милост сеньоре мой — отговори Доротея. — Няма и две години, откак напуснах кралството си, и макар че не бях съпътствувана от добро време, имах щастието да срещна човека, когото най-много желаех да видя — сеньор Дон Кихот де Ла Манча, за чиято слава чух, щом стъпих на испанска земя, което именно ме накара да го потърся, да се доверя на неговата отзивчивост и да поставя справедливото си дело под закрилата на непобедимите му мишци.

— Моля, престанете с хвалебствията — прекъсна я Дон Кихот, — защото аз съм враг на всякакъв род ласкателства. Дори ако словата ви са искрени, те все пак оскърбяват целомъдрения ми слух. Ще се задоволя само да ви заявя, моя сеньора, че каквато и да е моята храброст, голяма или малка, тя е изцяло на ваше разположение и аз съм задължен да ви служа до последна капка кръв. Но нека оставим тези неща за когато му дойде времето, а сега моля сеньор лиценциата да ми обясни какво го е довело в тоя край сам-самичък, без придружител. Всичко това ми се вижда толкова лекомислено, че ме плаши.

— На този въпрос ще отговоря съвсем накратко — отвърна свещеникът. — Заедно с майстор Николас, нашият приятел и бръснар, се бяхме запътили за Севилия, за да си прибера парите, изпратени ми от един мой сродник, който от години живее в Америка. Сумата съвсем не е малка, тя надхвърля шестдесет хиляди пълноценни песос. Като минавахме вчера през тази местност, нападнаха ни четирима разбойници, които ни взеха всичко, като не пощадиха и брадите ни. Наложи се бръснарят да си постави изкуствена брада. А[137] и този момък — той посочи Карденио — те подредиха добре и ограбиха без милост. Най-забележително е това в цялата околност се говори, — че

нашите нападатели принадлежали към група каторжници, които са били освободени в същия този край от един извънредно храбър човек, който не се уплашил нито от кралския комисар, нито от стражата и ги освободил всички до един. Не ще съмнение, че този човек или си е загубил ума, или е негодник като тях самите, или е мъж без сърце и без съвест, щом е можал да пусне вълка в кошарата, лисицата в курника и мухите при меда. Той е посегнал на самото правосъдие, опълчил се е против своя крал, негов законен господар, като е попречил да бъдат изпълнени неговите заповеди, той е искал да лиши освен това галерите от гребци и е хвърлил в тревога Санта Ермандад, която от дълги години насам блажено си почиваше, и, с една дума, извършил дело, което погубва душата, без да е от каквато и да е полза за тялото.

Санчо беше разказал на свещеника и на бръснаря приключението с каторжниците, което господарят му бе довел до славен край, и сега свещеникът нарочно предаваше случката с толкова пресилени думи, за да види какво ще отговори или направи Дон Кихот. Рицарят менеше цвета на лицето си при всяка негова дума и не смееше да признае, че той е освободил онези благи душици.

— Същите тези хора — обясни свещеникът — ограбиха и нас и нека Господ с безкрайната си милост прости на оногова, който им попречи да получат заслуженото наказание.

Санчо бърза да оповести, че този подвиг е извършен от неговия господар, въпреки че той го е предупреждавал да не дарява свобода на престъпници. Ядосан, Дон Кихот заявява, че дълг е на странствуващите рицари да помагат на страдащите и на окованите във вериги, без да проверяват дали са виновни.

Доротея разказва на Дон Кихот своята измислена история за бедите, сполетели я като микомиконска кралица, Щом умират родителите й, кралството й бива нападнато и завзето от великана Пандафиландо, който иска тя да стане негова жена, но тя не се съгласява. Предсказано й било, че рицарят, който обезглави великана, ще стане неин съпруг и господар на кралството й. Дон Кихот й обещава да победи великана и да й върне отнетия трон, но не може да се ожени за нея, защото над сърцето му господствува друга дама. Санчо е недоволен от това, че господарят му ще изпусне кралството, затова казва: „Да не би случайно моята господарка Дулсинея да е по-красива? Разбира се, че не! Нито дори наполовина. Тя както се казва, не може и на кутрето й да кацне. А какво ще стане с графството, което аз очаквам, ако ваша милост продължавате да търсите под вола теле?“ Възмутен от светотатствените му думи, Дон Кихот стоварва два пъти

копието си върху оръженосеца и го събаря на земята. Умната Доротея успява да ги сдобри.

Срещат Хинес де Пасамонте, яхнал Санчовото магаре. Санчо, с обидни думи и закани прогонва каторжника, сетне милва и целува магарето си.

Междувременно свещеникът поздравяваше Доротея за това, че се беше показала толкова умела в краткия си и напълно съобразен с духа на рицарските романи разказ. Тя му каза, че е посветила много време на тези книги, но че не била много силна по местоположението на провинциите и пристанищата, поради което съвсем наслуки е подхвърлила, че е слязла от кораба в Осуна.

— Веднага разбрах — рече свещеникът, — затова се намесих своевременно, за да ви извадя от затруднение. Но как ви се струва? Не е ли странно лековерието на този нещастен идалго, който приема като чисти истини всички измислици и лъжи, стига те да му напомнят езика и стила на неговите глупави книги?

— Твърде странно наистина — каза Карденио-и толкова невероятно и невидяно, че и да искаш да съчиниш нещо подобно, не ще успееш, колкото и да си остроумен.

— Но има и нещо друго — добави свещеникът. — Като махнем безсмислиците, които този добър идалго говори в лудостта си, щом стане дума за други неща, разсъждава съвсем правилно и проявява ясен и проницателен ум. И човек, който би водил с него разговор за друго, а не по-рицарските въпроси, ще го сметне за напълно уравновесен.

Докато останалите разговаряха така, Дон Кихот каза на Санчо:

— Нека забравим нашите спорове, приятелю Санчо, и побързай да ми кажеш сега без досада и без сръдня: къде, как и кога намери Дулсинея? Какво правеше тя? Какво й каза? Какво ти отговори тя? Какъв беше изразът на лицето й, когато четеше писмото ми? Кой ти го преписа? Разкажи ми за всичко, което видя и което заслужава да ми бъде съобщено, без да измисляш и добавяш неща, за да ми бъдеш приятен, но и без да пропускаш други, за да ми намалиш удоволствието.

— Сеньор — отговори Санчо, — истина е, Че никой не ми преписа писмото, защото не носех със себе си никакво писмо.

— Да, това е самата истина — рече Дон Кихот. — Два дена след заминаването ти намерих у себе си бележника, в който го написах, и ми стана много мъчно, като си помислих, че няма да знаеш какво да правиш без писмото. И все очаквах, че ще се върнеш да си го

потърсиш.

— Тъй щях да постъпя — каза Санчо, — ако не бях го научил наизуст, когато ми го прочетохте, така че можах да разкажа съдържанието му на един клисар, който го записа дума по дума и ми каза, че макар и да е чел много послания за отлъчване от църквата, никога в живота си не бил чел по-хубаво писмо от вашето.

— Още ли го помниш, Санчо? — запита Дон Кихот.

— Не, сеньор — отговори Санчо. — След като клисарят го записа дословно, аз си рекох, че няма вече смисъл да продължавам да го помня, и реших да го забравя. Запомних само онова в началото — „висока и властна“, искам да кажа, „висока и властна сеньора“, и другото, на края: „Ваш до гроб Рицаря на печалния образ“. А между началото и края вмъкнах безброй много „душа моя“, „живот мой“ и „очи мои“.

ГЛАВА ТРИДЕСЕТ И ПЪРВА

Продължение на занимателния разговор между Дон Кихот и неговия оръженосец Санчо Панса и други още случки

— Нямам причини да съм недоволен от това, което чух дотук, карай сега нататък — каза Дон Кихот. — И тъй, ти пристигна там благополучно. А какво правеше кралицата на красотата? Навярно нижеше бисери или бродираше със златни конци герб на рицаря, неин покорен роб?

Намерих я — отговори Санчо — в задния двор на дома й, където пресяваше две фанеги жито.

— Имай предвид — рече Дон Кихот, — че зърната на[140] това жито са се превръщали в бисери, щом ги е докосвала с ръцете си. А какво беше житото? От това, от което се прави бяло брашно, или обикновено?

— Обикновено беше — отговори Санчо.

Не е важно какво е било — каза Дон Кихот, — защото аз съм уверен, че пресято от ръцете й, то ще даде най-белия хляб. А когато й даде писмото, тя целуна ли го? Допря ли го до лицето си? Прие ли го с нужната тържественост, както се получава такова писмо? Какво изобщо направи тя?

— Когато й го подадох — отговори Санчо, — тя разтърсваше с все сила пълното със зърно сито и ми каза: „Сложете го, приятелю, върху оня чувал там, защото няма да мога да го прочета, докато не пресея всичкото жито.“

— Колко умно! — възкликна Дон Кихот. — Тя е постъпила така, защото навярно е искала да го прочете спокойно и да му се наслади. Продължавай, Санчо. Докато работеше, за какво се разговаряше с тебе? Разпита ли те за мене? А ти какво й каза? Хайде, разкажи ми всичко, без да изпуснеш и най-малката подробност.

— За нищо не ме разпита — каза Санчо. — Но затова пък аз й разказах, че ваша милост сте си наложили покаяние, за да заслужите благоволението й, и че сте се усамотили сред планината, разсъблечен до кръста като същински дивак, че спите на голата земя, че ядете хляб

на непостлано, че не си решите брадата, че плачете и проклинате съдбата си.

— Неправилно си казал, че проклинам съдбата — забеляза Дон Кихот. — Защото аз я благославям и ще я благославям, докато съм жив, загдето ме е удостоила с щастието да любя такава високопоставена сеньора, каквато е Дулсинея дел Тобосо.

— Наистина е високопоставена — рече Санчо, — почти с цяла педя ме превишава.

— Как така, Санчо? — запита Дон Кихот. — Да не сте се мерили с нея?

— Ето как стана — отговори Санчо. — Помогнах й да натовари един чувал жито на магарето. Докато й помагах, бях застанал съвсем близо до нея и забелязах, че е по-висока от мене почти с цяла педя.

— Висока е несъмнено — възрази Дон Кихот, — но високият й ръст е придружен и украсен с милион прелести. Няма да отречеш, че когато застана до нея, ти веднага почувствува[141] ухания от Сава, нежен аромат, нещо особено чаровно, което не мога да опиша с думи. Някакъв дъх или лъх, сякаш се намираш в магазин за фини парфюмирани ръкавици.

— Мога да кажа само — рече Санчо, — че почувствувах някаква доста мъжка миризмица, защото сигурно се беше поспарила и запотила от тежкия труд.

— Това не е възможно — възрази Дон Кихот. — Ти сигурно си бил хремав и със запушен нос или пък си взел твоята собствена миризма за нейна. Аз зная на какво ухае тази роза сред бодлите, тази лилия, поникнала сред полето, тази ароматна амбра.

— Може и така да е — отговори Санчо. — Вярно е, че от мен често се излъчва тази миризма, която тогава ми се стори, че идва от нейна милост сеньора Дулсинея. Няма нищо чудно в това, защото как можеш да различиш един дявол от друг?

— Добре — продължи Дон Кихот. — А като преся житото и го изпрати на мелницата? Какво каза, след като прочете писмото?

— Тя не прочете писмото — рече Санчо, — защото каза, че не знае да чете и пише. Взе писмото, разкъса го на сто парченца и рече, че не искала да го даде на други да го четат, за да не се узнаят тайните й в родното й село. Стигало й това, което й бях предал устно — за любовта, която ваша милост изпитвате към нея, и за извънредното изкупление, което сте си наложили, за да й угодите. Каза ми още накрая да съобщя на ваша милост, че ви целува ръцете и че повече желае да ви види, отколкото да ви пише. Моли ви и ви повелява да

напуснете тези пущинаци, да престанете да вършите глупости и да тръгнете незабавно към Тобосо, ако не ви спира някоя по-важна работа, тъй като голямо е желанието й да види ваша милост. Много се смя, когато й казах, че носите прозвището Рицаря на печалния образ. Запитах я дали се е явил пред нея нашият добър познат бискаецът, а тя отговори, че се е явил и че бил добър човек. Питах я и за каторжниците, но тя ми отговори, че не била виждала нито един от тях.

— Дотук всичко добре — рече Дон Кихот. — Но кажи ми, каква скъпоценност ти подари тя на прощаване за вестите, които й занесе от мене? Защото стар и много разпространен обичай е странствуващите рицари и дами да даряват[142] оръженосците, доверените си прислужнички и джуджета! а със скъпи накити като награда за всяка вест, която едните получат от другите.

— Допущам, че е така, и не намирам обичая лош, но това сигур но се е вършило на времето си. Сега вероятно обичаят е да се дава парче хляб и бучка сирене, защото сеньора Дулсинея ми даде само това на раздяла през оградата на кошарата. И нека добавя, че сиренето беше овче.

— Тя е много щедра — каза Дон Кихот — и ако не ти е дала златен накит, то е несъмнено защото не го е имала подръка, но бъдещето е пред нас. Щом я видя, всичко ще се уреди. Но знаеш ли, Санчо, какво най-много ме учудва? Струва ми се, че ти отиде до Тобосо и се върна по някакъв въздушен път, защото за малко повече от три дена си изминал повече от тридесет левги. Това мога да си обясня само по един начин — навярно вълшебникът, който ми е приятел и винаги ме покровителствува, защото съвсем естествено е такъв вълшебник да съществува, иначе нямаше да бъда истински странствуващ рицар, та този вълшебник, повтарям, сигурно ти е помогнал бързо да пътуваш, без да си дадеш сметка за това. Трябва да ти кажа, че има такива вълшебници, които вдигат странствуващия рицар, докато той си спи в леглото, и без да знае той сам кога и как, осъмва на втория ден на повече от хиляда левги от мястото, където е замръкнал. Да не бяха тези магии, странствуващите рицари съвсем нямаше да могат да си помагат един на друг в случай на опасност, както всъщност те си помагат на всяка стъпка. Случва се например рицар да се бори в планините на Армения с някакъв змей, с някакво чудовище или с друг рицар и да изпадне в разгара на борбата в смъртна опасност. И ето внезапно, изневиделица, носен от облак или качен на огнена колесница, се задава друг рицар, негов приятел, който само преди няколко мига е бил в

Англия. Намесва се той в боя на негова страна и го спасява от гибел, а същата вечер си е отново в своя дом, на две-три хиляди левги разстояние оттам, и си вечеря спокойно. Всичко това става само благодарение на знанията и изкуството на тези мъдри вълшебници, които се грижат за юначните рицари. Тъй щото, приятелю Санчо, не ми се вижда никак невероятно, че си успял за толкова кратко време да отидеш в Тобосо и да се върнеш оттам, защото[143] сигурно някой от тези магьосници те е вдигнал във въздуха, без нищо да усетиш.

Тъй ще да е било — рече Санчо, — защото, Бога ми, Росинант препускаше като магарето на циганина с живак в ушите3.

— Само живак ли! — възкликна Дон Кихот. — Сигурно е имал в ушите си не само живак, а и цял легион бесове, защото те са същества, които, не само че неуморно се движат из друмищата, но подтикват и другите безспир да се движат. Но нека оставим това настрана и ми кажи какво мислиш ти, че трябва аз да направя, щом като моята сеньора ми заповядва да отида да я видя. Защото, колкото и да се чувствувам задължен да изпълня нейната заповед, все пак възпрепятствуван съм от обещанието, което дадох на принцесата, която пътува с нас. А законите на рицарството ми повеляват да изпълня първо даденото обещание, а после да мисля за своето удоволствие. От една страна, ме тегли и ме измъчва желанието да видя моята сеньора, а от друга страна, ме влекат и ме зоват даденото обещание и славата, която ще спечеля, като изпълня думата си. Мисля, че най-добре ще е да тръгна незабавно и да стигна по-бързо там, където се намира този великан, да го срещна и му отсека главата, да настаня мирно принцесата на престола й, а след това да се завърна бързо при светлината, която озарява всичките ми сетива. Тогава не ще пропусна да й представя такива извинения, че тя няма да ми се сърди за моето закъснение, защото ще се убеди, че всичко, което съм направил, е било за прослава на нейното име и че всичко, което съм постигнал, постигам и ще постигна с оръжието си в моя живот, се дължи изключително на нейното благосклонно съдействие и на това, че принадлежа на нея.

Ах — рече Санчо, — съвсем не ви е в ред главата, ваша милост! Кажете ми, сеньор, как е възможно да извършите целия този боен поход напразно и да пропуснете и пренебрегнете богата женитба като тази, от която ще получите в зестра цяло кралство, което според най-сериозни слухове се простира върху повече от двадесет хиляди левги? То се отличава с най-голямо изобилие и предлага всичко, нужно за поддържане на човешкия живот, и при това е по-голямо от Португалия

и Кастилия, взети заедно. Мълчете, за Бога, засрамете се за всичко, което току-що казахте, послушайте съвета ми и не ми се сърдете — венчайте се незабавно в първото село, където намерите свещеник. Или пък ето на, тук е нашият лиценциат, който може чудесно да свърши тази работа. Трябва да знаете, че възрастта ми позволява да ви давам съвети, а това, което препоръчвам, ви приляга напълно. По-добре врабче в ръка, отколкото сокол в гора. Но който държи в ръка питомното, а тръгне да гони дивото, нека не се сърди на хората, ако сполучи3.

— Виж, Санчо — рече Дон Кихот, — ако ме съветваш да се оженя за принцесата само и само защото ще стана крал, след като убия великана, и ще мога да те възнаградя и изпълня обещанията си, то знай, че и без да се оженя, мога много лесно да изпълня желанията ти. Преди да вляза в бой, ще уговоря да ми се даде, ако победя, като прибавка към възнаграждението, дори и да не се оженя за принцесата, една част от кралството, за да мога да я преотстъпя на човек по мой избор. А щом получа тази част, кому ще я дам, ако не на тебе?

— Това ми е ясно — отговори Санчо, — но постарайте се, ваша милост, да изберете такава част от кралството, която да граничи с море, за да мога в случай че страната не ми хареса, да натоваря на корабите моите чернокожи поданици и да направя с тях това, което съм си наумил. А ваша милост няма защо да бързате сега веднага да отидете при своята сеньора Дулсинея. Идете по-добре да убиете великана, та да се сложи край на тази история. Нещо ми подсказва, ей богу, че тази работа ще ви донесе голяма чест и не малка полза.

— Признавам, Санчо — каза Дон Кихот, — че си прав и че трябва да се вслушам в съвета ти да тръгна първо с принцесата, а чак след това да отида да видя Дулсинея. Предупреждавам те да не казваш никому нищо, нито дори на тези, които пътуват с нас, за това, което си приказвахме тук. Дулсинея е много въздържана и не желае да се знаят мислите й, така че е съвсем неуместно да ги разкривам аз или друго лице чрез мен.

— Ако това е вярно, защо тогава — запита Санчо — изпращате всички победени от вашия меч да се явяват пред сеньора Дулсинея, което е все едно да потвърдите със саморъчния си подпис, че сте влюбен в нея и че тя е ваша възлюблена? И тъй като те трябва да се поклонят дълбоко пред нея и да заявят, че са изпратени от вас, за да изразят пред нея своето покорство, как могат тогава да се запазят в тайна чувствата на двама ви?

— О, колко си глупав и прост, Санчо! — възкликна Дон Кихот. —

Не разбираш ли, че всичко това я издига още повече? Ти трябва да знаеш, че според нашите рицарски обичаи голяма чест е за една дама да бъде обслужвана едновременно от няколко рицари, чиято единствена мисъл е насочена как по-вярно да й служат и чиято единствена награда за преданата служба е да бъдат приети от нея за нейни рицари.

— Слушал съм да проповядват — каза Санчо, — че с тази любов трябва да обичаме нашия Господ-Бог заради него самия, а не с надеждата за небесна награда, нито пък от страх пред божието наказание. На мене обаче по ми се ще да го обичам и да му служа за това, което може да ми даде.

— Я го виж ти, селяка му със селяк — рече Дон Кихот. — Какви мъдрости ти идват изведнъж на ум! Човек би казал, че си образован.

— Честно слово, че не зная да чета — отговори Санчо.

В това време майстор Николас им викна да почакат малко, защото бяха решили да пият вода от едно изворче край пътя. Дон Кихот се спря за голяма радост на Санчо, който се беше изморил да лъже толкова много и се боеше да не вземе да се издаде с някоя необмислена дума, защото, макар и да знаеше, че Дулсинея е селянка от Тобосо, не беше я виждал нито веднъж в живота си4.

Междувременно Кардение се беше облякъл с дрехите, които носеше Доротея, когато я намериха, и макар те да не бяха особено хубави, все пак много се различаваха от предишното му облекло. Слязоха всички от добитетата си, седнаха край изворчето и само отчасти можаха да задоволят големия си глад с това, което свещеникът беше купил в хана.

Закусваха още, когато по пътя се зададе едно момче. Като минаваше край тях, то се загледа много внимателно в тези, които седяха около извора, и след малко се спусна към Дон Кихот, прегърна нозете му, зарида горчиво и му каза:

— Ах, сеньоре мой! Не ме ли познавате, ваша милост? Погледнете по-добре. Аз съм ратайчето Андрес, което ваша милост отвърза от дъба.

Дон Кихот го позна, хвана го за ръка, обърна се към присъствуващите и каза:

— За да се убедите, ваши милости, от колко голямо значение[146] е да има по света странствуващи рицари, които да премахват неправдите и отмъщават за обидите, вършени от нагли и зли хора, изслушайте следната история. Преди няколко дни, като прекосявах една горичка, чух много жални викове. Явно, че стенеше човек, който много страда и

се нуждае от помощ. Воден от дълга си, спуснах се веднага по посока на стенанията и намерих вързано о един дъб това момче, което за голяма моя радост сега е пред вас, защото то ще свидетелствува, че няма да кажа нито една лъжа. Споменах вече, че го намерих вързано о един дъб, голо до пояса, а до него един селянин, който, по-късно разбрах, му бил господар. Селянинът налагаше момчето до кръв с юздите на коня си 5. Щом видях това, запитах селянина защо го бие така жестоко. Грубиянинът отговори, че бие своя слуга, защото разбрал, че известни негови грешки се дължат не толкова на простотията му, колкото на измамническия му нрав. Момчето се обади и ми каза, че господарят му го бие, защото било поискало заплатата си. Господарят му направи някакви опити да се оправдае, но аз го изслушах, без да възприема възраженията му. Заставих го в края на краищата да отвърже момчето и го накарах да се закълне, че ще го заведе в дома си, за да му плати всичко до стотинка. Не е ли истина всичко това, сине мой Андрес? Не чу ли ти как властно му заповядах да си изплати дълга и как смирено той обеща да изпълни всичко, което му поръчах и наложих? Отговори спокойно, няма от какво да се смущаваш и да се боиш. Кажи на тези сеньори всичко, което се случи, за да видят и да се убедят и те колко е важно и полезно да има странствуващи рицари по света.

— Всичко, което ваша милост казахте, е чиста истина — отговори момчето, — но случката свърши съвсем не така, както вие си въобразявате.

— Как тъй? — запита Дон Кихот. — Не ти ли плати всичко селякът?

— Не само че не ми плати — отговори момчето, — но щом ваша милост излязохте от горичката и останахме пак сами, наново ме завърза о същия дъб и така ме натупа, че останах съвсем без кожа, също както свети Вартоломей. Всеки свой удар той придружаваше с по някоя подигравка или шега за ваша сметка и ако не бяха страшните болки, които изпитвах, щях много да се смея на думите му. Той ме наложи така жестоко, че едва сега излизам от болницата, където ми[147] лекуваха раните. А за всичко това вината е ваша. Защото, ако си бяхте вървели по пътя, ако не бяхте се появили там, където не са ви викали, и не бяхте се бъркали в чужди работи, господарят ми щеше да се задоволи с десетина-двадесет удара и щеше да ми изплати след това парите, които ми дължеше. Но ваша милост го оскърбихте силно и така го наругахте, че като не можеше да си отмъсти на ваша милост, изля върху мене целия си гняв, и то така, че от мен човек едва ли вече

ще стане.

— Лошото беше — рече Дон Кихот, — че си отидох, а не трябваше да те напущам, преди сам да се уверя, че ти е платил. От собствен опит трябваше да знам, че никой селяк не изпълнява дадената дума, щом като не му е угодно да я изпълни. Но помниш ли, Андрес, клетвата, която дадох, да тръгна да го диря, в случай че не ти се издължи, и да го намеря, пък ако ще да се е скрил и в корема на кита.

— Вярно е — каза Андрес, — Но и това не помогна.

— Сега ще видиш дали ще помогне — рече Дон Кихот и преди да завърши словото си, скочи бързо от мястото си и поръча на Санчо да оседлае Росинант, който спокойно си пасеше, докато те обядваха.

Доротея го запита какво възнамерява да прави. Той отговори, че отива да търси селяка, за да го накаже за безчинствата му и за да го застави да изплати до последната стотинка сумата, която дължи на Андрес, напук на всички простаци и мошеници по света! Тя обаче му напомни задължението, което бе поел, да не се впуща в ново приключение, докато не изпълни обещанието си към нея. А понеже той знае по-добре от всеки друг да изпълнява задълженията си, прибави тя, нека сдържи гнева си, докато се завърне от нейното кралство.

— Напълно сте права — отвърна Дон Кихот, — налага се Андрес да потърпи до моето завръщане, както самата вие казахте. Аз му се заклевам отново и повтарям обещанието си, че не ще намеря покой, докато не бъда удовлетворен и отмъстен.

— Не вярвам на такива клетви — заяви Андрес, — за мене сега е по-важно да разбера как ще се добера до Севиля, отколкото да мисля за някакво отмъщение. Дайте ми, ако имате, нещо за ядене и за пиене за из път и останете със здраве, ваша милост, заедно с всички странствуващи рицари,[148] които нека странствуват и за своя зла беда, а не само за зла участ на такива като мен.

Санчо извади от торбата си парче хляб и бучка сирене, подаде ги на ратайчето и му каза:

— Вземи, брате Андрес, ние всички взимаме участие в твоето нещастие.

— Все пак с какво участвувате? — запита Андрес.

— С хляба и сиренето, което ти давам — отговори Санчо. — Защото един Господ само знае дали утре те няма да ми липсват. Трябва да знаеш, приятелю, че ние, оръженосците на странствуващите рицари, сме често изложени на голям глад, беди, и на какви ли не други още неща, които трудно се описват, но здравата се чувствуват.

Андрес взе хляба и сиренето и като видя, че никой нищо друго не му дава, наведе глава и, както се казва, си плю на петите. Но преди да тръгне, каза на Дон Кихот:

— Сеньор странствуващ рицарю, ако се случи пак да ме срещнете, то моля ви, за Бога, ако ще и на парчета да ме разкъсват, не ми се притичвайте на помощ, не се опитвайте да ме спасявате, а ме изоставете на злата ми участ, която не ще е толкова страшна, колкото е злото, което ще ме сполети, ако ваша милост решите да ми помогнете. И нека божието проклятие падне върху вас и върху всички странствуващи рицари, които са се раждали на земята.

Дон Кихот поиска да стане, за да накаже дръзкото момче, но то побягна, толкова бързо, че никой не помисли дори да го гони. Дон Кихот се почувствува извънредно засрамен от разказа на Андрес, а останалите положиха не малко усилия, да сдържат смеха си, за да не го засрамят още повече.

На втория ден всички пристигат в хана, който извиква у Санчо страх и ужас. Ханджията, ханджийката, дъщеря им и Мариторнес ги посрещат радушно. Настаняват ги на по-добри легла и Дон Кихот веднага заспива. Ханджията изважда из едно сандъче няколко рицарски книги, като казва, че ги четели и слушали с удоволствие. Свещеникът ги преглежда и е на мнение, че са пълни с глупави измислици, затова трябва да бъдат изгорени. Ханджията не се съгласява с него:

— На баба ми ги разправяйте тези неща! — каза ханджията. — Чудно ви се вижда че е спрял воденично колело! Дайте си труд да прочетете, за Бога, това, което аз съм чел[149] за Феликсмарте Иркански, който с един само замах разсякъл като краставици петима великани. А друг път нападнал многобройна и силна войска, която имала повече от милион и шестстотин бойци, всички въоръжени до зъби, и я разбил и пръснал като стадо овце.

Свещеникът му казва, че има опасност да го хване болестта на Дон Кихот. Ханджията отговаря:

— Няма такава опасност — каза ханджията. — Аз не съм луд да тръгна да ставам странствуващ рицар, защото си давам сметка, че нашето време е съвсем различно от онова, когато са странствували по света тези прославени мъже.

Санчо смутен слуша, че сега вече не бродят из света странствуващи рицари к че всички рицарски книги са пълни с лъжи и безумия. Той решава да изчака предначертаното пътуване на Дон Кихот и в случай че то не им донесе очакваното щастие, да го напусне, да се завърне при

жена и деца и да се залови за обикновената работа.

Ханджията изважда от сандъчето ръкопис с надпис: „Повест за безразсъдно любопитния“. По общо желание свещеникът им го прочита. В него се разказва за видните и богати дворяни Ажелмо и Лотарио, свързани с искрено приятелство. Анселмо се влюбва в прекрасната девойка Камилия, оженва се за нея и тя му става предана съпруга. Той обаче разказва на приятеля си, че е много любопитен да узнае дали наистина жена му е добродетелна и съвършена. Според него женските добродетели се изпитват при мъжките ухажвания. Вярна е само онази жена, която не изменя на своя мъж дори при упоритите задиряния на влюбените в нея мъже. За да се увери в добродетелите на жена си, Анселмо моли Лотарио да ухажва Камилия, да играе ролята на влюбен в нея. Лотарио дълго се противи, но Анселмо най-после го убеждава да се съгласи. Като се сближава с красивата Камилия, Лотарио неусетно се влюбва в нея. Тя не устоява пред неговите признания и сълзи. Двамата почват да мамят доверчивия Анселмо, който се чувствува неизказано щастлив. Накрая истината се разкрива. Животът и на тримата е разстроен. Камилия отива в манастир, Анселмо умира от страданията, които сам си предизвиква, а Лотарио загива в сражение.[150]

ГЛАВА ТРИДЕСЕТ И ПЕТА,

в която, се разказва за жестоката и необикновена битка, която Дон Кихот води срещу меховете с червено вино, а се предава също и краят на повестта за безразсъдно любопитния

Оставаше още малко за прочит, за да се довърши повестта, когато от стаята, където почиваше Дон Кихот, изскочи крайно възбуден Санчо, и извика:

— Елате бързо, сеньори, и помогнете на моя господар, който е започнал най-жестоката и яростна битка, която са виждали моите очи! Бог ми е свидетел, че е нанесъл с меча си такъв удар на великана, враг на сеньора принцесата Микомикона, че му е отсякъл главата като ряпа.

— Какво говориш, приятелю мой? — рече свещеникът и прекъсна

да чете повестта. — Да не си полудял, Санчо? Как е възможно това да стане, дявол да го вземе, щом великанът е на две хиляди левги оттук?

В това време се чу силен шум. Дон Кихот крещеше:

— Не мърдай, крадецо, разбойнико, подлецо! Сега ми падна в ръцете и няма да ти помогне ятаганът!

Чу се, че някой нанасяше силни удари с меч върху стената. Санчо каза:

— Няма защо да чакате и се ослушвате, влезте да ги разтървете или да помогнете на моя господар, макар че това сигурно не е нужно, защото няма съмнение, че великанът е вече мъртъв и се е явил пред Бога, за да даде сметка за нечестивия си живот. Видях как се лее кръвта му по пода и как се търкаля главата му, едра колкото голям мех за вино.

— Ей тук да умра на място — обади се ханджията, — ако този Дон Кихот или дон Сатана не е промушил с меч някой от меховете с червено вино, които висят на стената зад леглото му, а този нещастник вероятно е взел пролятото вино за кръв.

Той влезе в стаята, последваха го и другите. Намериха Дон Кихот в най-странно облекло. Беше по риза, но тя не беше дълга и не успяваше да покрие бедрата му, а отзад беше поне с шест пръста по-къса. Краката му бяха дълги и мършави, космати и не особено чисти. На главата си носеше червено и мазно кепе, което принадлежеше на ханджията. Беше увил около лявата си ръка одеялото от леглото (оставило такива лоши спомени у Санчо), а в дясната си ръка държеше голям меч, с който нанасяше удари на всички страни, като крещеше, сякаш наистина се сражаваше с някой великан. Но най-хубавото беше, че той вършеше всичко със затворени очи, защото спеше и сънуваше, че води бой с великана. Въображението му беше толкова силно обладано от мисълта за предстоящото му голямо приключение, че се видя насън пристигнал в кралството Микомикон и влязъл в бой със своя враг. И тъй, в сънно състояние, той бе нанесъл такива удари с меч на меховете, че цялата стая беше заляна с вино. Щом видя това, ханджията страшно се разгневи, нахвърли се на Дон Кихот и взе да му нанася такива удари с юмруци, че ако не бяха се намесили Карденио и свещеникът, той щеше завинаги да тури край на битката с великана. Въпреки това нещастният рицар не се събуди, докато бръснарят не донесе котел със студена кладенчова вода и го обля с нея. Едва тогава Дон Кихот отвори очи, без обаче да си даде веднага сметка за положението, в което се намираше. Като забеляза колко леки и къси са дрехите, които той носеше, Доротея не пожела да влезе и се отказа да

проследи борбата между нейния закрилник и врага й.

Санчо сновеше из стаята и търсеше навсякъде по пода главата на великана. Като видя, че я няма, рече:

— Ясно ми е вече, че в тази къща все с магии трябва да се разправяме. По-рано на същото това място, където съм сега, ме пребиха от бой, и то не разбрах кой го стори, защото жива душа не съзрях наоколо си. Ето че сега потъна вдън земя тази глава, която видях със собствените си очи отсечена, а от тялото кръвта шуртеше като от чешма.

— За каква кръв и за каква чешма говориш ти, враг на Бога и на всички светци? — викна ханджията. — Не виждаш ли, мошенико, че кръвта и чешмата не са нищо друго освен ей тези там промушени мехове и червеното вино, което е заляло стаята? Дано адът залее душата на този, който ги е изтърбушил!

— Нищо не разбирам — рече Санчо, — зная само, че изпаднах в голяма беда, защото, ако не успея да намеря главата, графството ми ще се стопи, както солта се стопява във водата.[152]

Санчо, макар и буден, беше още по-зле от спящия си господар, толкова го бяха побъркали обещанията, които Дон Кихот му беше дал. Вбесен от невъзмутимостта на оръженосеца и от поразиите на неговия господар, ханджията реши, че няма да позволи както миналия път те да се измъкнат, без да се издължат, и че сега рицарските привилегии няма да им помогнат да не платят и за тогава, и за сега, включително и закърпването на продраните мехове. Свещеникът държеше за ръка Дон Кихот, който, убеден, че е отмъстил вече и че се намира пред принцеса Микомикона, падна на колене пред духовника и каза:

— От днес нататък, ваше величество височайша и прославена сеньора, можете да живеете спокойно, защото този изрод не е в състояние да ви стори нищо лошо. Аз, от своя страна, съм вече свободен от Задължението, което поех по отношение на вас, тъй като изпълних обещанието си с помощта на всевишния и с благоволението на онази, за която живея и дишам.

— Не ви ли казах! — провикна се Санчо, щом чу думите на господаря си. — Явно е, че не съм пиян. Вижте как моят сеньор е нагласил великана! Работата е опечена! Графството е вече в джеба ми!

Как можеше човек да не се смее на глупостите на двамата — господар и слуга! Прихнаха да се смеят всички с изключение на ханджията, който бе побеснял от яд. Най-сетне не без усилия бръснарят, Карденио и свещеникът успяха да турят Дон Кихот в леглото и той, крайно изтощен, заспа веднага. Оставиха го да спи и

излязоха на пруста, за да утешат Санчо Панса, който не беше успял да намери главата на великана. Но още по-трудно им беше да успокоят ханджията, който беше съвсем отчаян от внезапната гибел на меховете си. Ханджийката пък крещеше и нареждаше:

— Каква беше тази орисия и този лош час, в който влезе в дома ми този странствуващ рицар, който толкова скъпо ми струва! По-добре да не го бяха виждали очите ми! Миналия път не плати нито стотинка за нощуване и вечеря, за легло за него и за оръженосеца му, не плати и зобта и сеното за крантата и за магарето, защото бил рицар, тръгнал да търси приключения. Дано преживеят той и подобните му най-злополучни приключения! Не бил длъжен да плаща, защото така било писано в митническия правилник на странствуващото[153] рицарство. После дойде ей онзи там сеньор, взе ми опашката и ми я върна съвсем повредена и проскубана, та сега мъжът ми не може да си служи вече с нея, А ето на, че на всичко отгоре и меховете ми пробиха, и виното ми изтече. Дано видя да изтече кръвта им! Кълна се в костите на баща си и в паметта на майка си да не нося името, на което съм кръстена, и да не съм дъщеря на родителите си, ако не ги накарам да ми платят всичко до последна пара!

Такива думи и много други нареждаше в гнева си ханджийката, на която пригласяше вярната й слугиня Мариторнес. Дъщеря й мълчеше и само от време на време се усмихваше. Свещеникът успя да ги успокои, като обеща да ги обезщети за понесените загуби: за меховете, за виното и особено за повредената опашка, за която толкова настояваха. Доротея утеши Санчо Панса и му обеща да му даде най-доброто графство, щом като се потвърди, че господарят му наистина е обезглавил великана и тя зацарува отново спокойно и мирно в кралството си. Това обещание успокои Санчо и той увери принцесата, че е видял главата на великана, с брада, която му стигала до пояса, и че ако тя сега не е налице, то е, защото всичко, което става в тази къща, е дело на магьосници. Той сам бил изпитал тяхното лукавство през време на едно по-раншно нощуване тук. Доротея каза, че му вярва напълно и че няма защо повече да се тревожи, тъй като всичко ще се уреди според желанията му. Когато всички се успокоиха, свещеникът предложи да продължат четенето на повестта, защото видял, че оставало още малко…

ГЛАВА ТРИДЕСЕТ И ШЕСТА,

в която се разказва за други странни произшествия в хана

В това време ханджията, който стоеше на вратата на хана, каза:

— Задава се приятна компания. Ако тези хора останат да нощуват тук, ще прекараме весело.

— Какви са те? — запита Кардение.

— Четирима мъже — отговори ханджията. — Те яздят на коне, седлата им са с къси стремена, въоръжени са с копие и малки щитове, всички с черни маски 2. С тях пътуват една дама, облечена в бяло, седнала на удобно женско седло, и тя със закрито лице, и двама прислужници пешаци.

— Близо ли са? — запита духовникът.

Толкова близо, че вече пристигат — отвърна ханджията.

Като чу това, Доротея закри лицето си, а Кардение се скри в стаята на Дон Кихот3. Едва свариха да сторят това, и в двора на хана влязоха тези всички хора, които ханджията беше току-що описал. Четиримата мъже с привлекателна външност и изискано държане скочиха от конете си, помогнаха и на дамата да слезе, а един от тях я дигна на ръце и я настани на един стол до вратата на стаята, в която Кардение се беше скрил. Не свалиха маските си и не продумаха дума нито те, нито тя. Като седна на стола обаче, дамата въздъхна дълбоко и отпусна ръце, сякаш беше болна или съвсем отмаляла. Прислужниците отведоха конете в конюшнята.

Като видя това, духовникът поиска да узнае какви са тези така особено облечени и толкова мълчаливи хора, отиде при прислужниците и запита един от тях кои са господарите му. Слугата отговори:

— Повярвайте ми, сеньор, аз сам не зная кои са те. Знам само, че ако се съди по външния им вид, трябва да са много лични хора, особено този, който помогна на дамата да слезе. Казвам това, защото всички други се отнасят с голяма почит към него и защото единствено неговата дума се слуша.

— А коя е дамата?

— И това не зная — отговори прислужникът. — През целия път не можах да видя лицето й. Чух я обаче често да въздиша и да стене, и то така, сякаш се прощаваше с живота си. Не трябва да се чудите никак, че нищо не знаем, тъй като другарят ми и аз едва от два дена ги придружаваме. Срещнаха ни на пътя и ни помолиха и склониха да ги съпроводим до Андалусия, като обещаха да ни възнаградят богато.

— А не чухте ли да се споменава някакво име? — запита пак духовникът.

— Не, нищо не чухме — отговори слугата. — Всички пътници са странно мълчаливи, чуват се само въздишките и риданията на бедната сеньора, които ни трогват до дън душа. Убедени сме, че я водят насила, и ако се съди по облеклото[155] й, тя е монахиня или е на път да се покалугери, което е по-вероятно. Сигурно е обаче, че отива в манастира против волята си, защото по всичко изглежда, че тъгата й е голяма.

— Възможно е да е така — рече свещеникът. Той ги остави и потърси Доротея, която, изпълнена от състрадание към въздишащата маскирана дама, се приближи до нея и я заговори:

— Какво е вашето страдание, сеньора моя? Ако то е от тези, в чието лечение жените имат опит и умение, можете да разчитате на добрата ми воля да ви услужа.

На тези думи опечалената дама не отговори. Тя продължи да мълчи дори когато Доротея й предложи по-настойчиво услугите си. Междувременно до тях се доближи маскираният дворянин (за когото прислужникът беше казал, че всички му се подчиняват) и каза на Доротея:

— Не си давайте труд, сеньора, да предлагате услугите си на тази жена, защото тя е свикнала да отвръща с неблагодарност на всичко, което се прави за нея. Не се мъчете да я карате да проговори, защото, щом отвори уста, и ще ви излъже.

— Никога не съм лъгала — обади се тази, която дотогава беше мълчала. — Не защото съм лъгала, а защото съм казвала само истината, изпаднах в толкова голяма беда. Искам вие самият да сте свидетел на всичко, което казвам, защото моята пълна откровеност ви кара да сте неискрен и лъжлив.

Карденио чу тези думи съвсем ясно и отчетливо, защото само вратата на стаята, в която спеше Дон Кихот, го делеше от другите. Щом ги чу, той извика:

— За Бога! Какво чувам! Чий е гласът, който стигна до ушите ми?

Учудена, сеньората потърси да види кой бе произнесъл тези думи и

като не видя никого, стана и се отправи към съседната стая. Но дворянинът я спря и не й позволи да пристъпи. От голямото й смущение и безпокойство маската падна и откри една несравнима красота, едно прекрасно, макар и изплашено и бледо лице. Очите й шареха тревожно на всички страни, сякаш бе обезумяла. Всички тези прояви накараха Доротея и всички, които я наблюдаваха, да изпитат чувство на силно съжаление. Дворянинът я беше хванал здраво за раменете и при усилията си да я задържи на мястото й не успя да намести маската си, която се смъкна от лицето му и падна. Доротея, която беше притиснала дамата в прегръдките си, вдигна очи и видя, че човекът, който също я държеше, е нейният съпруг Фернандо. Щом го позна, от гърдите й се изтръгна продължителен и сърцераздирателен стон и тя загуби свяст и политна да падне. Тя щеше да се строполи на земята, ако не беше там наблизо бръснарят, който я пое в обятията си. Спусна се също и свещеникът, махна булото й и започна да пръска с вода лицето й. Дон Фернандо позна разбулената — мъжът беше действително Фернандо — и остана като ударен от гръм. Все пак той не изпусна Лусинда, която се мъчеше да се изтръгне от ръцете му. Тя беше разбрала, че гласът от съседната стая беше на Карденио, а и той беше познал гласа й. Карденио чу и стенанието на Доротея, преди тя да припадне, и помисли, че става нещо лошо с Лусинда, излезе силно изплашен от стаята и първият човек, когото видя, беше дон Фернандо, който държеше Лусинда в прегръдките си. Дон Фернандо позна веднага Карденио и така тримата — Лусинда, Карденио и Доротея — се заковаха онемели на местата си, сякаш не разбираха какво става с тях. Всички мълчаха, втренчили погледи един в друг — Доротея в дон Фернандо, дон Фернандо в Карденио, Карденио в Лусинда и Лусинда в Карденио. Първа наруши мълчанието Лусинда, която се обърна със следните слова към Фернандо:

— Пуснете ме, сеньор дон Фернандо, ако не от почит към другите, то поне от уважение към собственото ви достойнство. Не пречете на бръшляна да обвие стената. Нито досадните ви настоявания, нито заплахите, обещанията и подаръците ви успяха да ме откъснат от моята опора. Вижте как самото небе по свои незнайни и необясними пътища ме събра отново с истинския ми съпруг. Добре ви е известно от хилядократен скъп за вас опит, че само смъртта може да заличи образа му в паметта ми. А сега, след като нещата са стигнали дотук — ако не можете друго да направите, — то нека увлечението ви се превърне в жестокост, нека любовта ви стане омраза и нека с тази жестокост и омраза бъда убита от вашата ръка, защото, ако издъхна в

присъствие на добрия си съпруг, ще сметна живота си за щастливо увенчан. Дано смъртта ми му докаже, че съм му била вярна до последния си дъх.

Доротея беше дошла междувременно на себе си и слушаше думите на Лусинда, от които разбра коя е тя. А като видя, че дон Фернандо нито я пуща от прегръдките си, нито й[157] отговаря, направи сетни усилия, стана, падна на колене пред нозете му и като проливаше горестни сълзи, каза:

— Ако не бяха, господарю мой, лъчите на това слънце, почерпено сега в твоите обятия, които те заслепяват и ти пречат да виждаш, ти щеше да си забелязал вече, че тази, която е коленичила пред тебе, е злощастната Доротея, на чието нещастие само ти можеш да сложиш край. Аз съм онази скромна селянка, която ти, от добрина или от прищевност, поиска да издигнеш до положението да се нарича твоя. Аз съм онази, която, затворена в пределите на честността, живя щастлив живот до деня, в който, поддала се на твоите ухажвания и на привидно искрените ти любовни чувства, отвори вратите на своята непорочност и ти предаде ключовете на свободата си. На този мой дар ти не отговори с благодарност и това се потвърждава както от мястото, където не по моя вина ме намираш, така и от обстоятелствата, всред които те откривам. При все това не бих искала да си помислиш, че тук са ме довели стъпките на моето безчестие, тъй като съм водена единствено от мъката и страданието, че съм забравена от тебе. Ти пожела аз да стана твоя, и то по такъв начин, че дори да не ме желаеш повече, не ще ти бъде възможно да престанеш да бъдеш мой. Помисли си, господарю мой, дали моята несравнена преданост не би могла да замести благородството, и красотата на жената, за която ти ме изостави. Ти не можеш да принадлежиш на красивата Лусинда, защото си мой, нито пък тя може да е твоя, защото принадлежи на Кардénио. Щом е тъй, не е ли по-лесно за тебе да обикнеш съществото, което те обожава, отколкото да заставиш да те обича жената, която те ненавижда? Ти изкористи неопитността ми, ти обсади с молбите си моето целомъдрие, потеклото ми не ти беше неизвестно, ти знаеш при какви условия ти се отдадох, нямаш причина, нито предлог да смяташ, че съм те измамила с каквото и да било. Щом е тъй — а всичко това е самата истина, — ако си толкова добър християнин, колкото си знатен благородник, защо тъй дълго се бавиш да ме удостоиш най-сетне с щастието, с което ме дари в самото начало? Ако не ме обичаш вече като твоя истинска незаконна съпруга — каквато в действителност съм, — обичай ме поне и ме допусни при себе си като твоя робиня.

Като бъда под твоя власт, ще се почувствувам предоволна и щастлива. Не позволявай, като ме отхвърлиш и изоставиш на произвола на съдбата, хората да се събират по улиците и да ме одумват! Недей осъжда на горчиви старини моите родители, които са заслужили по-друга участ, след като служиха вярно като добри васали на твоя род. И ако се страхуваш, че ще поквариш кръвта си, като я смесиш с моята, знай, че не съществуват или са много малко знатните родове в света, които не са минали по този път, и че кръвта на жените Няма решаващо значение за потомствата на благородните семейства. Още повече че истинското благородство се крие в човешките добродетели. А ако ти отказваш да ми дадеш това, което ми дължиш, то ти не си благороден и аз безспорно те превъзхождам по благородство. Ще ти напомня, сеньор, най-сетне, че и да искаш, и да не искаш, аз съм твоя съпруга: свидетели за това са собствените ти думи, които не може и не бива да са лъжливи, ако цениш в себе си това, което презираш у мене4. Свидетелствува за това и подписът, който сложи, и тържественото обещание, което даде пред всевишния, когото ти сам призова за свидетел на това, което ми обеща 5. Но дори и да не съществуваха всички тези доказателства, съвестта ти дори в дни на веселия не ще престане да ти напомня за мен. Тя ще се застъпва за тези истини, които ти казах, и ще смущава твоите радости и наслади.

Натъжената Доротея изрече тези, а и други подобни слова с толкова скръб и сълзи, че не само всички присъствуващи, но дори и хората от свитата на дон Фернандо се наскърбиха и просълзиха. Дон Фернандо я изслуша докрай, без да я прекъсне, а тя, като спря да говори, започна да въздиша и да ридае така, че само човек с каменно сърце можеше да не се разнежи. Лусинда я гледаше не само с голямо състрадание, но и изпълнена с възхищение от красотата и ума й. Макар и да искаше да се приближи до нея и да й каже някои думи за утеха, не можа да го стори, защото дон Фернандо я държеше все още в обятията си. Най-сетне той, силно развълнуван и смутен, след като дълго и внимателно беше гледал Доротея, пусна Лусинда и рече:

— Ти победи, красива Доротея, победи! Защото не е възможно човек да устои и отрече толкова много истини, събрани на едно място.

Освободена от прегръдката на дон Фернандо, Лусинда, която се чувствуваше зле, политна да падне, но Карденио, който стоеше зад гърба на Фернандо, за да не бъде видян от[159] него6, забрави страха си и излагайки се на опасност, се спусна мигновено да подкрепи Лусинда, прегърна я и й каза:

— Ако волята на всевишния е да получиш най-после заслужен

отдих, вярна, непоколебима и красива моя сеньора, никъде не ще намериш по-сигурна отмора, отколкото в тези обятия, които сега те приемат и бяха те приели и преди, когато съдбата ми позволяваше да те наричам моя.

При тези думи Лусинда втренчи очи в Кардению. Първо тя го бе познала по гласа, а сега, като се увери, че това е той в действителност, почти не на себе си, без да държи сметка за всякакво приличие и че не са сами, се хвърли върху му, обгърна врата му, допря лицето си до неговото и каза:

— Вие и никой друг, сеньор, сте истинският господар на тази ваша пленница, каквито и пречки да постави пред нас враждебната съдба, на каквито и опасности да бъде изложен този живот, който само във вашия намира опора.

Странно зрелище беше това за дон Фернандо и за всички други присъствуващи, които се удивляваха на такова невидяно досега събитие. На Доротея й се стори, че дон Фернандо беше силно побледнял и сякаш се готвеше да отмъсти на Кардению, защото посегна към дръжката на сабята си. Мисълта й в миг се превърна в действие. С необикновена ловкост тя обгърна с ръце коленете му, започна да ги целува и ги притиска така здраво, че не му позволи да се помръдне от мястото си. Като не преставаше да плаче, тя каза:

— Какво мислиш да правиш, единствено мое спасение, в това тъй неочаквано изпитание? Пред нозете ти стои коленичила твоята съпруга, а тази, която искаш да ти стане жена, е в обятията на своя съпруг. Размисли добре дали ще е прилично, или дали изобщо ще ти е възможно да разтрогнеш това, което всевишният е създал, и дали не е по-благоразумно да повдигнеш от земята и приравниш към себе си съществото, което въпреки всички превратности на съдбата остана вярно и непреклонно и сега, с очи, втренчени в твоите, облива със сълзи на любов лицето и гърдите на своя истински съпруг. Моля те в името на Бога и те умолявам като човек с достойнство, не оставяй това съвсем понятно разочарование да засили гнева ти. Напротив, нека то да го намали до степен, че да позволиш спокойно и трезво тези двама влюбени да се наслаждават без пречка от твоя страна на щастието, което небето им е отредило. Само така ще покажеш великодушието[160] на знатното и благородно твое сърце и светът ще се убеди, че в тебе разумът е по-силен, отколкото страстта. Докато Доротея говореше, Кардению, макар и да държеше Лусинда в прегръдките си, зорко следеше с поглед дон Фернандо, решен, щом забележи, че прави някакво движение, насочено срещу него, да се

брани и да се нахвърли с всички сили срещу всеки, който би се опитал да го нападне, пък дори и да изложи с това на опасност живота си. Но в това време се доближиха приятелите на дон Фернандо, а и свещеникът и бръснарят, които бяха свидетели на всичко случило се там. Не липсваше и добрият Санчо Панса. Заобиколиха дон Фернандо и го помолиха да се смили над разплаканата Доротея, Защото, ако казаното от нея е истина — а те бяха убедени, че е така, — той не трябва да допусне да бъдат излъгани Основателните й надежди. Още повече че в тази съвсем неочаквана среща, на най-неподозирано от тях място не може да не се види пръстът на провидението. Свещеникът му напомни, че само смъртта може да раздели Лусинда от Карденио и че дори и да ги раздели острието на меч, те биха сметнали смъртта си за най-голямо щастие. В тежки случаи като днешния, добави той, върховният разум налага човек да превъзмогне и победи сам себе си и изисква да се покаже великодушен, като позволи да се насладят двамата на благото, което небето им беше вече изпратило. Нека дон Фернандо се вгледа в красотата на Доротея и ще види, че съвсем малко жени — дори никоя — не може да се сравни с нея, а камо ли 1да я превъзхожда, а като се прибави към красотата й и нейната скромност, както и безпределната й любов към него, не му остава нищо друго, освен да постъпи като благородник и християнин и да бъде верен на дадената дума. Само така поведението му ще бъде угодно на Бога и ще заслужи одобрението на мъдрите хора, които добре знаят и правилно преценяват, че преимуществото на красотата, макар тя да е свързана със скромен произход, когато се придружава от честността, може да се издигне и приравни към най-високото положение дори и без следа от унижение за този, който я издига и приравнява към себе си. Никой не може да обвини човека, който се подчинява на всевластните закони на любовта, стига тя да не е греховна.

Останалите присъствуващи прибавиха към тези доводи толкова много и тъй убедителни съображения, че те сломиха твърдостта на дон Фернандо (защото все пак сърцето му се подхранваше с благородна кръв). Истината, която той не можеше да отрече, каквито и усилия да положеше, го победи. В знак че е склонил и отстъпил пред разумните слова, той се наведе, прегърна Доротея и каза:

— Станете, моя сеньора, съвсем не подобава същество, което живее в душата ми, да коленичи пред мене. Ако до днес не съм дал доказателства, че тези ми думи са искрени, то това е било повеля на самото провидение, което е искало аз да разбера колко е силна вашата любов и да ви оценя по достойнство. Моля ви да не ме корите за

лошото ми и пренебрежително отношение към вас, защото същата сила, която ме накара да ви приема за моя, ме подбуди да се постарая да не бъда ваш. И за да се уверите в това, обърнете се, погледнете очите на щастливата вече Лусинда. В тях ще откриете опрощаването на всичките ми прегрешения. Тя вече намери и постигна това, което желаеше, аз пък намерих във вас всичко, което ми трябва, за да бъда щастлив. Нека тя живее спокойна и честита дълги и щастливи години с нейния Карденио, а аз ще се моля Бог да ги даде и на мене, за да ги изживея и аз с моята Доротея.

След като изрече тези думи, прегърна я наново и допря лицето си до нейното с такава нежност, че с голяма мъка сдържа сълзите, които щяха да дадат сетно доказателство за любовта и разкаянието му. Не се овладяха обаче Лусинда и Карденио, както и другите там присъствуващи. Те всички — едните поради собственото си блаженство, а другите поради чуждото щастие — почнаха да плачат, та човек можеше да си помисли, че ги е сполетяло някакво голямо нещастие. Плачеше и самият Санчо Панса, макар и по-късно да призна, че е плакал само защото Доротея не беше, както дотогава той смяташе, кралица Микомикона, от която очакваше големи дарове. Ахканията и охканията продължиха още доста време и щом настъпи успокоение, Карденио и Лусинда паднаха на колене пред дон Фернандо и му благодариха за благоволението с такива вежливи слова, че той не знаеше какво да им отговори. Помогна им да се изправят и ги прегърна с израз на много обич и на рядка учтивост.

Дон Фернандо помоли след това Доротея да му разкаже как е стигнала до това толкова отдалечено от родното й село място. Тя му разправи с кратки и смислени слова всичко, което беше вече разказала на Карденио. Дон Фернандо и неговите придружители изслушаха с видимо задоволство разказа, като им се искаше той да продължи много по-дълго, понеже Доротея описваше крайно увлекателно нещастните си приключения.

После дойде ред на дон Фернандо и той разказа всичко, което му се беше случило в града, след като намерил в деколтето на Лусинда писмото, в което тя заявяваше, че е съпруга на Карденио и че не може да стане негова жена. Призна, че му се искало да я убие и че щял да изпълни намерението си, ако не му попречили нейните родители. След това напуснал дома разстроен и разярен и решил да си отмъсти при пръв удобен случай. Узнал впоследствие, че Лусинда напуснала къщата на родителите си и че никой не знаел къде е избягала. След няколко месеца разбрал, че се криела в манастир, където искала да

прекара целия си живот, тъй като не можела да го посвети на Кардénио. Като научил това, избрал тримата свои приятели, които сега го придружаваха, стигнали до местността, където тя се криела, и се спотаили там, за да не ги открият, та да засилят манастирската стража. Един ден, когато големите врати на манастира били отворени, оставил двама от приятелите си на стража пред портите, а той с третия се промъкнал в манастира и потърсил Лусинда, която в това време говорела с една монахиня. Хванали я, без да й дадат възможност да прояви съпротива, и я пренесли на едно място, където се снабдили с всичко нужно, за да организират отвличането й. Всичко това станало лесно и безнаказано, тъй като манастирът бил уединен в полето, далече от всякакво селище. Когато Лусинда се видяла наново в неговите ръце, загубила съзнание. След като обаче дошла на себе си, не престанала да въздиша и плаче, без дума да продума. И така — сред сълзи и мълчание, те стигнали до този хан, който се бил превърнал сега за него в небесно царство, където намират край и завършек всички земни беди.[163]

ГЛАВА ТРИДЕСЕТ И СЕДМА,

в която продължава историята за прочутата принцеса Микомикона и се описват други занимателни приключения

Санчо слушаше всичко това със съкрушена душа, защото виждаше как отлитаха като дим надеждите му да получи някое графство, тъй като прекрасната принцеса Микомикона се беше внезапно превърнала в Доротея, великанът — в дон Фернандо, а в това време господарят му продължаваше да спи, съвсем равнодушен към всичко, което ставаше около него. Доротея още не беше сигурна дали щастието й не е сън. Карденио преживяваше същото, а и Лусинда не беше с по-друго настроение. Дон Фернандо отправяше благодарност към Бога за това, че небето го бе съжалило и извело от заплетения лабиринт, в който малко остана да загуби доброто си име и душата си. А и всички, които бяха в хана, се чувствуваха доволни и весели, че така щастливо се бяха разрешили тези тъй заплетени и безнадеждни отношения. Свещеникът като разумен човек гледаше да доуреди всичко и поздравяваше всекиго за щастливата развръзка. Най-много ликуваше и най-доволна беше ханджийката поради обещанията на Карденио и свещеника, че ще й Платят всички вреди и загуби, причинени от Дон Кихот. Само Санчо, както вече казахме, беше опечален, нещастен и тъжен. Той влезе с наскърбено лице при господаря си, който се беше вече наспал, и му каза:

— Сега вече, ваша милост сеньор Печални образ, можете да спите колкото си щете, защото от плещите ви падна задължението да убивате какъвто и да е великан, за да върнете на принцесата кралството, тъй като всичко е вече свършено и приключено.

— Разбира се, че е свършено — отговори Дон Кихот. — Ненапразно водих с великана такова жестоко и страшно сражение, каквото сигурно не ще ми се случи да водя повече до края на живота си. С един обратен удар — прас! — и аз му отсякох главата, която се търкулна на земята, а кръвта заля като река стаята, сякаш не беше

кръв, а вода.

— Кажете по-добре — сякаш беше червено вино — забеляза Санчо. — Защото искам да разберете, ваша милост, ако още не сте го разбрали, че убитият великан е пробит мях,[164] кръвта му — шест ароби червено вино, които съдържаше търбухът му, а главата на великана е… кучката, която ме е родила, дявол ни взел всичките!

— Какво си се разбъбрил, полудя ли? — каза Дон Кихот. — С ума си ли си?

— Станете, ваша милост — рече Санчо, — и ще видите каква я надробихте и какво ще трябва да платим! Ще видите кралицата, превърната в обикновена жена на име Доротея, много други неща, които немалко ще ви учудят, ако ги проумеете, разбира се.

— Нищо не може да ме учуди — възрази Дон Кихот, — защото, ако си спомняш, още миналия път, когато бяхме тук, ти казах, че всичко, което става в този дом, е дело на магьосници и няма да е никак чудно и сега да е така.

— Всичко бих повярвал — рече Санчо, — ако не бяха Мятаниците с одеялото, в които нямаше никаква магия, защото само аз си знам колко бяха те истински и действителни. Този същият ханджия, който и сега е тук, държеше единия край на одеялото и ме подхвърляше нагоре най-старателно и с много подигравки и смях. А щом разпознавам хората, колкото и да съм прост и грешен, аз съм в състояние да разбера, че тук няма никакви магии, а само много тупаници и много лош късмет.

— С божия воля всичко ще се уреди — рече Дон Кихот. — Подай ми сега дрехите, за да се облека и да изляза да видя какви са тези събития и преобразования, за които ми говориш.

Санчо му подаде дрехите и докато Дон Кихот се обличаше, свещеникът разказа на дон Фернандо и другите за лудостта на Дон Кихот и за хитростите, до които трябваше да Прибягнат, за да го измъкнат от Пеня Побре, където си беше въобразил, че е, за да изкупи презрението на своята сеньора. Разказа им също почти всички негови приключения, тъй както Санчо ги беше предал, и всички немалко се учудиха и се смяха, защото стигнаха до заключението, до каквото бяха дошли и всички останали хора досега, че се касае за най-странния род лудост, каквато можеше да се побере в побъркана човешка глава. Но свещеникът добави, че се налагало сега, поради това, че щастливата развръзка пречи на сеньора Доротея да продължи играта си, да се изобрети и изнамери друг ход, за да се накара Дон Кихот да се завърне у дома си.[165]

Кардénио сам предложи да доведе докрай започнатото и каза, че Лусинда ще замества отсега нататък Доротея.

— Не — рече дон Фернандо, — това няма да стане така. Аз настоявам Доротея да продължи да играе своята роля. Ако селото на този славен рицар не е много далече оттук, аз ще бъда доволен, ако се положат грижи той да се излекува.

— Селото му е на два дена път оттук — обясни свещеникът.

— Дори и да е по-далече, с удоволствие ще извървим този път, щом трябва да се извърши такова добро дело.

В този миг се появи Дон Кихот с всичките си доспехи, с шлема на Мамбрино на главата си — макар и доста очукан, — с малкия щит и с дървеното копие. Дон Фернандо и всички други останаха изненадани от странния вид на рицаря и се взряха учудено в дългото му половин миля, изпито и бледо лице, в претежкото му въоръжение, което не съответствуваше на сдържаното му поведение, и останаха безмълвни, в очакване той пръв да проговори. А той много тежко и важно устреми поглед в красивата Доротея и й каза:

— Осведомен съм от моя оръженосец, прекрасна сеньора, че вашето величие се е самоунищожило и че вашата същина се е разпаднала, тъй като от кралица и велика сеньора, каквато бяхте, сте се превърнали в обикновена дама. Ако това е станало по заповед на вашия баща — краля магьосник — от страх, че не ще бъда в състояние да ви окажа нужната и обещана помощ, ще ви кажа, че той не е разбрал и не разбира нищо от работата си и че е слабо посветен в рицарските истории. Защото, ако той ги беше чел и изучил така внимателно и подробно, както аз съм ги изучил, щеше да види, че други рицари, с по-малка слава от моята, са извършили подвизи, по-трудни от този да убиеш някакво си великанче, колкото и надменно да е то. Преди малко аз срещнах врага, но… по-добре е да мълча, за да не кажат някои, че лъжа. Обаче времето, което всичко разкрива, ще си каже думата, когато най-малко я очакваме.

— Срещнахте се с два мяха, а не с великан — обади се ханджията.

Но дон Фернандо му заповяда да мълчи и да не прекъсва в никой случай речта на Дон Кихот. Нашият рицар продължи словото си:

— Казвам в заключение, висока и обезнаследена сеньора,[166] че ако баща ви, по изтъкнатите вече от мене причини, е направил с вас тази метаморфоза, аз ви моля да не му вярвате, защото няма опасност на земята, през която да не си проправи път моят меч, с помощта на който, след като отсека главата на вашия враг, ще поставя на вашата глава в най-скоро време короната на кралството ви.

Дон Кихот не каза нито дума повече и зачака принцесата да му отговори. Доротея, като се съобразяваше с решението на дон Фернандо да продължат устроената игра, докато отведат Дон Кихот до селото му, каза с рядък чар и голямо достойнство:

— Заблудил ви е, храбри Рицарю на печалния образ, този, който ви е казал, че е станала пълна промяна и преобразяване с моята личност. Каквато бях вчера, такава съм и днес. Вярно е, че някои щастливи събития предизвикаха в мене известна промяна, като ми донесоха най-доброто, което можех да си пожелая, но това не значи, че аз не съм вече това, което бях по-рано, и че се отрекох от мисълта, с която живеех — да потърся подкрепата на юначните и непобедими ваши мишци. Тъй щото, сеньоре мой, нека вашата доброта възвърне честта на този, който ми е дал живота, и да го признае за човек разумен и мъдър, защото със своята наука е намерил толкова лесен и толкова правилен път за излекуването на всичките му болки. Аз вярвам, сеньор, че ако не бяхте вие, нямаше да постигна щастието, което сега имам. Че това е самата истина, могат да свидетелствуват повечето от присъствуващите тук господа. Остава сега още утре да тръгнем на път, защото днешният ден е вече към края си, а що се отнася до успеха на делото ни, в който твърдо вярвам, всичко предоставям на Бога и на вашето юначно сърце.

Това бяха думите на умната Доротея, а Дон Кихот, след като я изслуша, се обърна много сърдит към Санчо и му каза:

— Разбра ли сега, Санченце, че си най-голямото негодниче в Испания! Кажи ми, крадливи скитнико, не ми ли съобщи ти преди малко, че тази принцеса се е била превърнала в девойка на име Доротея и че главата, която отсякох-, била „кучката, която те е родила“ и други още глупави приказки, които ме смутиха, както никога не съм бил смущаван в живота си? Кълна се в… — той вдигна очи към небето и стисна зъби — че ще те направя на пух и прах, та да послужиш[167] отсега нататък за пример и поука на всички лъжливи оръженосци на странствуващи рицари по света.

— Успокойте се, ваша милост сеньоре мой — отговори Санчо. — За промяната, която е станала със сеньора принцесата Микомикона, може да съм се излъгал, но за главата на великана или по-добре казано за пробитите мехове, а също и за кръвта, която е чисто червено вино, заклевам се в Бога, не се лъжа, защото ранените мехове си стоят на мястото, до възглавето на ваша милост, а червеното вино е превърнало стаята в езеро. Ако не вярвате, почакайте да ви бръкнат в кесията и ще видите. Искам да кажа, че ще се уверите, когато сеньор ханджията

представи сметка за всички вреди. А за другото, че сеньора кралицата си остава, каквато е била, аз се радвам от сърце, защото при това положение няма как да не пипна своя пай.

— Аз пък ще прибавя, Санчо — намеси се Дон Кихот, — че си тъпак, прости ми за израза, и толкова!

— Хайде стига сега — рече дон Фернандо, — няма какво повече да се говори! Нека изпълним волята на сеньора принцесата, която нарежда да тръгнем утре, защото днес е вече късно! А тази нощ ние можем да прекараме в приятелски разговори до зазоряване, когато всички ще придружим Дон Кихот, защото искаме да бъдем свидетели на юначните, невиждани още подвизи, които ще извърши в изпълнение на великото дело, с което се е нагърбил.

— Всъщност мой дълг е да ви бъда в услуга и да ви придружа — отговори Дон Кихот. — Оценявам с гореща благодарност благоволението, което ми се оказва, и съм особено признателен за доброто мнение, което имате за мене. Ще се постарая да оправдая вашето доверие, пък макар и това да ми струва живота, а и повече дори, ако е възможно.

Много вежливи слова и немалко приятелски уверения се размениха между Дон Кихот и дон Фернандо…

В това време в хана пристига нов пътник, когото авторът нарича Пленника, с една малка мавърка — Сораида. На вечерята, когато всички са събрани около една маса, Дон Кихот произнася дълго слово за значението на учения и военния, на науката и военното изкуство.

По молба на дон Фернандо Пленника им разказва за своя живот. Избрал си поприще на войник, той участвува в много походи и сражения и добива чин капитан. Сражава се и в битката при Лепанто срещу турската флота, бие се храбро, но попада във вражески кораб, бива пленен и отвлечен отначало в Цариград, а сетне в Алжир, където е пленник на Асан ага и прави опити да се освободи.

— И тъй, аз се числях между пленниците, чакащи откуп. Щом се узна, че бях капитан, поставиха ме В редовете на благородниците и на хората, подлежащи на откуп, и всичките ми обяснения, че средствата ми са много ограничени и че съм безимотен, бяха оставени без последствие. Сложиха ми една верига повече, по-скоро като белег, че съм предвиден за откуп, отколкото като предпазна мярка, и така заживях в това баньо с много благородници и видни хора, предвидени и държани за откуп. Макар гладът и лишенията да ни мъчеха нерядко, а дори почти винаги, за нас беше по-мъчително да гледаме и чуваме на всяка крачка невижданите и нечуваните жестокости, на които моят

господар подлагаше християните. Всеки ден той обесваше някого, побиваше на кол другиго, отрязваше ушите на трети. Всичко това се вършеше за най-малки провинения, а често и без какъвто и да е повод, та и турците разбираха, че го прави само за свое удоволствие, защото по нрав и същина беше убиец на целия човешки род. На по-добри обноски се радваше само един испански войник — някой си Сааведра, — който, опитвайки се да извоюва свободата си, извърши дела, които ще останат паметни за дълги години. Той никога не бе бит от господаря си или по негова заповед и не чу да му казват лоша дума. А ние се бояхме, че за най-малката си простъпка той можеше да бъде побит на кол, нещо, което и самият Сааведра неведнъж е очаквал. Ако ми позволяваше времето, бих разказал сега някои от подвизите му, които щяха да ви занимаят и учудят много повече, отколкото разказът за моя живот.

Пленникът разказва как хубавата мавърка християнка Сораида — дъщеря на богати родители — помага на него и на другарите му да заминат за родината си. Влюбена в него, желаеща да живее в християнска страна, тя се качва на кораба и заедно с тях пристига в Испания. Пленникът капитан пътува за родното си място и е щастлив, че Сораида ще бъде негова жена.[169]

ГЛАВА ЧЕТИРИДЕСЕТ И ВТОРА,

в която се разказва за това, което още се случи в хана, и за други неща, които заслужават да бъдат отбелязани

След тези думи Пленника замлъкна, а дон Фернандо му каза:

— Наистина, сеньор капитан, начинът, по който вие ни разказахте вашите странни приключения, е на висотата на необикновените ви подвизи. Всичко, което ви се е случило, е и необикновено, и рядко, и пълно с неочаквани събития, които учудват и завладяват слушателя. А удоволствието, което ни доставихте, е толкова голямо, че да беше продължил разказът ви дори до зори, с радост бихме го изслушали още веднъж.

След това Карденио и всички други предложиха да му услужат кой както може с толкова топли и искрени думи, че капитанът се трогна дълбоко от тяхната голяма отзивчивост. А дон Фернандо му предложи, ако е съгласен, да ги заведе при брат си, маркиза, когото ще склони да стане кръстник на Сораида. Обеща му също съдействие и подкрепа, за да може да се завърне в родното си място с нужния авторитет и с достойнство, подобаващо на неговите заслуги. Пленника благодари най-вежливо, но не пожела да приеме нито едно от неговите щедри предложения.

В това време настъпи нощта, и когато съвсем се стъмни, в хана пристигна една кола, придружена от конници.

Новодошлите поискаха подслон, но ханджийката им каза, че в целия хан няма педя свободно място.

— Дори и това да е самата истина — рече един от конниците, които бяха вече влезли в двора, — не може да остане неподслонен сеньор оидорът 2, когото ние придружаваме.

Щом чу това име, ханджийката се смути и каза:

— Лошото е, сеньор, че няма никакви легла. Ако негова милост сеньор оидорът си носи легло — а предполагам, че го носи, — нека заповяда. Аз и моят мъж ще му отстъпим стаята си, за да му услужим.

— Много добре! Прието! — каза конникът. Междувременно от колата беше вече слязъл човек, чийто[170] чин и звание личаха по

облеклото му. Дългата дреха с волани по ръкавите свидетелствуваше, че лицето беше наистина оидор, както бе казал прислужникът. Той водеше за ръка около шестнадесетгодишна девойка в пътническо облекло, толкова красива, стройна и жизнерадостна, че всички й се възхитиха. Ако не бяха вече видели Доротея, Лусинда и Сораида, сигурно трудно щяха да повярват, че друга такава красавица може да се намери на света.

Когато кралският съдия влезе с девойката в хана, Дон Кихот ги посрещна със следните думи:

— Ваша милост, можете без всякакъв страх да влезете в този замък и да се разположите в него. Макар той да е тесен и лишен от удобства, няма теснота и неудобство на този свят, които да не отстъпват пред военното изкуство и пред науката, още повече когато те се предвождат и вдъхновяват от красотата. Науката, която ваша милост представлявате, е съпроводена от тази красива девойка, пред която трябва да се разтворят широко и гостоприемно не само вратите на замъците, но трябва също да се отдръпват от пътя скалите, да се отделят една от друга и да се снишават планините, за да я посрещнат достойно. Влезте, ваша милост, в този рай, където ще намерите звезди и слънца, които ще красят небето, което водите със себе си. Тук ще намерите оръжието в целия му блясък и красотата в най-превъзходния й израз.

Слисан от речта на Дон Кихот, съдията почна да го разглежда внимателно и външността на рицаря го учуди не по-малко от неговите слова. Преди да намери подходящи думи за отговор, той бе изненадан още веднъж, когато видя пред себе си Лусинда, Доротея и Сораида, които, щом чуха от ханджийката новината за пристигането на нови гости и за красотата на девойката, излязоха да я видят и да я посрещнат. Но дон Фернандо, Карденио и свещеникът го приветствуваха по по-разбираем и светски начин, отколкото Дон Кихот. Сеньор оидорът се почувствува някак смутен от всичко, което виждаше и чуваше, а красавиците от хана посрещнаха с „добре дошла“ хубавата девойка. С една дума, съдията се убеди, че останалите гости на странноприемницата бяха знатни и видни хора, но външният вид, лицето и държането на Дон Кихот съвсем го объркаха. Изслуша множество вежливи предложения, а и сам той отиде да разгледа помещенията, след което се спряха на първоначално взетото решение[171] — всички жени да се приберат в стаята, за която вече споменахме, а мъжете да останат отвън и да бдят над тяхната почивка. Сеньор оидорът изрази задоволството си, че девойката — която беше

негова дъщеря — ще пренощува при тези дами, а и тя самата прие с радост поканата. В тесния креват на ханджията и в леглото, което съдията носеше със себе си, дамите се разположиха да нощуват по-удобно, отколкото очакваха.

Още щом видя оидора, сърцето на Пленника заби по-силно и в него се зароди едно съмнение, че това е родният му брат. Той запита един от прислужниците, които придружаваха съдията, как се казва и от кой край е. Прислужникът му отговори, че се казва лиценциат Хуан Перес де Виедма и че родът му е, доколкото знае, от едно планинско село в областта Леон. Това сведение потвърди първоначалното му съмнение, че съдията е този негов брат, който по съвета на баща им бе се посветил на науката. Развълнуван и зарадван, той повика настрана дон Фернандо, Карденио и свещеника, съобщи им новината и ги увери, че оидорът е негов брат. Прислужникът му беше казал също, че господарят му е назначен на служба в Америка, като съдия в Мексико. Узна освен това, че девойката е негова дъщеря, чиято майка се била поминала при нейното раждане, а също и че брат му наследил голямо богатство, като получил зестрата на покойната. Той поиска от тях съвет как да се открие и как да разбере предварително дали брат му, след като се открие, ще го приеме с отворени обятия, или като го види обеднял, ще се засрами от него.

— Позволете ми аз да уредя тази работа — каза свещеникът, — още повече че всичко ме кара, сеньор капитан, да мисля, че ще бъдете отлично посрещнат, тъй като духовната издигнатост и сговорчивият нрав, които благородната външност на вашия брат издава, не говорят в никой случай за високомерие и самозабрава или за това, че той няма правилно да разбере изпитанията на съдбата.

— Въпреки всичко — рече капитанът — аз бих желал да му се открия не изведнъж, а постепенно и със заобикалки.

— Бъдете спокоен — отговори свещеникът. — Аз така ще наредя нещата, че всички ще останем доволни.

В това време сложиха трапезата и всички седнаха около[172] масата3 с изключение на Пленника и на дамите, които вечеряха отделно в стаята си. Посред вечерята свещеникът каза:

— В Цариград, където прекарах няколко години в пленничество, имах, сеньор оидор, един другар, който носеше вашето име. Този мой другар беше един от най-храбрите войници и капитани от испанската пехота, но колкото беше храбър, толкова беше и злочест.

— Как точно се казваше този капитан, сеньоре? — попита съдията.

— Казваше се — отговори свещеникът — Руй Перес де Виедма и

беше роден в едно село в планинската част на Леон. Той ми разказа за случилото се с баща му и братята му и ако тази история ми беше разказана от другиго, а не от човек, който обича истината като него, щях да я взема за приказка, каквито бабите разказват зиме край огнището. Той ми каза, че баща му разделил имота си между тримата си сина и че им дал някои съвети, по-мъдри от тези на Катон. Мога да ви уверя, че на този от тях, който избрал военното поприще, му вървяло тъй добре, че за късо време благодарение на юначността и усилията си, подкрепен единствено от големите си добродетели, стигнал до капитански чин, с изгледи и най-благоприятни перспективи да стане не след дълго командир на пехотен полк. Но щастието изведнъж му изменило, защото именно тогава, когато можело да се покаже най-щедро към него, той го загубил заедно със свободата си, и то в тъй честития ден на битката при Лепанто, в която мнозина бяха освободени от робство. Аз пък загубих свободата си в Ла Голета и след това по различни пътища се намерихме другари по съдба в Цариград. Оттам той се озова в Алжир, където узнах, че е преживял едно съвсем необикновено приключение.

Като продължи разказа си, свещеникът предаде накратко случката със Сораида. Всичко това бе изслушано с голямо внимание от оидора, който сега беше станал по оидор от всеки друг път4. Свещеникът разказа как пътуващите в гемията християни били ограбени от французите, поради което неговият другар и красивата мавърка изпаднали в голяма нужда и нищета, и прибави, че не узнал нищо повече за тяхната по-нататъшна участ, за това, дали са се добрали до Испания, или са били отвлечени от французите във Франция.

Капитанът, който се беше отделил малко настрана, изслуша[173] разказа на свещеника, следейки всяко движение на брата си. Когато свещеникът свърши, съдията въздъхна дълбоко и каза с насълзени очи:

— Ако знаехте, сеньор, колко дълбоко ме покъртиха вестите, които ми донесохте, лесно ще си обясните защо не мога, въпреки желанието и усилията си, да запазя спокойствието си и да сдържа сълзите, които пълнят очите ми. Този храбър капитан, когото споменахте, е най-големият ми брат. По-смел и с по-възвишени идеали и от другия ни брат, който е по-малък от мене, той избра почетното и достойно военно звание, което беше едно от трите препоръчани от баща ни поприща, както ви е казал и вашият другар. Аз избрах науката, поприще, в което с божия помощ и с прилежание стигнах до сегашния ми сан. Най-малкият ми брат е в Перу5 и е толкова забогатял, че с парите, които, прати оттам на баща ми и на мене, не само покри

частта, която взе със себе си, но даде на баща ми възможност да задоволява вродената си страст към разточителност, а на мене помогна да следвам при по-добри и достойни условия и да се подготвя за сегашната си длъжност. Баща ми е още жив, но умира от желание да чуе нещо за най-големия си син и непрестанно моли Бога да не склопи очи, преди да го види здрав и читав. Чудно ми се вижда, като зная колко е благоразумен брат ми, как не се реши поне веднъж да пише на баща ми ако не тогава, когато се е намирал в неволя, поне в дните на сполука и щастие. Ако баща ми или някой от нас бе узнал, че е в плен, нямаше защо да чака чудото с тръстиковата пръчка, за да бъде откупен. Но това, от което сега се боя, е да не би французите да са го убили, вместо да го пуснат на свобода, за да прикрият грабежа си. Затова сега ще продължа пътуването си не вече с радост, както го започнах, а с дълбока скръб и печал. О, добри ми брате, кой би могъл да знае къде се намираш сега! Ако знаех, тръгнал бих да те търся и да те освободя от твоите страдания дори с цената да пострадам аз! Да можеше някой да занесе на стария ни баща вестта, че си жив, пък ако ще и да се намираш в най-мрачните зандани на Берберия, защото оттам биха те извадили неговите богатства, богатствата на брат ми и моите собствени! О, красива и щедра Сораида, кой ще може да ти се отплати за добрините, които си сторила на брат ми! С каква радост бихме присъствували на духовното ти прераждане и на твоята сватба! [174]

— Така говореше съдията, дълбоко развълнуван от вестите, които беше получил за брата си, и всички присъствуващи, които го слушаха, съчувствуваха на болката му. А свещеникът, като видя до каква степен неговият план на действие отговаряше на намеренията му и на желанието на капитана, реши да тури край на общата скръб и затова стана от масата, влезе в помещението, където се намираше Сораида, взе я за ръка и я изведе навън, последван от Лусинда, Доротея и дъщерята на съдията. Капитанът чакаше да види какво ще направи свещеникът по-нататък, а той, минавайки край него, му подаде другата си ръка, поведе и двамата към мястото, където се намираше съдията заедно с другите благородници, и каза:

— Спрете сълзите си, сеньор оидор, съкровеното ви желание се увенчава по най-щастлив начин, защото пред вас са добрият ви брат и благородната ви снаха. Този човек, когото виждате тук, е капитан Виедма, а тази жена е хубавата мавърка, която му е направила толкова много добрини. Французите, за които ви споменах, са ги оставили в това жалко състояние, за да можете да проявите щедростта на вашето

благородно сърце.

Капитанът се спусна да прегърне брата си, който сложи ръце на раменете му, за да го разгледа от известно разстояние. Когато го позна напълно, стисна го силно в обятията си и проля толкова щастливи сълзи, че всички наоколо се просълзиха заедно с него. Мисля, че едва ли някой би могъл да си въобрази, а камо ли да опише думите, които си казаха братята, и чувствата, на които дадоха свобода.

Всеки от тях разказа накратко по-важните случки от своя живот, като блесна в най-съвършена светлина вярното приятелство между двама братя. Съдията прегърна Сораида и постави целия си имот на нейно разположение. След това подкани дъщеря си и тя да я прегърне. Красивата християнка и прекрасната мавърка накараха всички да се просълзят. А Дон Кихот следеше всичко с голямо внимание, без дума да продума, размишляваше върху тези странни произшествия и приписваше всичко на химерите из рицарските романи. Решиха след това капитанът и Сораида да се завърнат заедно с брата му в Севиля, за да съобщят на бащата, че синът му е намерен и че вече е свободен, а също и за да го поканят да присъствува и той на кръщението и на сватбата на Сораида,[175] понеже на оидора не му беше възможно да се отклони от пътя си — той бе получил вест, че след месец една ескадра заминава за Нова Испания 6, и не можеше да пропусне този случай. Щастливият завършек на приключенията на Пленника изпълни всички със задоволство и радост и понеже две трети от нощта бяха вече минали, решиха да се приберат и си починат до сутринта. Дон Кихот предложи да поеме охраната на замъка, за да не би да ги нападне някой великан или някой злосторник, примамен от насъбраното там голямо съкровище от красота. Тези, които добре го познаваха, му благодариха и разправиха на оидора за странните особености на Дон Кихот. Съдията се забавлява не малко с този разказ. Само Санчо Панса беше отчаян, че толкова се бавят да си легнат, и се настани по-удобно от всички, като си стъкми легло от такъмите на магарето си. Това удобство, както ще видим по-нататък, му струва твърде скъпо. Дамите се прибраха в стаята си, другите се наредиха криво-ляво, а Дон Кихот излезе от хана, за да поеме, както беше обещал, охраната на замъка.

Обаче малко преди зазоряване до ушите на дамите достигна такъв сладък и звучен глас, че ги накара внимателно да се ослушат. Особено внимателно слушаше още будната Доротея, до която лежеше доня Клара де Виедма, така се казваше дъщерята на съдията. Никой не можеше да си представи кое може да е лицето, което тъй хубаво пееше

без съпровод на какъвто и да било инструмент. Песента се носеше ту от вътрешния двор на хана, ту откъм конюшнята й докато дамите учудени слушаха, Карденио се приближи до вратата на стаята и каза:

— Който не спи, нека слуша! Ще чуете един мулетар, който пее вълшебно.

— Слушаме го, сеньор — отговори Доротея.

Клара казва на Доротея, че момъкът, който пее, е дон Луис, син на благородник. Дон Луис и Клара се обикват. Когато тя и баща й тръгват на път, момъкът ги последва, преоблечен като мулетар. Доня Клара се страхува за съдбата на тяхната любов, но Доротея я успокоява.

Дон Кихот стои на стража край хана и шепне възхвали на своята Дулсинея. Дъщерята на ханджията и слугинята му Мариторнес, за да се пошегуват, повикват рицаря при един отвор на плевника и завързват ръката[176] му. Убеден, че е омагьосан, той прекарва остатъка от нощта едва стъпил върху седлото на Росинант.

В хана пристигат четирима слуги, които познават преоблечения като мулетар дон Луис и му съобщават, че баща му ги е изпратил да го върнат при него, иначе ще умре от мъка. Около тях се събират. Карденио, дон Фернандо, Доротея, доня Клара, оидорът. Дон Луис признава пред бащата на Клара, че е напуснал бащиния си дом от любов към дъщеря му и ще е щастлив, ако тя стане негова съпруга. Оидорът смята, че този брак е подходящ, но трябва да се вземе съгласието и на бащата на момъка.

В двора на хана влиза бръснарят, от когото Дон Кихот отнема „шлема на Мамбрино“, а Санчо — самара на магарето му. Щом вижда Санчо, бръснарят почва да вика:

— А, ето че ми падна в ръцете най-сетне, сеньор крадльо! Скоро да ми върнеш легена за бръснене и самара, които ми задигна!

Двамата се сбиват. Дон Кихот твърди, че са взели плячка седло на кон и шлема на Мамбрино от рицар, когото той победил. След това накарва Санчо да донесе „шлема“.

ГЛАВА ЧЕТИРИДЕСЕТ И ПЕТА,

в която окончателно и най-правдиво се изяснява спорът за шлема на Мамбрино и за самара и се разказват други още произшествия

— Как преценявате, ваши милости сеньори — запита бръснарят, — думите на тези благородни господа, които продължават най-настойчиво да твърдят, че това не е леген за бръснене, а шлем?

— Аз ще докажа — рече Дон Кихот — на всеки, който поддържа противното, че лъже, ако е рицар, ако ли пък е оръженосец, ще кажа, че хиляди пъти лъже.

Нашият бръснар, който присъствуваше на спора, познавайки нрава на Дон Кихот, намисли да налее масло в огъня и да продължи за обща забава шегата. Той се обърна към другия бръснар с думите:

— Сеньор бръснарю или какъвто щете да сте, знайте, че и аз съм от вашия занаят. Упражнявам го законно от двадесет години и отлично познавам без изключение всички помагала[177] и пособия на бръснарството. Бил съм освен това на млади години войник, зная добре какво е шлем — цялостен и частичен, — какво е забрало и много още неща, засягащи военното изкуство и бойното снаряжение на войника и затова поддържам, ако, разбира се, не се лъжа и докато не ми се докаже противното, че тази вещ, която е тук пред нас, в ръцете на този добър сеньор, не само че не е бръснарски леген, а се различава толкова от него, колкото се различава белият от черния цвят и истината от лъжата. Шлем е, повтарям, макар и да няма всичките си принадлежности.

— Разбира се, че не е цял — обади се Дон Кихот, — липсва му долната половина, а именно подбрадникът.

— Това е самата истина — прибави свещеникът, който беше вече схванал намеренията на приятеля си, бръснаря.

Същото потвърдиха и Карденио, дон Фернандо и прислужниците му. Дори и съдията щеше да вземе по-живо участие в шегата, ако не беше толкова загрижен за съдбата на дон Луис. Но сериозността на

случая, който го занимаваше, го държеше в такова напрежение, че не можеше никак или почти никак да участвува в това забавление.

— За Бога! — извика тогава подиграният бръснар. — Как е възможно почтени хора като вас да твърдят, че това не е леген, а шлем! Това твърдение може да смае и професорското тяло на цял един университет, от каквито и светила да се състои то. Няма какво повече да се говори — щом този леген е шлем, то и този магарешки самар ще да е конска сбруя, както твърди този сеньор.

— На мене, ми изглежда като самар — намеси се Дон Кихот, — но аз вече казах, че това не ме засяга.

— Дали е самар, или сбруя — обади се свещеникът, — най-добре ще може да се произнесе Дон Кихот, защото по рицарските въпроси всички присъствуващи сеньори и аз го признаваме за по-вещ.

— Заклевам се, сеньори мои — каза Дон Кихот, — че в този замък — по време на двете ми пренощувания — станаха такива странни работи, че не смея вече да взема твърдо становище по нито една от вещите, които се намират в него, защото аз съм убеден, че всичко, което се случва тук, става по силата на някаква магия. Първия път един мавър магьосник, който се навърташе тук, ми създаде големи неприятности, а и Санчо пострада доста от неговите приятели. Снощи[178] пък цели два часа висях с вързана ръка, без да разбера защо и как изпаднах в това нещастно положение. Поради всичко това страх ме е сега да не направя някоя произволна преценка, като се намеся и дам мнението си по такъв неясен въпрос. Казах си вече думата що се отнася до този шлем, който някои наричат леген, а не шлем. Но на въпроса дали това е самар, или конска сбруя, не смея да произнеса окончателна присъда. Предоставям на ваши милости вие сами да се произнесете. Може би поради това, че вие не сте посветени рицари като мене, не ви хващат и магиите на този дом и умовете ви са по-свободни, така че ще можете да прецените нещата в този замък такива, каквито са си, а не каквито на мене ми изглеждат.

— Не ще съмнение — подхвана дон Фернандо, — че Дон Кихот е прав, когато казва, че нам се пада да разрешим този въпрос и за да действуваме с повече основание, аз ще събера тайно гласовете на тези сеньори и ще ви доложа най-подробно и добросъвестно за резултата, който ще се получи.

За тези, които добре познаваха нрава на Дон Кихот, всичко това беше крайно забавно, но за онези, които не го знаеха, целият този спор представляваше най-несъстоятелна безсмислица. Особено недоумяваха четиримата прислужници на дон Луис, а и той самият, както и други

трима пътници, които бяха току-що пристигнали в хана и изглеждаха да са членове на Санта Ермандад (каквито в действителност бяха). Но най-отчаян от всички беше бръснарят, чийто леген се беше превърнал пред погледа му в шлем на Мамбрино и чиито хамути и самар бяха на път да се видоизменят и станат богата конска сбруя. И едните, и другите обаче следяха развеселени как дон Фернандо сновеше между присъствуващите, за да събере гласовете им, шепнеше им нещо на ухото, за да чуе тайно мнението им за това, дали оспореното съкровище е хамути, или конска сбруя. След като събра гласовете на тези, които познаваха Дон Кихот, каза с висок глас:

— Уморих се, добри човече, да задавам все един и същи въпрос, защото няма човек, когото да съм запитал и да не ми е отговорил, че е глупост да се нарича магарешки самар това, което е конска сбруя, и то на породист кон. Така че не ви остава нищо друго, освен да се примирите, защото, колкото и да е неприятно за вас и за вашето магаре, това е сбруя,[179] а не самар и следователно всички ваши доводи и доказателства остават без последствие.

— Нека се лиша от своето място в царството небесно — каза нещастният бръснар, — ако греша аз, а не се лъжете всички вие вкупом! Нека душата ми не види лицето на всевишния, ако това, което виждам сега пред себе си, е конска сбруя, а не магарешки самар. Ясно ми е сега, че няма закони2… и пр… Но излишно е да говоря повече. Не съм пиян, може нещо да съм грешил, но истината е, че не съм сложил нищо в устата си.

Глупостите на бръснаря предизвикаха не по-малко смях от смахнатите слова на Дон Кихот, който каза:

— Не остана нищо друго, освен всеки да си прибере своето. Когато Господ дава, свети Петър само благославя. Един от четиримата3 рече:

— Ако всичко това не е шега, скроена предварително, и то неуместна, не мога да разбера как могат хора със здрав разум, каквито са или поне изглеждат всички, които са тук, да твърдят и поддържат, че това тук не е леген и че онова там не е самар. Но тъй като виждам, че те твърдят и поддържат неща, противни на истината и на самата действителност, заключавам, че във всичко това има нещо потайно. Защото… — и изруга най-цветисто — няма човек на света, който да е в състояние да ме накара да повярвам, че това не е бръснарски леген и че онова не е самар на магаре.

— Може да е и на магарица — пошегува се свещеникът.

— Това няма значение — рече прислужникът. — Въпросът е дали е самар, или сбруя, както ваши милости твърдите.

Един от новодошлите жандари на Санта Ермандад, които присъствуваха на спора, чу тези думи и извика с досада и гняв:

— Това е самар, както аз съм син на баща си, и който твърди или би твърдял противното, е пиян, та две не вижда!

— Лъжеш като дърт циганин! — викна Дон Кихот и се засили да стовари копието, което не изпущаше от ръка, върху главата на служителя на Санта Ермандад, който, ако не се беше отдръпнал навреме, щеше да се прости с живота си. Копието удари в земята и се строши на парчета, а другите стражи, като видяха, че нападат другаря им, започнаха да викат, искайки всички да се подчинят на заповедите на Санта Ермандад.[180]

Ханджията, който беше също член на Санта Ермандад4, се спусна веднага да вземе жезъла и сабята си и застана рамо до рамо с жандармите. Прислужниците на дон Луис обкръжиха господаря си, за да не избяга в суматохата. Бръснарят, като видя, че всичко се обръща с краката нагоре, посегна да вземе самара, но същото направи и Санчо. Дон Кихот извади меча си и се нахвърли върху жандармите. Дон Луис викаше на прислужниците си да не се занимават с него, а да се притекат на помощ на Дон Кихот, на Карденио и на дон Фернандо, които бяха решили да го подкрепят. Свещеникът викаше, ханджийката крещеше, дъщеря й хленчеше, Мариторнес плачеше, Доротея беше силно смутена. Лусинда — разтревожена, а доня Клара беше почти загубила съзнание. Бръснарят биеше Санчо, а Санчо бъхтеше бръснаря, дон Луис, когото един от прислужниците се осмели да улови за ръката, за да не избяга, го удари по устата и му разкървави зъбите, съдията го бранеше, дон Фернандо беше повалил на земята един от стражите и го риташе с голямо удоволствие, ханджията наново повиши глас, за да поиска подчинение в името на Санта Ермандад. С една дума, целият хан беше изпълнен с плачове, викове, крясъци, глъч, страхове, тревоги, смущения, удари с ками и саби, със сопи, юмруци, ритници и кръвопролитие. Сред бъркотията и хаоса Дон Кихот си въобрази, че по чудо е пренесен сред раздора в лагера на Аграманте5, и каза със силен глас, който прогърмя из целия хан:

— Стойте! Приберете мечовете си! Укротете се и ме изслушайте всички, ако ви е мил животът!

Гръмкият му глас усмири всички, а той продължи:

— Не ви ли казах аз, сеньори, че този замък е омагьосан и че го обитават цял легион демони? За да се уверите в това, искам да видите със собствените си очи как се е пренесъл тук и се шири между нас раздорът, който е разкъсвал лагера на Аграманте. Вижте как се

сражават един за меча, втори за коня, трети за орела, други за шлема6 и всички се бием и никой с никого не се разбира. Излезте напред, ваша милост сеньор оидор и ваша милост сеньор свещениче, и нека единият изпълни ролята на крал Аграманте, а другият да поеме задачата на крал Собрино, за да въдворите със съвместни усилия мир. Защото нелепо и грешно пред всемогъщия Бог е да се избиват толкова видни и знатни хора за такива дребни работи.

6 и всички се бием и[181] Жандармите, които нищо не разбираха от езика на Дон Кихот и бяха здравата набъхтани от дон Фернандо, Карденио и техните другари, не искаха да се усмирят; За бръснаря предложеното примирие беше добре дошло, защото в разгара на борбата Санчо бе оскубал брадата му, а и самарът беше пострадал. Санчо като верен слуга се подчини още при първите думи на господаря си. Четиримата прислужници на дон Луис се оттеглиха, защото не виждаха особена полза от това да продължават да се бият. Само ханджията настояваше да бъдат наказани дързостите на този луд човек, който всеки път внасял смут в хана. Най-сетне глъчката затихна, самарът си остана сбруя до второ пришествие, легенът — шлем, и ханът — замък във въображението на Дон Кихот.

Когато благодарение на съдията и на свещеника всички се усмириха и станаха пак добри приятели, прислужниците на дон Луис започнаха отново да подканят господаря си да тръгне незабавно с тях. Докато той се разправяше със слугите, съдията дръпна настрана дон Фернандо, Карденио и свещеника, за да се посъветва с тях, като им повери това, което дон Луис му беше казал. Решиха най-сетне дон Фернандо да каже на прислужниците на дон Луис името и званието си, като им съобщи, че негово голямо желание е дон Луис да замине с него за Андалусия, където брат му, маркизът, ще го посрещне както подобава на ранга на дон Луис. Защото те с положителност знаеха, че дон Луис по-скоро би се съгласил да бъде разкъсан на парчета, отколкото да се върне сега при баща си. Щом четиримата прислужници, чуха кой е дон Фернандо, щом разбраха и намеренията на дон Луис, решиха трима от тях да се върнат и да доложат за станалото на господаря си, а четвъртият да остане да прислужва на дон Луис и да не го оставя сам, докато другарите му не бъдат наново изпратени да го приберат или да му предадат новите разпореждания на баща му. По този начин, благодарение на престижа на Аграманте и благоразумието на крал Собрино, се въдвори спокойствие след сложната разпра. Но когато врагът на съгласието и неприятелят на мира се почувствува презрян и излъган, когато видя колко нищожен

плод е дала раздуханата от него свада, той замисли още веднъж да опита силите си с нови раздори и размирици.

Междувременно жандармите се укротиха, щом разбраха с какви хора имат работа, и се оттеглиха от борбата, понеже[182] се убедиха, че какъвто изход и да има тя, те ще трябва да плащат за счупените грънци. Но този от тях, който беше най много бит от дон Фернандо, си спомни, че между заповедите, които носеше за задържане на някои престъпници, имаше и такава за Дон Кихот, който трябваше да бъде арестуван по нареждане на Санта Ермандад, защото беше освободил каторжниците. От това именно Санчо се боеше с пълно основание. Като се сети, поиска да се увери дали отличителните белези, които се описваха в заповедта, съвпадаха с тези на Дон Кихот. За тази цел той измъкна от пазвата си някакви книжа и след като намери това, което търсеше, почна да го чете бавно — защото не знаеше добре да чете — и при всяка дума се вглеждаше в Дон Кихот, сравняваше посочените белези с чертите на лицето му и най-после се убеди, че без съмнение той е човекът, срещу когото беше издадена заповедта. Щом се увери в това, той взе заповедта в лявата си ръка, а с дясната сграби тъй силно Дон Кихот за яката на дрехата, че му пресече дъха. След това заяви гръмогласно:

— Окажете съдействие на Санта Ермандад! А който иска да се увери, че говоря от нейно име, нека прочете заповедта за задържането на този пладнешки разбойник.

Свещеникът взе заповедта и видя, че думите на жандарма отговарят на истината и че посочените отличителни белези напълно съвпадат с тези на Дон Кихот. А нашият рицар, като се почувствува дълбоко засегнат от един жалък простак, се разгневи така люто, че цялата му кръв се качи в главата. Улови с две ръце и с все сила жандарма за гушата така, че ако не бяха се притекли бързо на помощ другарите му, щеше да издъхне, преди Дон Кихот да го пусне да си вземе дъх. Ханджията, който се чувствуваше задължен да изпълни дълга си към хората на Санта Ермандад, се спусна и той да му помогне. Ханджийката, като видя мъжа си замесен в нова разпра, почна пак да крещи, съпроводена във виковете си от Мариторнес и от дъщеря си, и да моли помощ от небето и от присъствуващите. А Санчо, следейки новия бой, рече:

— Ей богу, прав е господарят ми, като казва, че този замък е омагьосан! В него човек нито за миг не може да намери спокойствие.

Дон Фернандо раздели саморазправящите се и за голяма радост на двамата разтвори здраво вкопчаните пръсти на единия в яката на

дрехата и сключените ръце на другия около врата на противника. Но жандармите не се отказваха от своето. Те искаха да задържат престъпника и настояваха той да им бъде предаден вързан и укротен, тъй като така гласяха заповедите на краля и разпорежданията на Санта Ермандад, от името на която молеха за съдействие, за да задържат този опасен разбойник. Дон Кихот, като чу тези приказки, се засмя презрително и каза с олимпийско спокойствие:

— Елате насам вие, долни и мръсни души! За вас разбойник ли е човекът, който дарява свобода на окованите, освобождава затворниците, помага на страдащите, изправя падналите, подкрепя нуждаещите се? Ах, безчестни твари, вие не заслужавате поради вашето скудоумие и духовна нищета небето да ви просвети относно значението на странствуващото рицарство, не заслужавате също да ви разясни какво невежество проявявате и какъв грях вършите, като не почитате сянката, да не говорим за самото присъствие на който и да е странствуващ рицар! Елате, пасмина крадци, а не стражи, пладнешки хайдути на служба при Санта Ермандад, и ми кажете: кой е невежата, който е подписал заповедта за задържане на рицар като мене? Кой е този, който не е знаел, че странствуващите рицари не са подсъдни на обикновената съдебна власт, че мечът им е тяхно право, че храбростта определя правилата на поведението им, че волята е техен закон? Кой е този глупак, повтарям и ще повтарям безкрайно, който не е чул, че никаква грамота за благородничество не може да даде тези привилегии и изключителни облаги, които придобива странствуващият рицар в деня, в който бива посветен за рицар и се отдаде на трудното рицарско звание? Кой странствуващ рицар е плащал налози, берии, данък за пантофката на кралицата 7, глоби, пътни и броднини? На кой шивач е плащал той за ушиване на своите дрехи? Кой владетел на замък е искал от рицар пари за нощуване? Кой крал не го е канил на трапезата си? Коя девойка не се е влюбвала в него и не се е подчинявала напълно на волята и желанията му? Кой странствуващ рицар в света не е намирал, не намира и не ще намери достатъчно сили, за да удари самичък четиристотин тояги на четиристотин жандарми, които биха се осмелили да излязат насреща му?[184]

ГЛАВА ЧЕТИРИДЕСЕТ И ШЕСТА,

в която се разказва краят на забележителното приключение с жандармите и за голямата ожесточеност, на нашия храбър рицар Дон Кихот

Докато Дон Кихот произнасяше словото си, свещеникът увещаваше жандармите, че Дон Кихот не е с целия си ум, както сами можеха да съдят по делата и по думите му, и че те трябва да се откажат от намерението си, тъй като и да го задържат и отведат, ще се наложи веднага след това да го пуснат, защото е луд. Но този, който носеше заповедта, възрази, че не е негова работа да прецени дали Дон Кихот е луд, или не, и че той е длъжен единствено да изпълни заповедта на своето началство. Те трябва да го откарат, пък после нека го пущат колкото пъти си искат.

— При все това — забеляза свещеникът — не бива сега да го отведете, а освен това той — доколкото разбирам — няма да се остави да бъде откаран.

Благодарение на красноречието на свещеника и на безумните действия на Дон Кихот жандармите се убедиха, че трябва да са по-луди от него, за да не разберат, че той действително е луд. Те склониха да отстъпят и дори се намесиха, за да разрешат разпрата между бръснаря и Санчо, които стояха наежени един срещу друг. Като представители на съдебната власт те разгледаха спора и го разрешиха по начин, че и двете страни да бъдат ако не напълно задоволени, поне отчасти удовлетворени — размениха се само самарите, а не подпругите и оглавниците, а колкото за шлема на Мамбрино, свещеникът скришом, без да го забележи Дон Кихот, плати на бръснаря осем реала за легена му, срещу които бръснарят му даде разписка, в която се отказваше от всякакви по-нататъшни искове завинаги и во веки веков, амин. След като бяха разрешени двата най-главни и съществени спора, оставаше сега прислужниците на дон Луис да се съгласят трима от тях да се върнат, а четвъртият да придружи господаря си при посещението, което щеше да направи на брата на дон

Фернандо. И тъй като благосклонната съдба бе започнала да разчиства почвата и да изглажда трудностите в полза на любовниците в хана и на намиращите се там храбреци, тя реши[185] да увенчае делото си и да разреши по благоприятен начин всички спорове. Прислужниците се съгласиха да изпълнят желанието на дон Луис, а доня Клара се почувствува толкова щастлива, че всеки, който в този миг я погледнеше, можеше да прочете по лицето й голямата й радост. Сораида, макар и да не разбираше всичко, което се разиграваше пред очите й, ту се натъжаваше, ту се развеселяваше в зависимост от израза на лицата на околните и особено от израза на лицето на нейния испанец, когото следеше не само с очи, а и с цялото си сърце. Ханджията, от чийто поглед не убягна, че свещеникът обезщети бръснаря, поиска също да му се заплати за пренощуването на Дон Кихот и да бъде обезщетен за повредените мехове и разлятото вино и се кълнеше и вереше, че нито Росинант, нито магарето на Санчо ще излязат от хана, преди да му бъде изплатен дългът до последна стотинка. Свещеникът изглади и този спор, като сумата заплати дон Фернандо, макар че и съдията показа голяма готовност да уреди сметката. И тъй, всичко се успокои и усмири. Ханът не представляваше вече огнище на раздор подобно на лагера на Аграманте. В него цареше мир и спокойствие като по времето на Октавиан Август2. По общо мнение всичко това се дължеше на добрата воля и на голямото красноречие на свещеника, а също и на несравнимата щедрост на дон Фернандо.

А когато Дон Кихот се почувствува свободен и избавен от толкова спорове, негови и на Санчо, реши, че е уместно да продължи започнатото пътешествие и да доведе до добър край приключението, за което бе зван и избран. Твърдо решен да изпълни обещанието си, той падна на колене пред Доротея, но тя не поиска да чуе нито дума, докато не се изправи. Той я послуша, стана прав и й каза:

— Една много позната пословица казва, прекрасна сеньора, че настойчивостта е майка на сполуката. В много важни и трудни случаи опитът често е показвал, че от усърдието на ищеца зависи благоприятният изход и на най-съмнителната тъжба. Но никъде тази истина не намира такова потвърждение, както във военното изкуство, където бързината и сръчността изпреварват замислите на врага и изтръгват победи, преди противникът да се е организирал за отбрана. Казвам всичко това, високоблагородна и многоуважаема сеньора, защото считам, че по-дългият ни престой в този замък не е от полза, а, напротив, би могъл да ни напакости и че ще дойде[186] ден, когато ще

се убедим в това. А кой знае дали чрез тайни разузнавачи и шпиони вашият враг великанът не е вече узнал, че съм решил да го унищожа? Ако му дам възможност и време, той може да се укрепи в някой непревзимаем замък или крепост, срещу които храбростта и силата на неуморните ми мишци не ще могат да направят нищо. Ето защо, сеньора моя, нека изпреварим, както вече казах, неговите намерения с нашата настойчивост и тръгнем веднага на поход! Защото, колкото по-скоро срещна вашия неприятел, толкова по-бързо ще се сбъднат и вашите желания.

Дон Кихот замлъкна и изчака спокойно отговора на красивата инфантка, а тя с царствен тон, в духа на стила на Дон Кихот, отговори по следния начин:

— Много съм ви благодарна, сеньор рицарю, за желанието ви да ми помогнете в сполетялата ме голяма беда, тъй вие сте неотклонно верен на вашия рицарски дълг да се притичате на помощ на сираци и бедстващи. Дано Бог даде вашите и моите желания да се сбъднат, за да видите, че има жени на този свят. Що се отнася до заминаването ни, нека тръгнем незабавно, тъй като вашата воля е и моя воля. Разполагайте с мене както намерите за най-добре. Щом веднъж ви поверих защитата на моята личност и ви предоставих да ме възстановите на кралския престол, не мога в никой случай да се противопоставя на това, което вашето благоразумие ви внушава да предприемете.

— Нека поставим всичко в ръцете на Бога! — каза Дон Кихот. — Щом една сеньора като вас така смирено се обръща с молба към мене, не искам да пропусна случая да я издигна и я поставя на наследствения трон. Да тръгнем веднага, защото старата поговорка, която твърди, че да се бавиш, е опасно, пришпорва желанието ми да тръгна на път. Небето още не е родило и адът още не е видял човека, който ще ме стресне и уплаши. Оседлай, Санчо, Росинант и приготви магарето си и жребеца на кралицата. Нека се простим с владетеля на замъка и с тези сеньори и да тръгнем без забава.

Санчо, който следеше всичко, каза, като поклащаше глава:

— Ех, сеньор, сеньор, „в наше село става нещо много по-лошо от това, което се мълви“, и нека бъда извинен от почтените дами.[187]

— Какво лошо може да се мълви за мене в село, пък и във всички градове по света?

— Ако ваша милост се сърдите — рече Санчо, — ще млъкна и няма да си отворя устата, за да кажа това, което съм длъжен да кажа на своя господар като верен оръженосец и добър слуга.

— Кажи каквото имаш да кажеш — възрази Дон Кихот, — стига да не искаш с думите си да ми вдъхнеш страх, защото, ако ти се боиш, боиш се, понеже си такъв по рождение, а аз от нищо не се плаша, понеже природата ме е създала такъв.

— Не съм и помислил подобно нещо, грешникът аз — отговори Санчо. — Искам само да кажа, че за мене е сигурно и извън всякакво съмнение, че тази сеньора, която се кичи с прозвището кралица на великото кралство Микомикона, е толкова кралица, колкото е кралица майка ми. Ако тя действително беше това, което твърди, че е, не би използувала всеки удобен момент, за да се мляска където свари с един от тези, които са между нас.

Доротея се изчерви, като чу обвиненията на Санчо, защото не беше лъжа, че от време на време, скришом от хорските погледи, съпругът й дон Фернандо вземаше с устните си част от бленуваната любовна награда (Санчо бе забелязал това и му се беше сторило, че свободното й държане подобава повече на куртизанка, отколкото на владетелка на толкова велико кралство). Доротея не можа и не поиска да отговори на Санчо, а го остави да говори. Оръженосецът продължи:

— Казвам това, сеньор, защото, сред като сме се скитали по поля и гори и след като сме прекарали лоши нощи и още по-лоши дни, по-добре ще е да си стоим тук спокойно и да не бързам да оседлавам Росинант и да слагам самара на магарето, ако е писано някой от тук присъствуващите млади хора да обере без всякакво усилие плода на нашия труд. С една дума, както се казва, нека уличниците да се заловят за хурката, а ние нека седнем да си хапнем и пийнем.

Не може да се опише гневът на Дон Кихот, като чу несвързаните слова на своя оръженосец! Яростта му бе такава, че се провикна с пресеклив глас, заекващ и с искрящи от яд очи:

— О, долен мерзавецо, безразсъден и нахален глупако! Невеж и недодялан непрокопсанико! Безсрамен и жалък злоезичнико[188] и нагъл клеветнико! Как се одързости да изречеш тези думи пред мене и пред тези знатни дами и да измислиш с побърканото си въображение такива срамни и безсрамни неща? Махни се от очите ми, изчадие и изрод, хранилище на лъжи, скривалище на коварства, склад на низости, изобретател на злини, разпространител на глупости, враг на уважението, което се дължи на кралските особи! Махни се, не се мяркай пред погледа ми, ако искаш да си запазиш кожицата!

Каза тези думи Дон Кихот и изви на дъга веждите си, изду бузи, метна поглед на всички страни, тропна силно с десния си крак — видими белези на яростта, която бушуваше в гърдите му. При тези

закани и гневни жестове Санчо така се смути и уплаши, че щеше да се зарадва, ако можеше да се разтвори земята под краката му и да го погълне. Какво можеше друго да направи, освен да обърне гръб и да се отдалечи от силно разгневения си господар? Но благоразумната Доротея, която така добре познаваше нрава на Дон Кихот, каза, за да смекчи яростта му:

— Не се ядосвайте, сеньор Рицарю на печалния образ, на глупостите, които каза вашият оръженосец, защото не ще ги е казал без никакъв повод и не може да се допусне, че здравият му разум и християнската му съвест ще му позволят да лъжесвидетелствува. Най-вероятно е, и в това не бива да се съмняваме, както сам вие, сеньор рицарю, казахте, че в този замък всичко става под знака на някакви магии. Навярно Санчо ще е видял, пак благодарение на тези дяволски магии, неща, които накърняват моята чест.

— Кълна се във всемогъщия Бог — рече тогава Дон Кихот, — че ваше величество попаднахте на самата истина и че на тази грешна душа, Санчо, му се е привидяло това, което не е възможно да се види без намесата на магьосниците. Познавам добре колко е добър и простодушен този нещастник, който не е способен да лъжесвидетелствува срещу никого.

— Тъй е, тъй трябва да е — рече дон Фернандо. — Ето защо, ваша милост сеньор Дон Кихот, трябва да му простите и да бъдете към него тъй милостив sicut erat in principio 3, тоест преди тези видения да размътят мозъка му.

Дон Кихот заяви, че му прощава, а свещеникът повика Санчо. Той пристъпи смирено, падна на колене и поиска десницата на господаря си. Дон Кихот му подаде ръката си, остави Санчо да му я целуне, благослови го и му каза:[189]

— Сине мой Санчо, сега вече сигурно си се окончателно убедил, че е чиста истина това, което толкова пъти съм ти казвал, а именно, че всички неща в този замък стават по силата на магии.

— Съгласен съм за всичко — рече Санчо — освен за случката с одеялото, която си беше съвсем истинска.

— Не мисли така — възрази Дон Кихот, — защото, ако беше тъй, щях да отмъстя за тебе още тогава, а дори и сега. Но не можах да разбера нито тогава, нито сега на кого да отмъстя за нанесената ти обида.

Всички4 поискаха да узнаят каква е била тази случка с одеялото и ханджията им разказа с най-големи подробности за мятаниците на Санчо Панса. Смяха се много, но Санчо се разсърди и стана нужда пак

да се намеси господарят му, за да го-убеди наново, че всичко това е било магия. Но колкото и да беше простодушен, Санчо не можеше да повярва, че не са го мятали във въздуха хора от плът и кръв, а въображаеми или сънувани призраци, както господарят му вярваше и твърдеше.

Два дена5 бяха вече минали, откакто цялата тази знатна компания пребиваваше в хана. Като решиха, че е време за тръгване, те се наговориха да изменят предишния си план. Вместо Доротея и дон Фернандо да придружат Дон Кихот до селото му и да продължат да разиграват историята за възстановяването на кралица Микомикона на престола й, те се споразумяха свещеникът и бръснарят да отведат рицаря на лечение у дома му. Уговориха се с коларя на една волска талига, която случайно минаваше оттам, да откара Дон Кихот, като направиха от дървени прътове нещо като клетка, в която можеха да настанят удобно нашия рицар, и веднага след това по съветите на свещеника всички — дон Фернандо и другарите му, прислужниците на дон Луис и жандармите, а с тях и ханджията, се преоблякоха и маскираха лицата си, за да помисли Дон Кихот, че са съвсем други хора, а не тези, които беше видял в замъка. Като направиха това, те влязоха съвсем тихо в стаята, където спеше, почивайки си от преживените вълнения.

Приближиха се до него — той беше напълно спокоен и съвсем далече от подобна мисъл, — хванаха го здраво, завързаха му ръцете и краката и когато се стресна и разбуди, не беше в състояние да направи нищо друго, освен да се чуди[190] и мае какви са тези странни хора, които го бяха наобиколили. Но не след дълго Дон Кихот си обясни нещата така, както разстроеното му въображение си ги представяше. Помисли, че всички тези същества са призраци от омагьосания замък и че сигурно и той самият е омагьосан, щом не може да се мръдне от мястото си и да се брани. Всичко стана така, както беше предвидил свещеникът, автор на плана. От всички присъствуващи само Санчо не бе предрешен. Макар и много малко да му липсваше, за да се зарази от болестта на господаря си, все пак отгатна кои са тези предрешени хора, но реши да не обелва зъб, докато не види какво целят със завързването и пленяването на неговия господар, който също не проронваше дума. Очаквайки да разбере каква ще бъде развръзката на новата му злополука. А развръзката се очерта, когато внесоха клетката в стаята, затвориха го в нея и заковаха вратите тъй здраво, че в никой случай не можеше да ги открърти.

След това го дигнаха на рамене и като излизаха от стаята, разнесе

се страшен глас, гласът на бръснаря, не на оня със самара, а на другия:

— О, Рицарю на печалния образ! Не се измъчвай, че си пленен, защото това се налага, за да можеш час по-скоро да завършиш юначния си подвиг. А той ще завърши, когато свирепият лъв на Ла Манча се събере с бялата гълъбица от Тобосо и когато гордите им глави се преклонят под сладкия брачен ярем. От този брак ще се явят на божи свят знаменити лъвчета със здравите лапи на славния си родител. Това ще стане, преди древния бог6, който в бързия си бяг преследва бягащата нимфа, да е видял да засияят два пъти небесните светила. А ти, о най-благородни и най-послушни от всички оръженосци, които са носили препасана на кръст сабя и са имали обрасли с брада лица и обоняние в ноздрите, не се възмущавай и не се отчайвай, че отвеждат сега по този начин пред очите ти цвета на странствуващото рицарство. Твърде наскоро с волята божия ще преуспееш и ще се възвисиш толкова, че сам не ще се познаеш, и не ще останат неизпълнени обещанията, които ти е дал добрият ти господар. Уверявам те от името на мъдрата Ментироняна7, че ще ти бъде изплатено възнаграждението, както ще имаш случай да се убедиш на дело. Последвай и сега твоя храбър и омагьосан рицар, защото се налага да бъдете винаги заедно. Понеже не ми е[191] позволено да кажа и други неща, останете с Бога, а аз ще отида където сам си зная.

Към края на пророкуването си той издигна гласа си високо и след това постепенно го сниши и му придаде такава нежност, че дори тези, които бяха предупредени за шегата, бяха склонни да вярват в истинността на думите, които слушаха.

Дон Кихот се утеши от предсказанията, които чу, защото вникна в техния смисъл и схвана, че обещаваха да го свържат чрез свещен и законен брак с възлюбената му Дулсинея дел Тобосо, от чиято щастлива утроба ще излязат лъвчетата — неговите синове, за вечна прослава на Ла Манча. Твърдо и непоколебимо убеден в това, той вдигна глас и каза с дълбока въздишка:

— О ти, какъвто и да си, който толкова добрини ми предсказа! Моля те, изпроси от мъдрия вълшебник, мой покровител, да не ме оставя да загина в този затвор, в който сега ме водят, преди да видя изпълнени безподобните радостни обещания, които ми се дадоха тук. Ако това стане, ще сметна за слава страданията на моето пленничество, за утеха — веригите, които ме опасват, а това легло, на което ме хвърлиха, ще бъде за мене не твърдата почва на жестокото полесражение, а меката постеля на блажено брачно ложе. Що се отнася до утешението, което даваш на Санчо Панса, моя оръженосец, аз

вярвам, че той, какъвто е благороден и честен, не ще се отдели от мене нито в радост, нито в скръб, защото, ако се случи поради неговата или моята зла участ да не мога да му дам обещания от мене остров или друг равностоен дар, той в никой случай не ще загуби заплатата си, понеже в завещанието ми, което съм подготвил, е писано да му се даде не според многото и добри услуги, които ми е направил, а съобразно с моите възможности.

Санчо Панса се поклони почтително и му целуна двете ръце, защото, както бяха вързани, не можеше да целуне само едната.

След това призраците вдигнаха клетката на рамене и я поставиха на волската кола.

Дон Кихот мисли, че е жертва на магьосници, но Санчо забелязва, че тези, които поставят господаря му в клетка, са живи хора. Дон Фернандо и Карденио, като се страхуват да не би Санчо напълно да разкрие истината,[192] ускоряват заминаването. Свещеникът се споразумява със стражарите да придружат колата срещу заплащане. Ханджията, жена му, дъщеря им и Мариторнес излизат да изпратят Дон Кихот, като дават вид, че плачат от мъка. Свещеникът и бръснарят се сбогуват с дон Фернандо и Карденио, с капитана и брат му, с Доротея, Лусинда и с другите дами. Всички се прегръщат и си дават дума да си пишат за онова, което ще се случи по-нататък с тях. Шествието тръгва: най-напред върви волската кола, карана от колар; от двете й страни — стражарите, след колата — Санчо, яхнал магарето си и водещ Росинант за юздата, а най-назад — свещеникът и бръснарят, възседнали здравите си мулета и с маски на лицата. Дон Кихот седи в клетката с вързани ръце, търпелив и безмълвен като каменна статуя.

По пътя ги настига един каноник, който разговаря с Дон Кихот. Рицарят му казва, че го водят в тази клетка, омагьосан от зли вълшебници. Санчо твърди, че господарят му не е омагьосан, и се обръща към свещеника:

— Ах, сеньор свещениче, сеньор свещениче! Нима вие мислите, че не ви познах и че не подуших и не отгатнах накъде водят тези нови вълшебства? Знайте, че колкото и да си закривате лицето, аз ви познах и колкото и да забулвате коварствата си, аз проумях играта ви. Да, там, където цари завист, няма място за добродетел и където има тесногръдие, не може да има великодушие. Проклет да е дяволът, защото, ако не бяхте вие, ваше преподобие, моят господар щеше вече да е женен за принцеса Микомикона и аз щях да съм най-малко граф, понеже това само можех да очаквам от добрината на господаря си,

Рицаря на печалния образ, като имам предвид моите забележителни заслуги! Но прави са хората, когато казват, че колелото на щастието се върти по-бързо от воденичен камък и че тези, които бяха във висините, днес лежат на земята. Мъчно ми е за децата и за жената. Защото тъкмо когато се надяваха с право да посрещнат баща си като губернатор или вицекрал на някой остров или на някое кралство, ще го видят да се връща като коняр. Говоря това, сеньор свещенице, за да събудя у вас бащински чувства и да ви накарам да се разкаете за злото, което сторихте на моя господар. Страх ме е, че на онзи свят Бог ще потърси сметка от вас за това, че затворихте в клетка моя господар, и че ще стовари изцяло върху вас вината, задето през време на пленничеството си моят сеньор Дон Кихот ще бъде лишен[193] от възможността да върши добрини и да помага на нуждаещите се.

— Я го виж ти него! — намеси се бръснарят. — Значи и ти, Санчо, си от пасмината на господаря си! Питам се, ей богу, дали не ще е по-добре и тебе да поставим в клетката, за да му правиш компания, щом и ти си омагьосан и заразен от рицарските му лудости. В лош час си бил съблазнен от обещанията му и в злополучен миг ти е бил втълпен в главата островът, за който бълнуваш.

Свещеникът извиква каноника настрана и му разказва за живота, умственото разстройство и приключенията на Дон Кихот. Каноникът обширно говори за рицарските книги, пакостни за хората и за държавата.

В една хубава долина спират, за да се нахранят. Санчо използува случая да съобщи на Дон Кихот, че двамата със закритите лица са свещеникът и бръснарят от тяхното село, че не е омагьосан, а те са решили да го отвлекат от завист, за да не се прослави с подвизите си. Рицарят обаче е дълбоко убеден, че е жертва на магьосници. Разрешават му да излезе от клетката и каноникът, учуден от странната му лудост, съчувствено му говори:

— Нима наистина е възможно, сеньор идалго, четенето на противни и празни рицарски романи да ви е побъркало ума до степен да вярвате, че сте омагьосан, и да приемете неща, които са толкова далече от действителността, колкото е далеч лъжата от истината? Как е възможно човешки ум да приеме, че са живели по света безбройните амадисовци, феликсмартовци и какви ли не други още рицари и трапезундски императори? Как е възможно да вярвате, че е имало толкова бойни жребци, странствуващи девици, змейове, чудовища, великани, толкова нечувани приключения, разновидни магии, толкова сражения, ожесточени двубои, разкошни облекла, влюбени принцеси,

оръженосци — станали графове, забавни джуджета, любовни писъмца и изтънчени ухажвания, юначни жени, с една дума, толкова много безсмислици, колкото тези, които пълнят рицарските романи?

Дон Кихот отсича, че лишен от разум и омагьосан е каноникът, щом разсъждава така. Рицарят смята за безсмислица твърдението, че на света не са съществували нито амадисовци, нито други рицари, чиито деяния пълнят рицарските книги. Все едно е да го убеждават, че слънцето не грее,[194] че ледът не е студен и че земята не е твърда. След продължителен спор всеки от двамата остава на своето становище. Каноникът е удивен от „смислеността, с която Дон Кихот говореше своите безсмислици“.

Слагат трапезата на полянката под сянката на дърветата и обядват. При тях дохожда козарят Еухенио, който им разказва за любовта си към красивата селска девойка Леандра. Тъй като я обикнал и друг момък от селото, бащата предоставя на дъщерята да избере единия от тях. Леандра обаче бива подмамена от един войник, с когото побягва от селото. Похитителят задига парите, които тя взела от дома си, и я оставя в една пещера. Баща й я отвежда в манастир. Всички нейни обожатели напущат селото и стават козари.

ГЛАВА ПЕТДЕСЕТ И ВТОРА,

за разпрата на Дон Кихот с козаря и за рядкото приключение със самобичуващите се, което той с много усилия доведе до щастлив край

Разказът на козаря бе изслушан с голямо удоволствие от всички присъствуващи и особено от каноника, който беше особено учуден от начина, по който разказваше козарят, защото той не говореше като селянин, а по-скоро като образован човек, дори като дворянин. „Прав е свещеникът — каза си той, — когато изказа мисълта, че планинците създават мъдреци.“ След това всички предложиха услугите си на Еухенио, но най-щедър се показа Дон Кихот, който каза:

— Бъдете уверен, братко козарю, че само да имах възможност да се впусна в ново приключение, още сега, веднага, бих тръгнал на път, за да ви помогна. Бих освободил от манастира Леандра (която стои там несъмнено против волята си) и въпреки игуменката и всички, които биха се опитали да попречат, бих я предал в ръцете ви, за да постъпите с нея съобразно вашето желание и разум, при условие обаче че ще спазите законите на странствуващото рицарство, според които върху девойка, каквато и да е тя, не трябва да бъде упражнено никакво насилие. Все пак уповавам се на Бога и вярвам, че и той не ще позволи на един злостен магьосник да срази силите на друг, по-благосклонен към мене вълшебник. А оправдаят[195] ли се надеждите ми, тогава ви обещавам помощта и подкрепата си съобразно с повелите на званието ми, което ме задължава да помагам на Слабите и на нуждаещите се.

Козарят го погледна и като видя окаяния и жалък вид на Дон Кихот, се учуди и запита бръснаря, който седеше до него:

— Сеньор, кой е този човек с тази странна външност, който говори така чудато?

— Може ли да е друг — отговори бръснарят — освен знаменития Дон Кихот де Ла Манча, който отмъщава за нанесени обиди, громи неправдата, закриля девойките, ужасява великаните и побеждава във всички сражения.

— Това ми напомня — каза козарят — за героите от книгите за странствуващите рицари, които вършат всичко това, което ваша милост казвате, че върши този човек. Защото аз мисля, че или ваша милост се шегувате с мене, или че черепът на този сеньор е празен.

— Простак с простак! — извика тогава Дон Кихот. — Ти си празноглав и побъркан! Моят ум си е на мястото, а с празна глава е уличницата, която те е родила.

Едва изговорил тези думи, той грабна поставения пред него хляб и удари с такава ярост пастира по лицето, че му разкървави носа. Но козарят, който не разбираше от шега, като разбра, че го нападат, загуби всяко уважение към трапезата, а и към всички насядали около нея, хвърли се върху Дон Кихот, стисна го с две ръце за гърлото и навярно щеше да го удуши, ако не беше се намесил в този миг Санчо Панса, който го хвана за раменете и го свали върху трапезата, като изпочупи чинии, изпотроши чаши и разсипа и разля съдържанието им. Като се видя свободен, Дон Кихот се метна върху сваления козар, който, с окървавено лице, бъхтан с ритници от Санчо, се влачеше по земята и търсеше нож за кървава разплата. Попречиха му обаче каноникът и свещеникът. Затова пък бръснарят направи така, че козарят успя да катурне под себе си Дон Кихот и започна да му нанася такива удари, че от лицето на нещастния рицар рукна кръв, каквато течеше и от неговото. Каноникът и свещеникът се пукнаха от смях, жандармите подскачаха от удоволствие и насъскваха един срещу друг побойниците, както се прави с кучета, които се давят. Само Санчо Панса беше отчаян, понеже един от прислужниците на каноника не му даваше да се притече на помощ на господаря си.

Докато всички се забавляваха и веселяха, с изключение на действуващите лица, разбира се, изведнъж се чу толкова тъжен звук на тръба, че всички се обърнаха към мястото, откъдето им се струваше, че иде звукът. Но най-много се смути Дон Кихот, който, проснат не по волята си под козаря, изложен на немилостивите му удари, каза:

— Ти си нечист дух, защото иначе не биха ти стигнали храбростта и силите да ме надвиеш! Моля те, нека сключим примирие поне за един час, защото по всичко изглежда, че печалният звук на тази тръба ме зове към някое ново приключение.

Изтощеният от понесения и нанесения побой козар го пусна веднага. Тогава Дон Кихот се изправи, обърна лице към мястото, откъдето идеше звукът, и видя изведнъж да слизат от един хълм много хора, облечени в бели одежди, които приличаха на тези, които се самобичуват.

През тази година облаците отказваха да дадат влагата си на земята и във всичките села на околността се устройваха молебени и покаятелни шествия, с които молеха Бога да протегне милостивата си ръка и да им прати дъжд. С тази именно цел жителите на близкото село отиваха да се поклонят пред параклисчето, разположено на един от хълмовете на тази долина. Дон Кихот видя странните облекла на самобичуващите се и без да съобрази, че много пъти бе виждал подобни шествия, помисли, че това е ново приключение и че нему като на странствуващ рицар е писано да се впусне в него. Тази мисъл се затвърди още повече у него от обстоятелството, че хората от шествието носеха някаква статуя, покрита с черно було, и туй го накара да си въобрази, че това е знатна дама, отвлечена насила от злосторници и безсрамни разбойници. След като си реши, че е така, спусна се пъргаво към Росинант, който пасеше мирно и тихо, сне от дъгата на седлото юздата и щита и за миг го приготви за поход. Поиска от Санчо меча си, яхна Росинант, прикрепи щита и викна с висок глас, така че да го чуят всички присъствуващи:

— Сега ще видите, знатни сеньори, дали е от значение, или не да има по света рицари от Ордена на странствуващото рицарство. Сега, когато освободя пленената сеньора, ще видите, повтарям, дали са достойни за уважение странствуващите рицари.

Като каза това, той притисна с бедра хълбоците на Росинант — тъй като нямаше шпори — и в тръс (никъде в тази истинска история не ще срещнете Росинант да е препускал в кариер) го насочи към шествието на самобичуващите се. Свещеникът, каноникът и бръснарят се помъчиха да го спрат, но нищо не помогна; не го разубедиха и предупрежденията на Санчо, който се провикна:

— Накъде отивате, сеньор Дон Кихот? Какви дяволи се вселиха в гърдите ви и ви подбудиха да се опълчите срещу католическата вяра? Послушайте мене, грешника, това е шествие на самобичуващи се, а сеньората, която носят на носилка, е благословеният образ на непорочната Дева. Помислете, сеньор, какво вършите, защото този път мога да кажа, че съвсем не знаете какво правите.

Санчовите молби бяха напразни. Господарят му така се беше устремил към хората с белите одежди, за да освободи забулената сеньора, че нищо не чуваше. Пък и да беше чул, нямаше да се върне дори и кралят да му беше заповядал да го стори. Стигна до шествието, спря Росинант, който и без това силно желаеше вече да забави хода си, и с тревожен и хрипкав глас извика.

— Ей вие там, които си криете лицата, защото вероятно не ви е

чиста съвестта, спрете и слушайте какво ще ви кажа.!

Първи спряха хората, които носеха света Богородица, и един от четиримата духовници, които пееха литаниите, като съзря странния вид на Дон Кихот, мършавостта на Росинант и други още смешни неща у Дон Кихот, отговори:

— Сеньор побратиме, ако искате да ни кажете нещо, кажете го бързо, защото тези наши братя тук се бичуват до кръв и не можем, нито е правилно да се бавим да слушаме слова, освен ако са съвсем кратки.

— Една само дума ще кажа — възрази Дон Кихот, — и тази дума е — освободете веднага тази красива сеньора, чиито сълзи и тъжно лице ясно показват, че я водите против волята й и че сте извършили по отношение на нея някакво престъпление. Аз, който съм роден на този свят, за да се боря срещу подобни насилия, заявявам, че не ще продължите пътя си, преди да й дадете свободата, която заслужава.

Като чуха тези думи, всички разбраха, че имат работа с[198] луд човек, и почнаха да се смеят от все сърце, но този смях подействува като барут, хвърлен в пожара на гнева, който бушуваше в Дон Кихот. Без да каже нито дума, той извади меча си и се нахвърли срещу хората с носилката. Един от тях остави другите да носят статуята и излезе срещу Дон Кихот, въоръжен с нещо като прът или вилка, с която подпираха носилката, когато някой искаше да си почине. Мечът разсече пръта на две, но с парчето, което остана в ръцете му, носачът цапардоса Дон Кихот тъй силно по незащитеното от щита рамо, че нашият рицар се строполи на земята в съвсем окаяно състояние. Санчо Панса, който запъхтян се мъчеше да догони господаря си, като го видя проснат на земята, започна да вика на човека да не му нанася втори удар, защото противникът му е нещастен омагьосан рицар, който не е сторил никому зло в живота си. Но това, което стресна селянина, не бяха крясъците на Санчо, а обстоятелството, че Дон Кихот лежеше съвсем неподвижен. Помислил, че го е убил, той вдигна до пояс пешовете на дългата си риза и хукна да бяга из полето като сърна.

Всички, които придружаваха Дон Кихот, се спуснаха към мястото, където лежеше той. Хората от шествието, като ги видяха да се приближават заедно с въоръжените жандарми, помислиха, че ще стане схватка, и заради това обкръжиха статуята, махнаха гуглите си с бичове в ръка, а свещениците — с големите светилници, зачакаха нападението, решени да се бранят и дори, ако могат, да нападнат нападателите. Работите обаче се развиха по-добре, отколкото се очакваше, защото Санчо се хвърли върху господаря си и почна да го

оплаква тъжно и същевременно смешно, защото мислеше, че е мъртъв. Един от свещениците от шествието се оказа, че познава свещеника — съселянин на Дон Кихот, и това познанство внесе успокоение в редиците на двете армии. Лиценциатът обясни накратко на другия свещеник кой е Дон Кихот и след това всички самобичуващи се се струпаха да видят дали нещастният рицар е действително мъртъв и чуха словата, които Санчо със сълзи на очи нареждаше:

— О, цвете на рицарството, с един само удар на цепеница туриха край на земното ти поприще и на богато използуваните ти години! О ти, чест на своя род, чест и слава на цяла Ла Манча, дори на целия свят, който без тебе ще стане плячка на ненаказани отсега нататък злодеи! О ти, който надмина[199] с великодушието си всички александровци, който ми подари само за осеммесечна служба най-хубавия остров, що морето опасва с вълните си! О ти, смиреният пред гордите и надменният пред смирените 2, който търсеше опасности, понасяше обиди, любеше безпричинно, подражаваше на добрите, бичуваше злите, ненавиждаше покварените, с една дума, истински странствуващ рицар — качество, което само по себе си достатъчно обяснява всичко!

Виковете и стенанията на Санчо свестиха Дон Кихот и първите думи, които той произнесе, бяха:

— Този, който живее далече от вас, най-сладка моя Дулсинея, е изложен на по-големи страдания от тези, които сега понасям. Помогни ми, приятелю Санчо, да се прибера в омагьосаната кола, че не съм в състояние да яхна Росинант с това пребито рамо.

— Ще изпълня на драго сърце молбата ви, сеньоре мой — отговори Санчо, — и нека се върнем в нашето село заедно с тези сеньори, които ви искат доброто, а там ще уговорим пак да излезем, и то с повече полза и прослава.

— Прав си, Санчо — рече Дон Кихот, — съвсем е разумно да изчакаме да се размине сегашното лошо влияние на съзвездията.

Каноникът, свещеникът и бръснарят му казаха, че добре ще е да се вслуша в този съвет. И тъй, развеселени от Санчовите простодушни размишления, настаниха Дон Кихот във волската кола така, както си беше преди. Шествието на поклонниците се подреди отново и продължи пътя си. Козарят се прости с всички, жандармите решиха да не ги придружават по-нататък и свещеникът им плати уговореното. Каноникът помоли свещеника да му прати вести за Дон Кихот и да го държи в течение дали се е оправил от лудостта си, или продължава да е луд. Сбогува се и той, и тръгна по своя път. С една дума, всички се

простиха и разделиха, като останаха само свещеникът, бръснарят, Дон Кихот, Санчо и добрият Росинант, който също както господаря си, понасяше търпеливо всички изпитания.

Коларят впрегна воловете, постла колата си със сено, за да легне на него Дон Кихот, и с обичайното си спокойствие подкара добичетата по пътя, който му посочи свещеникът. След шест дена, една неделя по обед, те влязоха в селото на Дон Кихот. Колата мина през селския площад, където бяха[200] събрани всички селяни. Всички се спуснаха да видят какво има в колата и не малко се учудиха, когато познаха съселянина си, а едно момче се затече да предупреди икономката и племенницата, че техният господар и вуйчо пристига мършав и бледен, проснат върху куп сено във волска кола. Жалостно проехтяха писъците на двете добри жени, които се биеха в гърдите и обсипаха отново с проклятия злокобните рицарски романи. Тази сцена се повтори, когато на портите на дома си се показа Дон Кихот.

Щом узна, че Дон Кихот е пристигнал, затече се и жената на Санчо Панса, която вече знаеше, че мъжът й беше тръгнал с него като оръженосец. Първият въпрос, който му зададе, като го видя, бе дали магарето е живо и здраво. Санчо й отговори, че магарето се връща по-здраво от господаря си.

— Благодаря на Бога за неговата безкрайна милост. А сега кажи ми, приятелю, какви блага ти донесе оръженосенето? Каква пола ми носиш? Къде са обувките за децата?

— Не нося, жено, ни пола, ни обувки — отговори Санчо, — нося обаче неща, по-важни и от по-голямо значение3.

— Много се радвам — каза жената. — Покажи ми сега тези по-важни и от по-голямо значение неща, та да ми се напълни сърцето, защото тъжно и мрачно беше то, докато ти се скиташе цяла вечност.

— Ще ти ги покажа, жено, когато му дойде времето — каза Санчо, — а сега бъди доволна и знай, че ако даде Господ да се впуснем в нови приключения, наскоро ще ме видиш граф или управител на някой остров, и то не какъвто и да е, а на най-добрия.

— Да даде Господ, мъжо, че добра работа ще ни свърши! Но кажи ми какво искаш да кажеш с тези острови, че нищо не разбирам!

— Не е за твоята уста лъжица — каза Санчо. — Ще дойде време да разбереш всичко и ще има много да се чудиш и маеш, когато всички твои поданици започнат да ти викат „господарко“.

— Какви са тия приказки, Санчо, за господарства, острови и поданици? — запита Хуана Панса4 (макар и да не бяха роднини, това беше името на съпругата на Панса, защото в Ла Манча жените носят

обикновено името на мъжете си5).

— Не бързай, Хуана, да разбереш всичко наведнъж. Знай, че ти казвам истината, и си дръж устата. Засега ще ти кажа[201] само, че най-приятното нещо на света е да си почитан оръженосец на странствуващ рицар, който търси приключения. Наистина повечето от тях не завършват така, както на човек му се ще, защото от сто приключения в деветдесет и девет все някак се объркват конците. Зная това от собствен опит, защото в някои от тях ме мятаха на одеяло, а в други ме стриха от бой, но при все това хубаво нещо е да гониш щастието през планини, гори и скали, в замъци или в странноприемници, където се разполагаш нашироко, без да плащаш нито стотинка.

Докато се водеше този разговор между Санчо Панса и жена му Хуана Панса, икономката и племенницата посрещнаха Дон Кихот, съблякоха го и го настаниха в старото му легло. Той ги гледаше с блуждаещ поглед и все не можеше да разбере къде точно се намира. Свещеникът поръча на племенницата добре да се грижи за вуйчо си и да внимава да не побегне пак от дома и й разказа с какви мъки беше успял да го върне в село. Двете жени нададоха отново викове до Бога, отрупаха отново с проклятия рицарските романи и поискаха от небето да хвърли в преизподнята авторите на всички тези безсмислици и лъжи. Млъкнаха най-сетне, но в сърцата им се бяха вселили смут и тревога. Страхуваха се от мисълта, че щом настъпи подобрение, пак ще останат без своя вуйчо и господар. По-късно опасенията им се сбъднаха.[202]

ВТОРА ЧАСТ

ГЛАВА ПЪРВА,

за това, как свещеникът и бръснарят се разговаряха с Дон Кихот относно болестта му

Сиде Амете Бененхели разказва във втората част на тази история, в която се говори за третия поход на Дон Кихот, че свещеникът и бръснарят не го навестили почти цял месец, за да не му напомнят миналото и да не възстановят в паметта му преживените събития. Но през това време те посетили икономката и племенницата и им поръчали да се грижат за него и да му дават силна и полезна храна за сърцето и за мозъка, откъдето без всяко съмнение идело цялото му нещастие. Жените отговорили, че вършат това и ще продължават да го вършат с възможната най-добра воля и готовност, защото виждали, че на моменти господарят им започвал да дава признаци, че е възвърнал напълно разума си, И двамата се зарадвали много на тази новина, защото тя още веднъж показвала, че са правилно постъпили, като са го довели у дома му омагьосан, във волска кола, така както е разказано в последната глава от първата част на тази дълга и вярна история. Решили да го посетят, за да си дадат сами сметка за подобряването на здравословното му състояние, в което всъщност не вярвали, като се уговорили да не му загатват нищо за странствуващото рицарство, за да не се разтвори отново наскоро зарасналата му рана.

И така най-сетне те отидоха и намериха Дон Кихот седнал в леглото, облечен в алмиля от евтин зелен плат и с червена толеданска шапчица на главата. Беше толкова сух и измършавял, че приличаше на мумия. Прие ги радушно и на въпросите им за здравето отговори много смислено и с най-отбрани изрази. В течение на разговора стана дума за неща, които наричаме политика и форми на управление. Оправиха едни неуредици, осъдиха други, преобразиха едни обичаи, отрекоха други и всеки един от тях тримата влизаше в ролята[203] на новоизпечен законодател — единият се явяваше като съвременен Ликург, другият — като нов Солон. Преустроиха държавата така основно, сякаш я бяха прекарали през огъня на някоя ковачница и я бяха извадили оттам съвсем различна. Дон Кихот говори тъй мъдро по всички засегнати въпроси, че двамата повярваха твърдо, че той си е възвърнал напълно здравето и ума.

На разговора присъствуваха племенницата и икономката, които не преставаха да благодарят на Бога, задето господарят им е вече във владение на умствените си способности. Но свещеникът, противно на първоначалното решение да не се засягат рицарските въпроси, намисли да опита докрай дали оздравяването на Дон Кихот е лъжливо, или действително. И тъй от дума на дума той почна да разправя някои новини, донесени от столицата, и между другото каза, че се смята за сигурно, че турците напредват със силна флота, но не се знаят намеренията им, нито къде ще се разрази голямата буря. Целият християнски свят бил обзет от този страх, който, почти всяка година го държи нащрек, а негово величество бил вече наредил да се укрепят брегове на Неапол, на Сицилия и на остров Малта. Като чу това, Дон Кихот се намеси:

— Негово величество е постъпил като много благоразумен воин, подготвяйки навреме своите владения, за да не го свари врагът неподготвен. Но ако ме запита мене, бих го посъветвал да вземе някои предохранителни мерки, за които, уверен съм, негово величество съвсем не е мислил досега.

Едва чу свещеникът тези думи, и си помисли: „Бог да ти е на помощ, бедни Дон Кихоте! Страхувам се, че пропадаш от високия връх на твоята лудост в дълбоката пропаст на простодушието си!“ Бръснарят, който си помисли същото, запита Дон Кихот какво би трябвало да се направи и кои са мерките, които според него трябва да се вземат, защото може би те са такива, че биха влезли в дългия списък на неуместни съвети, които често се дават на владетелите.

— Моят съвет, сеньор бръснарю — каза Дон Кихот, — няма да бъде неуместен, а, напротив, съвсем уместен.

— Не го казвам в този смисъл — възрази бръснарят, — но опитът е показал, че всички препоръки, които се дават на негово величество, или повечето от тях, са или неосъществими, или несъстоятелни, или пък са пакостни за краля или за кралството.[204]

— Но моята препоръка — отговори Дон Кихот — не е нито неосъществима, нито несъстоятелна, а е най-лесната, най-разумната, най-изпълнимата и кратка, която може да се роди в ума на който и да е съветник.

— Моля ваша милост, сеньор Дон Кихот, да не се бавите повече и да ни я кажете веднага — рече свещеникът.

— Не бих желал да я кажа тук сега — отвърна Дон Кихот, — за да не стигне до ушите на господа съветниците, та друг да получи благодарности и награда за моя труд.

— Колкото до мене — каза бръснарят, — кълна се пред вас и пред Бога, че дума не ще кажа за това, което чуя тук, „нито на царя, нито на пъдаря, нито на който и да е смъртен човек“. Тази клетва научих от „Романса за свещеника“ 2, в чийто предговор свещеникът донася до знанието на краля, че са му откраднали сто двойни жълтици и едно бързоного муле.

— Не познавам истории от този вид — каза Дон Кихот, — но приемам тази клетва, тъй като сеньор бръснарят е честен човек.

— Дори и да не беше честен — добави свещеникът, — аз отговарям за него и гарантирам, че ще мълчи като глухоням от страх да не плати глоба по силата на законна присъда.

— А кой ще отговаря за ваша милост, сеньор свещеник? — запита Дон Кихот.

— Санът ми — отговори свещеникът, — който ми налага да пазя тайна.

— Добре тогава! — каза Дон Кихот. — Негово величество трябва само да свика чрез глашатаи на определен ден в двореца всички странствуващи рицари, които бродят из Испания. Може дори да се съберат само пет-шестима, достатъчно е между тях да се яви един, способен да унищожи силата на турчина. Внимавайте добре и следете моята мисъл! Да не би случайно да е нещо ново един-единствен странствуващ рицар да унищожи цяла армия от двеста хиляди души, и то с такава леснина, сякаш те всички имат само едно гърло или са направени от тесто? Ако не вярвате, кажете ми, малко ли са историите, пълни с подобни чудеса? Ако за мое нещастие — не говоря тук за други — живееше днес знаменитият дон Белианис или някой от безбройните потомци на Амадис Галски — ако беше жив някой от тях и нападнеше турците, Бога ми, не бих желал да бъда на тяхно място! Но Господ не[205] ще вдигне ръка от своя народ и ще изпрати някой рицар, който, макар и не толкова юначен, колкото бяха странствуващите рицари в миналото, не ще им отстъпва по дух. Господ ме разбира и няма да кажа нищо повече.

— Ах! — възкликна в тоя миг племенницата. — Ей тук да умра, ако моят сеньор не мисли да стане отново странствуващ рицар!

А Дон Кихот отвърна:

— Мой дълг е да умра като странствуващ рицар, а нека турчинът настъпва и отстъпва когато иска и с каквито ще сили. Пак повтарям — Господ ме разбира.

Сега се намеси бръснарят:

— Моля ви, господа, да ми разрешите да ви разкажа накратко за

това, което се било случило веднъж в Севиля. Историята е толкова подходяща за случая, че горя от желание да ви я разкажа.

Дон Кихот даде своето съгласие, а свещеникът и жените се приготвиха да слушат. Бръснарят започна така:

— В лудницата в Севиля имало един човек, когото сродниците му били затворили там, защото бил загубил ума си. Той бил завършил църковно право в Осуна, но според мнението на мнозина все толкова луд щял да бъде дори ако бил завършил науките си в Саламанка. След като престоял няколко години в лудницата, този лиценциат си въобразил, че е здрав и напълно с ума си, и пратил писмо на архиепископа с настоятелна и много смислена молба да го избави от неволята, в която бил изпаднал, тъй като Бог в безкрайната си милост му върнал разсъдъка, но сродниците му, за да използуват доходите от имота му, го държали още в лудницата и искали противно на истината хората да го смятат луд до смъртта му. Убеден от многото смислени и разумни писъмца, архиепископът пратил един духовник при управителя на лудницата, за да се осведоми дали е истина това, което му пишел лиценциатът, а също така, за да поговори с лудия и ако се увери, че е вече с всичкия си, да го извади оттам и да го пусне на свобода. Духовникът отишъл в лудницата и управителят му казал, че човекът е още луд. Често се случвало наистина той да говори твърде разумно, но накрая винаги изтърсвал куп безсмислици, които били равни по брой и значение на първоначалните му разумни приказки, в което всеки можел да се увери, след като поговорел с него. Духовникът[206] пожелал да провери, посетил лудия, говорил с него повече от час и през цялото това време не чул от него нито веднъж смахната или неразумна дума. Напротив, думите му били толкова смислени, че духовникът бил принуден да повярва, че лудият съвсем не е луд. Между другото той му разправил, че управителят бил зле настроен към него, защото не искал да изтърве подаръците, които сродниците му давали, за да твърди, че той е още луд, макар че от време на време има часове на просветление. Казал също, че всред нещастието му най-върл негов враг било голямото му богатство, тъй като, за да се ползуват от него, неприятелите му вършели измама и се съмнявали в божията милост, която го превърнала отново от животно в човек. С една дума, той говорил по такъв начин, че успял да представи управителя като подозрителен човек, сродниците си — като жестоки и алчни, а себе си — така разумен, че духовникът решил да го изведе от лудницата, за да го види архиепископът и да се увери сам в истината. Съвсем добросъвестно добродушният духовник помолил управителя

да нареди да се върнат на лиценциата дрехите, с които бил дошъл в лудницата. Управителят отново предупредил духовника да внимава, защото за него не съществувало никакво съмнение, че лиценциатът продължавал да е луд. Но предупрежденията и съветите му не подействували и духовникът настоял да го отведе. Управителят се подчинил, като видял, че това е заповед на архиепископа, и на лиценциата върнали дрехите, които били нови и прилични. Щом видял, че му взимат болничните дрехи и го обличат като свободен човек, той помолил духовника да му разреши да отиде да си вземе сбогом от своите другари — лудите. Духовникът казал, че иска да го придружи, за да види лудите в този дом. Качили се с някои от присъствуващите и когато стигнали пред една клетка, където седял един буйствуващ луд, макар и в момента спокоен и мирен, лиценциатът му казал:

— Ако има нещо да ми поръчваш, братко, казвай, че аз си отивам. Господ се смили над мене в безкрайната си добрина, макар и да не го заслужавам, и ми върна разума. Ето ме вече здрав и възвърнал разсъдъка си, защото за Бог няма невъзможни неща. Имай вяра и упование в него. Той ме върна в предишното ми състояние, а и тебе ще те върне, стига да вярваш в него. Аз ще имам грижата да ти пращам неща за ядене, които ти трябва непременно да ядеш. Защото трябва[207] да ти кажа като човек патил, че според мене всички наши лудости произлизат от празни стомаси и от пълни с въздух мозъци. Дерзай, бъди бодър, защото здравето страда, а и смъртта по-скоро ще похлопа на вратата, ако се отпуснеш в бедата.

Друг един луд, затворен в клетка, разположена срещу тази на буйствуващия, като чул всички тези думи, станал от извехтялата си рогозка, на която лежал съвсем гол, и запитал на висок глас кой е този, който си отива здрав и възвърнал разсъдъка си. Лиценциатът отговорил:

— Аз си отивам, братко, защото не е вече нужно да стоя тук, и безкрайно благодаря на Бога за безграничното му милосърдие.

— Внимавай какво говориш, лиценциате — възразил лудият, — за да не би да те излъже дяволът. Налягай си парцалите и си кротувай в килията, за да си спестиш връщането.

— Аз зная, че съм вече с ума си — възразил лиценциатът, — и не ще стане нужда наново да минавам през тези изпитания.

— Ти здрав! — рекъл лудият. — Добре де, то само ще си покаже! Върви с Бога, но аз се кълна в Юпитер, чието величие представлявам на земята, че само за онзи грях, който върши днес Севиля, като те

смята за оздравял и те изважда от този дом, ще наложа такова наказание на града, че ще остане паметно во веки веков, амин! Не знаеш ли, жалко лиценциатче, че аз съм Юпитер Гръмовержец и държа в ръцете си опустошителните мълнии, с които мога да застраша и разруша света? Но аз ще наложа само едно наказание на този невеж град — не ще позволя да падне капка дъжд както над него, така и над околностите му цели три години, като се брои от деня и часа, в който произнасям тази закана. Ти свободен, здрав, с ума си, а аз луд, болен и вързан! По-скоро ще се обеся, отколкото да пратя дъжд.

Думите и крясъците на лудия привлекли вниманието на всички присъствуващи, но нашият лиценциат се обърнал към духовника, стиснал ръцете му и казал:

— Не се смущавайте, ваша милост сеньор, и не обръщайте внимание на думите, които каза този луд. Ако това е Юпитер и не иска да прати дъжд, то аз съм Нептун, богът и бащата на водите, и ще пращам дъждове, колчем поискам и намеря за нужно.[208]

Духовникът отговорил:

— При все това, сеньор Нептун, добре ще е да не дразните Юпитер. Останете, ваша милост, тук, а някой ден, при по-удобен и по-подходящ случай, ще дойдем да ви потърсим.

Управителят и всички присъствуващи се разсмели и техният смях накарал духовника да се засрами. Съблекли лиценциата, той си останал в лудницата и така завършва историята.

— И тъй, сеньор бръснарю — каза Дон Кихот, — това ли е историята, която толкова подхождаше за случая и която трябваше непременно да разкажете? Ах, сеньор берберино, ах, сеньор одирачо на кожи, човек трябва да е много сляп, та да не вижда по-далече от носа си! Възможно ли е ваша милост да не знаете, че сравненията, които се правят между ум и ум, между храброст и храброст, между красота и красота и между знатен род и знатен род, са винаги неприятни и зле приети? Аз, сеньор бръснарю, не съм Нептун, богът на водите, нито искам да ме смятат хората за умен, ако не съм всъщност умен. Но сили не ми останаха да обяснявам на света грешката, която прави, като не желае, да зацари отново на земята прещастливото време, когато се подвизаваше Орденът на странствуващото рицарство. Ала нашият покварен век не е достоен да се радва на това велико благо, на което се наслаждаваха миналите векове, когато странствуващите рицари смятаха за свой дълг да бранят кралствата, да закрилят девиците, да помагат на сираците и на невръстните, да наказват надменните и възнаграждават смирените. Повечето днешни

рицари предпочитат да носят шумолящи дрехи от дамаск, брокат и други скъпи тъкани, отколкото да си слагат ризници. Няма вече рицари, които, облечени от глава до пети в тежки доспехи, да нощуват сред полето и да се излагат на капризите на суровата природа. Няма рицари, които, стъпили на стремената и опрели се на копието си, да се мъчат да подремнат, малко, както са правили странствуващите рицари. Намерете ми днес поне един рицар, който, след като е пребродил гори и планини, да се спусне на дивия и пуст бряг на почти винаги развълнуваното и бурно море, да скочи с юначно сърце в първата съзряна от него мъничка лодчица без гребла, без мачта, без платна и без въжета и да се предаде на немилостивите вълни на дълбокото море, които ту го издигат до небесата, ту го свалят в пропастта.[209] И така, в борба със стихията, изведнъж, когато най-малко очаква, се озовава на повече от три хиляди левги разстояние от мястото, откъдето е тръгнал, скача на далечния и непознат бряг и извършва подвизи, достойни да бъдат описани не на пергамент, а да се излеят от бронз. Днес обаче тържествуват мързелът над прилежанието, безделието над труда, порокът над добродетелта, нахалството над доблестта, теорията над практиката в бойното изкуство. Точно обратното е било през златните векове и във времето на странствуващите рицари. Ако не сте съгласни с мен, то кажете ми, имало ли е по-честен и по-храбър човек от знаменития Амадис Галски? Кой е по-умен от Палмерин Английски? Кой е по-примирителен и по-услужлив от Тирантеея Бланко? Кой е бил по-примерен в живота си от Лисуарте Гръцки? Кой е понасял и нанасял повече удари с меч от дон Белианис? Кой е бил по-безстрашен от Перион Галски? Кой повече се е излагал на опасности от Феликсмарте Иркански или кой е по-откровен от Еспландиан? Ами имало ли е по-дързък от дон Сиронхильо Тракийски? Кой е бил по-неустрашим от Родамонте, по-благоразумен от крал Собрино, по-смел от Риналд? Кой е бил по-непобедим от Роланд и кой по-смел и по-благороден от Руджеро, чиито потомци са днес ферарските херцози, според както пише Турпин в своята космография 3? Всички тези рицари и много други още, които бих могъл да назова, са били, сеньор свещениче, странствуващи рицари, светлина и слава на рицарството; Ето тези рицари или други като тях бих препоръчал да бъдат поканени и ако това бъде направено, негово величество ще бъде добре обслужен, ще спести големи разходи, а на турчина няма да му остане нищо друго, освен да си оскубе от яд брадата. И тъй, аз оставам в онзи дом, за който се говори в историйката, която разказахте, щом пратеникът на архиепископа не иска да ме отведе. Но ако, както каза бръснарят,

Юпитер не иска да прати дъжд, то тук аз ще пратя, когато благоволя. Казвам това, за да знае сеньор Леген, че разбрах подмятанията му.

— Повярвайте, сеньор Дон Кихот — рече бръснарят, — аз не исках да ви обидя и нека Бог да ми е свидетел, че имах добри намерения, затова ваша милост не бива да ми се сърдите.

— Дали се сърдя, или не — отговори Дон Кихот, — то си е моя работа.[210]

В този момент се намеси и свещеникът.

— Досега не казах нито дума, но бих искал да се освободя от едно съмнение, което смущава и гложди съвестта ми и което се породи от току-що казаните думи на Дон Кихот.

— Позволено ви е да кажете и много други неща, сеньор свещениче — отговори Дон Кихот, — така че можете спокойно да ни занимаете със съмнението си, защото не е приятно човек да чувствува съвестта си обременена.

— Е добре, щом ми разрешавате — продължи свещеникът, — ще ви кажа, че не можете в никакъв случай да ме убедите, че всички тези странствуващи рицари, които ваша милост, сеньор Дон Кихот, изброихте, са били действително хора от плът и кръв и са живели на този свят. По-скоро вярвам, че всичко това са измислици, басни, лъжи и бълнувания, които хората брътвят наяве или, по-точно казано, в полусън.

— Това е — възрази Дон Кихот — друга грешка, в която изпадат мнозина, които не вярват, че са съществували такива рицари. Много пъти, в разговори с различни хора и при разни случаи, съм се мъчил да хвърля светлината на истината върху тази почти обща заблуда. Понякога не съм успявал, но нерядко съм и сполучвал благодарение на това, че съм се основавал на истината. А тази истина е толкова очевидна, че бих могъл дори да кажа, че съм виждал със собствените си очи Амадис Галски — той беше човек висок, бледолик, с хубава, макар и черна брада и с мек и едновременно суров поглед. Говореше малко, трудно избухваше и бързо се успокояваше. Така както описах Амадис, бих могъл, струва ми се, да ви обрисувам и опиша всички странствуващи рицари от историите, разпространени по цялото земно кълбо. Защото от убеждението, което имам, че са били такива, каквито са описани в техните истории, и от нрава им и подвизите, които са извършили, всеки може по логичен път да си представи какви са били техните черти, ръст и цвят на кожата.

— Колко висок е бил според вас, сеньор Дон Кихот — попита бръснарят, — великанът Морганте?

— Има различни мнения — отговори Дон Кихот — по въпроса дали великаните са съществували, или не, но Светото писание, което не се отклонява ни на милиметър от истината, ни доказва, че ги е имало, като ни предава историята за онзи филистимянин, исполина Голиат, който е бил седем лакти и[211] половина висок, а това ще рече, че е бил с извънреден ръст. А и на остров Сицилия са открити толкова големи пищялки и раменни кости, че те сигурно са принадлежали на великани, високи колкото кули, както това по безспорен начин доказва науката за мерките. Все пак не бих могъл да кажа с положителност какъв е бил ръстът на Морганте, макар и да мисля, че той не е бил твърде висок. Основавам това си предположение на историята за неговите подвизи, в която се споменава, че много пъти е спал под покрив, а щом е намирал къща да се побере, ясно е, че не е бил прекомерно висок.

— Прав сте — рече свещеникът и понеже му правеше удоволствие да слуша големите глупости на Дон Кихот, запита как според него са изглеждали Риналд де Монталбан, Роланд и останалите дванадесет перове на Франция, които са били до един странствуващи рицари.

— За Риналд — отговори Дон Кихот — се осмелявам да кажа, че е бил с широко червендалесто лице, с леко изпъкнали и игриви очи, прекалено чувствителен и избухлив, приятел на крадци и пропаднали хора. За Роланд или Роталандо, или Орландо — с тези три имена той се споменава в историите — мисля и съм убеден, че е бил със среден ръст, широкоплещест, малко кривокрак, мургав, русобрад, със силно окосмено тяло и със страшен поглед, пестелив на думи, но много приветлив и добре възпитан.

— Ако Роналд не е бил п о-привлекателен, отколкото ваша милост го описвате — възрази свещеникът, — нищо чудно, че сеньора Анхелика Красивата го е пренебрегнала и изоставила заради чара, пламенността и любезността, които е притежавал сигурно оня мавър Медоро с едва набола брадичка, комуто тя се е отдала, като е предпочела неговата нежност пред суровостта на Роланд.

— Тази Анхелика, сеньор свещениче — отговори Дон Кихот, — е била твърде лекичка, прекалено разтропана и своенравна. И по света се носела не само мълвата за нейната красота, но и тази за нейната налудничавост. Презряла хиляди сеньори, хиляди храбри и умни хора, тя предпочела един голобрад паж, който нямал нито пари, нито известност и се бил прославил само с верността си към своя приятел. Големият певец на нейната красота, прочутият Ариосто, било поради това, че не посмял, било, че не поискал, не е описал похожденията на

тази сеньора след нейната безсрамна изневяра[212] — а трябва да се предполага, че те не са били за пред хората — и се разделил от нея с думите:

Аз знам, че трона на Катай владее, но нека друг по-звучно я възпее 5.

Тези думи са били несъмнено някакво пророчество — та нали поетите се наричат veates, което ще рече ясновидци? Тази истина се потвърждава и от това, че по-късно един прочут поет от Андалусия 6 възпя нейните сълзи, а друг именит и пръв по слава поет от Кастилия7 възпя нейната красота.

— Кажете ми, сеньор Дон Кихот — подхвана в това време бръснарят, — не се ли е намерил между толкова поети, които са възхвалили тази сеньора Анхелика, и някой, който, да е написал сатира срещу нея?

— Не се съмнявам — отговори Дон Кихот, — че ако Сакрипанте или Роланд бяха поети, добре биха я наредили. Защото свойствено и естествено е за поетите, пренебрегнати и отхвърлени от своите истински или въображаеми дами, с една дума, от тези, които те са избрали за господарки на своите мисли, да си отмъщават със сатири и с пасквили, отмъщение, наистина недостойно за великодушни хора. До днес обаче до моето знание не е стигнал нито един опозоряващ стих срещу Анхелика, която е обърнала целия свят с главата надолу.

— Чудно нещо! — възкликна свещеникът. В това време се разнесоха из двора крясъците на икономката и племенницата, които бяха излезли междувременно от стаята, и всички се спуснаха да видят защо се вдига този шум.

ГЛАВА ВТОРА,

в която се разказва за забележителната разпра на Санчо Панса с племенницата и икономката на Дон Кихот и за други забавни случки

Историята разказва, че виковете, които чуха Дон Кихот, свещеникът и бръснарят, бяха на племенницата й икономката. Те хокаха Санчо Панса, който се мъчеше да влезе, за да види Дон Кихот, а те не му позволяваха да стори това.

— Какво търси този скитник в нашата къща? Хайде, върви у дома си, защото само ти и никой друг подмамваш и развращаваш господаря ми и го мъкнеш из онези пустоши!

Санчо отговори:

— Икономке на сатаната, подмаменият, отвлеченият, мъкнатият из онези пустоши съм аз, а не господарят ти. Той ме повлече да скитам из света, а вие двете се лъжете в сметката си, която е само наполовина вярна. Той ме измъкна от къщи с лъжливи предложения, обещавайки ми остров, който и досега още чакам.

— Зли острови да те задушат макар, проклети Санчо! — отговори племенницата, — Що е това острови? Нещо за ядене ли е, ненаял се лакомнико?

— Островът не се яде — забеляза Санчо, — а се управлява, което аз ще направя по-добре от четири градски общински съвета и от четирима главни столични съдии.

— Въпреки това — каза икономката — ти няма да влезеш тук, чувал, пълен със злини, торба с лукавства! Върви да управляваш дома си и да ореш парчето си земя и се откажи от острови и островчета!

Свещеникът и бръснарят се забавляваха от сърце, като слушаха разговора на двете жени и на Санчо, но Дон Кихот, уплашен да не би оръженосецът му да развърже езика си и да изтърси цял куп злобни глупости, като зачепка неща, които не биха били от полза за него, извика го и заповяда на двете жени да млъкнат и да го пуснат. Санчо влезе, а свещеникът и бръснарят се сбогуваха с Дон Кихот, отчаяни от неговото състояние, защото те си дадоха сметка до каква степен е затънал в безумните си мисли и колко е пропит от наивната си вяра в проклетото рицарство.

— Ще видиш, драги — каза свещеникът на бръснаря, — че един прекрасен ден нашият идалго ще тръгне отново да странствува.

— Не се съмнявам в това — отвърна бръснарят, — но аз не се чудя толкова на лудостта на идалгото, колкото на простодушието на оръженосеца, който дотам вярва в острова, че най-големите разочарования не ще могат да му го избият от главата.

— Нека Бог го излекува! — каза свещеникът. — А ние да внимаваме! Ще видим накъде ще избие тази поредица от лудости на рицаря и оръженосеца, защото човек би рекъл, че и двамата са ги излели в един и същ калъп и че лудостта на господаря без глупостите на слугата не струва ни пукната пара.

— Така е — съгласи се бръснарят — и много е любопитно да се знае за какво ли ще говорят сега двамата.

— Сигурен съм — добави свещеникът, — че племенницата или икономката ще ни го разкаже после. Не са те от тези, които ще пропуснат да подслушат.

В това време Дон Кихот се затвори със Санчо в стаята си и като останаха сами, му каза:

— Много ми е мъчно, Санчо, че си говорил и продължаваш да говориш, че аз съм те измъкнал от колибата ти, след като добре знаеш, че и аз не останах у дома си. Излязохме заедно, заедно потеглихме и заедно странствувахме. Една и съща орисия и съдба ни водеше и двамата. Ако тебе веднъж те мятаха на одеяло, мене сто пъти ме смазаха от бой, тъй че в това те превъзхождам.

— Това беше съвсем естествено — отвърна Санчо, — тъй като вие сам казвате, ваша милост, че нещастията навестяват по-често странствуващите рицари, отколкото техните оръженосци…

— Лъжеш се, Санчо — рече Дон Кихот, — защото поговорката казва: Quando caput dolet… 2

— Не разбирам, аз зная само майчиния си език — отвърна Санчо.

— Искам да кажа — добави Дон Кихот, — че когато главата боли, боли и цялото тяло, и понеже съм твой господар и сеньор, аз съм твоя глава, а ти си част от мен, тъй като си мой слуга. Поради това болката, която измъчва мен, трябва да измъчва и тебе, а твоята болка ще изпитвам и аз.

— Така би трябвало да бъде — каза Санчо, — но когато мятаха на одеялото мене като част от тялото ви, главата на същото тяло стоеше зад оградата и ме гледаше как хвърча из въздуха, без да изпитва никаква болка, а щом тялото трябва да изпитва болката на главата, би трябвало и тя да усеща болките на тялото.

— Искаш да кажеш сега, Санчо — отвърна Дон Кихот, — че аз не съм изпитвал болка, когато те мятаха? Ако това искаш да кажеш, недей го казва и дори не го мисли, защото тогава душата ми страдаше повече, отколкото твоето тяло.[215]

Но да оставим засега това настрана, защото ще дойде време да го обмислим и преценим, а ми кажи, приятелю Санчо, какво говорят за мене в селото? Какво мнение има за мене народът, идалговците, благородниците? Какво говорят за храбростта ми, за подвизите ми и за моята вежливост? Какво приказват за намерението ми да възкреся и върна на света забравения вече рицарски орден? С една дума, Санчо, искам да ми кажеш всичко, което е стигнало до ушите ти по този повод, и то без да прибавяш нищо към добрите неща или да изпуснеш нещо от лошите, защото на верните васали се вменява в дълг да казват на своите сеньори истината такава, каквато си е всъщност, без да я преувеличават от ласкателство и без да я смекчават от суетно уважение. Искам да знаеш, Санчо, че ако до ушите на князете можеше

да стигне голата истина, незабулена в премените на угодничество, щяха да настъпят съвсем други времена. И тогава не нашият век, който у нас в сравнение с условията в други страни е според мене златен, а съвсем други епохи щяха да наричат железни. Нека това ти служи За предупреждение, Санчо, за да ми кажеш разумно и добросъвестно истината, която знаеш около това, за което те питах.

— Ще го сторя на драго сърце, господарю мой — отговори Санчо, — при условие че ваша милост няма да ми се разсърдите за това, което ви кажа, понеже желаете да чуете голата истина така, както стигна до мене, без да я обличам в други одеяния.

— Няма в никакъв случай да се разсърдя — отговори Дон Кихот. — Можеш, Санчо, да говориш свободно и без никакви заобикалки.

— И тъй, първото, което ще кажа — започна той, — е, че народът смята ваша милост за напълно полудял, а мене за не по-малко смахнат. Идалговците казват, че ваша милост не спазвате правилата на идалговското звание. Прикачили сте си титлата „дон“ и сте се провъзгласили за благородник с вашите четири кози и две педи земя и с една дрипа отпред и друга отзад. Благородниците казват, че не искат идалговците да се приравняват с тях, а особено идалговците оръженосци 3, които боядисват обущата си със сажди и кърпят черните си чорапи със зелена коприна.

— Това не ме засяга — каза Дон Кихот, — защото аз винаги съм добре облечен и никога не нося закърпено. Случва се понякога да ходя окъсан, но то се дължи по-скоро на удари От враже оръжие, а не на износване.

— А колкото за храбростта, вежливостта, делата и подвизите на ваша милост, мненията са различни — едни казват:

„луд, но забавен“, други — „смел, но злощастен“, трети — „вежлив, но несръчен“, а после се впущат да разказват толкова много неща, че не оставят здраво място нито по ваша милост, нито по мене.

— Забележи, Санчо — каза Дон Кихот, — че навсякъде добродетелта, щом се издигне, почват да я преследват. Малцина, а може би и никой от прославените в миналото мъже не са били пощадени от злостни клевети. Юлий Цезар, този толкова неустрашим, смел и духовно издигнат пълководец, е бил обвиняван, че е властолюбив и до известна степен нечист в облеклото и нравите си. За Александър, заслужил с делата си прозвището „Велики“, казват, че е имал известна склонност към пиянство. За Херкулес, човека с многото подвизи, се говори, че е бил сладострастен и изнежен. За дон Галаор,

брат на Амадис Галски, се шушука, че е бил прекалено свадлив, а за брат му, че е бил плачлив. Така че, Санчо, между толкова клевети за добрите лесно могат да минат, и тези, насочени против мен, стига да не съдържат нещо по-страшно от това, което ми разказа.

— Там е лошото, дявол да го вземе! — възкликна Санчо.

— Значи има и други? — запита Дон Кихот.

— Разбира се — каза Санчо, — кожата ви я одраха, но сега остава опашката. Това, което ви казах дотук, са още сладкиши и медени питки, но ако ваша милост искате да узнаете всички клевети, които се пускат срещу вас, ще ви доведа веднага човека, който ще ви ги каже всичките, без да пропусне нищичко. Снощи пристигна синът на Бартоломе Караско, който се връща от Саламанка с титла на бакалавър. Отидох да го поздравя с добре дошъл, а той ми каза, че историята на ваша милост се разпространява вече в книга със заглавие „Знаменитият идалго Дон Кихот де Ла Манча“. Каза ми също, че в тази история споменават и за мене, наричат ме с моето си собствено име Санчо Панса, а също така се говори и за сеньора Дулсинея дел Тобосо и за много други неща, които ни се случиха на нас двамата без свидетели, та чак се прекръстих от страх как е могъл да ги научи разказвачът, който ги е описал.[217]

— Уверявам те, Санчо — каза Дон Кихот, — че авторът на нашата история трябва да е някой мъдър вълшебник, а от такива като него нищо не може да се скрие, решат ли веднъж да пишат.

— Но как може — възрази Санчо — да е мъдрец и вълшебник, щом като според бакалавъра Самсон Караско — така се нарича този, за когото ви говорих — авторът на книгата се казва Сиде Амете Беренхена? 4

— Името е мавърско — отговори Дон Кихот.

— Така ще да е — потвърди Санчо, — защото съм слушал да казват, че повечето от маврите обичат патладжани.

— Ти бъркаш сигурно, Санчо — каза Дон Кихот, — презимето на този Сиде, което на арабски значи сеньор.

— Може и така да е — отвърна Санчо, — но ако ваша милост искате да ви доведа тук бакалавъра, ей сега ще изтърча.

— Ще ми направиш голямо удоволствие, приятелю — каза Дон Кихот, — защото ти така разпали любопитството ми с това, което ми разправи, че не мога да туря залък в уста, преди да узная всичко.

— Щом е тъй, отивам да го доведа — отвърна Санчо. Остави господаря си сам, отиде да потърси бакалавъра и се завърна не след дълго с него. Тогава между тримата се завърза много забавен разговор.

ГЛАВА ТРЕТА,

за забавния разговор, който водиха Дон Кихот, Санчо Панса и бакалавърът Самсон Караско

Потънал в мисли, Дон Кихот зачака бакалавъра Самсон Караско, от когото се надяваше да чуе новини за самия себе си, отпечатани в книга, както бе казал Санчо. Той не можеше да повярва, че има такава история. По острието на сабята му още не беше засъхнала кръвта на убитите от него врагове, а вече се говореше, че рицарските му подвизи са описани в книга. Въпреки това той реши, че сигурно някой мъдрец, приятел или враг, с помощта на магия ги е дал за печат. Ако е[218] приятел — за да възвеличи подвизите му и да ги издигне над най-прочутите деяния на странствуващите рицари, ако ли пък враг — за да ги унижи и принизи под равнището на най-нищожните дела, каквито са били писани за някой незначителен оръженосец. Впрочем, казваше си той, никога не са били описвани подвизи на оръженосец. Ако е вярно, че тази история съществува, тя трябва да се отличава с прекрасен стил, и да е възвишена, забележителна, великолепна и правдива, понеже е за странствуващ рицар. Тази мисъл го поутеши донякъде, но отново го отчая мисълта, че ако се съди по името Сиде, авторът трябва да е мавър, а от маври не би могло да се очаква никаква истина, тъй като те всички са лъжци, измамници и фантазьори. Боеше се да не би авторът да се е отнесъл към любовта му с известно неблагоприличие, което би могло да нанесе вреда и пакост на доброто име на неговата сеньора Дулсинея дел Тобосо, Искаше му се авторът да е изтъкнал верността и благоприличието му, което винаги е спазвал по отношение на нея, като е пренебрегвал кралици, императрици и девойки с какви ли не качества и обуздавал неудържимия пристъп на своите естествени нагони. Тези и много други неща мислеше и премисляше той, когато дойдоха Санчо и Караско. Дон Кихот посрещна бакалавъра с голяма вежливост.

Макар и да се казваше Самсон, бакалавърът нямаше едър ръст, но затова се отличаваше с хитър и дяволит нрав. Той беше бледолик, с много жив ум, на около двадесет и четири години, с кръгло лице, чипонос, с голяма уста, явни белези на дяволитост и склонност към шеги и подигравки, което той доказа веднага на дело, тъй като щом

съгледа Дон Кихот, падна на колене пред него и му каза:

— Дайте да ви целуна ръцете, ваше сиятелство сеньор Дон Кихот де Ла Манча. Кълна се в името на одеждите на вети Петър, които нося, макар и да съм придобил само първите четири духовни степени2, че ваша милост сте един от най-знаменитите странствуващи рицари, каквито е имало и ще има по цялата земя. Хвала на Сиде Амете Бененхели, че е написал историята на вашите велики подвизи, и два пъти хвала на любознателния човек, който е имал грижата да я преведе от арабски на нашия народен кастилски език, за да могат да я разберат и да й се насладят всички хора. Дон Кихот го помоли да се изправи и му каза:

— И тъй, вярно е, значи, че я е написал един мъдър мавър?

— Това е толкова вярно, сеньор — рече Самсон, — че според мене до ден-днешен са отпечатани повече от дванадесет хиляди бройки от тази история3. Ако някой не вярва, нека запита в Португалия, Барселона и Валенсия, където са били отпечатани. Носи се също слух, че се печата сега и в Анверс, и струва ми се, че няма да има страна, където да не се разпространи, и език, на който да не се преведе.

— Едно от нещата — каза по този повод Дон Кихот, — които създават най-голяма наслада на издигнатия и добродетелен човек, е да види приживе прославеното си и добро име да шествува от уста на уста, след като е било отпечатано в книга. Казвам „добро име“, защото по-лошо и от най-лошата смърт е, ако на човек му се случи обратното.

— Ако става въпрос за добра слава и добро име — рече бакалавърът, — ваша милост държите палмата на първенството сред всички странствуващи рицари. Защото мавърът на своя език и християнинът на своя са имали грижата да предадат най-живо изящния ви образ, високия дух, с който посрещате опасностите, търпението ви в бедите, твърдостта, с която понасяте нещастия и рани, както и целомъдрието и сдържаността в толкова платоническата любов на ваша милост към сеньора доня Дулсинея дел Тобосо.

— Никога не съм слушал — го прекъсна Санчо Панса — да се нарича „доня“ сеньора Дулсинея. Тя се казва чисто и просто сеньора Дулсинея дел Тобосо и ето че вече историята греши.

— Това възражение не е от значение — отговори Караско.

— Не е, разбира се — каза Дон Кихот, — но кажете ми, ваша милост сеньор бакалавре, кои мои подвизи се славят най-много в тази история?

— По този въпрос — отговори бакалавърът — има различни мнения, както са различни и вкусовете. Едни предпочитат

приключението с вятърните мелници, други — приключението с тепавиците. На един харесва описанието на двете армии, които се оказали впоследствие две стада овце, другиму — срещата с мъртвеца, когото пренасяли, за да бъде погребан в Сеговия. Един казва, че най-хубава е историята за освобождаването на каторжниците, друг пък твърди, че[220] нищо не може да се сравни със срещата с двамата великани бенедиктинци и последвалата борба с храбрия бискаец.

— Кажете ми, сеньор бакалавре — обади се Санчо, — описва ли се в книгата приключението с янгуесците, когато на нашия Росинант му скимна да дири под вола теле?

— Нищо не е скрил и изпуснал мъдрият автор — отговори Самсон. — Всичко е разказал и отбелязал, дори и това как Санчо е правил кабриоли 4 в одеялото.

— Кабриолите — възрази Санчо — не правих в одеялото, а във въздуха, и то много повече, отколкото ми се искаше.

— А аз мисля — каза Дон Кихот, — че няма на този свят човешка история без величия и падения, особено рицарските истории, които никога не могат да съдържат само благополучни приключения.

— Въпреки всичко това — отговори бакалавърът — някои хора, които са прочели историята, казват, че биха предпочели нейните автори да бяха забравили част от безбройните побоища, които при различни срещи са били нанесени на сеньор Дон Кихот.

— Та тъкмо тук тя трябва да бъде най-вярна — каза Санчо.

— Но те можеха с пълно право и да ги премълчат — каза Дон Кихот, — тъй като действия, които не изменят, нито вредят на истинността на историята, няма защо да се описват, щом накърняват честолюбието на героя, И да си кажа правичката, Еней сигурно не е бил чак толкова благочестив, колкото го описва Вергилий, нито пък Одисей е бил тъй благоразумен, както ни го представя Омир.

— Прав сте — отвърна Самсон, — но едно е да пишеш като поет, а друго — като историк. Поетът може да разказва или възпява нещата не каквито са били, а каквито би трябвало да бъдат, докато историкът трябва да ги описва не каквито би трябвало да бъдат, а каквито са били, без да прибавя или спестява и капчица истина.

— Значи, ако този сеньор мавър се е запретнал да казва истината — рече Санчо, — сигурно е, че между ударите, нанесени на моя господар, се намират и тези, които са се изсипали по мене, защото не се е случвало да вземат мярка на гърбината на негова милост, без да вземат мярка на цялото ми тяло. Но няма защо да се чудя, понеже, както каза самият ми господар, болките на главата трябва да се понасят и от

тялото.

— Голям хитрец си, Санчо — отвърна Дон Кихот. — Бога ми, не ти липсва памет, когато ти изнася.

— Да исках дори да забравя тоягите, които съм изял — каза Санчо, — няма да го позволят синините, които още нося по гърба си.

— Млъкни, Санчо — каза Дон Кихот, — и недей прекъсва сеньор бакалавъра, когото моля да продължи разказа си и да ми разкаже какво се говори за мене в тази книга.

— И за мене — намеси се Санчо, — защото казват също, че и аз съм един от главните пресонажи.

— Персонажи, а не пресонажи, приятелю Санчо — каза Самсон.

— Ето и друг човек ме учи да говоря — каза Санчо. — Но карайте по-нататък, че няма да свършим, докато сме живи.

— Да ме убие Господ, Санчо — отговори бакалавърът, — ако в тази история ти не си вторият по важност герой. Има дори хора, които ценят твоите приказки повече от думите на главния герой, но други казват, че си бил прекалено лековерен, като си взел за чиста монета обещанията за управлението на острова, които ти е дал тук присъствуващият сеньор Дон Кихот.

— Има време, слънцето още не е залязло — каза Дон Кихот, — и колкото повече остарява Санчо, с опитността, която носят годините, той ще става по-годен и по-способен да управлява.

— За Бога, сеньор — каза Санчо, — ако на тази ми възраст не мога да управлявам острова, никога не ще мога да го управлявам, дори ако живея колкото Матусалем5. Бедата е, че не на мене ми липсва ум, за да управлявам, а че този дяволски остров се крие вдън земя.

— Остави всичко в ръцете на Господа, Санчо — каза Дон Кихот. — Всичко ще се нареди, и може би по-добре, отколкото мислиш, защото дори листът на дървото не трепва без божията воля.

— Това е вярно — намеси се Самсон. — Ако Господ пожелае, Санчо ще управлява не един, а хиляда острова.

— Виждал съм по нашите краища управители — каза Санчо, — които според мене не могат и на кутрето ми да кацнат, а им казват „високоблагородия“ и ядат в сребърни блюда.

— Те не са управители на острови — забеляза Самсон, — а на полесни за управление области, защото тези, които управляват острови, трябва да разбират поне от граматика.

— С „грама“6 ще се справя лесно — каза Санчо, — но „тика“ може да ми се опре, защото не ми е ясно какво точно представлява. Но нека Господ реши въпроса за управлението — нека ме прати той там,

където най-добре ще мога да му служа, а сега сеньор бакалавър Самсон Караско, искам да кажа, че много ми харесва това, че авторът на тази история е говорил за мене така, че приключенията ми да не дотягат на читателя. Кълна се в честта си на добър оръженосец, че ако той бе разказал неща, непристойни за стар християнин като мене, така щях да се развикам, че щяха да ме чуят и глухите.

— Това би значило да направиш чудеса — каза Самсон.

— Не мога да кажа дали са чудеса, или не — каза Санчо, — но зная, че всеки трябва да внимава какво говори или пише за хората и да не вмъква току-тъй в речта и писанията си приумици и небивалици.

— Един от укорите, които се правят на тази история — каза бакалавърът — е, че авторът е вмъкнал в нея една повест, озаглавена „Безразсъдно любопитният“. Не че тя е лоша или зле написана, но казват, че не й е мястото там, нито пък има нещо общо с историята на негова милост сеньор Дон Кихот.

— Бих се хванал на бас — каза Санчо, — че този кучи син е смесил брашното с триците.

— В такъв случай принуден съм да кажа — обади се Дон Кихот, — че авторът на моята история не е никакъв мъдрец, а невеж бърборко, който се е движил пипнешком като слепците и е седнал да пише, без да се е подготвил предварително, започнал е да драска, пък каквото излезе, както е правил художникът Орбанеха от Убеда, който, като го питали какво рисува, отговарял: „Каквото излезе“. Веднъж нарисувал петел, и то толкова лошо, че трябвало с големи букви да напише под него: „Това е петел.“ Такава е навярно и моята история, която ще има нужда от коментар, за да я разбереш.

— Грешите — отговори Самсон, — тя е толкова ясна, че с нищо не затруднява читателя. Децата не я изпущат от ръцете си, младежите я четат, възрастните я разбират, а старите я възхваляват. С една дума, тя преминава през толкова много ръце, толкова се чете и се знае така добре от какви ли не[223] хора, че щом съзрат някоя мършава кранта, почват да викат:

„Ето го Росинант!“ Но най-много я четат пажовете. Няма дом на благородник, в който да не намерите по един „Дон Кихот“. Щом го остави един, друг го взема, всеки го търси, всеки го граби. Накратко казано, тази история предлага най-приятно и най-безвредно развлечение, четиво, каквото не е имало досега, защото в нея не можеш да намериш и сянка дори от нечестна дума и нито една неправдива мисъл.

— Ако авторът я беше написал иначе — каза Дон Кихот, —

писаното вместо истина щеше да бъде лъжа, а историците, които си служат с лъжата, трябва да бъдат изгаряни живи също като фалшификаторите на пари. Аз не разбирам защо авторът не се е задоволил да опише моите дела, които му предлагат толкова богат материал, а е поместил и други повести и разкази. Навярно се е водил от поговорката: „Напълни си търбуха, пък не е важно дали със сух хляб, или с вкусна гостба.“ Да беше се ограничил само да предаде моите мисли, въздишки, сълзи, добри намерения и подвизи, можеше да напише книга, равна по обем, пък и по-голяма дори от събраните съчинения на Ел Тостадо7. Аз съм на мнение, сеньор бакалавре, доколкото ми се простират знанията, че за да съчинят истории и други книги, каквито и да са те, необходими са здрав разсъдък и зрелост в оценките. Само на много големи дарования е дадено да се шегуват с мярка и вкус и да пишат духовито. Най-сложният образ в комедията е глупакът, защото не може да е глупав този, който искаше да играе ролята на простодушен. Историята е нещо свещено, тъй като трябва да съдържа истината, а където е истината, там е и Бог, който е самата истина. Въпреки това има хора, които пишат и пущат в продажба книги, сякаш пържат и продават мекици.

— Няма книга, колкото и лоша да е тя — рече бакалавърът, — която да не съдържа нещо добро8.

— Несъмнено — възрази Дон Кихот, — но случва се много често заслужено спечелената голяма слава от някои писатели да се помрачи изцяло или да се накърни значително, когато съчиненията им излязат от печат.

— Причината се крие в това — каза Самсон, — че отпечатаните трудове предразполагат повече към размисъл, в тях по-лесно проличават недостатъците и колкото по-голяма е славата на писателя, толкова повече се ровят хората в произведенията му. На прославените с дарбата си автори, на великите поети и именитите историци гледат винаги със завист онези, които изпитват особено удоволствие и рядка наслада да съдят чуждите писания, без никога да са писали свои собствени.

— Нищо чудно в това — рече Дон Кихот, — защото има много богослови, които не са добри проповедници, но които са независими, когато трябва да откриват слабости и грешки у тези, които проповядват.

— Всичко това е вярно, сеньор Дон Кихот — каза Караско, — но желал бих тези критици да бъдат по-милостиви, не така дребнави и да не се вглеждат в мъничките петънца по блестящото слънце, което грее

в критикуваното съчинение. Ако е вярно, че aliquando donus dormitat Homerus, 9 нека помислят колко много безсънни нощи е прекарал великият поет, за да може светлината на неговото произведение да свети колкото се може по-ясно. Може би тогава ще се разбере, че това, което на тях им се вижда грозно, са всъщност лунички, които често само допринасят за красотата на лицето. Нека кажа в заключение, че преголям е рискът, на който се излага този, който печата книга, тъй като е напълно невъзможно да я напише така, че да задоволи всички, които я четат.

— Написаната за мене книга — каза Дон Кихот — навярно малцина е задоволила.

— Тъкмо обратното. Ако е вярно, че stultorum infinitus est numerus, 10 безкрайно много са тези, които харесаха тази история. Някои наистина намират, че авторът има слаба памет, понеже е забравил да обясни кой е бил крадецът, който е задигнал магарето на Санчо. Той не дава никакво обяснение и само по смисъл може да се разбере, че то е било откраднато, а не минава много време, и виждаме Санчо да язди същото магаре, без да го е намерил междувременно. Укоряват също автора, че е забравил да спомене какво е направил Санчо с онези сто ескудос, които намерил в куфара в Сиера Морена и за които нищо повече не казва, а мнозина искат да знаят какво е станало с тях, как ги е похарчил, защото това е съществен въпрос, който не е разяснен в книгата.

Санчо отговори:

— Не ми е сега, сеньор Самсон, до сметки и разкази. Така ме заболя стомахът, че ако не го излекувам веднага с две[225] глътки старо вино, спукана ми е работата. В къщи си имам от него. Чака ме и жена ми. Като се наям, ще се върна и ще задоволя ваша милост и целия свят, като отговоря на всички въпроси, които бихте желали да ми зададете. Ще разкажа също как загубих магарето си и как похарчих стоте ескудос.

Без да чака отговор и без нито дума повече да каже, той си тръгна за у дома.

Дон Кихот помоли бакалавъра да остане да хапнат каквото дал Господ. Бакалавърът прие поканата и остана. Към обикновените блюда прибавиха два гълъба. По време на обяда говориха по различни рицарски въпроси. Караско продължи да пуска своите духовитости, а след като се наядоха и си подремнаха, Санчо се завърна и подновиха разговора.

ГЛАВА ЧЕТВЪРТА,

в която Санчо Панса отговаря на въпросите на бакалавъра Самсон Караско и изяснява неговите съмнения, заедно с други случки, които заслужава да се знаят и разкажат

Когато Санчо се върна в дома на Дон Кихот, той продължи прекъснатия разговор и каза:

— Сеньор Самсон пожела да знае кой, как и кога ми откраднa магарето. На това ще отговоря, че нощта, когато, бягайки от Санта Ермандад, навлязохме в Сиера Морена след нещастното приключение с каторжниците и срещата с мъртвеца, когото откарваха в Сеговия, господарят ми и аз намерихме убежище в една дъбрава, където моят сеньор, опрян на копието си, а аз, възседнал магарето, уморени и съсипани и двамата от претърпените злополуки, заспахме веднага, сякаш се бяхме изтегнали върху четири пухени дюшека. Особено аз спах тъй дълбоко, че един непознат човек успял да се промъкне съвсем спокойно и да подпре от четирите страни самара с по една върлина и докато аз съм продължил да спя, той изтеглил под мене добичето, без нищо да усетя.

— Това не е никак мъчно и не се случва за пръв път. Същото е станало и със Сакрипанте, когато участвувал в обсадата[226] на Албрака. Прочутият разбойник Брунело му измъкнал коня измежду нозете със същата хитрина.

— Съмна се — продължи Санчо — и щом се пораздвижих, върлините не удържаха и аз здравата се изтърсих на земята. Погледах се за магарето — няма го. Сълзи бликнаха от очите ми и така се завайках, та ако авторът на тази история не е споменал за това, може да е убеден, че е извършил голям пропуск. Не си спомням след колко дни, пътувайки с принцеса Микомикона, познах магарето си, което беше яхнал преоблеченият като циганин Хинес де Пасамонте, този страшен разбойник и злодей, когото господарят ми и аз освободихме от окови.

— Не в това се крие грешката на автора — възрази Самсон. — Лошото е, че преди още да е било намерено магарето, авторът казва, че

Санчо е пътувал, качен на гърба му.

— На това — рече Санчо — мога да отговоря само, че историкът се е заблудил, пък може да е и печатна грешка.

— Може и тъй да е — каза Самсон Караско, — но какво стана със стоте ескудос? Изпариха ли се?

Санчо отговори:

— Похарчих ги за свои нужди и за нужди на жена ми и на децата ми. Благодарение на тях жена ми понесе търпеливо моите скитания по пътищата и друмищата в служба на моя сеньор Дон Кихот. Тежко ми, ако се бях завърнал след толкова време в къщи без пукната пара и без магаре. А ако искате да знаете още нещо за мене — заповядайте, готов съм да отговарям лично пред самия крал. Няма какво да се месят хората донесъл ли съм пари, или не съм донесъл, похарчил ли съм ги, или не съм ги похарчил. Защото, ако се платят в пари тоягите, които получих през време на тези странствувания, и се пресметнат само по четири мараведи едната, още сто ескудос не биха стигнали, за да ми се плати дори половината. Нека всеки тури ръка на сърцето си и не бърза да разправя, че бялото е черно и черното — бяло. Ние всички сме такива, каквито Бог ни е създал, а често и по-лоши.

— Ще имам грижата — каза Караско — да предупредя автора на книгата да не забрави при евентуално второ издание да спомене това, което каза Санчо. От тази добавка тя само ще спечели.

— Има ли какво още да се поправи в тази история, сеньор бакалавър? — запита Дон Кихот.[227]

— Сигурно има — отговори Самсон, — но по всяка вероятност нищо не е така важно като това, което току-що отбелязахме.

— Кажете ми — запита Дон Кихот, — авторът обещава ли да напише втора част?

— Да, обещава — отговори бакалавърът, — но казва, че още не е намерил ръкописа. Не знае кой го притежава, та съмнително е дали ще излезе. Поради това и понеже някои смятат, че „Вторите части никога не са добри“, а други: „Достатъчно е това, което е вече написано за Дон Кихот“, съмнително е дали ще видим втора част. Макар че има хора, по-скоро весели, отколкото тъжни, които казват: „Дайте ни още донкихотовщини, нека Дон Кихот продължава да връхлита върху враговете и нека Санчо Панса не спира да бърбори — ние ще се задоволим с това.“

— А какво е решил авторът?

— Какво ли? — отговори Самсон. — Той търси с изключително усърдие историята и щом я намери, веднага ще я даде за печат, и то

повече заради приходите, които ще получи от нея, отколкото заради похвалите, които тя може да му донесе.

Тук Санчо се намеси:

— Значи печалбата и парите преди всичко? Истинско чудо ще бъде тогава, ако излезе нещо свястно. Ще шие през куп за грош като шивач пред Великден, а бързата работа никога не е доизкусурена. Нека добре внимава какво върши този сеньор мавър или какъвто и да е той, защото господарят ми и аз ще му натрупаме такава грамада от приключения и подвизи, че ще може да съчини не само втората, а още сто части. Този човечец мисли навярно, че ние се излежаваме, но нека дойде да ни види, преди да пише, и ще разбере с кого си има работа. Това, което мога да ви кажа, е, че ако господарят ми се вслушваше в съвета ми, отдавна щяхме да бъдем по пътищата, за да изправяме неправдите и отмъщаваме за обидите според обичая и навика на странствуващите рицари.

Едва-що Санчо бе довършил думите си, и те чуха, че Росинант изцвили. Дон Кихот взе това за щастливо предзнаменование и реши да предприеме нов поход след три-четири дена. Съобщи на бакалавъра за намерението си и поиска от него съвет в каква посока да тръгне. Караско му отговори,[228] че според него добре е да се запъти към град Сарагоса в Арагонското кралство, където след няколко дни ще се състоят по случай празника Сан Хорхе рицарски турнири, в които Дон Кихот би могъл да се прослави, побеждавайки всички арагонски рицари, а това ще рече — най-храбрите рицари в света. Той похвали извънредно благородното му и смело решение и го предупреди да бъде по-внимателен и да не се излага на опасности, тъй като животът му не принадлежи само на него, а на всички, които имат нужда от него, за да ги защищава и им помага в беди.

— Ето против какво съм бил винаги, сеньор Самсон — обади се Санчо. — Господарят ми се нахвърля върху по-добре от него въоръжени противници, също както лакомото дете се нахвърля върху половин дузина пъпеши. Кълна ви се, сеньор бакалавър, че ви казвам самата истина. Има време за нападение, има време и за отстъпление и не може винаги да се вика:

„Със Сантяго и Испания напред!“2 Още повече че съм слушал да казват — струва ми се, ако не се лъжа, че дори и самият ми господар го е твърдял, — че истинската храброст се намира между двете крайности — страхливостта и дързостта. Ако това е вярно, той не бива да бяга без сериозен повод, нито да напада, когато това е явна лудост, но преди всичко предупреждавам господаря си, че ако иска аз да

тръгна с него, това ще стане само при едно условие — той ще трябва да се сражава сам, а мое задължение ще бъде да се грижа за него да бъде винаги чисто облечен и нахранен. В това отношение ще изпълнявам желанията му бързо и с удоволствие, но крива му е сметката, ако мисли, че ще вдигна меч, пък ако ще да е срещу най-долни разбойници. Нямам никакво намерение да бъда най-добрият и най-верният оръженосец, служил някога на странствуващ рицар. А ако господарят ми Дон Кихот като награда за дългата ми и добра служба пожелае да ми даде някой от многото острови, които негова милост твърди, че ще срещнем по пътя си, ще му бъда много благодарен. Но и да не го даде, здраве да е, пък на този свят човек не бива да се уповава другиму освен на Бога. Хлябът и така ми е вкусен и може би няма да ми бъде по-вкусен, когато стана губернатор. Пък отгде да зная дали при тези губернаторски работи дяволът няма да ми тури крак, та да се спъна, да падна и да си разбия мутрата? Санчо се родих и Санчо искам да си умра. Но ако въпреки всичко[229] без много труд, без много грижи и без много опасност ми падне от небето някой остров или друго подобно нещо, не съм толкова глупав да се откажа от него. Та нали се казва:

„Дават ли ти телчица, тичай за връвчица“ и „Споходи ли те доброто, побързай да го прибереш в къщи!“

— Ти, драги Санчо, говориш като професор — рече Караско. — Но все пак имай вяра в Бога и в сеньор Дон Кихот, който ще ти даде не само остров, а цяло кралство.

— Многото е толкова лошо, колкото и малкото — отговори Санчо. — Но нека кажа на сеньор Караско, че ако моят господар ми даде кралство, не ще го хвърля в продънен чувал. Познавам си се най-добре и знам, че съм достатъчно здрав, за да управлявам кралства и острови. Казал съм много пъти това на господаря си.

— Внимавай, Санчо — рече Самсон, — високите служби променят нрава и може да се случи, като станеш губернатор, да не познаеш и майка си, която те е родила.

— Това може да се случи — отговори Санчо — с хора от долен произход, но не и с човек като мене, чиято душа е обвита с четири пръста дебела старохристиянска тлъстина. Разгледайте ме от глава до пети и кажете след това дали мога да бъда неблагодарен към някого.

— Дай Боже! — рече Дон Кихот. — Всичко това ще се разбере, когато станеш губернатор. На мене ми се струва, че островът се мержелее пред погледа ми.

Като каза това, той помоли бакалавъра да му напише, ако е поет,

няколко стиха за предстоящата раздяла с възлюбената му Дулсинея дел Тобосо и изказа желание всеки стих да започне с буква от името й, тъй че като се прочетат отгоре надолу първите букви на стиховете — да се получи Дулсинея дел Тобосо. Бакалавърът отговори, че макар и да не се числи към прочутите поети на Испания, които — както казват — били всичко на всичко не повече от трима души и половина, бил готов веднага да съчини стиховете, само че имало една голяма трудност, защото буквите, които образуват името, са седемнадесет. Ако направи кастилски куплети по четири стиха, ще остане една буква в повече, ако направи петостишни куплети, които се наричат десимас или редондиляс, не ще достигнат три букви. Но въпреки това щял да се помъчи да скрие някак си едната буква, тъй че в четирите кастилски куплета да се побере името на Дулсинея дел Тобосо.[230]

— Непременно постъпете така — рече Дон Кихот, — защото няма жена, която да повярва, че стиховете са съчинени за нея, ако не види съвсем ясно написано името си в тях.

Те постигнаха съгласие по тази точка и решиха да тръгнат след осем дни. Дон Кихот помоли бакалавъра да запази тайната особено от свещеника и от бръснаря Николас, както и от племенницата му и икономката, за да не попречат те на благородното му и смело начинание. Караско обеща и се сбогува, като помоли Дон Кихот да го държи в течение на всичките си успехи и несполуки. Разделиха се и Санчо отиде да уреди всичко, нужно за път.

ГЛАВА ПЕТА,

за умния и забавен разговор между Санчо Панса и жена му Тереса Панса, както и за други случки, които заслужават да бъдат припомнени

Стигнал до петата глава, преводачът на тази история отбелязва, че я смята за апокрифна, защото Санчо говори в нея не със стила, който подхожда на ограничения му ум, и изказва толкова изтънчени мисли, че той не смята за възможно да са негови. Но за да изпълни дълга си, той не поискал да я остави непреведена и продължил:

Санчо стигна у дома си радостен и весел. Жена му, която беше го подушила през три улици, че се е развеселил, не можа да се въздържи и го запита:

— Какви новости носиш, приятелю Санчо, та се връщаш така весел?

А той отговори:

— Щеше да ми бъде по-приятно, жено, ако Бог помогнеше да не съм толкова радостен, колкото изглеждам.

— Не те разбирам, мъжо — възрази тя, — и не зная какво искаш да кажеш с това, че щяло да ти бъде по-приятно, ако Бог ти помогнеше да не си радостен, защото, колкото и да съм глупава, зная, че няма човек, който да не иска да е радостен.

— Слушай, Тереса — отговори Санчо, — радостен съм,[231] защото реших да се върна на служба при господаря си Дон Кихот, който за трети път иска да тръгне да търси приключения. Аз пък ще тръгна отново с него от нужда и защото се надявам да намеря — а тази надежда ме радва много — други сто ескудос като тези, които вече изхарчихме. Но тъжно ми е, от друга страна, че ще трябва да се разделя с тебе и с децата. Ако Бог се нагърбеше да ме храни, без да трябва да напущам дома си и да се мъкна по пътища и кръстопътища — а за него няма да е мъчно да го направи, стига да поиска, — радостта ми щеше несъмнено да бъде по-голяма и по-трайна, защото сега тя е смесена с мъката, че трябва да се разделя с тебе. Затова именно казах, че щеше да ми бъде по-приятно, ако Бог

дадеше да не бъда радостен.

— Слушай, Санчо — рече Тереса, — откакто си станал член на странствуващото рицарство, говориш тъй усукано, че никой не може да те разбере.

— Достатъчно ми е, че ме разбира Господ, жено — отговори Санчо, — а той всичко разбира. Но да оставим сега тези неща. Не забравяй, мила, че ще трябва тези три дена добре да приглеждаш Сивчо, за да може да носи оръжията. Удвои му зобта, прегледай му самара и другите такъми! Не отиваме на сватба, а тръгваме да обикаляме света, да се разправяме с великани, змейове и призраци и да слушаме съскания, ръмжения, вой и ревове. Но всичко това е дреболия, ако не ни се наложи да имаме работа с янгуесци и с омагьосани маври.

— Знам, мъжо — възрази Тереса, — че странствуващите оръженосци не ядат хляба си даром, и затова ще моля Бога да те освободи бързо от това толкова голямо бреме.

— Аз пък ти казвам, жено — отговори Санчо, — че ако не беше надеждата да стана губернатор на остров, предпочел бих да падна мъртъв тука.

— Не говори такива работи, мъжо — каза Тереса. — Господ оставя жива кокошката, макар и да е болна от пипка. Ти да си жив и по дяволите всички губернаторства на света. Без губернаторство си излязъл от утробата на майка си, без губернаторство си живял досега и без губернаторство ще умреш и ще те погребат, когато Бог реши да те прибере. Колко хора живеят по тази земя, без да са губернатори! Това не им пречи да живеят и всички да се смятат за хора. Най-добрата подправка на света е гладът и понеже гладът спохожда бедните,[232] те винаги ядат с охота. Все пак внимавай, Санчо! Ако ти падне случайно в ръцете някое губернаторство, не забравяй мене и децата. Помни, че Санчико навърши вече петнадесет години и е време да тръгне на училище — нали вуйчо му, абатът, обеща да го направи духовник. Помни също, че дъщеря ти Мари Санча няма да умре, ако я омъжим, защото започвам да забелязвам, че й се иска да си има мъж не по-малко, отколкото на тебе ти се иска да станеш губернатор. Защото за родителите на едно момиче важи поговорката:

„По-добре и най-лошият зет, отколкото любовник, сладък като мед.“

— Кълна ти се, жено — отговори Санчо, — че ако Господ ми помогне да се сдобия с нещо като губернаторство, ще омъжа Мари Санча за такъв благородник, че всички да я наричат само „господарко

моя“.

— С това не съм съгласна, Санчо! — възрази Тереса. Омъжи я най-добре за равен на нея! Защото, ако вместо дървени обувки й купиш пантофки, вместо сива сукнена рокля — зелена копринена премяна, и вместо „Марика“ и „ти“ започнат да й викат „доня“ и „сеньора“-, ще му се завие свят на горкото момиче, ще се объркa и на всяка стъпка ще личат нишките на грубо изтъканото му платно.

— Мълчи, глупачке! — рече Санчо. — За две-три години ще свикне на всичко и тогава новото високо положение ще й приляга като по мярка. Но и да не свикне, какво от това? Нека стане тя „сеньора“, пък за другото не бери грижа.

— Простирай се според чергата си, Санчо! — отговори Тереса. — Не търси да се катериш нависоко и не забравяй пословицата, която казва: „Изчисти носа на съседския син и го ожени за дъщеря си“! Хубава работа ще свършиш, ако вземеш да омъжиш наша Мария за някой граф или благородник и той — за щяло и не щяло — започне да я хока и да я нарича селячка и дъщеря на баща орач и на майка предачка! Тази няма да я бъде, докато съм жива Затова ли съм отгледала дъщеря си! Ти, Санчо, намери пари, а женитбата я остави на мене. Имаме си тук Лопе Точо2, син на Хуан Точо, момък здрав и як, познаваме го от дете и знаем, че доста позаглежда нашата дъщеря. Тъкмо мъж за нея, защото й е равен. Ще бъде винаги около нас, ще живеем всички заедно — родители и деца, зетьове и внуци — и ще има в рода ни мир и любов. Недей ми я омъжва в тези столици и разкошни[233] дворци, където нито ще я разберат, нито тя ще се чувствува у дома си.

— Слушай, говедо и дяволско изчадие! — извика Санчо. — Защо искаш сега ни в клин, ни в ръкав да ми попречиш да омъжа дъщеря си за човек, който ще ми даде внуци, които ще наричат „сеньори“? Виж, Тереса, винаги съм слушал по-старите от мен да казват, че който не умее да използува щастието, когато идва само, не бива да се оплаква, след като отмине. Глупост ще бъде да затваряме вратата си сега, когато то чука на нея. Трябва да използуваме попътния вятър, който духа.

Ето заради тези Санчови думи и за други, казани по-нататък, преводачът на историята смята, че тази глава е апокрифна.

— Нима не разбираш, говедце такова — продължи Санчо, — че ще бъде добре да попадна на някое тлъсто губернаторско място, та да излезем от калта и да дам на Мари Санча мъж по мой избор? Лошо ли ще ти е да те наричат доня Тереса Панса и да седиш в черквата на

килими, възглавници и губери напук на жените на идалговците в село? Ако това не ти харесва, остани си винаги същата, подобна на образ от картините, без да растеш и да се смаляваш! И точка по този въпрос! А Санчика ще стане графиня, каквото и да ми дрънкаш! — Даваш ли си сметка какво говориш, мъжо? — рече Тереса. — Аз се боя, въпреки приказките, които ми надума, че това графство ще погуби дъщеря ни. Прави каквото си щеш, направи я херцогиня, княгиня, но да знаеш, че то ще стане без мое съгласие и против моята воля. Винаги съм била, драги, приятелка на равенството и не мога да търпя празното перчене. Кръстили са ме Тереса — име ясно и просто, без прибавки и украшения като тези „дон“ и „доня“. Баща ми се казваше Каскахо, а мене като твоя съпруга ме наричат Тереса Панса, макар че по-право беше да ме наричат Тереса Каскахо, но законите правят кралете, както им хрумне3. Аз съм доволна от това си име и няма защо да ме обременяват с „доня“, което тежи толкова, че не ще мога да го нося. Не искам да карам хората да си говорят, когато ме видят облечена като губернаторка или графиня: „Я я вижте как се надува тази свинарка! До вчера се трепеше да разчепква кълчища и ходеше на черква, покрила главата си не с мантия, а с полата на[234] роклята си, а днес се е натруфила с копринена рокля, накичила се е с брошки и си е вирнала носа, като да не я знаем коя е.“ Ако Бог ми запази седемте или петте сетива, или колкото ги имам, не смятам да се излагам на такъв срам. Ти, мили мой, вземи острова, стани губернатор и се пъчи колкото щеш! Но нито аз, нито дъщеря ми — кълна се в паметта на майка си — не ще се помръднем оттук. Почтената жена си стои в къщи, сякаш й са счупени краката, а честната мома трябва да търси празник само в труда. Върви с твоя Дон Кихот да търсиш щастие, а нас ни остави в нещастието. Господ ще ни избави от него, ако бъдем добри. Кой и защо го е нарекъл „дон“, да ти кажа право, съвсем не зная. Не са били „донове“ нито родителите му, нито дедите му.

— Да ти кажа ли? — рече Санчо. — Зъл дух се е вгнездил в сърцето ти. Боже мой, какви ли не глупости издърдори, жено! Какво общо има между Каскахо, брошките, поговорката, перченето и това, което аз казвам? Слушай сега, глупава простачко — а ти заслужаваш да те нарека така, понеже не разбираш какво ти казвам и бягаш от късмета си, — ако кажех дъщеря ми да се хвърли от някоя купа или да тръгне да скита по света като инфантката доня Урака4, ти щеше да имаш право да не се съгласяваш с мене, но ако аз изведнъж, ей така в миг й лепна едно „доня“ и една сеньорска титла на гърба и я отърва от грубата земеделска работа и я туря на пиедестал, под балдахин, на

естрада с повече кадифени възглавници, отколкото са били маврите от рода Алмоади5 в Мароко, защо да не се съгласиш с мене и да не пожелаеш това, което желая и аз?

— Знаеш ли защо, мъжо — отговори Тереса. — Заради пословицата, която казва: „Каквото те покрива, то те и разкрива.“ Никой не поглежда бедните, а всеки се взира в богатите. А ако богатият е бил някога беден, тогава започват да шушукат, мърморят и упорито да злословят, защото у нас по улиците злоезичниците жужат на купища като рояци пчели.

— Слушай какво ще ти кажа сега, Тереса! — отговори Санчо. — Може би в живота си не си чувала това, което сега ще чуеш. Тези думи не са мои, а на отеца-проповедник, който проповядваше в нашето село през миналите пости. Той каза, доколкото си спомням, че това, което виждат очите ни, се записва и запечатва в нашата памет с много повече сила, отколкото миналите неща.[235]

Всички тези думи на Санчо дават отново основание на преводача да смята тази глава за апокрифна, тъй като надхвърлят умствените способности на Санчо.

Той продължи:

— По тази причина, когато видим човек, облечен добре и богато, заобиколен от множество слуги, като че ли нещо ни подбужда и ни кара насила да се отнасяме към него с уважение, макар и да си спомняме в същия миг при какви унизителни обстоятелства сме го виждали някога. Дали той е бил беден, или от скромен произход, си казваме ние, това принадлежи вече на миналото, няма го, а съществува само това, което виждаме сега. Ако този, когото съдбата е издигнала от бездните на нищожеството — това са думи на отеца-проповедник — до висотата на благосъстоянието, е добре възпитан, щедър и вежлив към всички и не търси да се мери с благородните по рождение, бъди уверена, Тереса, че не ще има кой да си спомни за това, което е бил, а всички ще го уважават за това, което е, с изключение на завистниците, които не щадят никого.

— Не те разбирам, мъжо — отвърна Тереса. — Прави каквото си знаеш и стига си ми додявал с твоите речи и проповеди! И ако си срешен да направиш каквото казваш…

— Решен, жено, а не срешен — рече Санчо.

— Не се залавяй да споришь с мене, мъжо — възрази Тереса. — Говоря както е дал Господ и не се впущам в изтънчени изрази. Ако толкова държиш да получиш губернаторство, вземи със себе си сина си Санчо, за да го научиш да управлява още отсега, защото добре е

синовете да наследяват и учат занаята на бащите си.

— Когато ми дадат губернаторство, ще пратя да го вземат с пощенската кола, а на тебе ще пратя пари. Пари няма да ми липсват, защото винаги се намират хора да отпуснат заеми на губернаторите, ако те изпаднат в нужда. Тогава го облечи така, че да изглежда не такъв, какъвто е, а какъвто трябва да бъде.

— Ти прати само пари — каза Тереса, — а аз ще го нагиздя Като кукличка.

— Всъщност — рече Санчо — ти се съгласи с мене, че дъщеря ни трябва да стане графиня.

— В деня, когато я видя графиня — отговори Тереса, — ще смятам, че съм я погребала, но пак ти повтарям: прави[236] каквото знаеш. Ние, жените, се раждаме със задължението да се подчиняваме на мъжете си, пък ако ще да са най-недодяланите простаци.

Тя се разплака горчиво, сякаш виждаше Санчика мъртва и погребана. Санчо й каза за утешение, че тъй като е решил на всяка цена да я направи графиня, ще гледа това да стане колкото се може по-късно. Така завърши разговорът им и Санчо се върна при Дон Кихот, за да уредят заминаването.

Племенницата и домоуправителката на Дон Кихот подушват, че той се готви за трети път да излезе, за да странствува. Опитват се по всевъзможни начини да го отклонят от това му намерение, но напразно!

Идва Санчо Панса, Дон Кихот се затваря с него в стаята си.

ГЛАВА СЕДМА,

за разговора между Дон Кихот и неговия оръженосец и за други паметни събития

Когато икономката видя, че Санчо Панса се затваря с господаря си, и като разбра за какво могат те да си говорят и че на това съвещание ще се вземе решение за трети поход, взе наметалото си и много опечалена и натъжена изтича да потърси бакалавъра Самсон Караско. Тя смяташе, че той като човек красноречив и съвсем нов приятел на господаря й ще може да го убеди да се откаже от това безумно начинание. Намери го да се разхожда в двора на къщата си и щом го съгледа, падна на колене пред него, задъхана и развълнувана. Като я видя толкова разтревожена и отчаяна, Караско й каза:

— Какво има, сеньора икономко? Какво ли се е случило, та приличате на човек, който бере душа?

— Нищо, драги сеньор Самсон, освен това, че господарят ми без съмнение се готви да се изниже.

— Как да се изниже, сеньора? — запита Самсон. — Да не би да се е скъсало нещо в него?

— Ей така, изнизва се — отговори тя. — Скъсала се е нишката на неговия разсъдък. Искам да кажа, драги сеньор бакалавър, че иска да тръгне наново, за трети път, да търси[237] по света това, което той нарича щастие, но аз не мога да разбера защо му дава това име. Първия път ни го докараха проснат върху магаре, пребит от бой. Втория път ни го докараха във волска каруца, затворен в клетка, а той твърдеше, че бил омагьосан. Видът му беше толкова печален, че и родната му майка не би могла да го познае — измършавял, смъртноблед, с очи, хлътнали чак до дъното на черепа му. За да се посъвземе малко, той изяде повече от шестстотин яйца. Свидетели ми са Господ, цялото село и кокошките ми, които могат да потвърдят това.

— Вярвам ви напълно — рече бакалавърът. — Те са така добри, толкова охранени и добре отгледани, че за нищо на света не биха излъгали, пък ако ще и да пукнат. Наистина ли, сеньора икономко, няма нищо друго и не се е случило никакво нещастие, освен това, че се опасявате от замислите на сеньор Дон Кихот?

— Нищо друго не се е случило, сеньор — отговори тя.

— Щом е тъй, няма за какво да се тревожите — каза бакалавърът. — Идете си с добро в къщи и ми пригответе нещо топло за ядене, а по пътя си прочетете, ако знаете, молитвата на света Аполония. Аз ще дойда след малко и ще видите какви чудеса ще се случат.

— Тежко ми! — възрази икономката. — Ваша милост ме карате да прочета молитвата на света Аполония? Тя би помогнала, ако болестта на господаря ми беше в зъбите, а не в мозъка.

— Аз зная какво говоря, сеньора икономке. Хайде, вървете си сега и не влизайте в спор с мене, защото вие знаете, че съм бакалавър от Саламанка, а бакалаврите от този университет са най-добрите.

Икономката си отиде, а бакалавърът тръгна веднага да потърси свещеника, за да обсъди с него това, за което ще бъде разказано, когато му дойде времето.

Останали сами, Дон Кихот и Санчо водиха разговор, за който нашата история дава много точно и вярно описание.

Санчо каза на господаря си:

— Успях най-сетне, сеньор, да уредя жена си да ме пусне да придружа ваша милост, където решите да отидете.

— Казва се „убедя“, а не „уредя“, Санчо — каза Дон Кихот.

— Ако не се лъжа — отговори Санчо, — помолих вече[238] ваша милост един или два пъти да не ме поправяте, щом разбирате какво искам да ви кажа, а ако не ме разбирате, кажете: „Санчо или дяволе, не те разбирам.“ Ако и тогава не се изкажа ясно, поправете ме, защото аз съм човек толкова сговорчив, че…

— Не те разбирам, Санчо — рече Дон Кихот, — съвсем не зная какво значи това „аз съм толкова сговорчив“.

— „Сговорчив“ значи — отговори Санчо, — че съм „ей такъв“.

— Сега те разбирам още по-малко — каза Дон Кихот.

— Ако и сега не ме разбирате — отговори Санчо, — не зная вече как да ви го обясня — друго не мога да направя и нека Бог ми е на помощ.

— Ах, сещам се! — каза Дон Кихот. — Искаш да кажеш, че си така сговорчив, кротък и разбран човек, че ще се съгласиш с това, което ти кажа, и ще правиш каквото те уча.

— Хващам се на бас — рече Санчо, — че ме схванахте и разбрахте от самото начало, но поискахте да ме забъркате, за да изтърся още куп глупости.

— Може и тъй да е — възрази Дон Кихот. — Е, какво каза Тереса?

— Тереса каза — рече Санчо — да опека здраво работата с ваша

милост, че „това, което е писано черно на бяло, то си остава за цял живот“, че „дадена дума — хвърлен камък“ и че „по-добре врабче в ръка, отколкото сокол в гора“. А аз ще кажа, че женските съвети не струват много, но луд е този, който не се вслуша в тях.

— На същото мнение съм и аз, Санчо — отговори Дон Кихот. — Продължавай, драги Санчо! Карай нататък! Днес всяка твоя дума е бисер.

— Положението е такова — продължи Санчо, — че всички един ден ще умрем, както ваша милост знаете по-добре от мене. Днес сме живи, а утре ни няма, агнето умира така бързо, както и овцата, и никой на този свят не може да живее и час повече от това, което Бог му е отредил. Защото смъртта е глуха и когато почука на вратата на живота ни, винаги бърза и не могат да я спрат нито молби, нито сила, ни скиптри, ни митри — това се говори и знае от всички, това ни проповядват и от амвона.

— Всичко това е вярно — отговори Дон Кихот, — но аз не разбирам какво искаш да кажеш.[239]

— Искам да кажа — рече Санчо, — че ваша милост трябва да ми определите каква точно месечна заплата смятате да ми плащате по време на моята служба, като тази заплата трябва да ми се изплаща от вашите пари. Не искам да разчитам на разни възнаграждения, които се плащат късно, мъчно или нередовно, а понякога не се плащат изобщо. Добре е да си имам своето, тогава и Господ помага. С една дума, искам да зная какво ще спечеля. Не е важно дали ще бъде малко или много. Защото все трябва да се почне с нещо, капка по капка вир става, а когато човек припечели нещо, нищо не губи. Разбира се, ако се случи ваша милост да ми подарите обещания остров — което не вярвам и на което не се надявам, — няма да се покажа неблагодарник и не ще искам прекалени неща, а ще се съглася да се изчислят годишните доходи от острова и да се приспаднат съответните дръжки от заплатата ми.

— Драги Санчо — отговори Дон Кихот, — искаш да кажеш удръжки, а не дръжки.

— Разбрах — рече Санчо, — че бъркам — уверявам ви, — но това не е важно, щом ваша милост ме разбрахте.

— Разбрах те отлично — каза Дон Кихот, защото проникнах в дълбочината на твоите мисли и зная каква е прицелната точка, която се мъчиш да поразиш с многобройните стрели на своите поговорки. Слушай, Санчо, на драго сърце бих ти определил заплата, ако можех да намеря в рицарските истории поне един пример, който да ми

разкрие или да ми позволи да надзърна през някоя малка пролука, за да разбера какво са получавали обикновено оръженосците месечно или годишно. Но макар да съм прочел всички или по-голяма част от техните истории, не помня някой странствуващ рицар да е плащал на оръженосеца си определена заплата. Знам само, че всички са служили срещу награди и когато най-малко са очаквали съдбата да се усмихне на господарите им, виждали са се възнаградени с някой остров или нещо равноценно или най-малко са получавали звание и сеньорска титла. Ако тези надежди и обещание те задоволяват и ти желаеш да се върнеш отново на служба при мене — много добре, но ако мислиш, че ще почна да подривам основите и устоите на древните рицарски обичаи, това значи да си въобразяваш невъзможни неща. Така че, приятелю Санчо, иди си у дома и съобщи моето решение на твоята Тереса и ако то[240] й допадне и на тебе ти отърва да служиш при мене, очаквай наградата, bene quidem, ако ли не, ще си останем приятели, както досега. „Има ли просо в гълъбарника, ще има и гълъби“, и знай, сине, че „добра надежда струва повече от лош имот“, и че „добрият иск е по-ценен от лошо изплащане“. Говоря ти така, за да ти докажа, че и аз мога да те удавя в пословици. А в заключение ето какво ще ти кажа: ако не ти изнася да служиш при мене за награда и да споделяш моята съдба, остани си със здраве и Господ да те закриля. Аз ще си намеря оръженосец по-послушен и по-ревностен, а не така недодялан и бъбрив като тебе.

Когато Санчо чу твърдото решение на своя господар, притъмня му пред очите и крилете на сърцето му клюмнаха, защото си беше внушил, че за нищо на света господарят му не ще тръгне без него. Докато стоеше разколебан и замислен, влезе Самсон Караско, а след него и икономката и племенницата, любопитни да чуят как ще убеди той техния господар да не тръгва отново на лов за приключения. Самсон, прочут шегобиец, се приближи до рицаря, прегърна го както първия път и с гръмък глас му каза:

— О, цвете на странствуващото рицарство! О, сияйна светлина на военното изкуство! О, чест и огледало на испанския народ! Дано всемогъщият Бог отреди за всички, които искат да попречат да излезете на поход за трети път, сами да не могат да излязат от лабиринта на своите желания и никога да не се изпълни това, което най-много искат.

И като се обърна към икономката, той й рече:

— Не е вече нужно да четете молитвата на света Аполония, защото аз зная, че неотменното решение на звездите е сеньор Дон Кихот да

осъществи своите нови възвишени замисли. Бих обременил съвестта си с голям грях, ако не склоня и убедя този рицар да прекъсне вече бездействието, което сковава силата на юначните му мишци и добротата на прехраброто му сърце, за да не лишава повече онеправданите от своята защита, сираците и честта на девиците от закрила, вдовиците от подкрепа, съпругите от опора и целия свят от други подобни дела, които са характерни, присъщи, свойствени и привични на Ордена на странствуващото рицарство. Напред прочее, сеньор Дон Кихоте, храбри и прекрасни рицарю! Нека ваше сиятелство тръгне на път още днес и не отлага за утре! Ако нещо липсва за изпълнение На вашето намерение,[241] аз съм тук, готов да ви помогна с живота и имота си и ако на ваша светлост е потребен оръженосец, за мене ще бъде велико щастие да ви служа.

При тези думи Дон Кихот се обърна към Санчо и му каза:

— Не ти ли казах, Санчо, че няма да ми липсват оръженосци? Виж кой ми предлага услугите си — сам несравнимият бакалавър Самсон Караско, вечният шегобиец и веселяк из дворовете на училищата на Саламанка, здрав по тяло, ловък в движенията, умеещ да мълчи и да понася студ и жега, глад и жажда и отговарящ на всички качества, които се изискват, за да бъдеш оръженосец на странствуващ рицар. Но нека небесата не позволяват за мое собствено удоволствие, да подроня и съборя стълба на книжнината, да счупя съда на науката и да отсека високата палма на изящните изкуства. Нека остане новият Самсон в своята родина и прославяйки я, да прослави белите коси на старите си родители! А аз ще се задоволя с който и да е оръженосец, щом Санчо не благоволява да дойде с мене.

— Ще благоволя — отговори разчувстваният и просълзен Санчо и продължи: — Сеньор, не искам да кажат за мене:

„Изтъка си платното, ритна кросното.“ Не съм аз потомък на неблагодарен род, цял свят знае, а най-вече селото ми, кои са били Пансовците, моите прадеди. Още повече че от вашите добри дела и от още по-добрите ви думи аз разбрах и отгатнах, че ваша милост желаете да ме възнаградите. Ако се впуснах да пресмятам каква ще ми бъде заплатата, направих го само за да угодя на жена си. А тя, втълпи ли си нещо в главата и реши ли някого да убеждава, стяга обръчите по-здраво от кой да е бъчвар, докато не те накара да направиш това, което тя иска. Но мъжът трябва най-сетне да си бъде мъж, а жената — жена. И понеже аз не мога да отрека, че навсякъде другаде съм мъж, искам да бъда мъж и в своя дом, напук на всички. Така че остава само ваша милост да си направите завещанието с прибавката, та да не може

никой да го наспори3, и веднага да тръгнем на път, за да не страда душата на сеньор Самсон, който казва, че съвестта му го заставя да убеди ваша милост да тръгнете за трети път по света. А аз отново обещавам да служа на ваша милост вярно и предано, толкова добре, а може би и по-добре от всички оръженосци в миналите и сегашни времена.

Бакалавърът остана учуден от начина, по който Санчо говореше, [242] и макар да беше прочел първата книга за неговия господар, никога не бе вярвал, че в действителност може да бъде толкова забавен, колкото го описваха в нея. Но като го чу сега да казва „завещанието и прибавката, та да не може никой да го наспори“ вместо „завещанието и прибавката, които да не могат да се оспорят“, повярва на всичко, което беше чел за него, и се убеди, че той е един от най-побърканите хора на века, и си помисли, че светът още не е виждал такива двама луди хора като господаря и неговия слуга.

Най-после Дон Кихот и Санчо се прегърнаха в знак на това, че остават добри приятели, и със съгласието и благословията на дълбокоумния Караско, на когото отсега нататък гледаха като на оракул, решиха да заминат след три дни. А дотогава те трябваше да приготвят, всичко нужно за път и да потърсят забрало за шлема, каквото Дон Кихот искаше на всяка цена да притежава. Самсон предложи да му достави забралото на един свой приятел, защото знаеше, че той няма да му откаже, тъй като то бе почерняло от ръжда и плесен и непочистената стомана вече съвсем не блестеше. Безбройни бяха проклятията, които икономката и племенницата изсипаха върху бакалавъра. Те си изпоскубаха косите, изподраскаха си лицата и като платени оплаквачки заоплакваха господаря си, сякаш той беше вече мъртъв. Както ще бъде разказано по-нататък, решението на Караско да убеди Дон Кихот да тръгне наново беше взето в съгласие със свещеника и бръснаря, с които бе говорил предварително.

През тези три дни Дон Кихот и Санчо приготвиха всичко, което им се стори необходимо, а след като Санчо успокои жена си, а Дон Кихот — племенницата и икономката, една привечер, без да ги види никой освен бакалавъра, който пожела да ги съпроводи половин левга от селото, те тръгнаха за Тобосо — Дон Кихот яхнал Росинант, а Санчо — стария си Сивчо. Дисагите бяха натъпкани с неща за ядене, а кесията на Санчо — пълна с пари, дадени му от Дон Кихот за в случай на нужда. Самсон прегърна рицаря и го помоли да го държи в течение на успехи или злополуки, за да се радва на едните и да скърби за другите, както изисква приятелството им. Дон Кихот му обеща.

Самсон се завърна в селото, а двамата поеха към големия град Тобосо.

Дон Кихот иска да види своята възлюблена Дулсинея, за да го вдъхнови[243] за нови подвизи. На втория ден привечер пристигат край Тобосо. Дон Кихот се радва, а Санчо е смутен, защото не знае къде е къщата на Дулсинея. Спират в една горичка, тъй като рицарят иска да влезе в града през нощта.

ГЛАВА ДЕВЕТА,

в която се разказва това, което ще прочетете в нея

Беше точно полунощ или почти полунощ, когато Дон Кихот и Санчо напуснаха горичката и влязоха в Тобосо. Селото беше потънало в дълбока тишина, защото жителите му спяха и почиваха, покрили се — както се казва — презглава. Нощта не беше много ясна, но на Санчо му се искаше да бъде съвсем тъмно, за да намери в мрака извинение за своята глупост. Навред се чуваше само кучешки лай, който оглушаваше слуха на Дон Кихот и смущаваше сърцето на Санчо. От време на време изреваваше по някое магаре, изгрухтяваше свиня, мяучеха котки и всички тези разновидни шумове звучаха още по-силно всред дълбоката тишина на нощта. Всичко това влюбеният рицар изтълкува като лош знак, но все пак каза на Санчо:

— Сине мой Санчо, заведи ме в двореца на Дулсинея, може би ще я намерим още будна.

— В какъв дворец да ви водя, пресветли рицарю — рече Санчо, — когато къщата, в която видях нейно сиятелство, беше съвсем малка?

— Сигурно се е била оттеглила тогава — каза Дон Кихот — в някой малък чертог на своя замък, за да се забавлява насаме със своите придворни дами, както повеляват нравите и обичаите на знатните сеньори и принцесите.

— Щом ваша милост, сеньор — рече Санчо, — твърдите напук на това, което ви казвам, че къщата на сеньора Дулсинея е замък, смятате ли, че ще намерим в този час вратите му отворени? Уместно ли ще бъде да тропаме, за да ни чуят и отворят, та да се вдигне обща врява и шум? Нима ще хлопаме по вратите на разни такива милички, както правят любовниците им, които идват, чукат и влизат по всеки час, колкото и да е късно.[244]

— Да намерим най-напред замъка — възрази Дон Кихот, — пък тогава ще ти кажа, Санчо, какво трябва да се прави. Я погледни,

Санчо, ако зрението ми не ме лъже, то тази голяма сграда, която се съзира като тъмно петно оттук, трябва да е дворецът на Дулсинея.

— Тогава водете вие, сеньор — отговори Санчо. — Може всъщност да сте прав, макар че дори да го видя с очите си и да го опипам с ръцете си, пак не бих повярвал, както не вярвам, че сега е ден.

Дон Кихот тръгна пръв и след като измина около двеста крачки, се намери пред сградата, която отдалеч се виждаше като тъмно петно. Видя високата кула и веднага разбра, че това не е дворец, а катедралата на селището.

— Натъкнахме се на черквата, Санчо — каза той.

— Виждам — отговори Санчо. — Дай Боже да не се натъкнем и на собствените си гробове, защото лош знак е да ходим из гробищата в тези часове. Но аз вече казах на ваша милост, ако не ме лъже паметта, че къщата на тази сеньора се намира в една задънена уличка.

— Дано Бог те прокълне, простако! — каза Дон Кихот. — Къде си виждал ти да се строят замъци и кралски дворци в задънени улички?

— Сеньор — отговори Санчо, — всяка страна си има своите обичаи. Може би е прието тук, в Тобосо, да се строят дворците и големите сгради в задънени улички, така че моля ваша милост да ме оставите да потърся из тези улици и улички, които са пред нас. Възможно е да попадна зад някой ъгъл на този замък, който ни измори и изтормози, дяволите го взели!

— Говори почтително, Санчо, за всичко, което засяга господарката на сърцето ми — каза Дон Кихот. — Да запазим спокойствие и да не увеличаваме суматохата.

— Ще си сдържам езика, сеньор — отговори Санчо, — но как да не губя търпение, когато ваша милост искате да съм запомнил завинаги и да намеря веднага, посред нощ, къщата на нашата господарка, която съм виждал всичко на всичко един път, а вие, който сте я виждали сигурно хиляди пъти, не можете да я намерите?

— Отчайваш ме, Санчо — каза Дон Кихот. — Ела тук, вероотстъпнико! Не съм ли ти казвал хиляди пъти, че през[245] целия си живот не съм виждал несравнимата Дулсинея, нито съм престъпвал някога прага на нейния дворец и че се влюбих в нея само по това, което се говори, и по голямата слава, която се носи за красотата и ума ѝ?

— За пръв път чувам това — отговори Санчо — и нека добавя, че щом ваша милост не сте я виждали, не съм я виждал и аз.

— Не може да бъде — възрази Дон Кихот. — Та нали ти ми каза,

като ми донесе отговора на писмото, което й бях пратил по тебе, че си я сварил да пресява жито?

— Не обръщайте внимание на това, сеньор — отговори Санчо, — тъй като, нека си призная, че и аз я видях и ви донесох отговора само по слухове, защото да познавам сеньора Дулсинея е толкова възможно, колкото и да ударя небето с юмрук.

— Санчо, Санчо — каза Дон Кихот, — има време и за шеги, но понякога те са съвсем неуместни. Как можеш да твърдиш, че понеже аз не съм виждал и говорил с господарката на сърцето си, и ти не си я виждал и не си говорил с нея, когато знаеш много добре, че обратното е вярно.

Докато двамата разговаряха, съгледаха да минава край тях човек с две мулета. По шума на ралото, което се влачеше по земята, те разбраха, че е орач, подранил да излезе на полето преди разсъмване. Така и беше. Орачът вървеше и си пееше:

Зле платихте си, французи, в онзи ронсесвалски лов.

— Гръм да ме удари, Санчо — рече Дон Кихот, като чу песента, — ако тази нощ ни се случи нещо добро! Не чуваш ли какво пее селянинът?

— Чувам — отговори Санчо, — но какво общо има с нас ловът при Ронсесвалиес? Ако ще да пее и песента на мавъра Калаинос2, за нас е все едно; не от това зависи дали работите ни ще тръгнат на добре, или на зле.

В това време орачът се приближи и Дон Кихот го запита:

— Можеш ли да ми кажеш, приятелю — Бог добро да ти дава, — къде са дворците на несравнимата принцеса доня Дулсинея дел Тобосо?

— Сеньор — отговори момъкът, — не съм тукашен и само[246] няколко дни помагам на един богат селянин от това село в полската му работа. В тази къща насреща живеят местният свещеник и клисарят. Те двамата — или който и да е от тях поотделно — ще могат да дадат на ваша милост сведения за тази сеньора принцеса, защото у тях се съхранява списъкът на всички жители на Тобосо, макар че тук, доколкото зная, не живее нито една принцеса. Има много стопанки и всяка една от тях е отлична принцеса в своя дом.

— Сигурно между тях — рече Дон Кихот — е и тази, приятелю, за която те питам.

— Може — отговори момъкът, — но сега сбогом, защото вече се развиделява.

Той подкара мулетата си, без да чака повече въпроси. Санчо, като

видя, че господарят му е изпаднал в недоумение и че не е особено доволен, каза:

— Сеньор, денят настъпва бързо и няма да е разумно да ни свари слънцето на улицата. По-добре е да излезем извън града и ваша милост да се скриете в някоя близка горичка, а аз ще се върна тук по светло и няма да оставя непретърсено нито едно кътче, докато не намеря къщата, замъка или двореца на моята сеньора. Ще бъда много нещастен, ако не я намеря, но намеря ли я, ще поговоря с нея и ще й кажа къде и как ваша милост очаквате нейната заповед и указания, за да се видите, без да се увреди на честта и доброто й име.

— С малко думи, Санчо — каза Дон Кихот, — ти изрази хиляди мисли. На драго сърце приемам съвета, който ми даваш. Хайде, сине мой, да вървим да потърсим мястото, където ще се скрия, а ти ще се върнеш — както казваш — да потърсиш, да се срещнеш и да говориш с моята сеньора, от чийто ум и любезност аз очаквам чудотворни милости.

Санчо гореше от нетърпение да изведе господаря си от селото от страх да не открие той лъжата за отговора, който бе занесъл от името на Дулсинея в Сиера Морена. Ето защо той побърза да напуснат селото час по-скоро. Тръгнаха веднага и на около две мили разстояние намериха една горичка, където Дон Кихот се скри, а Санчо се върна в Тобосо, за да говори с Дулсинея. Това негово пратеничество е свързано с много случки и произшествия, които изискват ново внимание и ново доверие.[247]

ГЛАВА ДЕСЕТА,

в която се разказва по какъв хитър начин Санчо омагьоса сеньора Дулсинея и за други още случки, колкото смешни, толкова и верни

Като пристъпва към разказа на това, което съдържа тази глава, авторът на нашата велика история обяснява, че би желал изобщо да го отмине, от страх да не би читателите да не му повярват, защото лудостите на Дон Кихот стигат тук до най-крайните предели на всичко, което човек може да си представи, и дори ги надхвърлят с всичко допустимо. Но в края на краищата, макар и с колебание и със страх, той ги описва така, както рицарят ги извърши, без да прибави или пропусне от историята нито капка истина и без да го е грижа от забележките, които могат да му направят, че лъже. Той е прав, защото истината може да боледува, но не умира и винаги изплува над лъжата като зехтин над вода. Така, продължавайки своя разказ, авторът пише, че щом като Дон Кихот потънал в шумака, дъбравата или горичката край големия град Тобосо, той заповядал на Санчо да не се връща и да не се мярка пред очите му, преди да е говорил от негово име със сеньората му и да я е помолил да благоволи да се яви и благослови своя пленник-рицар, за да може той да се надява, че всички негови най-трудни начинания ще имат щастлив завършек. Санчо обеща да изпълни точно указанията му и да му донесе благоприятен отговор както миналия път.

— Върви, сине — рече Дон Кихот, — и не се смущавай, когато се намериш пред слънчевия блясък на красотата, която отиваш да търсиш. О, най-щастливи от всички оръженосци на света! Изостри паметта си и внимавай къде ще те приеме — дали ще промени цвета на лицето си, когато й предадеш моите заръки, дали ще се развълнува и смути, чувайки името ми. Ще се сдържи ли на мястото си, ако е седнала на богати възглавници, както подобава на нейното величие. Ако ли пък те посрещне права, гледай дали няма да стъпва ту на единия, ту на другия си крак, дали ще повтори два или три пъти своя отговор и ще го променя ли от нежен в суров, от недружелюбен в любовен, ще вдигне ли ръка да оправи косите си, макар и да са най-изискано вчесани. С една[248] дума, сине мой, следи всичките и

действия и движения, защото, ако ми опишеш всичко точно така, както е било, по това ще съдя аз какво таи тя в дълбочината на сърцето си и как се отнася към моята любов. Трябва да знаеш, Санчо, ако още не го знаеш, че действията и жестовете на влюбените, когато се говори за тяхната любов, са най-безпогрешните вестители, носещи новини за онова, което става вътре в душите им. Върви, приятелю, и нека твоята съдба бъде по-щастлива от моята, за да се върнеш с по-добър успех от този, който със страх и трепет очаквам аз в тази горчива самота, в която ме оставяш.

— Тръгвам и скоро ще се върна — рече Санчо, — а ваша милост отпуснете сърчицето си, което е сега сигурно не по-голямо от лешник. Не забравяйте пословицата: „Смелото сърце надвива злата участ“ и: „Който няма сланинка, няма и кукичка, на която да я закача“, а също, че „Човек не знае откъде ще изскочи заекът.“-Казвам всичко това, защото, ако нощес не намерихме дворците или замъците на моята господарка, сега, сред бял ден, смятам да ги намеря някак си, и то когато най-малко се надявам. А намеря ли ги, оставете на мене грижата да уредя всичко с нея.

— Добре, Санчо — рече Дон Кихот. — Дано Бог ми даде щастието, което желая, със същата леснина, с която ти умееш да намираш подходящи за всеки случай поговорки.

След тези думи Санчо обърна гръб и подкара своя Сивчо, а Дон Кихот остана да си почива, възседнал Росинант, с крака в стремената, опрян на копието си и потънал в тъжни и объркани мисли. Ще го оставим там и ще придружим Санчо Панса, който, не по-малко замислен и загрижен, се отдалечи от своя господар. Едва излязъл от горичката, той извърна глава и като се увери, че Дон Кихот вече не се вижда, слезе от магарето, седна до дънера на едно дърво и почна сам да си говори:

— Хайде да видим сега, драги Санчо, накъде е тръгнала твоя милост. Изгубено магаре ли си тръгнал да търсиш? Не, разбира се. Тогава какво си тръгнал да правиш? Отивам да търся една принцеса — ни повече, ни по-малко, — която грее със слънцето на хубостта и на цялото сияйно небе. А къде смяташ да намериш тази принцеса, за която говориш, Санчо? Къде ли? В големия град Тобосо. Добре, а кой те праща да я търсиш? Знаменитият рицар Дон Кихот де Ла Манча, [249] който изправя неправдите, храни жадните и напоява гладните2. Отлично, Санчо, а знаеш ли къде е домът й? Господарят ми каза, че тя живее в кралски дворец или великолепен замък. А виждал ли си я случайно някога? Не сме я виждали никога нито аз, нито господарят

ми. А не смяташ ли, че не е много умно и хитро да извършиш това, за което са те пратили, защото, ако тобосци узнаят, че се навърташ с намерение да подмамваш техните принцеси и да безпокоиш техните дами, могат да ти строшат със сопи ребрата и да не ти оставят здрава кост по тялото? Да, те ще имат пълно право, ако не вземат обаче под внимание, че аз съм пратеник и

Пратеник сте, мили друже, и не сте виновен — не!3

Не се осланяй на това, Санчо, защото хората от Ла Манча са честни, но лесно избухват и не разбират от шега. Ако те подушат и те пипнат, Бог да ти е на помощ. Олеле мале! Да гърми и да трещи колкото си ще, само да не е над моята глава… Защо ми е да търся под вола теле за черните очи на другиго! Още повече че да търсиш Дулсинея в Тобосо, е все едно да търсиш Марика в Равена или бакалавър в Саламанка4. Дяволът, самият дявол ме набърка в тази каша.

От този разговор, който Санчо води със себе си, той извади следното заключение: „Какво ще му мисля толкова, за всичко си има лек, но не и за смъртта, на която всички сме длъжници. По хиляди признаци съдя, че господарят ми е луд, и то луд за връзване, но и аз не падам по-долу, дори съм по-луд от него, защото вървя подире му и му служа. Права е поговорката: «Кажи ми с кого дружиш и ще ти кажа кой си», а също и другата: «Не е важно с кого си расъл, а с кого си пасъл.» А щом е луд, в което няма съмнение — и лудостта му е такава, че в повечето случаи взема едни неща за други, бялото за черно и черното за бяло, както и стана, когато взе вятърните мелници за великани, мулетата на монасите за камили, стадата овце за вражески войски и други още подобни работи, — съвсем не ще бъде мъчно да го накарам да повярва, че първата селянка, която срещна из тези места, е сеньора Дулсинея. Ако не повярва, аз ще се закълна, че е така. Ако той се закълне, че не е тя, повторно ще се закълна, че е тя. Ако упорствува, ще упорствувам и аз повече от него[250] и така, докато надделея, пък да става каквото ще. Може би по този начин ще го накарам да не ме изпраща друг път с подобни поръчки, като се убеди, че съвсем не ме бива за такава работа. Пък може и да помисли — както се надявам, — че някой зъл магьосник от тези, за които казва, че му желаят злото, е изменил образа на неговата дама, за да му напакости и навреди.“

С тези мисли Санчо Панса успокои духа си и сметна, че е свършил добре работата си. Той остана там до късно, за да повярва Дон Кихот, че е имал време да отиде до Тобосо и да се върне. Всичко се разви тъй благополучно за него, че когато стана да се качи на Сивчо, видя да

идват откъм Тобосо към мястото, където беше спрял, три селянки, яхнали на магарета или на магарици. Авторът не се произнася по този въпрос, но по за вярване е, че бяха магарици, каквито най-често използуват за езда селянките. Впрочем тази подробност не е от голямо значение и няма защо да се спираме на нея. Щом съгледа селянките, Санчо се върна бързо при своя господар и го намери унесен във въздишки и любовни жалби. Като го видя, Дон Кихот му каза:

— Какво има, приятелю Санчо? С какъв камък да отбележа този ден? С бял или с черен?5

— По-добре ще бъде — отговори Санчо — да го отбележите с червено, както се обявяват в университетите резултатите от конкурси за заемане на професорски места, за да се виждат отдалече.

— С други думи — рече Дон Кихот, — добри са вестите, които носиш.

— Толкова добри — отговори Санчо, — че трябва само да пришпорите Росинант и да излезете на открито поле, за да видите сеньора Дулсинея дел Тобосо, която идва с две компаньонки да посети ваша милост.

— Боже милостиви! — възкликна Дон Кихот. — Какво говориш, приятелю Санчо? Да не би да ме мамиш и да искаш с лъжлива радост да облекчиш истинската ми тъга?

— Какво ще ме ползува мене да мамя ваша милост — отговори Санчо, — още повече че след много малко време ще се уверите, че говоря истината. Пришпорете коня си, сеньор, елате с мене и ще видите нашата господарка, принцесата, облечена и нагиздена както й подхожда. Както тя, така и девойките, които я придружават. Блестят цели от злато и[251] какви ли не бисерни нанизи, диаманти, рубини и брокати. С разпуснатите върху раменете им коси, същински слънчеви лъчи, си играе волно вятърът. И най-главното — яхнали са три хубави и пъстроцветни наванлии коне, та да ти е драго да ги гледаш.

— Сигурно искаш да кажеш раванлии коне, Санчо.

— Наванлии или раванлии, малка е разликата — отговори Санчо, — няма значение какви са конете им, важното е, че идват насам най-изящните дами, които човек би могъл да види, особено принцеса Дулсинея, моята господарка, която е просто пленителна.

— Да вървим, сине мой Санчо — каза Дон Кихот, — и като награда за тези неочаквано добри вести аз обещавам да ти подаря най-хубавото, което ще спечеля при първото приключение. Ако това не те задоволява, ще ти подаря жребците, които ще се родят тази година от трите ми кобили. Нали знаеш, те пасат на общинската мера и скоро ще

се ожребят.

— Предпочитам жребците — рече Санчо, — защото не е много сигурно дали ще бъде добра плячката от първото приключение.

Излязоха от гората и видяха съвсем наблизо трите селянки. Дон Кихот огледа селянките, смути се и запита Санчо дали наистина е оставил дамите извън града.

— Как извън града? — възкликна Санчо, — Да не са Очите на ваша милост случайно на тила ви, та не виждате дамите, които идват насам, светнали като слънце по пладне?

— Не виждам — рече Дон Кихот — нищо друго освен три селянки, яхнали магарета.

— Господи, спаси ме от изкушенията на дявола! — се провикна Санчо. — Как е възможно трите раванлии коня — така ли беше, или пак бъркам, — бели като сняг, да ви се виждат магарета? Господи помилуй, готов съм, ако това е вярно, да си оскубя брадата.

— Аз пък ти казвам, приятелю Санчо — каза Дон Кихот, — че това са магарета или магарици и че това е толкова вярно, колкото е вярно, че аз съм Дон Кихот, а ти Санчо Панса. Поне такива ми се виждат на мене.

— Млъкнете, сеньор — възрази Санчо, — и не говорете такива неща, а си отворете очите и вървете да се поклоните на господарката на вашите мисли! Ето я, наближава.[252]

Като каза това, той излезе напред да посрещне трите селянки, слезе от Сивчо, хвана за оглавника магарето на едната от тях, коленичи пред нея и рече:

— Кралице, княгиньо и херцогиньо на красотата, нека ваше високомерие6 и величие благоволи най-милостиво да приеме пленения от вас рицар, който стърчи тук пред вас като мраморен стълб, цял смутен и вцепенен пред лицето на вашето великолепие. Аз съм Санчо Панса, неговият оръженосец, а той самият е скитникът-рицар Дон Кихот де Ла Манча, известен и под името Рицаря на печалния образ.

В този миг падна на колене и Дон Кихот до Санчо, вперил ококорените си очи и помътения си поглед в тази, която Санчо наричаше сеньора и кралица. Той виждаше в нея обикновена селска девойка с не много хубаво кръгло лице и чип нос и стоеше слисан и учуден, без да смее да отвори уста. Селянките бяха не по-малко смаяни, като гледаха тези двама толкова различни мъже, коленичили и препречващи пътя на една от тях. Изведнъж тази, която Санчо бе заприказвал, прекъсна мълчанието и извика рязко и сърдито:

— Дръпнете се от пътя ни, дявол да ви вземе, и ни пуснете да

минем, че бързаме! А Санчо отговори:

— О, княгиньо и господарке на целия Тобосо! Как може да не се трогне вашето великодушно сърце, като виждате коленичил пред величайшата ви особа стълба и крепителя на странствуващото рицарство?

Като чу това, една от другите две селянки каза:

— Къш, махай се оттук, че като ти дойда, добре ще ти насоля гърбината, магаре недно! Я ги виж господинчовците — дошли да се подиграват със селяните, като че ли ние в село не знаем да се присмиваме по-добре от вас. Хайде вървете си по пътя и ни пуснете и ние да си идем по нашия! Много ви здраве!

— Стани, Санчо! — рече тогава Дон Кихот. — Виждам аз, че съдбата още не се е наситила на моите нещастия и е заприщила всички входове, през които може да влезе някаква радост в тази измъчена душа, която нося в тялото си. А ти, най-желано съкровище на света, връх на човешкото благородство, единствен лек на това опечалено сърце, което те обожава — макар че злият магьосник, който ме преследва, е сложил върху очите ми було и ги е обвил в мъгла и само[253] за тях, и за никои други, е променил и преобразил твоята несравнима хубост и лик на бедна селянка, а може би е превърнал и моето в лице на някакво чудовище, за да го направи омразно за твоите очи, — о, не преставай да ме гледаш нежно и любовно, виждайки в моята покорност и коленопреклонност пред твоята прекрасна красота смирението, с което те обожава душата ми!

— Я го гледай ти! — викна селянката. — Потрябвали ми са вашите задиряния! Дръпнете се настрана и ни пуснете да си вървим, за което ще ви благодарим.

Санчо се отдръпна и я пусна да мине, предоволен, че е успял с дяволията си. Щом се видя свободна, селянката, играла ролята на Дулсинея, бодна „раванлията кон“ с желязното острие на една пръчка, която държеше в ръка, и той запрепуска из полето. Но тъй като селянката бе боднала този път добичето по-силно от обикновено, то взе да хвърля кучове и повали сеньора Дулсинея на земята. Като видя това, Дон Кихот се спусна да я вдигне, а Санчо се затече да оправи и завърже самара на магарицата, смъкнал се до корема й. След като Санчо намести самара, Дон Кихот поиска да вдигне на ръце омагьосаната си сеньора и да я настани на магарицата. Но сеньората му спести този труд — тя се изправи, дръпна се малко назад, засили се и като опря двете си ръце върху задницата на добичето, излетя по-леко от сокол върху самара, като го яхна по мъжки. Тогава Санчо каза:

— Кълна се в свети Роке, че нашата сеньора е по-лека от сокол и може да даде урок по езда и на най-сръчния кордовец или мексиканец! С един само скок тя се намери на самара и без всякакви шпори подкара коня си, който запрепуска като зебра. В нищо не й отстъпват и другарките й — всички препускат, по-леки от вятъра.

Това беше самата истина, защото — като видяха, че Дулсинея яхна добичето си — всички се спуснаха с все сила подир нея и изминаха повече от половин левга, без да обърнат глава. Дон Кихот ги проследи с погледа си и когато те изчезнаха, обърна се към Санчо и му каза:

— Видя ли, Санчо, колко ме мразят магьосниците? Гледай само докъде отива злобата им и какъв зъб ми имат — те поискаха да ме лишат от радостта да видя моята сеньора в истинския й образ. Да, аз съм роден да бъда образец на нещастниците и да съм вечно прицел и мишена на всички[254] стрели на злата участ. Забележи също, Санчо — тези предатели не се задоволиха само да променят и преобразят моята Дулсинея — не, потребно им беше да я променят и й дадат образа на груба и грозна селянка, а в същото време й отнеха това, което е така присъщо на знатните дами, които живеят винаги сред парфюми и цветя — именно благоуханието. Защото трябва да ти кажа, Санчо, че когато приближих да вдигна Дулсинея върху раванлията кон (такъв е според тебе, а според мене е чиста магарица), лъхна ме такава миризма на чесън, че ми се зави свят и ми се отрови душата.

— О, мръсници! — възкликна Санчо. — Ах, вие коварни и злонамерени магьосници! Да можех да ви видя всички нанизани през хрилете като сардинки на шиш. Много знаете, много можете и много зло вършите. Не ви ли стигаше, обесници, да превърнете бисерните очи на моята господарка в желъди, косите й от най-чисто злато в косми от опашка на кафяв вол и най-сетне всичките черти на лицето й от прекрасни в грозни, та трябваше да посегнете и на нейното ухание, за да не можем да открием поне по него какво се таи под тази обезобразена външност! Макар че, да си кажа правичката, нито за миг аз не видях нейната грозота, а само красотата й, която се увеличаваше донякъде от една луничка на дясната страна върху горната й устна — сякаш мустак със седем или осем руси косъма като златни нишки, дълги повече от педя.

— Луничката на това място — рече Дон Кихот — показва (според съотношението, което съществува между лицето и тялото), че Дулсинея има сигурно и друга луничка на горната страна на дясното си бедро, тъй като ти каза, че си видял луничка над дясната страна на

горната й устна. Дължината на космите, такава, каквато ти посочваш, ми се вижда голяма за лунички.

— Уверявам ви, ваша милост — забеляза Санчо, — че макар и толкова дълги, те много й отиваха.

— Вярвам ти, приятелю — каза Дон Кихот, — защото природата не е надарила Дулсинея нито с една черта, която да не е добре завършена и съвършена. Дори ако имаше не една, а сто лунички, те нямаше да бъдат лунички, а блестящи луни и звезди. Но кажи ми, Санчо, това, което на мене ми се стори самар, просто седло ли беше, или женско седло с облегало?

— То беше седло с къси стремена. — отговори Санчо[255] — и с пребогат чул, който струва колкото половина кралство.

— Как можах да не видя всичко това, Санчо! — възкликна Дон Кихот. — Повтарям и ще повтарям хиляди пъти, че съм най-нещастният човек на света.

Лукавият Санчо едва се сдържаше да не прихне от смях, като слушаше глупостите на тъй ловко излъгания си господар. Най-сетне, след като поговориха за много други неща, те се качиха на добичетата си и поеха пътя към Сарагоса, където искаха да стигнат навреме, за да присъствуват на тържествените празненства, които се устройват ежегодно в този знаменит град. Но преди да стигнат там, им се случиха толкова много нови и големи приключения, че заслужават да бъдат написани и прочетени, както ще се види по-нататък.

Срещат една кола със странни същества — с облекла на смъртта, на ангел, рицар и др. Дон Кихот мисли, че го очаква ново приключение, но остава разочарован, когато научава, че това са пътуващи актьори. Палячото подплашва Росинант, той хвърля Дон Кихот и сам пада. Рицарят става и се втурва да накаже актьорите, но те слизат и се приготвят да го обсипят с градушка от камъни. Санчо го убеждава, че не бива да вади меч срещу хора, които не са рицари.

ГЛАВА ДВАНАДЕСЕТА,

за странното приключение на юначния Дон Кихот с храбрия Рицар на огледалата

Дон Кихот и оръженосецът му прекараха нощта след срещата със Смъртта под едни високи и кичести дървета, след като — по съвета на Санчо — Дон Кихот си похапна от това, което носеше Сивчо в дисагите. По време на вечерята Санчо каза на господаря си:

— Сеньор, колко глупав щях да бъда, ако бях избрал за награда вместо жребчетата на трите кобили плячката от първото приключение на ваша милост. Колко е вярна поговорката, която казва: „По-добре врабче в ръка, отколкото сокол в гора.“

— При все това — отговори Дон Кихот, — ако ти, Санчо, ме беше оставил да ги нападна, както аз исках, щяха да ти паднат в ръцете като плячка най-малко златната корона[256] на Императрицата и изрисуваните криле на Купидон. Със сила щях да ги изтръгна от тях и да ги дам на тебе.

— Скиптрите и короните на императорите комедианти — отговори Санчо Панса — никога не са от чисто злато, а от мед или тенеке.

— Така е — възрази Дон Кихот. — Но то е, защото не подхожда украшенията на комедиантите да бъдат от скъпа материя. Те трябва да не са истински и да създават само такова впечатление. Такива всъщност трябва да бъдат и самите комедии. Аз държа, Санчо, да обичаш театралните пиеси и да имаш добро чувство както към тези, които ги играят, така и към тези, които ги съчиняват, защото и едните, и другите вършат голяма услуга на обществото, в което се отразяват живо делата на човешкия живот. Никакво съпоставяне не може да ни представи по-нагледно от комедията и комедиантите какви сме и какви трябва да бъдем. Ако не си съгласен с мене, кажи ми — не си ли виждал да играят някоя комедия, в която се изкарват на показ крале, императори и папи, рицари, дами и разни други личности? Един играе развратника, друг — негодника, трети — търговеца, четвърти — войника, пети — глупака (изпълнение, което изисква много ум), шести — наивния любовник, а като се свърши комедията и актьорите съблекат костюмите си, всички стават равни помежду си.

— Да, виждал съм — отговори Санчо.

— Е добре, не става ли същото и в комедията на този свят — каза Дон Кихот, — където едни играят роли на императори, други — на папи и на всички други лица, които могат да се срещнат в една комедия? Не смъква ли смъртта, когато настъпи краят, сиреч, когато свърши животът, всички дрънкулки, които отличават едните от другите, и не стават ли те равни пред гроба?

— Прекрасно сравнение! — възкликна Санчо. — Но то не е толкова ново, защото съм го слушал да се употребява по много и най-различни поводи, както и при играта на шах — докато трае играта, всяка фигура има своето особено значение, но свърши ли се партията, всички тях ги събират, смесват, разбъркват и хвърлят в една торбичка, все едно, че ги хвърлят от живота в гроба.

— Ден по ден, Санчо — каза Дон Кихот, — ставаш все по-малко простодушен и все по-умен.[257]

— Все нещо ще съм попил от мъдростта на ваша милост — отговори Санчо. — Земите, които поначало са сухи и не раждат, почват да дават добър плод, когато ги обработваш и ториш. Искам да кажа, че разговорите с ваша милост са били торът, който падна върху безплодната почва на сухия ми ум, а времето, откакто ви служа и общувам с вас, е било обработката. Така че аз се надявам да се родят от мене благословени плодове, които ще отговорят напълно на доброто възпитание, чиито пътеки ваша милост прокарва в изсъхналия мой разум.

Дон Кихот се разсмя на надутите изрази на Санчо, но все пак намери, че е вярно това, което бе казал за промените, настъпили у него, защото понякога той разсъждаваше така, че просто го хвърляше в учудване, макар че почти всеки път, когато Санчо се опитваше да говори като на научен диспут или по дворянски, завършваше с това, че падаше от върха на простодушието си в бездната на своето невежество. Но особено изящество и памет проявяваше той, когато използваше — безразлично дали са на място, или не — поговорки, както читателят е видял и забелязал вече в течение на тази история.

В такива и други още разговори прекараха те по-голямата част от нощта и най-сетне на Санчо му се дощя да спусне кепенците на очите си, както казваше той, когато му се доспиваше. Той свали самара и пусна магарето си да пасе обилната трева. Не разседла Росинант, защото господарят му беше изрично заповядал да не го разседлава, когато са на поход или не спят под стряха — стар обичай, установен и спазван от странствуващите рицари, според който можеше да се снеме юздата от коня и да се прикачи на дъгата на седлото, но да се снеме

самото седло — никога! Така постъпи и Санчо и пусна и Росинант на свобода. Приятелството между двете животни беше толкова голямо и рядко, че — според мълвата, предавана от бащи и синове — авторът на тази истинска история написал за това приятелство цели отделни глави, но за да спази благоприличието и уважението, което се дължи на такава героична история, не ги поместил в книгата си. По някой път обаче той се отклонява от това си решение и така например ни разказва, че щом като двете животни се съберели, почвали да се чешат едно друго, а след като се начесвали до насита и се уморели, Росинант слагал върху врата на Сивчо[258] шията си, която стърчала от другата страна повече от лакът. Загледани и двете внимателно в земята, те можели да стоят така по три дни, ако, разбира се, не ги потърсели преди това за работа или ако гладът не ги карал да търсят храна…

Най-сетне Санчо заспа до дънера на едно корково дърво, а Дон Кихот задряма под един могъщ дъб, но не мина много време и се събуди от някакъв шум зад гърба си. Той се изправи веднага, почна да се оглежда и ослушва, за да разбере откъде идва шумът, и видя двама конници, единият от които скочи от седлото и каза на другия:

— Слез, приятелю, и снеми юздите на конете. Струва ми се, че на това място има обилна трева за тях, а за мене — тишина и усамотение, които са ми необходими, за да се отдам на любовните си мисли.

Той каза това и в същия миг се просна на земята. Като легна, иззвънтяха доспехите, които носеше — явен признак за Дон Кихот, че непознатият е странствуващ рицар. Той се доближи до спящия Санчо, започна да го дърпа за ръката, разбуди го с голяма мъка и му каза шепнешком:

— Санчо, братко, ето ти приключение!

— Дай Боже да е добро — отговори Санчо, — А къде е, сеньор, негова милост приключението?

— Къде ли, Санчо? — рече Дон Кихот. — Обърни си очите, погледни и ще видиш ей там излегнат един странствуващ рицар, който — доколкото разбирам — не е особено весел. Видях го как скокна от коня си и как се изтегна на земята с немалко прояви на лошо настроение, а като легна, доспехите му иззвънтяха.

— А защо ваша милост смята, че това е приключение? — запита Санчо.

— Не искам да кажа — отговори Дон Кихот, — че това е вече самото приключение, но то е началото, защото така започват всички приключения. Но слушай — изглежда, че той настройва лютня или китара и по начина, по който се кашля и прочиства гърлото си, сигурно

се готви да изпее нещо.

— Така е наистина — каза Санчо. — Трябва да е влюбен рицар.

— Няма странствуващ рицар, който да не е влюбен — забеляза Дон Кихот. — Но нека послушаме! Ако запее, по[259] нишката на песента ще разплетем кълбото на мислите му, защото, когато сърцето на човека е изпълнено с чувства, той изпитва нуждата да ги изрази.

Санчо се канеше да отговори на господаря си, но му попречи гласът на Рицаря на гората, който не беше нито много лош, нито много добър. Двамата се заслушаха и чуха да се пее следният сонет:

Сеньора, самоволно посочете каквито щете цели дръзновени:
ще бъдат както трябва оценени, ще бъдат много радостно приети.
Щом искате, скрил своите несрети, да бъда мъртъв — свършено е с мене! Да ви описвам болките стаени — не, те ще бъдат от Амур възпети!
Душата ми неща несходни крие:
мек восък, твърд брилянт… Какво да сторя, и тя според Амур се нагласява.
Поднасям ви брилянт и восък — вие дълбайте, вайте. Белегът остава и ще го нося чак до гроб, сеньора!

Рицаря на гората завърши своята песен с едно „ах“, изтръгнато сякаш от дълбочината на сърцето му, и след малко се чу жалният му и печален глас:

— О ти, най-прекрасна и най-неблагодарна жена на вселената! Как е възможно, пресветла Касилдея Вандалска5, да се съгласиш да чезне, линее и погине в непрекъснати странствувания и тежки и непосилни мъки плененият от тебе рицар? Не ти ли стига, че накарах да те признаят за най-хубава на света всички рицари от Навара, Леон, Андалусия, Кастилия, а най-сетне и всички рицари от Ла Манча?

— Това не е вярно! — извика Дон Кихот. — Аз съм от Ла Манча и никога не съм признавал, нито съм бил принуждаван да призная нещо, което да помрачи хубостта на моята сеньора. Ти разбираш сам, Санчо, че този рицар говори глупости. Но нека го изслушаме! Може би ще се изкаже по-ясно.

— Без друго ще го направи — каза Санчо, — защото,[260] както се е заоплаквал, ще продължи да се вайка поне един месец.

Но това не стана, защото Рицаря на гората, чул, че някой приказва наблизо, престана да се оплаква, стана и каза с висок, но дружелюбен глас:

— Кой е там? Що за хора сте? Към кои се числите — към

радостните или скърбящите?

— Към скърбящите — отговори Дон Кихот.

— Елате тогава при мене — каза Рицаря на гората — и бъдете уверени, че с това ще се приближите към самата скръб и печал.

Като чу този нежен и учтив отговор, Дон Кихот се приближи до непознатия, последван от Санчо.

Оплакващият се рицар хвана Дон Кихот за ръка и му каза:

— Седнете тук, сеньор рицар! Обстоятелството, че ви срещам тук, където единствени ваши другари са самотата и тишината — естествено легло и истински покой за странствуващите рицари, — ми говори достатъчно ясно, че вие сте един от тях.

Дон Кихот отговори:

— Рицар съм, и то от странствуващите, както казахте, но макар че в душата ми са свили гнездо скърбите, несгодите и неволите, те не са пропъдили от сърцето ми състраданието към чуждите нещастия. От песента, която току-що изпяхте, разбрах, че вашите скърби са любовни, искам да кажа, че причината за тях е любовта ви към тази неблагодарна хубавица, чието име назовахте във вашите жалби.

Двамата рицари разговаряха, седнали един до друг на твърдата земя, в пълен мир и разбирателство, като че ли при пукването на зората нямаше да си пукат главите.

— А вие влюбен ли сте, сеньор рицарю? — запита Рицаря на гората.

— За нещастие, да — отговори Дон Кихот, — макар че страданията, които поражда една достойна любов, трябва да се смятат по-скоро за щастие, отколкото за нещастие.

— Това е съвсем вярно — каза Рицаря на гората, — стига само презрението на нашите дами да не помрачава разума и мислите ни, защото, ако то е прекалено, прилича на мъст.

— Не съм бил никога презиран от моята дама — отговори Дон Кихот.[261]

— Разбира се, не — рече Санчо, който стоеше до него. — Тя е кротка като овчица и мека като масло.

— Ваш ли е този оръженосец? — запита Рицаря на гората.

— Да — отговори Дон Кихот.

— Никога не съм виждал толкова дързък оръженосец, който се обажда, когато говори неговият господар — каза Рицаря на гората. — Ето там е моят оръженосец, цяла върлина е, но за него бих могъл да кажа, че когато аз говоря, никога не е отварял устата си.

— Аз пък говоря — рече Санчо — и не ме е страх да говоря пред

един такъв… по-добре да не казвам какъв. Но нека не разбутваме повече работите.

Оръженосецът на Рицаря на гората хвана Санчо за ръка и му каза:

— Хайде да отидем да си поговорим двамата някъде настрана, на воля, по нашенски, и да оставим нашите господари да се карат и да си разправят своите любовни истории. Денят ще ги свари сигурно без да са се изприказвали.

— На драго сърце — рече Санчо. — А аз ще разкажа на ваша милост кой съм, за да видите, че имам основание да се смятам за един от най-бъбривите оръженосци.

След тези думи двамата оръженосци се отдалечиха и започнаха разговор, който по своята забавност не отстъпваше на сериозността, с която разговаряха техните господари.

Оръженосците се отделят настрана и си разправят за трудностите, с които изкарват хляба си. Оръженосецът на Рицаря на гората нахранва Санчо с баница, дава му да пие вино и го увещава да се прибере у дома.

ГЛАВА ЧЕТИРИНАДЕСЕТА,

в която продължава приключението с Рицаря на гората

Непознатият Рицар на гората разказва на Дон Кихот, че е влюбен в несравнимата по красота Касилдея Вандалска, в чието име извършил чудни подвизи, победил храбри рицари, между които и прочутия Дон Кихот де Ла Манча, когото принудил да признае, че Касилдея е по-хубава от[262] неговата Дулсинея. Дон Кихот отвръща, че може би някой враг вълшебник е взел образа му и че пред него се намира самият Дон Кихот, готов да се сражава, за да защити името на своята дама. Рицаря на гората предлага победеният в предстоящия двубой да се подчини на волята на победителя и да направи всичко, заповядано му от него.

След тези думи те отидоха при своите оръженосци и ги намериха да хъркат в същото положение, в което ги беше връхлетял сънят. Събудиха ги и им заповядаха да приготвят конете, защото призори двамата щяха да започнат нечувана, кървава и страшна битка. Като чу това, Санчо си глътна езика и се смръзна от страх, изплашен за живота на господаря си, понеже Оръженосецът на Рицаря на гората му беше описал храбростта на своя сеньор. Но без да кажат нито дума, двамата оръженосци тръгнаха да търсят добичетата си. Трите коня и магарето се бяха вече сдушили и стояха всички вкупом на едно място.

По пътя Оръженосецът на Рицаря на гората каза на Санчо:

— Трябва да ви кажа, драги, че у нас в Андалусия обичаят е такъв: докато спорещите се бият, свидетелите на двубоите не стоят със скръстени ръце. Казвам ви го, за да знаете, че докато се сражават господарите ни, ние ще трябва да се бием и бъхтим един друг.

— Този обичай, сеньор оръженосецо — отговори Санчо, — може да е в сила за тамошните негодници и побойници, но съвсем не и за Оръженосците на странствуващите рицари. Поне никога не съм слушал господарят ми да споменава за подобен обичай, а той знае на пръсти всички правила на странствуващото рицарство. Но дори и да е вярно и да има изричен закон, който налага на Оръженосците да се бият помежду си, докато се сражават техните господари, аз не искам да го изпълня, а ще платя глобата, която надали е повече — уверявам

ви — от кило восък 2. Предпочитам да платя восъка, защото знам, че ще ми излезе по-евтино от марлите и бинтовете, които ще трябва да купувам, за да лекувам главата си — отсега още я виждам пукната и цепната на две. Но има и друго — невъзможно ми е да се бия, защото нямам меч, а и никога в живота си не съм носил такъв 3.

— Знам добър цяр против това — рече Оръженосецът на Рицаря на гората. — Аз нося със себе си два еднакви по големина платнени чувала. Вие ще вземете единия, а аз другия и ще се бием с тях на равни начала.

— При тези условия нямам нищо против — отговори Санчо, — защото в такава схватка по-скоро ще си изтупаме прахта, отколкото да се нараним.

— Няма да е точно така — възрази другият. — За да не отнесе вятърът чувалите ни, ще трябва да турим в тях по десетина гладки и обли, еднакви по тегло камъни и така ще можем да се набухаме без особена вреда.

— Я го виж ти хитреца му с хитрец! — рече Санчо. — Какви самурени кожи и меки ватени подплънки иска да тури в чувалите, за да не се строшат кратуните ни и да не станат костите ни на прах! Но ако щете дори с копринени пашкули да ги напълните, знайте, сеньор, че аз няма да се бия. Нека се бият нашите господари, това си е тяхна работа, а ние да си пийнем и поживеем. Времето и без това ще се погрижи да ни отнеме живота, та няма защо да търсим ние да му туряме край преди определения срок. Като узреем, сами ще капнем от дървото.

— Въпреки всичко — възрази слугата на Рицаря на гората — ще трябва да се бием, ако ще и само половин час.

— Няма защо — отговори Санчо. — Аз не съм неучтив и неблагодарен човек, та сега да взема да се разправям с хора, с които съм ял и пил, още повече че не се чувствувам нито обиден, нито сърдит. Кому, по дяволите, ще дойде на ум да се бие току-тъй, без причина!

— И против това имам цяр — каза оръженосецът на Рицаря на гората. — Преди да започнем боя, аз ще се приближа тихичко до ваша милост и ще ви зашлевя три или четири такива плесници, че ще ви съборя на земята. По този начин ще събудя вашия гняв, ако и да дреме като кон на празни ясли.

— Срещу този ваш ход аз знам друг — отговори Санчо — и няма да ви остана длъжен. Ще грабна една тояга и преди още ваша милост да сте предизвикали гнева ми, така ще ви наложа, че вашият гняв да заспи и да се събуди едва на онзи свят, за да се знае, че аз не съм

човекът, който ще позволи комуто и да било да се докосва до лицето ми. Нека всеки си гледа работата! Най-умното ще бъде всеки да приспи гнева си, защото никой не познава душата на никого и случва се да тръгнеш да острижеш овцата, а да се върнеш[264] сам остриган. Господ е благословил мира и е проклел разприте. Щом една гонена, затворена и притисната до стената котка може да се превърне в лъв, то Бог знае в какво мога да се превърна аз, ако изпадна в нейното положение. Ето защо, сеньор оръженосецо, още отсега ви предупреждавам, че вие ще отговаряте за всички щети и вреди, които биха могли да произлязат от нашата разпра.

— Добре — каза оръженосецът на Рицаря на гората. — Нека съмне, пък ще видим какво е писано.

В това време по дърветата започнаха да чуруликат хиляди пъстрокрили птички. Те сякаш поздравяваха със своите разнозвучни и весели песни свежата зора, която надникваше през вратите и балконите на изтока и откриваше постепенно красивото си лице, отърсвайки от косите си безкрайно множество течни бисери, а тревата, окъпана от тази нежна течност, създаваше впечатление, че тя самата пръска мънички бели перли. От върбите капеше сладка манна, изворите звънливо се смееха, ручеите ромоняха, горите ликуваха, а поляните се кичеха още по-богато с настъпването на зората. Щом обаче се развидели и стана възможно да се виждат и различават предметите, първото нещо, което се изпречи пред очите на Санчо Панса, беше носът на оръженосеца на Рицаря на гората — нос толкова голям, че хвърляше сянка върху почти цялото му тяло. Авторът на нашата история казва, че той наистина беше извънредно голям, с гърбица по средата, цял в брадавици, морав на цвят като патладжан. Спущаше се два пръста под устата. Величината, цветът, брадавиците и гърбавостта му така обезобразяваха лицето, че Санчо, като го видя, се разтрепера целият като дете, болно от припадъци, и реши в себе си, че е по-добре да се остави да му ударят двеста плесници, без да се разгневи, отколкото да се бие с този кара-конджо. Дон Кихот хвърли поглед към противника си, но той беше вече спуснал забралото си, така че не можа да види лицето му. Забеляза само, че е човек набит и не много висок. Носеше върху доспехите си ризница, на пръв поглед от най-тънко злато, осеяна с множество блестящи огледала във формата на малки луни, които го правеха да изглежда много изящен и внушителен. Над шлема се развяваха много зелени, жълти и бели пера. Копието му, подпряно на едно дърво, беше много дълго и дебело и завършваше с желязно острие, по-голямо от педя.[265]

— Дон Кихот видя и забеляза всичко и от това, което видя и забеляза, заключи, че рицарят притежава сигурно грамадна сила. Но той не се уплаши като Санчо Панса, а, напротив, спокойно и смело каза на Рицаря на огледалата:

— Ако голямото ви желание да встъпите в борба, сеньор рицарю, не засенчва любезността ви, то аз ви моля да повдигнете за миг забралото, за да видя дали хубостта на лицето ви отговаря на изящната ви външност.

— Какъвто и да е изходът от двубоя — дали той ще завърши с ваша победа или поражение, сеньор рицарю — отговори Рицаря на огледалата, — вие ще имате достатъчно, дори предостатъчно време, за да ме видите. Ако сега не удовлетворявам вашето желание, то е, защото ми се струва, че ще нанеса явна обида на хубавата Касилдея Вандалска, като изгубя време да вдигна забралото в един момент, когато трябва да ви принудя час по-скоро да признаете това, което вече сам знаете, че искам.

— Но докато възседнем конете си — рече Дон Кихот, — вие все пак можете да ми кажете дали аз съм същият този Дон Кихот, когото казахте, че сте победили.

— На това ще ви отговорим4 — каза Рицаря на огледалата, — че приличате на рицаря, когото победих, както едно яйце прилича на друго. Но щом казвате, че него го преследват магьосници, не смея да твърдя дали вие сте поменатото лице, или не.

— Това ми стига — отговори Дон Кихот, — за да се убедя, че сте заблуден. Нека докарат конете ни, за да ви помогна да се отървете от тази заблуда. За по-малко време, отколкото е нужно да вдигнете забралото си — ако Бог, моята сеньора и моите мишци ме закрилят, ще видя вашето лице, а вие ще видите, че аз не съм същият Дон Кихот, когото мислите, че сте победили.

Прекъснаха разговора си, качиха се на конете си и Дон Кихот обърна Росинант, за да се отдалечи на необходимото разстояние, което да му позволи да се засили и нападне противника си. Същото стори и Рицаря на огледалата. Но Дон Кихот не беше се отдалечил още и на двадесет крачки, когато чу гласа на Рицаря на огледалата, извървял и той като него само половината път:

— Помнете, сеньор рицарю, че условието на нашия бой е победеният да се постави безпрекословно на разположение на победителя.[266]

— Зная вече — отговори Дон Кихот, — но от победения не трябва да се искат неща, несъвместими с рицарското достойнство.

— Точно тъй! — отговори Рицаря на огледалата. В този миг Дон Кихот зърна чудноватия нос на оръженосеца и се учуди не по-малко от Санчо. Той го взе за някакво чудовище или за особен род човек, какъвто не се среща по света. Санчо, като видя, че господарят му тръгва да заеме изходно положение за двубоя, не пожела да остане насаме с дългоносия, защото се страхуваше, че един само удар на този нос по носа му ще тури край на разпрата им и той — било от удара, било от страх — ще се просне на земята. Затова се затича подир господаря си, хванал се за едното от стремената, и когато му се стори, че настъпва време Дон Кихот да се върне назад, му каза:

— Моля ваша милост сеньор, преди да се впуснете в бой, помогнете ми да се кача на този дъб, откъдето ще мога да наблюдавам по-добре, отколкото тук от земята юначната борба, която се готвите да поведете с този рицар.

— По съм наклонен да вярвам, Санчо — рече Дон Кихот, — че ти искаш да се качиш на трибуната, за да гледаш без опасност боя с бикове.

— Да си кажа правичката — отговори Санчо, — страшният нос на този оръженосец ме уплаши и ужаси толкова, че не смея да остана при него.

— Носът му е такъв — каза Дон Кихот, — че да не бях този, който съм, и мене би изплашил. Ела де Ще ти помогна да се качиш там, където искаш.

Времето, което Дон Кихот употреби, за да помогне на Санчо да се качи на дъба, Рицаря на огледалата използува, за да измине необходимото разстояние и да стигне мястото, откъдето щеше да се засили. Той помисли, че и Дон Кихот е направил същото, и без да чака зов на тръба или някакъв друг знак, обърна коня си — който не беше нито по-лек, нито по-хубав от Росинант — и препусна с все сила, сиреч със среден тръс, срещу своя противник. Като видя обаче, че той се е спрял и помага на Санчо да се качи на дървото, дръпна юздите и се спря на половин път, което зарадва извънредно много коня, който не можеше и крачка повече да направи. Дон Кихот помисли, че противникът му го напада вече, заби[267] гневно шпори в мършавите хълбоци на Росинант и тъй го разпали, че — както казва историята — той запрепуска за първи път, защото обикновено се движеше с бавен тръс. Носен от тази невиждана ярост, Дон Кихот стигна там, където Рицаря на огледалата се беше спрял в своя бяг, и сега забиваше докрай шпорите си в хълбоците на коня, без да успее да го помръдне нито на педя от мястото му. При това благоприятно стечение на

обстоятелствата Дон Кихот изненада своя противник, който — затруднен от коня си и зает с нагласата на копието си — не съумя или не успя да се приготви за бой. Дон Кихот, без да вземе под внимание тези затруднения на противника си и без да излага себе си на каквато и да било опасност и риск, се сблъска с Рицаря на огледалата с такъв устрем, че той се преметна съвсем против волята си през задницата на коня и така се изтърси на земята, че не мръдна ни ръка, ни крак и остана да лежи като мъртъв.

Щом го видя проснат на земята, Санчо слезе от дървото и с голяма бързина се спусна към господаря си. А Дон Кихот скочи от Росинант, завтече се към Рицаря на огледалата и взе да му развързва шлема, за да види дали е умрял и ако е още жив, да му помогне да си поеме дъх. Изведнъж той видя… Кой би могъл да каже какво видя той, без да възбуди у читателя изненада, учудване и ужас? Той видя — казва историята — същото лице, същото изражение, същата физиономия, досущ същите черти — образ и подобие на бакалавъра Самсон Караско. Видя го и се провикна на висок глас:

— Бързай, Санчо, ела и погледни това, което ще видиш и няма да повярваш! Тичай, сине, и виж каква е силата на магията и какво могат да направят магьосниците и вълшебниците.

Санчо се доближи и като видя лицето на бакалавъра Караско, почна да се кръсти непрестанно. Но събореният на земята рицар не даваше никакви признаци на живот и Санчо каза на Дон Кихот:

— На мнение съм, сеньор, че за всеки случай ваша милост би трябвало да мушнете и забиете меча си в устата на този, който прилича на бакалавъра Самсон Караско. Може би по този начин ще убиете някого от вашите врагове магьосници.

— Не е лош съветът ти — рече Дон Кихот. — Колкото по-малко врагове, толкова по-добре.

Но когато извади меча си, за да изпълни съвета и препоръката на Санчо, дойде оръженосецът на Рицаря на огледалата, сега вече без носа, който го правеше толкова грозен, и извика:

— Внимавайте какво правите, ваша милост, сеньор Дон Кихот! Човекът, който лежи пред краката ви, е вашият приятел бакалавърът Самсон Караско, а аз съм негов оръженосец.

А Санчо, като забеляза, че лицето му не е вече така грозно, му каза:

— А къде е носът?

— Ей го тук, в джоба ми — отговори другият. Бръкна в десния си джоб и извади един маскараден нос от лакирана мукава — същия, който вече описахме. Санчо, вглеждайки се внимателно в

оръженосеца, не можа да сдържи учудването си и извика със силен глас:

— Света Богородице, ела ми на помощ! Не е ли това Томе Сесиал, мой съсед и сват?

— Той същият! — отговори оръженосецът, останал вече без нос, — Да, свате и приятелю Санчо Панса, аз съм Томе Сесиал и ей сега ще ти разкажа какви дяволии, хитрини и сплетни ме докараха тук, но преди това измоли и изпроси от господаря си да не пипа, удря, наранява или убива Рицаря на огледалата, който лежи в нозете му, защото няма никакво съмнение, че той е дръзкият и безразсъден бакалавър Самсон Караско, наш съселянин.

В това време Рицаря на огледалата дойде на себе си, а Дон Кихот, като видя това, опря върха на големия си меч в лицето му и каза:

— Тозчас ще умрете, рицарю, ако не признаете, че несравнимата Дулсинея дел Тобосо надминава по хубост вашата Касилдея Вандалска. Ще трябва освен това (ако останете жив след тази схватка и след падането си) да ми обещаете, че ще отидете в град Тобосо и ще й се представите от мое име, за да постъпи с вас както намери за добре. Ако тя ви подари свободата, ще трябва да се върнете при мене — нека мълвата за моите подвизи ви служи за пътеводна нишка и ви доведе там, където ще бъда аз, — за да ми разкажете как е протекла вашата среща. Тези условия, съгласно уговорката ни преди двубоя, не излизат от рамките на рицарските правила.[269]

— Признавам — рече падналият рицар, — че разпраната и мръсна обувка на сеньора дел Тобосо струва повече от невчесаната, но чиста брада на Касилдея, и обещавам да се явя пред вашата сеньора и да се върна след това при вас, за да й дам вярна и точна сметка за това, което искате от мене.

— Трябва също да се убедите и признаете — добави Дон Кихот, — че рицарят, когото сте победили, не е бил и не е могъл да бъде Дон Кихот де Ла Манча, а някой друг, който му е приличал, както аз съм убеден и признавам, че макар и да приличате на бакалавъра Самсон Караско, не сте Самсон Караско, а някой друг, който му прилича и комуто моите врагове са дали неговия образ, за да сдържа и укротя буйния си гняв и за да не се възползувам до крайност от славните преимущества на победата си.

— Всичко това признавам, преценявам и разбирам така, както вие вярвате, преценявате и разбирате — отговори сразеният рицар. — А сега разрешете ми, моля ви, да стана, ако намеря изобщо сили да се изправя след удара при падането, който ми причини голямо зло.

Дон Кихот и оръженосецът на победения му помогнаха да се изправи, а Санчо не снемаше очи от Томе Сесиал и му задаваше въпроси, чиито отговори явно показваха, че той е наистина неговият съсед и сват, както твърдеше. Но подозрението, което бяха породили в него думите на господаря му, че магьосниците са преобразили Рицаря на огледалата в бакалавъра Караско, караше Санчо да не приема за истина това, което за очите му беше чиста истина. Така си останаха заблудени господар и слуга, а Рицаря на огледалата и оръженосецът му, намръщени и накуцващи, се сбогуваха с Дон Кихот и Санчо с намерение да потърсят някое село, където да превържат и да наместят кокалите на Самсон Караско. Дон Кихот и Санчо продължиха пътя си за Сарагоса. Историята ги изоставя за известно време, за да разправи кои бяха Рицаря на огледалата и дългоносият му оръженосец.

Рицаря на огледалата е бакалавърът Самсон Караско. Той, свещеникът и бръснарят решават Самсон да се облече като странствуващ рицар, да намери Дон Кихот и да встъпи в бой с него, при условие че победеният ще се покори на победителя. Бакалавърът рицар да заповяда на победения Дон Кихот да се върне в селото си, където може би ще се намери лекарство за безумието му. Караско се съгласява. За оръженосец взема Томе Сесиал,[270] съсед и сват на Санчо Панса, човек весел и събуден. Планът им обаче излиза твърде несполучлив. Победеният Караско се заканва да не се върне в селото си, докато не натупа здравата Дон Кихот. Сега той ще го търси, воден от желание да му отмъсти. Двамата пристигат в едно село, дето намират лекар, който се заема да лекува пострадалия бакалавър.

Дон Кихот продължава пътя си весел, доволен и горд, като си въобразява, че със спечелената победа е станал най-храбрият странствуващ рицар. Това, че победеният рицар и оръженосецът му са се явили В образите на Самсон Караско и на Томе Сесиал, Дон Кихот отдава на зли магьосници, които го преследват.

По пътя го настига един идалго на име Диего де Миранда, който тръгва заедно с рицаря и оръженосеца. Учудва го външният вид на Дон Кихот — „дългата му шия, високият му ръст, мършавото му и жълто лице, въоръжението му, обноските и стойката му — фигура и лице, невиждани от дълго време по тия места“. Дон Кихот му разказва кой е, като не пропуща да отбележи, че историята му вече е напечатана. Дон Диего се тревожи, че син му се е посветил всецяло на поезията. Поразяват го разсъжденията на Дон Кихот за поетическото изкуство и предположението му, че рицарят е луд, се разсейва.

Дон Кихот вижда насреща по пътя кола, украсена с кралски

знамена, и мисли, че го очаква ново приключение. Поисква шлема си, в който Санчо е сложил купена от един овчар извара, нахлупва го на главата си заедно с изварата, изтегля меча, хваща копието си и спира колата. Коларят обяснява, че в клетката има два свирепи лъва, които губернаторът на Оран праща подарък на краля. Дон Кихот иска да пуснат лъвовете, за да докаже, че не се страхува от тях. Въпреки увещанията на Санчо и на Дон Диего рицарят заставя коларя да отвори клетката. Скочил от коня, с меч в ръка, той застава пред колата.

Когато пазачът видя, че Дон Кихот е застанал вече готов за борба и че ако не пусне лъва, ще изпита гнева на възмутения и дързък рицар, отвори широко вратата на първата клетка, в която беше затворен, както вече се каза, извънредно едрият, грозен и страшен лъв. Звярът, който лежеше дотогава, се обърна най-напред в клетката си, протегна лапите си и цялото си тяло, отвори уста, прозя се много бавно после извади две педи дълъг език и облиза очите и муцуната си. След това подаде главата си през отвора на клетката и се огледа на всички страни с очи, блеснали като въглени — показа задните си части на Дон Кихот и спокойно и невъзмутимо легна пак в клетката. Като видя това, Дон Кихот заповяда[271] на пазача да му удари няколко тояги, за да го раздразни и го изкара навън.

— Това няма да направя — рече пазачът, — защото, раздразня ли го, най-напред мене ще разкъса на парчета. Задоволете се, ваша милост сеньор рицарю, с това, което вече направихте и което е връх на храбростта, и недейте изкушава за втори път съдбата! Лъвът вижда, че вратата е отворена — от него зависи да излезе или не, но щом не е излязъл досега, няма да излезе и до вечерта. Ваша милост показахте вече величието на духа си. Всеки храбър борец според мене е длъжен само да предизвика противника си и да го чака на открито. Ако противникът не се яви, негов е позорът, а този, който го е чакал, печели венеца на победата.

— Прав си — каза Дон Кихот. — Затвори, приятелю, вратата и ми дай свидетелство, съставено в най-подходяща форма, с което да се удостовери всичко току-що видяно от теб, а именно, че ти отвори клетката на лъва и че аз го чаках, но той не излезе, че аз продължих да го чакам и че той продължи да не излиза и че най-сетне си легна. Не съм задължен да правя нищо повече. По дяволите всички магии и нека Бог помага на разума, на истината и на истинското рицарство! Хайде, затвори сега вратата, както ти казах, а аз ще дам знак на избягалите и отсъствуващите да се върнат, за да узнаят от твоите уста подробности за този подвиг.

Дон Диего поканва Дон Кихот и Санчо Панса у дома си в своето село. Там рицарят разговаря със сина му поет, като изказва ценни мисли за поезията. Бащата и синът се учудват на думите му, в които се преплитат разум и безумие.

Дон Кихот, който се нарича „рицар на лъвовете“, продължава странствуването си. Селяни го поканват на сватба. Женят се Китерия Хубавицата и Камачо Богатия. Китерия и бедният Басилио се обичали от деца, но баща й решил да я задоми за богатия Камачо. Басилио дълбоко страда за своята любима.

Рицарят и оръженосецът му отиват на сватбата. Готви се богато угощение. Санчо се завърта около готвачите и получава в едно котле три варени кокошки и две гъски. Започват танци и игри. Пристигат и младоженците. Явява се Басилио, облечен в дълга черна риза, обшита с коприна с огнен цвят, на челото с венец от печален кипарис.[272]

Уморен и задъхан, той застана пред младоженците, заби железния връх на тоягата си в земята, впи очи в Китерия и побледнял, каза с дрезгав и треперещ глас:

— Добре знаеш, неблагодарна Китерия, че по законите на светата вяра, която изповядваме, докато аз съм жив, ти не можеш да се омъжиш за друг. Не е тайна за тебе също така, че в очакване времето и трудът ми да увеличат моето благосъстояние, не подръзнах нито веднъж да престъпя уважението, което ми вдъхваше честта ти. Но ти потъпка всички задължения, които бе поела по отношение на честните ми намерения, и сега искаш да направиш господар на това, което е мое, другиго, чиито богатства му осигуряват не само голямо щастие, но и най-висше блаженство. Е добре, за да бъде щастието му пълно (макар и да не мисля, че го заслужава, а то му е просто паднало като дар от небето), аз сам, със собствените си ръце, ще отстраня пречката или неудобството, което помрачава това щастие, като изчезна от очите ви. Да живее богатият Камачо, да живее дълги и щастливи години с неблагодарната Китерия, а нека умре, нека загине бедният Басилио, чиято бедност отряза крилете на щастието му и изкопа гроба му!

Каза тези думи, хвана забитата в земята тояга и я изтегли. Долната половина остана неподвижна и се видя, че тя е служила като ножница на една къса шпага. Басилио заби в земята това, което можеше да се нарече дръжка на шпагата, и се хвърли леко и стремително върху острието, тъй че само след миг кървавият връх на шпагата и половината стоманено острие се подаде откъм гърба му и нещастникът остана да лежи на земята цял окървавен, пронизан от собственото си оръжие.

Притекоха се на помощ приятелите му, поразени от неговото нещастие и скръбната му участ. Дон Кихот слезе от Росинант, спусна се и той да му помогне, прегърна го и разбра, че още не е издъхнал. Понечиха да извадят шпагата, но свещеникът, който стоеше наблизо, заяви, че не бива да се изважда, преди той да се е изповядал, тъй като, извадят ли я, веднага ще умре. Басилио дойде за малко на себе си и с отмалял и тъжен глас каза:

— Ако се съгласиш, жестока Китерия, в този последен, смъртен за мене миг да ми подадеш ръка и да ми станеш съпруга, ще умра с мисълта, че безразсъдната ми постъпка[273] е оправдана, защото благодарение на нея ще постигна щастието да бъда твой.

Свещеникът чу тези думи и му каза да се погрижи по-скоро за спасението на душата си, отколкото за удоволствията на плътта, и да поиска искрено от Господа прошка за своите грехове и за отчаяната си постъпка. Басилио възрази, че в никой случай няма да се изповяда, преди Китерия да му подаде ръка като съпруга, защото само тази радост може да укрепи волята му и да му даде сили да се изповяда.

Когато Дон Кихот чу молбата на ранения, заяви на висок глас, че Басилио иска нещо много справедливо, разумно, а освен това и лесно изпълнимо и че за сеньор Камачо ще бъде еднаква чест да приеме ръката на сеньора Китерия като вдовица на доблестния Басилио, или да я получи от ръцете на нейния баща.

— Защото — добави той — тук не се иска нещо повече от едно „да“ и това „да“, след като бъде произнесено, не обвързва никого с нищо, тъй като брачното ложе на съпруга ще бъде неговият гроб.

Камачо чу всичко, смути се и започна да се колебае, без да знае какво да прави и какво да каже. Но приятелите на Басилио го замолиха да се съгласи Китерия да даде ръката си на Басилио, за да не се погуби душата му и да не напусне той този живот без утеха. Най-после те убедиха или по-скоро принудиха Камачо да каже, че ако Китерия е съгласна, той не ще се противи, тъй като с това се отлага само с един миг осъществяването на неговото желание.

Тутакси всички заобиколиха Китерия и я замолиха кой с молби, кой със сълзи, кой с убедителни доводи да склони да даде ръката си на бедния Басилио, а тя, по-твърда от мрамор и по-неподвижна от статуя, даваше вид, че не знае какво да каже, че не може и не желае дума да продума. Може би тя щеше да мълчи докрай, ако не бе я подканил свещеникът да реши бързо какво да прави, защото Басилио береше душа и явно нямаше да изчака нейните колебания. Тогава хубавата Китерия, без да каже нищо, смутена наглед, опечалена и изтерзана,

пристъпи към мястото, където лежеше Басилио, който с погаснали вече очи дишаше тежко и ускорено, шепнеше през зъби името на Китерия и по всичко личеше, че ще умре като езичник, а не като християнин. Китерия се приближи, падна на колене и със знаци, без да каже дума, го помоли[274] да й даде ръката си. Басилио разтвори очи и като я погледна втренчено, каза:

— О, Китерия! Ти идеш да проявиш към мене състрадание, когато то е за мене ножът, който ще пресече нишката на живота ми — защото аз нямам вече сили да се насладя на блаженството, което ми даряваш, като ме избираш за свой съпруг, — и не може да прекрати болката ми, която разстила така бързо върху очите ми страшната сянка на смъртта! Едно те моля, о, съдбовна моя звезда — поемайки моята ръка и давайки ми твоята, не прави това от милост, нито за да ме измамиш отново, а признай и заяви, че не изнасилваш волята си, а ми протягаш и даваш ръката си като на законен твой съпруг, тъй като не е хубаво в такъв един момент да ме мамиш и да се преструваш с човека, който е бил винаги толкова искрен към тебе.

Докато говореше, той неведнъж изгуби съзнание и всеки път всички присъствуващи мислеха, че е издъхнал. Китерия с голяма скромност и срамежливост хвана с дясната си ръка ръката на Басилио и му каза:

— Никоя сила не би могла да насили волята ми, така че напълно свободно ти давам ръката си на законна съпруга и приемам твоята, ако наистина ми я даваш с пълно съзнание, непомрачено и несмутено от злочестината, в която те хвърли прибързаното ти решение.

— Давам ти я — отговори Басилио — с непомрачен и несмутен дух и пълното съзнание, с което небето е пожелало да ме дари. И така аз се съединявам и свързвам с тебе като твой съпруг.

— И аз като твоя съпруга — рече Китерия, — без разлика дали ще живееш дълги години, или ще те отнесат от прегръдките ми в гроба.

— Този момък — намеси се Санчо — говори прекалено много за тежко ранен човек. Кажете му да престане да се обяснява в любов и да се погрижи за душата си, защото, струва ми се, че тя е по-скоро на езика му, отколкото между зъбите му.

Докато Басилио и Китерия се държаха за ръце, свещеникът, развълнуван и разплакан, им даде благословията си и отправи молитва към небето за успокоение душата на младоженеца, а той, едва-що получил благословията, скочи пъргаво на крака и с невиждана лекота изтръгна шпагата, на[275] която тялото му беше послужило за ножница. Всички околни останаха поразени и тези от тях, които бяха

по-скоро простодушни, отколкото наблюдателни, започнаха да надават викове:

— Чудо! Чудо!

Но Басилио възрази:

— Никакво чудо, няма никакво чудо, а хитрост, само хитрост.

Свещеникът, смаян и онемял, се спусна да пипне с двете си ръце раната и видя, че шпагата бе минала не през гърдите и ребрата на Басилио, а през една куха желязна тръбичка, добре натъкмена и напълнена с кръв, която — както по-късно се изясни — е била така приготвена, че да не се съсири. Свещеникът, Камачо и повечето гости разбраха, че са измамени и изиграни. Невястата не само не изглеждаше смутена от шегата, но, напротив, когато чу да доказват, че бракът е недействителен, защото е сключен с измама, тя заяви, че е готова още веднъж да потвърди волята си, от което всички заключиха, че цялата тази игра е била замислена и уговорена между двамата. Но Камачо и неговите хора така се разгневиха, че решиха да си отмъстят веднага, и мнозина от тях извадиха шпагите си и нападнаха Басилио, в защита на когото се изтеглиха не по-малко шпаги. А Дон Кихот — на кон, с копие в ръка и добре закрит от щита си — си проправяше път през тълпата. Санчо, който никога не се радваше или забавляваше от подобни разправии, побърза да се оттегли край делвите, от които му бяха нагребали котлето, защото това място му се виждаше свещено и заслужаващо най-голяма почит. Дон Кихот се провикна гръмко:

— Спрете, сеньори, спрете! Не е разумно да си отмъщаваме за обиди, които ни нанася любовта. Не забравяйте, че любовта и войната са едно и също нещо. Както във войната е позволено и прието да си служим с хитрости и измами, за да побеждаваме врага, така и в любовните борби и състезания се допуска да се крият лъжи и хитрини, за да се постигне желаната цел, стига да не безчестят и позорят лицето, което любим. Китерия принадлежеше на Басилио и Басилио на Китерия по справедливото и благосклонно решение на небесата. Камачо е богат и може да се ожени когато, където и както поиска. Басилио има обаче само тази овчица и никой, колкото и могъщ да е той, не бива да му я отнеме, защото — което[276] Бог е съчетал, човек не може да разлъчва. Следователно този, който се опита да направи това, ще трябва първо да изпита острието на това копие. — Като изрече тези думи, Дон Кихот размаха тъй силно и ловко копието си, че всели ужас у всички, които не го познаваха.

Пренебрежението, което бе проявила Китерия към Камачо, се бе запечатило така живо в душата на нещастния младоженец, че той за

миг заличи образа й от паметта си. Така че свещеникът — човек разумен и благонамерен — можа да увещае доста лесно Камачо и неговите хора да се укротят и проявят смирение, в знак на което прибраха шпагите в ножниците, осъждайки повече леконравието на Китерия, отколкото хитростта на Басилио. А Камачо си мислеше, че щом Китерия е любила Басилио още като мома, тя щеше да продължи да го люби и като омъжена, тъй че той трябваше да благодари повече на небето, че му я е отнело, отколкото ако беше му я дало.

Басилио поканва Дон Кихот и Санчо Панса у дома си и ги угощава три дни.

Дон Кихот пожелава да влезе в пещерата на Монтесинос. Връзват го с едно въже и го спускат вътре. Изваждат го, изпаднал в несвяст. След като се свестява, разказва за чудесиите, които видял в пещерата. Там между омагьосаните била и Дулсинея дел Тобосо.

Тръгват отново на път. Срещат човек, който кара муле, натоварено с пики и алебарди. Когато Дон Кихот го запитва за какво му е това оръжие, той казва, че ще им обясни в близкия хан.

ГЛАВА ДВАДЕСЕТ И ПЕТА,

в която се разказва за приключението с магарешкия рев и забавната история с куклення театър, както и за забележителните предсказания на маймуната гадателка

Дон Кихот, както се казва, не го свърташе на едно място от нетърпение да чуе и да научи за чудесата, които бе обещал да му разправи човекът с оръжието. Той отиде да го търси там, където му бе казал ханджията, намери го и го помоли[277] да му разкаже веднага, а не после това, за което го бе питал по пътя. Човекът отговори:

— За такива чудеса не се разказва тъй набързо и на крак, както сме сега. Оставете ме, ваша милост сеньор, да дам зоб на мулето си и тогава ще ви разкажа неща, които ще ви учудят.

— Ако е само това — отговори Дон Кихот, — ей сега ще ви помогна.

И той се зае веднага да пресява ечемика и да чисти яслата и тази му смиреност накара човека да му разправи на драго сърце това, за което го бе молил. Те седнаха един до друг на една каменна пейка и пред публика, съставена от студента, момъка, Санчо Панса и ханджията — човекът с оръжието започна така:

— Трябва да знаете, сеньори, че в едно село на четири и половина левги от този хан се случи така, че един рехидор 1 загубил веднъж, благодарение на хитростта и лукавството на слугинята си — много време ще ми трябва да ви разправям защо и как — едно магаре и не могъл да го намери въпреки всичките си усилия. Петнадесет дни минали, откакто изчезнало то — тъй поне разправят в селото, — и един ден, когато пострадалият рехидор стоял на площада, друг един рехидор от същото село му казал: „Ще има черпня, свате, магарето ви се намери“. „Дадено, как няма да има, но кажете ми къде се намери“. „В гората — отговорил другият. — Видях го тази заран без самар и без хамут и тъй омършавяло, че да ти е жал просто да го гледаш. Опитах се да го подкарам и да ви го доведа, но добичето е станало толкова диво и плашливо, че щом го наближих, избяга и се скри в един гъсталак. Ако искате, елате да го потърсим заедно. Почакайте ме да

откарам магарицата си в къщи и веднага ще се върна“. „Голямо удоволствие ще ми направите — казал първият рехидор — и аз ще гледам да ви се отплатя по същия начин.“ Така и с всички тези подробности, както аз ви разказвам, описват случката и всички онези, които я знаят отблизо. И тъй двамата рехидори отишли заедно пешком в гората и като стигнали до мястото, където смятали, че ще намерят магарето, не го намерили и колкото и да го търсили, не могли да открият следите му из цялата местност. Като се уверили, че го няма, рехидорът, който го бил видял, казал на другия: „Слушайте, свате, сетих се, че за да открием добичето,[278] пък ако ще да е потънало не в недрата на гората, а вдън земя, трябва да направим следното: аз умея чудесно да рева като магаре и ако и вие знаете малко, работата е наред.“ „Малко ли, казвате, свате? — рекъл другият. — Аз съм такъв майстор, че не отстъпвам и на самите магарета.“ „Сега ще видим — отвърнал вторият рехидор. — Наумил съм вие да тръгнете на една страна в гората, а аз на друга, тъй че да я пребродим и претърсим цялата. От време на време ще ревем — ту вие, ту аз — и ако магарето е наистина из тези места, не може да не чуе и Да не се обади.“ Господарят на магарето отговорил: „Уверявам ви, свате, че мисълта ви е великолепна и прави чест на премъдрия ви ум.“ Те се разделили, както били уговорили, но случило се така, че и двамата изревали почти едновременно и всеки един от тях, подлъган от рева на другия, се спуснал да го търси, мислейки, че е намерил вече магарето. Като се срещнали, пострадалият рехидор рекъл: „Нима е възможно, свате, да не е изревало магарето ми?“ „Не е магарето ти отговорил другият, — аз изревах.“ „Трябва да си призная — казал господарят на добичето, — че колкото за реването, свате, няма действително никаква разлика между вас и едно магаре. В живота си не съм виждал и чувал по-съвършено подражание.“ „Вие, свате, заслужавате много повече от мене тези похвали, защото Бог ми е свидетел, че можете по реване да надминете и най-опитния и изкусен ревач в света — гласът ви е висок, спазвате такт и мярка, бързо и често променяте регистрите, с една дума, признавам се за победен и ви давам палмата на първенството на това рядко изкуство.“ „Аз пък ще кажа — рекъл първият, — че занапред ще се ценя повече и ще мисля, че и аз умея да върша нещо, щом се оказва, че имам някаква дарба. Наистина аз знаех, че рева добре, но никога досега не са ми казвали, че съм постигнал такова съвършенство.“ „Аз пък ще добавя — отвърнал вторият, — че много редки дарби се губят в света и че се използуват зле от тези, които не знаят да им намерят приложение!“ „Нашите дарби — отговорил

собственикът на магарето — можем да ги използуваме само в подобни случаи като днешния, но дано даде Господ да ни бъдат от полза.“ След този разговор те се разделили отново и започнали да реват, но на всяка крачка се мамели и пак се събирали, докато най-сетне се уговорили — за да се разбере, че реват те, а не магарето — да[279] реват по два пъти последователно. С по два рева на всяка стъпка те пребродили цялата гора, но загубеното магаре не отговаряло, нито давало признак на живот. Пък и как можело да се обади нещастното и клето животно, щом като го намерили изядено от вълците в най-гъстата част на гората? Като го видял, господарят му казал: „Аз пък се чудех защо не отговаря. Ако не беше умряло, то щеше да зареве, като ни чуе, иначе нямаше да бъде магаре. Но все пак, свате, аз не смятам, че загубихме напразно времето си да търсим магарето — макар и да го намерихме мъртво, защото чух как изящно ревете.“ „Вие ревете по-добре от мене, свате — казал другият, — защото пее ли сладко игуменът, и послушникът не му отстъпва.“ И тъй, капнали от умора и с прегракнали гласове, те се върнали в селото, където разказали на приятели, съседи и познати това, което им се било случило, докато търсели магарето, и всеки един от тях се надпреварвал да хвали другия колко хубаво ревял. Всичко се узнало и пръснало из околните села, а ето какво измислил и устроил дяволът, който не дреме и обича да сее раздори и вражди където завърне и да прави сплетни и да изковава от нищо нещо: селяните от съседните села, щом срещнели наш съселянин, почвали да реват като магарета и по този начин се подигравали на дарбата на нашите рехидори. Набъркали се в тази каша и селските деца, което е равносилно да попаднеш в устата и в ръцете на всички адски изчадия, и слухът за магарешкия рев се понесъл от село в село, така че моите съселяни си спечелили прозвището „Ревящите магарета“ и се различават сега от всички други като негри от бели. Тази шега се превърна в истинска беда и на няколко пъти вече подиграните са влизали в сражение с присмехулниците, въоръжени и строени в бойни редици, без да могат да ги спрат ни крал, ни бог, нито страх, нито срам. Утре или другиден — ако не се лъжа — нашите земляци ще тръгнат на поход срещу едно село, което се намира на две левги от нашето и което най-много ни преследва, а за да бъдем добре подготвени, ходих и купих пиките и алебардите, които видяхте. Ето чудесата, които обещах да ви разкажа, но ако вие намирате, че не са чудеса, съжалявам много, други не зная.

В хана пристига и бившият каторжник Хинес де Пасамонте, който под името Педро скита с една маймуна и с куклен театър. На

представлението,[280] което той дава с куклите, Дон Кихот толкова се вживява в случката, че изтегля меча си и с ярост насича голяма част от куклените маври, а сетне е принуден да ги заплаща.

Дон Кихот и Санчо Панса напущат хана. В подножието на един хълм виждат множество въоръжени селяни. Оказва се, че те са от селото на магарешкия рев и са излезли на бой с друго село, което ги подигравало. Дон Кихот им държи реч, в която ги призовава да не се бият за безсмислици. Санчо не пропуска да се намеси и казва:

— Моят господар Дон Кихот де Ла Манча, който се казваше някога Рицар на печалния образ, а сега се казва Рицар на лъвовете, е един много мъдър идалго, който знае латински и испански като бакалавър. Във всичко, което казва и съветва, той постъпва като доблестен воин и знае на пръсти всички закони и правила на това, което наричат дуел. Така че не ви остава нищо друго, освен да последвате неговия съвет, а ако сгрешите, нека отговорността падне върху мене, още повече, след като ви се каза, че е глупаво да се обиждате з някакъв си магарешки рев. Спомням си, че когато бях малко момче, ревях където и когато ми скимнеше, без никой да ме подканва, и то тъй майсторски и естествено, че като ревнех, заревааваха и всички магарета в селото. Това обаче съвсем не ми пречеше да си бъда син на своите родители — които бяха най-почтени хора — и макар на това ми изкуство да завиждаха най-малко четири празноглавци в селото, пет пари не давах. А за да видите, че казвам самата истина, почакайте и слушайте — тази наука е също като плаването — научиш ли я веднъж, няма забравяне.

Начаса той сложи ръце на носа си и зарева с такава сила, че екнаха всички околни долини. Но един от селяните, който стоеше до него, помисли, че Санчо им се подиграва, вдигна сопата, която държеше, и я стовари с такава сила върху него, че оръженосецът не можа да запази равновесие и се строполи на земята. Дон Кихот, като видя колко зле наредиха Санчо, се спусна с копие в ръка срещу този, който му беше нанесъл удара, но помежду им застанаха толкова много хора, че не можа да отмъсти за оръженосеца си. Тогава, като видя, че към него се отправя град от камъни и че го застрашават много заредени арбалети и не по-малко аркебузи, той обърна Росинант и в най-бърз галоп — доколкото можеше да препуска конят му — се измъкна измежду хората, молейки се от[281] все сърце на Господа да го спаси от това премеждие и боейки се на всяка стъпка да не го удари в гърба някой куршум, който да изскочи след това през гърдите му. Той поемаше често дъх, за да се увери, че още диша. Но въоръжените селяни се задоволиха с бягството му и не стреляха по него. А щом като Санчо се

свести, те го натовариха на магарето му и го пуснаха да върви след господаря си. Макар-че оръженосецът не беше в състояние да го подкара, Сивчо сам се затътри по дирите на Росинант, без който не можеше нито миг да живее. Отдалечил се вече на доста почтено разстояние, Дон Кихот извърна глава, видя, че Санчо иде, и се спря да го изчака, след като се увери, че никой не върви по дирите му.

Множеството остана там до мръкване и понеже врагът не прие боя, потегли към селото си радостно и весело и ако му беше известен древният обичай на гърците, щеше да издигне на това място паметник на победата.

Санчо пъшка от побоя и разсъждава гласно, че е по-добре да се прибере при жената и при децата си, като иска от Дон Кихот да му заплати за времето, през което му е служил. Рицарят отвръща, че е готов да му плати и да се освободи от такъв недостоен оръженосец. Санчо се разкайва и моли Дон Кихот да му прости.

Стигат до река Ебро. Дон Кихот вижда край брега една лодка и веднага си представя, че тя е омагьосана. Кани Санчо да се качи заедно с него в нея, за да се притекат на помощ на въображаем рицар, изпаднал в беда Влизат със Санчо в „омагьосаната“ лодка и се спускат по течението на реката. Санчо Панса трепери и плаче от страх. Воденичари едва ги спасяват от удавяне, а лодката се разбива на парчета.

ГЛАВА ТРИДЕСЕТА,

за приключението, което преживя Дон Кихот с една хубава ловджийка

Случи се така, че на другия ден при залез слънце Дон Кихот, като излизаше от една гора, плъзна погледа си по зелената поляна, която се простираше пред него, и съгледа на другия й край хора. Приближи се до тях и разбра, че са ловци на соколи. Пристъпи още по-наблизо и видя между тях[282] една красива дама, възседнала белоснежен кон със сребърно седло и зелени хамути. Дамата беше облечена също в зелено и при това тъй богато и елегантно, че беше олицетворение на самата изящност. В лявата си ръка тя държеше сокол и по това Дон Кихот разбра, че сигурно е някоя знатна дама и че всички тези ловци трябва да са нейна свита, предположение, което излезе вярно. Той каза на Санчо:

— Тичай, сине мой Санчо, и кажи на тази дама, възседнала белия

кон и със сокол в ръката, че аз, Рицаря на лъвовете, се покланям пред голямата й красота и че ако нейно величие позволи, ще отида да целуна ръката й и ще изпълня всичките й повели, доколкото ми позволяват силите. Внимавай, Санчо, подбирай думите си и гледай да не вмъкнеш в речта си някоя от твоите поговорки.

— На мене ли ще давате съвети? — отговори Санчо. — Като че ли за пръв път в живота си ще нося послания до високопоставени и знатни сеньори!

— Освен посланието — възрази Дон Кихот, — което отнесе на сеньора Дулсинея, не знам да си носил друго поне откакто си на служба при мене.

— Вярно е — отговори Санчо, — но „добрият платец не се бои да даде залог“ и „в пълна къща лесно се приготвя вечеря“, искам да кажа, че нямам нужда от препоръки и съвети, защото от всичко разбирам по малко и за всичко ме бива.

— Уверен съм в това, Санчо — каза Дон Кихот. — Хайде на добър час и Господ да ти е на помощ!

Санчо препусна с всички сили и с необичайна за Сивчо скорост пристигна до мястото, където се намираше хубавата ловджийка. Той слезе от добичето си, падна на колене пред нея и рече:

— Прекрасна сеньора, този рицар, когото виждате ей там, се казва Рицаря на лъвовете. Той е мой господар, а аз съм негов оръженосец и в родното ми село ме наричат Санчо Панса. Този Рицар на лъвовете, който преди носеше прозвището Рицар на печалния образ, ме изпраща да помоля ваше величие да благоволите да му позволите, с ваше съгласие, одобрение и разрешение, да се яви пред вас и приведе в изпълнение своето желание, което е — както той казва, а и аз мисля същото — да се постави в услуга на ваше високоблагородие и на вашата хубост. Ако му позволите, ще имате, сеньора, голяма полза, а за него това ще бъде забележителна милост и удоволствие.[283]

— Няма съмнение, оръженосецо — отговори сеньората, — че вие изпълнихте вашето послание с всички тънкости, които са привични при подобни случаи. Вдигнете се от земята, защото не подобава на оръженосец на такъв велик рицар, какъвто е Рицаря на печалния образ, за когото сме вече слушали много неща, да стои на колене. Станете, приятелю, и кажете на вашия господар, че той е добре дошъл и че аз и херцогът, моят съпруг, ще бъдем много радостни да го приемем в нашия летен дворец, който се намира недалеч оттук.

Санчо се изправи, смаян от хубостта, любезността и учтивостта на сеньората, а най-вече от думите й, че вече е чувала за неговия

господар. Рицаря на печалния образ. Той мислеше, че ако тя не го назова Рицар на лъвовете, то е навярно защото той бе променил отскоро името си. Херцогинята (името й и досега не се знае) го запита:

— Кажете ми, драги оръженосецо, за вашия господар ли е написана и се разпространява книга под заглавие „Знаменитият идалго Дон Кихот де Ла Манча“, а дамата на неговото сърце не се ли казва Дулсинея дел Тобосо?

— Той е, същият, сеньора — отговори Санчо, — а оръженосецът, който се появява или би трябвало поне да се появява в тази книга и който се казва Санчо Панса — съм аз, освен ако не са ми сбъркали името при печатането.

— Всичко това ме радва много — каза херцогинята. — Идете сега, драги Панса, и кажете на вашия господар, че той е добре дошъл в моите земи и че нищо на света не би могло да ми достави по-голямо удоволствие от това негово посещение!

След като изслуша този толкова приятен отговор, Санчо се върна много радостен при своя господар и му разправи всичко, което му бе казала знатната дама, като със свои селски изрази превъзнесе до небесата рядката й хубост и голямата й любезност и вежливост. Дон Кихот се нагласи на седлото, стъпи здраво на стремената, поопрaви шлема си, пришпори Росинант и с благородно спокойствие потегли към херцогинята, за да й целуне ръка. В това време тя бе повикала своя съпруг, херцога, и докато Дон Кихот яздеше към тях, тя му разказа за посланието на рицаря. Тъй като и двамата бяха чели първата част на неговата история и знаеха от нея за налудничавия му нрав, чакаха го с най-голямо удоволствие и желание да се запознаят с него, решени да изпълнят неговите[284] прищевки, да не възразяват на това, което им каже, и докато е у тях, да се държат с него като със странствуващ рицар и да изпълняват всички изисквания на церемониала, описан в рицарските романи, които бяха чели и които много харесваха.

В това време Дон Кихот, вдигнал забралото, се приближи до тях и даде знак на Санчо, че иска да слезе от коня. Санчо се спусна да му държи стремето, но за негово нещастие, слизайки от Сивчо, единият му крак така се заплете в една връв на самара, че той не успя да го измъкне и остана да виси с главата надолу, с лице и гърди, опрени на земята. Дон Кихот, несвикнал да слиза, без да му държат стремето, и помислил, че Санчо е вече при него, вдигна крак да слезе, повлече седлото на Росинант, навярно зле затегнато, и се изтърси заедно с него на земята, като се засрами и процеди през зъби цял куп проклятия срещу нещастния Санчо, който все още не бе успял да освободи крака

си. Херцогът заповяда на своите ловци да се притекат на помощ на рицаря и на оръженосеца и те вдигнаха Дон Кихот. Покрусен от падането и куцайки, той пристъпи криво-ляво, за да коленичи пред херцога и съпругата му, но херцогът не само не позволи това, а сам слезе от коня си, прегърна Дон Кихот и му каза:

— Много съжалявам, сеньор Рицарю на печалния образ, че първата стъпка на ваша милост на моя земя бе така злополучна, но небрежността на оръженосците е често пъти причина и за по-големи беди.

— Срещата ми с вас, доблестни княже — отговори Дон Кихот, — не може в никой случай да бъде злополучна и дори да бях паднал на дъното на някоя пропаст, честта, че съм ви видял, щеше да е достатъчна, за да се вдигна и измъкна оттам. Моят оръженосец — Бог да го накаже! — повече го бива да бърбори и да нарежда хитрина след хитрина, отколкото да натъкми и пристегне ремъците на седлото, за да се държи то здраво. Но в каквото и положение да се намирам — паднал или изправен, пеш или на кон, — винаги ще бъда готов да служа вам и на сеньора херцогинята, достойна ваша съпруга, достойна властелинка на красотата и истинска княгиня на учтивостта.

— Недейте да говорите така, сеньор Дон Кихот де Ла Манча — рече херцогът, — защото там, където властвува сеньора доня Дулсинея дел Тобосо, не бива да се възхваляват други хубавици.[285]

В този миг Санчо Панса, освободил крака си от въжетата и намиращ се наблизо, се намеси, преди още господарят му да отговори:

— Не може да се отрече — и аз бих го потвърдил, че сеньора Дулсинея дел Тобосо е много хубава, но заекът изскача оттам, откъдето най-малко го очакваш. Слушал съм да казват, че това, което наричаме природа, е всъщност грънчар, който прави съдове от глина, а този, който може да направи една хубава ваза, може да направи и две, и три, и сто. Казвам това, защото — Бога ми — сеньора херцогинята не отстъпва в нищо на моята господарка Дулсинея дел Тобосо.

Дон Кихот се обърна към херцогинята и й каза:

— Повярвайте ми, ваше височество, никой странствуващ рицар в света не е имал по-бъбрив и по-шеговит оръженосец от моя и той сам ще докаже правотата на моите думи, ако ваша височайша милост благоволите да ме задържите на служба у вас дори само за няколко дни.

Херцогинята отговори:

— Ако Санчо е шеговит, аз ценя това качество много, защото то показва, че той е умен. Вие прекрасно знаете, сеньор Дон Кихот, че

хубавите шеги и остроумията не са свойствени на тъпите хора, а щом Санчо е шегобиец и духовит, аз го признавам за умен човек.

— И бъбрив — добави Дон Кихот.

— Толкова по-добре — каза херцогът, — защото много остроумия не могат да се изкажат с малко думи. Но да не губим време, аз моля великия Рицар на печалния образ…

— Трябва да кажете Рицар на лъвовете, ваше височество — рече Санчо, — свърши се вече с печалния образ, сега има лъвове.

— И тъй, моля сеньор Рицаря на лъвовете да заповяда в моя замък, намиращ се тук наблизо, където ще бъде приет, както подобава на толкова високопоставена личност и както аз и херцогинята посрещаме обикновено всички странствуващи рицари, които гостуват у нас.

В това време Санчо бе подредил и пристегнал здраво седлото на Росинант. Дон Кихот го възседна, херцогът яхна великолепен кон, херцогинята се нареди между тях и всички се отправиха към замъка. Херцогинята заповяда на Санчо да язди до нея, тъй като остроумията му й доставяли безкрайно[286] удоволствие. Санчо не се остави да го молят, нареди се до тримата и взе участие като четвърти в разговора, за голяма радост на херцогинята и херцога, които смятаха, че е голямо щастие за тях да посрещнат в своя замък такъв странствуващ 18 рицар и такъв странен оръженосец.

ГЛАВА ТРИДЕСЕТ И ПЪРВА,

в която се разказва за много велики събития

Санчо се почувствува безкрайно радостен, че бе спечелил благосклонността — както му се струваше — на херцогинята, тъй като, склонен винаги към добър живот, той си мислеше, че ще намери в нейния замък това, което бе намерил в дома на дон Диего и на Василио. Паднеше ли му някъде случай да си хапне здравата, не прощаваше.

Историята разказва по-нататък, че преди да стигнат в летния дворец или замък, херцогът избърза и даде наставления на всичките си слуги как да посрещнат Дон Кихот и когато той, заедно с херцогинята, се яви пред вратите на замъка, излязоха да го посрещнат двама лакеи или коняри, облечени в нещо като утринни домашни роби от най-тънък тъмночервен атлаз, дълги до земята. За миг те го свалиха от коня и му казаха:

— Благоволете, ваше височество, да помогнете на херцогинята да слезе от коня.

Дон Кихот понечи да помогне и след дълга размяна на вежливости надделя упоритостта на херцогинята, която пожела да слезе сама с помощта на херцога, под предлог че не се чувствува достойна да обремени един толкова велик рицар с толкова ненужен товар. Херцогът й помогна да слезе от коня и влязоха в един обширен вътрешен двор, където ги посрещнаха две прекрасни девици и хвърлиха върху раменете на Дон Кихот дълга мантия от най-тънък червен плат. В един миг всички галерии на двора се изпълниха с прислужници и прислужнички на херцога и херцогинята, които извикаха гръмко:

— Добре дошли, цвят и бисер на странствуващото рицарство![287]

Всички или повечето от тях почнаха да пръскат от стъкленици благовонна течност върху Дон Кихот и херцогската двойка. Той се чудеше на всичко и в този ден повярва напълно и се убеди за пръв път, че е истински, а не въображаем странствуващ рицар, виждайки, че се отнасят към него тъкмо така, както бе чел, че са се отнасяли с подобни рицари в минали времена.

Санчо изостави Сивчо, прилепи се до херцогинята и влезе в замъка,

но понеже го загриза съвестта, че е оставил магарето само, той се приближи до една почтена дуеня, която беше излязла с други дуени да посрещне херцогинята, и й пошепна:

— Сеньора Гонсалес или как ви беше името…

— Казват ме доня Родригес де Грихалба — отговори дуенята. — Какво обичате, драги? А Санчо рече:

— Желал бих ваша милост да ми направите услугата да излезете на вратата на замъка, където ще намерите моето сиво магаре. Благоволете да разпоредите да го отведат или сама го отведете в конюшнята; защото то, бедничкото, е малко страхливо и съвсем не е свикнало да стои само.

— Ако и господарят е така любезен като слугата — отговори дуенята, — добре се подредихме. Оставете ме на мира, човече, и вие, и този, който ви е довел тук, и сам се погрижете за магарето си, защото дуените в този дворец не са свикнали да вършат подобни работи.

— Гледай ти! — отговори Санчо. — Аз пък съм чувал от господаря си, който знае на пръсти романите, че когато Ланцелот от Британия пристигна:

служеха му знатни дами, а на коня му — дуени 2.

А моето магаре аз в никакъв случай не давам за крантата на сеньор Ланцелот.

— Драги, ако сте шут — възрази дуенята, — запазете шегите си за тези, които ги ценят и ви плащат за тях, а що се отнася до мене, аз винаги ще ви презирам.

— Хубавото е, че сте стара — рече Санчо, — та няма да бъда за дълго презрян.[288]

— Простак! — извика пламналата от гняв дуеня. — Дали съм стара, или не, за това ще дам сметка на Бога, а не на такъв дебелак, който цял вони на чесън.

Тя произнесе тези думи така високо, че я чу и херцогинята, която се обърна и като видя дуенята възбудена и с кръвясали очи, запита какво се е случило.

— Какво ли? — възкликна дуенята. — Този човек най-настойчиво поиска от мене да закарам в конюшнята магарето му, което бил оставил пред вратата на замъка. Каза ми, че така правели не знам къде си, и ми даде за пример някакви дами, които шетали около някой си Ланцелот, а дуените се грижели за коня му, и на всичко отгоре ме нарече и стара.

— Това действително е обида — отвърна херцогинята — и би ме засегнало повече от всичко друго, което могат да ми кажат.

Обръщайки се после към Санчо, тя каза:

— Забележете, приятелю Санчо, че доня Родригес е много млада и носи тока3 по-скоро за тежест в службата си и по силата на стар обичай, а не заради годините си.

— Добро да не видя цял живот — отговори Санчо, — ако съм искал да я оскърбя. Казах го само защото си обичам много магарето и ми се видя невъзможно да го поверя на по-състрадателен човек от сеньора доня Родригес.

Дон Кихот, който проследи целия разговор, каза на Санчо.

— Тук ли му е мястото, Санчо, за такива разговори?

— Сеньор — отговори Санчо, — когато те заболи, тогава и ще заговориш за болката си. Тук се сетих за магарето, тук и го споменах. Ако беше ми хрумнало за Сивчо в конюшнята, там щях да говоря за него.

А херцогът каза:

— Санчо е напълно прав и няма защо да го корим. Магарето ще бъде нахранено до насита и нека Санчо не се безпокои. За него ще се грижат така, както и за самия негов господар.

След този разговор, забавен за всички освен за Дон Кихот, те се изкачиха по стълбището и въведоха рицаря в една зала с драперии от скъпи златоткани платове и брокат. Шест девойки му снеха доспехите и започнаха да му прислужват като пажове, предупредени и получени от херцога и херцогинята[289] какво да правят и как да се отнасят към Дон Кихот, за да види и почувствува, че го посрещат като странствуващ рицар. Когато му снеха оръжието и той остана по тесни панталони и елек от еленова кожа — мършав, висок, тънък като върлина, с бузи, които едва не се допираха една друга вътре в устата, — видът му беше такъв, че девойките с мъка сдържаха смеха си и щяха сигурно да прихнат да се смеят, ако да не бяха получили изрична заповед от господарите си да се владеят.

Те предложиха услугите си да го съблекат, за да му сложат чиста риза, но той за нищо на света не се съгласи и каза, че благоприличието е вродено качество на странствуващите рицари, така както и храбростта. Той помоли да дадат ризата на Санчо и като се отдели с него в една стая с прекрасно легло, се съблече и си сложи ризата. Останал насаме със Санчо, той му каза:

— Кажи ми ти, новоизпечени шуте и отдавнашни простако, прилично ли ти се вижда да оскърбиш и уязвиш честта на една дуеня, тъй достойна за почит и уважение? Не намери ли по-сгодно време да се сетиш за твоя Сивчо и как можа да допуснеш, че домакини, които

така богато ни посрещат, ще оставят добичетата ни на произвол? В името на Бога, Санчо, въздържай се и недей изважда на показ грубите нишки, от които си изтъкан, та да разберат всички, че си направен от селски шаяк! Разбери, грешнико, че колкото по-честни и по-възвишени са слугите, толкова на по-голяма почит са господарите им и че едно от най-големите предимства на знатните личности пред останалите хора е това, че прислужниците им са добри като тях. Не си ли даваш сметка, нещастнико, че ако забележат, че си груб селяк или празноглав бърборко, ще ме вземат и мене, нещастника, за някой измамник или за човек, който се отнася нечестно с рицарството? Не, не, приятелю Санчо, пази се, стой далеч от своите брътвежи и палячовщини, при първото спъване ще лъсне същината ти на жалък шут. Дръж си езика, обмисляй и претегляй всяка дума, преди да е изскочила от устата ти, и помни, че попаднахме най-сетне на такова място, където с божия помощ и благодарение на мишците ще можем да се прославим още повече и да забогатеем.

Санчо обеща тържествено на Дон Кихот по-скоро да си зашие устата и да си прехапе езика, отколкото да каже необмислена[290] и неуместна дума и го увери, че не ще му създава повече главоболия, ще изпълнява заповедите му и с нищо не ще издаде що за хора са те всъщност.

Дон Кихот се облече, препаса меча си, метна си червената мантия, сложи на главата си барета от зелен атлаз, която му бяха дали девойките, и така пременен, влезе в голямата зала, където го посрещнаха същите девойки, наредени в шпалир и държащи блюда за миене на ръце. Обредът се извърши с множество поклони и церемонии и след това се явиха дванадесет пажове, водени от дворцовия управител, за да го отведат в столовата, тъй като домакините на замъка бяха вече там и го чакаха. Пажовете го заобиколиха и тържествено и величествено го поведоха към друга зала, където беше сложена богата трапеза с четири само прибора. Херцогинята и херцогът го посрещнаха на вратата на столовата, а до тях стоеше важен духовник, един от тези, които служат като духовни наставници в домовете на великите сеньори, един от тези, които — понеже сами не са родени велики сеньори — не са в състояние да научат как точно трябва да се държат благородниците по рождение, един от тези, които искат да мерят величието на великите с теснотата на собствените си души, един от тези най-сетне, които в желанието си да внушат умереност на лицата, които те ръководят духовно, ги превръщат в жалки същества. От този род хора беше сигурно и важният духовник, който бе излязъл заедно с

херцога и херцогинята да посрещне Дон Кихот. Те размениха помежду си хиляди любезности и след като застанаха от двете страни на Дон Кихот, го поведоха към трапезата. Херцогът му предложи почетното място и макар че той отказа първоначално, херцогът толкова много настоя, че трябваше най-сетне да приеме. Срещу него седна духовникът, а херцогът и херцогинята заеха местата от двете им страни.

Санчо присъствуваше на всичко това и се чудеше и маеше на почестите, които тези знатни личности оказваха на господаря му, а като видя колко молби и учтивости се размениха между херцога и Дон Кихот — за да заеме той почетно място, — каза:

— Ако ваши милости ми позволите, ще ви разкажа какво се случи веднъж в наше село по повод на местата около трапезата.

Не беше изрекъл още Санчо тези думи, и Дон Кихот цял[291] се разтрепера, мислейки, че сигурно ще изтърси някоя глупост. Санчо го погледна, отгатна мисълта и каза:

— Не се страхувайте, ваша милост сеньор, че ще се отплесна и ще кажа нещо ни в клин, ни в ръкав — не съм още забравил съветите, които ми дадохте преди малко, как да говоря — много или малко, добре или зле.

— Не си спомням да съм казвал подобно нещо, Санчо — отговори Дон Кихот, — говори каквото щеш, само че бъди по-кратък.

— Това, което искам да разкажа — продължи Санчо, — е толкова вярно, че моят господар Дон Кихот, тук присъствуващ, няма да ме разобличи в лъжа.

— Лъжи колкото си щеш, Санчо — възрази Дон Кихот, — на мен ми е все едно, аз няма да ти преча, но премисли добре какво ще кажеш.

— Толкова съм мислил и премислял, че в случая важи поговорката — който бие камбаната за тревога, стои на закрито. Впрочем сами ще видите.

— Добре ще бъде, ваши височества — рече Дон Кихот, — да изгоните оттук този простак, иначе ще ви наговори хиляди глупости.

— Кълна се в живота на херцога — каза херцогинята, — че Санчо не ще се отдели от мене нито крачка — аз го обичам много, защото знам, че е много умен.

— Дай Боже ваша светлост да живеете сто години — рече Санчо — заради доброто мнение, което имате за мене, макар и да не го заслужавам. А ето какво искам да ви разкажа: в наше село поканили веднъж един идалго — той бил знатен и богат, от рода на Аламос от Медина дел Кампо, женен за доня Менсия де Киньонес, дъщеря на дон

Алонсо де Мараньон, рицар от ордена на Сантяго, който се удавил в Ерадура4 и за когото станала преди години в селото ни голяма разпра, в която — доколкото зная — е участвувал и моят сеньор Дон Кихот. В нея бе ранен безделникът Томасильо, син на ковача Балбастро… Не е ли вярно всичко това, господарю? Кажете, за Бога, за да не мислят тези сеньори, че съм някой празен бърборко и лъжец.

— Засега — обади се духовникът — повече ми приличате на бърборко, отколкото на лъжец, но не зная как ще се развият по-нататък работите.

— Ти се позоваваш, Санчо, на толкова свидетели и данни[292] — отговори Дон Кихот, — че съм наклонен да вярвам, че казваш самата истина. Карай нататък и късо го режи, защото, както си почнал, няма да свършиш и за два дни.

— Да не съкращава нищо — каза херцогинята, — ако иска да ми достави удоволствие. Нека разправя както си знае, пък ако ще и шест дни да трае разказът му. А ако наистина трае толкова, тези шест дни ще бъдат най-приятните в живота ми.

— И тъй, сеньори — продължи Санчо, — този идалго, когото познавам, както познавам собствените си ръце — защото къщата му е на хвърлей камък от моята, — поканил у дома си един беден, но честен селянин.

— По-живичко, приятелю — прекъсна го духовникът, — защото, както сте я подкарали, и на оня свят няма да свършите.

— Ще свърша, преди да съм изминал и половината път до оня свят, ако е рекъл Господ — отговори Санчо. — И така селянинът дошъл в дома на идалгото, който го поканил — Бог да го прости, той е вече покойник и дори казват, че умрял като ангел, — та рекох, че казват, защото аз не бях по това време в село, отишъл бях на жътва в Темблеке…

— В името на всичко свято, синко — рече духовникът, — върнете се бързо от Темблеке, без да погребвате идалгото, и завършете час по-скоро историята си, освен ако сте си наумили и нас да погребете.

— И тъкмо когато — продължи Санчо — дошло време да седнат двамата на трапезата — като че ли ги виждам и сега пред мене…

Херцогът и херцогинята се забавляваха много, като виждаха как духовникът се дразнеше от бавността и прекъсванията в разказа на Санчо, а Дон Кихот едва сдържаше гнева и беса си.

— И тъй — подкара отново Санчо, — като застанали — както вече казах — и двамата пред трапезата, селянинът настоявал идалгото да седне на почетното място, а идалгото настоявал това място да се заеме

от селянина, защото в къщата си той заповядвал. Но селянинът, който се смятал за човек вежлив и добре възпитан, не искал в никакъв случай да се съгласи, докато най-сетне идалгото се ядосал, хванал го за раменете и го накарал насила да седне, като му извикал:

„Седнете най-после, простако! Където и да седна, аз ще бъда[293] винаги на почетното място.“ Тази е цялата история и аз намирам, че тя много подхожда за случая.

По мургавото лице на Дон Кихот избиха петна с какви ли не цветове, а домакините сподавиха смеха си от страх да не би Дон Кихот, схванал лукавия намек на Санчо, да се засрами още повече. За да промени разговора и попречи на Санчо да каже още някоя глупост, херцогинята запита Дон Кихот какви новини има от сеньора Дулсинея и дали й е изпратил напоследък като подарък някои великани и злодеи, тъй като навярно е победил мнозина. Дон Кихот отговори:

— Сеньора, моите нещастия имат начало, но никога няма да имат край. И великани победих, и разбойници и злодеи изпратих, но как биха могли да я намерят те, щом е омагьосана и превърната в невъобразимо грозна селянка?

— Не разбирам тази работа как стана — рече Санчо Панса, — но за мене тя е най-хубавото същество на света. Сигурен съм, че поне по лекота и скачане тя не отстъпва и на най-опитния въжеиграч. Давам ви честната си дума, сеньора-херцогиньо, че се мята върху магарицата си като същинска котка.

— Виждали ли сте я омагьосана, Санчо? — запита херцогът.

— И таз хубава, та нали аз пръв попаднах на тази история с омагьосването? Тя е омагьосана, колкото е бил омагьосан покойният ми баща!

Духовникът, слушайки да се говори за великани, разбойници и магии, разбра най-сетне, че този човек трябва да е Дон Кихот де Ла Манча, чиято история херцогът четеше постоянно, макар и често той да бе го корил и да бе му казвал, че е безполезно да се четат такива глупости. Като се увери, че е правилно отгатнал, той се обърна към херцога и му каза, разтреперан от гняв:

— Знайте, ваше превъзходителство, че ще давате един ден сметка пред Бога за всичко, което върши този беден човек! Този Дон Кихот или Дон Глупчо, или както щат и да го наричат, според мене съвсем не е толкова луд, колкото бихте желали да бъде, щом му давате възможност да върши и занапред своите глупости и дивотии.

Духовникът се обърна към Дон Кихот и продължи:

— А вие, простодушни човече, кой ви е втълпил в ума, че сте

странствуващ рицар и че побеждавате великани и хващате[294] в плен разбойници? Вървете си по живо, по здраво и ето какво ще ви кажа — приберете се у дома си, гледайте си децата — ако имате деца, — грижете се за имота си и престанете да скитате по света за този що духа и за посмешище на познати и непознати. Кой ви е заблудил, че е имало някога и че има и сега странствуващи рицари? Къде са в Испания великаните или злосторниците в Ла Манча, къде са тези омагьосани Дулсинеи и всички тези безсмислици, които се разказват за вас?

Дон Кихот изслуша внимателно думите на този почтен мъж и когато той млъкна, спокойно и без да спазва дължимото уважение към херцога и херцогинята, каза с гняв, изписан на лицето, и с очи, които мятаха мълнии…

Но този отговор заслужава да бъде описан в отделна глава.

ГЛАВА ТРИДЕСЕТ И ВТОРА,

за отговора, който Дон Кихот даде на този, който го оскърби, и за други важни и забавни случки

И тъй Дон Кихот скочи от мястото си като ужилен и цял разтреперан, заговори бързо и развълнувано:

— Мястото, където се намирам, тук присъствуващите личности и уважението, което винаги съм имал и имам към лицата с вашия сан, спират и връзват ръцете ми, те ми пречат да изразя справедливото си негодувание. Поради тези причини и понеже всички знаят, че оръжието на хората, които носят расо, е същото като оръжието на жените, сиреч езикът, аз ще използувам него и по този начин ще вляза в равен бой с ваша милост, от когото трябваше да се очакват по-скоро добри съвети, отколкото безчестни хули. Благочестивите и добронамерени укори трябва да се изразяват по друг начин и да се обличат в други форми. Ако не друго, то поне вашето порицание в присъствие на други хора, и то изразено тъй сурово, надхвърли всички граници на разумния укор, който е по-добре да се прави кротко, а не със суровост. Неправилно освен това се нарича безпричинно грешникът побъркан и глупав,[295] без да се знае точно в какъв грях се обвинява. Но кажете ми, ваша милост, кои са безумствата, които забелязахте у мене и за които ме съдите и корите, като ме пращате да си ида в къщи да управлявам имота си и да се грижа за жената и децата си, без да знаете дали съм женен и дали имам деца? Та нима е достатъчно да ходиш тук-таме по чуждите къщи като духовен наставник на господарите си, да си получил възпитание в някое бедняшко университетско общежитие и да не си видял от света повече от това, което се намира на двадесет-тридесет левги околовръст, за да сметнеш изведнъж, че имаш право да издаваш присъди срещу рицарството и да съдиш странствуващите рицари? Празна работа и загубено време ли е да скиташ по света, за да търсиш не благата му, а стръмнините, по които добрите се изкачват на престола на безсмъртието? Да ме смятаха глупав благородните, доблестните, великодушните и от знатно потекло личности — почувствувал бих го като незаличимо оскърбление, но да ме смятат безумец разни

книжници, които никога не са стъпили и не са вървели по пътеките на рицарството — пет пари не давам. Рицар съм и рицар ще си умра, ако такава е волята на всевишния. Едни вървят по широкото поле на надменното честолюбие, други — по пътя на ниското и робско ласкателство, трети — по пътя на лъжливото лицемерие, малцина — по пътя на истинската вяра. Аз пък, воден от своята звезда, вървя по тясната пътека на странствуващото рицарство, заради което презрях светските блага, но не и честта. Аз отмъстих за обиди, възстанових права, наказах дръзките, победих великани, сразих чудовища. Влюбен съм само и само защото странствуващият рицар трябва да бъде влюбен, но любовта ми не е порочна, а е чиста и целомъдрена. Мислите и поривите ми са винаги насочени към благородната цел да правя всекиму добро и никому зло. Съдете сега, ваши височества превъзходни сеньори херцог и херцогиня, заслужава ли да бъде наречен глупак този, който така мисли, така постъпва и така говори!

— Добре му го казахте! — рече Санчо. — Не прибавяйте нито дума повече във ваша защита, сеньор и господарю мой, защото нищо по-добро не може да се каже, нито да се измисли, нито да се направи. А щом този сеньор отрича да е имало и да има още в света странствуващи рицари, какво чудно тогава, че той не разбира нищо от това, което каза?[296]

Тогава духовникът запита:

— Да не сте случайно вие, приятелю, този Санчо Панса, за когото казват, че господарят му обещал да му подари един остров?

— Да, аз съм — отговори Санчо — и го заслужавам не по-малко от който и да е друг. Аз съм от тези, за които казват: „Тръгни с добрите и сам ще станеш добър“ или: „Не е важно с кого си расъл, а с кого си пасъл“, или: „Застанеш ли под добро дърво, на добра сянка ще се радваш.“ Аз тръгнах с добър господар, от месеци вече го придружавам и ако е рекъл Господ, ще стана като него. Бог да поживи и него, и мене — и той ще си получи кралството, пък и аз ще се сдобия с остров.

— Така е, приятелю Санчо — каза тогава херцогът, — от името на сеньор Дон Кихот аз ви обещавам управлението на един не малък остров, който е сега без управител.

— Падай на колене, Санчо — каза Дон Кихот, — и целувай краката на негово превъзходителство за милостта, която показва към тебе.

Санчо изпълни покорно повелята на господаря си, а духовникът, като видя това, стана сърдито от масата и каза:

— Кълна се в свещените одежди, които нося, че ваше превъзходителство не е по-малко безумен от тези грешници! Как няма

да са те луди, щом умните подхранват лудостта им! Останете си с тях, ваша светлост, и докато те бъдат у вас, аз няма да прекрача прага на този дом. Така поне не ще става нужда да коря неща, които не мога да поправя.

След това духовникът си отиде, без да каже нито дума повече, и без да довърши обяда си. Той остана непреклонен пред молбите на домакините, но трябва да се признае, че херцогът и не настоя много, защото неуместният гняв на духовника го бе развеселил. Като се посмя на воля, той каза на Дон Кихот:

— Ваша милост сеньор Рицаря на лъвовете се защитихте така бляскаво, че няма какво повече да търсите удовлетворение за думите му, които изглеждат оскърбителни, но всъщност съвсем не са, защото, щом като не могат да ви оскърбят жените, не могат да сторят това и свещениците, които ваша милост познавате по-добре от мене.

— Така е — отговори Дон Кихот, — а то е, защото този, който не може да бъде оскърбяван, не може и сам да оскърбява,[297] Щом като жените, децата и духовниците не могат да се защищават, когато биват обидени, те не могат и да бъдат оскърбявани. Защото, както ваше превъзходителство отлично знаете, между обидата и оскърблението има голяма разлика. Оскърблението произхожда от лице, което може да нанесе това оскърбление, което го нанася и го поддържа, а обидата може да бъде нанесена от всекиго и не е свързана с оскърбление. Например върви си някой безгрижно по улицата и изведнъж изникват десет души със сопи и го натупват здравата. Хваща се той за шпагата, за да се защити, но враговете са много и не го оставят да изпълни намерението си, сиреч да си отмъсти. Този човек е обиден, но не е оскърбен. Ще потвърдя същото и с друг пример — един човек стои гърбом, идва друг, удря го с тояга и избягва. Удареният се спуща да го гони, но не може да го настигне — той е претърпял обида, но не и оскърбление, защото този, който оскърбява, трябва да поддържа оскърблението си. Ако този, който е нанесъл удара, макар и скришом, се хване за шпагата и остане на мястото си, лице срещу лице с неприятеля, тогава удареният е едновременно обиден и оскърбен — обиден, защото е нападнат от засада, оскърбен, защото другият е готов да отстои това, което е направил, като не обръща гръб, а остава на мястото си. И тъй, по законите на дуела аз може би бях обиден, но не и оскърбен, защото нито децата, нито жените са длъжни да се чувствуват оскърбени и няма за какво да бягат или да остават на мястото си. Същото важи и за служителите на светата църква, тъй като на тези три вида хора им липсва оръжие за отбрана и нападение, и ако инстинктът

за самосъхранение ги кара да се защищават, те съвсем не са длъжни да нападат. Макар и да казах преди малко, че може би бях обиден, сега казвам, че това е съвършено невярно, защото, който не може да бъде оскърбен, не може и да оскърби. По тази причина аз не трябва да чувствувам и наистина не чувствувам нищо оскърбително в думите на този добър човек. Искал бих само да останеше още малко тук, за да мога да го убедя, че греши, като мисли и казва, че не е имало и че няма и днес странствуващи рицари по света. Да беше го чул Амадис или някой от безбройните му потомци, сигурен съм, че зле щеше да си изпати.

— Кълна се в това — рече Санчо, — щяха да му дадат да се разбере, щяха да го разпорят с ножа от горе до долу[298] като нар или като презрял пъпеш. Те не бяха хора за подобни закачки! Бога ми, уверен съм, че ако Риналд де Монталбан беше чул приказките на този човечец, тъй би го цапнал по устата, че нямаше да може три години гък да каже. Да беше се само закачил с тях, и щеше да види дявола по пладне!

Херцогинята умираше от смях, като слушаше разсъжденията на Санчо, и го намираше по-забавен и по-луд от неговия господар. Впрочем мнозина тогава споделяха това мнение. Дон Кихот се успокои, наобядваха се и когато станаха от трапезата, явиха се четири девойки — първата носеше сребърен тас, втората държеше кана — също от сребро, третата беше метнала на рамото си две много хубави белоснежни кърпи за лице, а последната, със засукани ръкави, държеше в белите си ръце (и наистина те бяха бели) кръгъл неаполитански сапун. Първа се доближи девойката с таса и ловко и непринудено намести таса под брадата на Дон Кихот, а той, учуден от този обред, помисли, че обичаят в този край е сигурно да се мият не ръцете, а брадите, и протегна колкото може шия, без да каже дума. В същия миг от каната почна да тече вода, а девойката със сапуна взе бързо да търка не само брадата на покорния рицар, но и цялото му лице и очите му. На всички страни бухнаха бели мехури от сапунена пяна и Дон Кихот трябваше — ще не ще — Да си затвори очите. Херцогът и херцогинята, които нищо не знаеха, чакаха да видят какъв ще бъде краят на това странно миене. Девойката бръснарка, след като го покри с цяла педя пяна, се престори, че се е свършила водата, и поръча на девойката с каната да иде да донесе още вода, като помоли Дон Кихот да почака малко. Тя отиде, а Дон Кихот остана така с пяната и невъзможно беше да си представи човек по-чудновато и по-смешно лице от неговото.

Всички присъствуващи — а те не бяха малко — бяха вперили очи в него и като Го гледаха как бе проточил половин аршин дълга и възмургава шия, със затворени очи и с насапунисана брада, голямо чудо беше как се сдържаха да не прихнат от смях. Устроилите шегата девойки стояха с наведени очи и не смееха да погледнат господарите си, а в тях напираше едновременно и гняв, и смях, та не знаеха как да постъпят — да накажат ли момичетата за дързостта им, или да ги възнаградят за удоволствието, което им бяха създали — да видят Дон Кихот в това състояние. Девойката с каната се[299] върна най-сетне и те довършиха умиването на Дон Кихот, а девойката с кърпите го изтри и обърса много спокойно, след което и четирите момичета се поклониха дълбоко и тръгнаха да си вървят. Херцогът, страхувайки се обаче, че Дон Кихот ще разбере играта, повика девойката с таса и й каза:

— Елате и ме измийте и мене, но гледайте само да не ви се свърши пак водата.

Умната и досетлива девойка пристъпи и намести таса под брадата на херцога също както бе направила с Дон Кихот. Всички присъствуващи се разшетаха бързо, насапунисаха го, измиха го и като го изтриха и избърсаха, се поклониха и оттеглиха. По-късно се разбра, че херцогът ги бил заплашил, ако не го измият както Дон Кихот, да ги накаже за дързостта им, но те изкупиха своята вина с досетливостта си, като насапунисаха и него.

Санчо следеше внимателно церемонията на умиването и си казваше:

— Дявол да го вземе! Какво ли ще бъде, ако е обичай в този край да се мият брадите не само на рицарите, но и на техните оръженосци! Кълна се в Бога и в спасението на душата си, че много ми е нужно едно измиване, а ако ми ударят и един бръснач, ще бъде още по-добре.

— Какво си мърморите под мустак, Санчо? — запита херцогинята.

— Мислех си, сеньора — отговори той, — че доколкото съм слушал да се говори, в дворовете на други знатни личности поднасят след прибиране на трапезата вода за миене на ръцете, но не и за брадите. Затова добре е да живееш по-дълго, за да видиш повече. Казват още, че колкото по-дълго живееш, през толкова повече мъки ще минеш, макар че да минеш през едно такова умиване, е по-скоро удоволствие, отколкото мъка.

— Не се безпокойте, приятелю Санчо — каза херцогинята, — ще поръчам на прислужничките си да ви измият и дори, ако е нужно, да ви изперат.

— Ще бъда доволен — рече Санчо, — ако ми измият засега брадата, а по-нататък каквото Бог е рекъл.

— Вземете си бележка, домоуправителю — каза херцогинята, — за молбата на Санчо и изпълнете точно желанието му.

Домоуправителят отговори, че ще изпълни всяко желание[300] на сеньор Санчо, и го отведе със себе си, за да се нахранят, а херцогът, херцогинята и Дон Кихот останаха на масата, разговаряйки по много различни въпроси, които засягаха военното изкуство и странствуващото рицарство.

Херцогинята помоли Дон Кихот, тъй като имал силна памет, да опише и разправи нещо за красотата на сеньора Дулсинея дел Тобосо, която според разпространената за нея мълва била най-прелестното същество не само в целия свят, но и в цялата Ла Манча. Като изслуша молбата на херцогинята. Дон Кихот въздъхна и каза:

— Да можех да изскубна сърцето си и да го поставя пред очите на ваше височество тук, на тази маса, в някое блюдо, щях да го направя, за да избавя езика си от задачата да изрази това, което човек едва ли би могъл и да си въобрази, и защото тогава, ваше височество, бихте я видели отразена цялата в него. Но как да опиша и изобразя сега частица по частица и черта по черта чаровете на несравнимата Дулсинея? О, това е бреме, достойно за други рамене, а не за моите, това е работа, с която трябва да се заемат четките на Парасий1, Тимант2 и Апелес3 или длетото на Лисип4, за да я нарисуват на платното и да я изваят от дърво, мрамор или бронз, а за нейната възхвала е необходимо цицероновско или демостеновско красноречие.

— Какво ще рече това „демостеновско“, сеньор Дон Кихот? — запита херцогинята. — Никога в живота си не съм чувала тази дума.

— „Демостеновско красноречие“ — отговори Дон Кихот — значи красноречие на Демостен, а „цицероновско красноречие“ — красноречие на Цицерон. Двамата са били най-прочутите оратори на света.

— Точно така — рече херцогът, — вие съвсем необмислено задавате този въпрос. Но все пак сеньор Дон Кихот ще ни достави голямо удоволствие, ако ни опише своята дама. И дори да нахвърли само една скица, няколко само черти, уверен съм, че ще й завидят най-големите хубавици на света.

— Бих изпълнил, разбира се, молбата ви — отговори Дон Кихот, — ако не беше я заличило от паметта ми нещастието, което я сполетя неотдавна и което е толкова голямо, че съм по-склонен да я оплача, отколкото да я опиша. Защото нека ви кажа, ваши височества, че

когато преди няколко дни отидох при нея да й целуна ръцете, и да получа нейното[301] съгласие, позволение и благословия за третия ми поход, намерих друго лице, а не това, което търсех — намерих я омагьосана и превърната от княгиня в селянка, от хубава в грозна, от ангел в дявол, от благоуханна в зловонна, от сладкодумна в грубиянка, от спокойна в припряна, от светлина в мрак, с една дума, от Дулсинея дел Тобосо в селячка от Саяго 5.

— Боже Господи! — възкликна тогава херцогът. — Кой е извършил толкова голямо зло на света? Кой е лишил земята от хубостта, която я радваше, от чара, който я изпълваше с възхищение, и от благоприличието, с което се гордееше?

— Кой ли? — отговори Дон Кихот. — Кой друг, ако не някой коварен магьосник, един от многото завистници, които ме преследват? Проклето племе, родено на земята, за да засенчва и помрачава подвизите на добрите и да превъзнася и изтъква делата на злите. Магьосници са ме преследвали, магьосници ме преследват и магьосници ще ме преследват, докато ме тласнат мене и прославените ми рицарски подвизи в дълбоката пропаст на забравата. Те ми пакостят и ме уязвяват там, където знаят, че най-много ме боли, защото да отнемеш дамата на един рицар, е все едно да му отнемеш очите, с които гледа, слънцето, което му свети, храната, която го поддържа. Много пъти съм казвал, ще го кажа и сега — странствуващият рицар без дама е дърво без листа, сграда без основи и сянка без тялото, което я хвърля.

— Няма какво да се каже повече — рече херцогинята, — но все пак, ако трябва да се вярва на историята за Дон Кихот такава, каквато се е появила неотдавна и е била посрещната с всеобщо одобрение от читателите, от нея се разбира — доколкото си спомням, — че ваша милост не сте виждали никога сеньора Дулсинея и че тази сеньора не съществува на този свят, а е една въображаема дама, измислена и породена във фантазията на ваша милост, и че вие сте я украсили с всички желани от вас прелести и съвършенства.

— По този въпрос може да се говори много — отговори Дон Кихот. — Един Господ само знае дали има, или няма на света Дулсинея и дали тя е въображаемо, или действително същество. Това са въпроси, които не трябва да се изследват до дъно. Не съм нито измислил, нито съчинил своята възлюблена, макар и да я виждам такава, каквато трябва да бъде една дама, съчетаваща в себе си всички качества, които[302] могат да я прославят по всички краища на света. Хубава, без никакво петно, което да я загрозява, сериозна, без

надменност, влюбена с чувства на благоприличие, приветлива поради вежливостта си, вежлива поради доброто си възпитание и най-сетне от знатно потекло, защото у жената с благородна кръв хубостта цъфти и блести с повече съвършенство, отколкото у хубавиците от скромно потекло.

— Вярно е — каза херцогът, — но нека сеньор Дон Кихот ми позволи да му кажа какво мисля за историята, която четох за подвизите му. Дори ако се допусне, че в Тобосо или извън него съществува една Дулсинея и че тя е във висша степен хубава, както ваша милост ни я описвате, все пак по знатност нейното потекло не може да се сравни с потеклото на Ориана, Аластрахареяб, Мадасима, нито с други подобни дами, с които са пълни добре известните на ваша милост книги.

— На това мога да възразя — отговори Дон Кихот, — че Дулсинея е дъщеря на собствените си дела, че добродетелите облагородяват кръвта и че по-голямо уважение заслужава човек от скромен произход, но добродетелен, отколкото знатният, който е порочен. Още повече че Дулсинея притежава качества, които могат да я направят кралица със скиптър и корона, защото качествата на една хубава и добродетелна жена могат да направят и по-големи чудеса, и ако не реално, то поне потенциално тя крие в себе си залог за най-голямо щастие.

Дон Кихот надълго говори за коварствата на вълшебниците. В това време се втурва Санчо, с когото слугите се опитали да се подиграят, като започнали да мият брадата му с помия. Херцогинята го взема под своята закрила. В присъствието само на прислужниците си тя разговаря с него. Запитва го, щом не е виждал Дулсинея, как се е осмелил да съчини отговора й и съвместимо ли е това със задълженията на добрите оръженосци. Санчо отговаря:

— Нека да кажа най-напред, че смятам господаря си Дон Кихот за съвсем побъркан, макар че според мене и според всички, които го слушат, той да казва понякога толкова разумни и добре обмислени неща, че и самият сатана не би могъл да каже нещо по-хубаво. Все пак, казано откровено и по съвест, аз съм сигурен, че той е луд. И тъй като тази мисъл[303] се е втълпила в главата ми, аз си позволявам да го карам да вярва в неща, които са съвсем безсмислени, какъвто беше случаят с отговора на писмото му или с омагьосването на сеньора доня Дулсинея, което още не е описано в книгата, защото стана едва преди шест или осем дни. И тъй накарах го да повярва, че тя е омагьосана, което е толкова вярно, колкото е вярно, че крушата ражда сливи.

Херцогинята го пита: щом Дон Кихот е побъркан, а той го

придружава и му служи, не е ли Санчо още по-безумен от него? Той признава:

— Ако бях разумен, отдавна трябваше да напусна господаря си. Но такава е моята съдба, такава е и злата ми участ — нищо не мога да направя, трябва да го следвам. От едно и също село сме, ял съм му хляба, обичам го много, той ми е благодарен за това, подари ми магаретата си и най-главното — аз съм човек верен и нищо не може да ни раздели освен гроба. Ако ваше величие не желаете да ми дадете обещаното управление — нищо, сиромах съм се родил, сиромах ще си умра, и ако не получа острова, може би съвестта ми ще бъде по-спокойна.

Все пак Санчо смята, че добре ще управлява острова, ако наистина му го дадат. Той разказва за скорошните подвизи на господаря си.

ГЛАВА ТРИДЕСЕТ И ЧЕТВЪРТА,

в която се разказва как бе намерен начин да се вдигне магията от несравнимата Дулсинея дел Тобосо, едно от най-прочутите приключения, описани в тази книга

Разговорите с Дон Кихот и Санчо Панса доставяха голямо удоволствие на херцога и на херцогинята, които, твърдо решени да му устроят няколко шеги, наподобяващи приключения, и да се посмеят, взеха повод от това, което Дон Кихот им бе разказал за пещерата Монтесинос. Нищо не учудваше херцогинята повече от простодушието на Санчо, който, макар и сам да беше магьосникът и изобретателят, бе приел[304] като несъмнена истина, че Дулсинея дел Тобосо е омагьосана. Те дадоха наставления на прислужниците си кой какво ще върши и шест дни след пристигането им поканиха Дон Кихот на голям лов, в който участвуваха толкова ловци и гонци, че и самият крал не би повел повече. Те дадоха на Дон Кихот ловджийски костюм, а на Санчо Панса зелени дрехи от най-тънко зелено сукно, но Дон Кихот отказа да го облече, под предлог че щял наскоро да се върне към суровия си военен живот и не може да носи със себе си дрехи и багаж. Санчо взе дрехите, с намерение да ги продаде при първа възможност.

Настъпи най-сетне очакваният ден — Дон Кихот се въоръжи, Санчо се облече, яхна магарето си, което не искаше да изостави, макар и да му предлагаха кон, и се нареди между ловците. Херцогинята се яви в разкошно облекло, а Дон Кихот, внимателен и вежлив както винаги, пое юздите на жребеца й, при все че херцогът се противопоставяше от учтивост. Стигнаха най-сетне до една гора, разположена между две много високи планини. След като хората се разпределиха и заеха всички постове, пътеки и засади, ловът започна с такъв шум, викове, кучешки лай и сигнали от рог, че ловците дори един с друг не можеха да се разберат и чуят.

Задава се грамаден глиган. Санчо бяга от страх, покатерва се по един дъб, дрехата му се закачва на един клон и увиснал, той вика за помощ. След като убиват глигана, Дон Кихот отива и смъква оръженосеца си от дървото. Санчо твърди, че не е никакво

удоволствие да се ходи на лов.

— Лъжете се, Санчо — възрази херцогът, — няма занимание, по-подходящо и по-нужно за крале и князе от лова на едър дивеч. Ловът е нещо като войната — в него, за да победиш врага си, без да се излагаш на опасност, трябва да прилагаш хитрости, клопки, засади. Когато сме на лов, трябва да търпим и силен мраз, и непоносими горещини, забравяме за безделието и съня, укрепваме силите си, раздвижваме всички части на тялото си и ги правим по-гъвкави — с една дума, ловът на едър дивеч е занимание, което никому не вреди, а на мнозина доставя удоволствие. А най-хубавото в него е, че не е достъпен за всички, какъвто е случаят с другите родове лов, с изключение на лова със соколи, който е също предопределен само за крале и големци. Тъй че, Санчо, променете[305] мнението си и когато станете губернатор, ходете на лов и ще видите от каква голяма полза ще бъде за вас.

— Само това не — отговори Санчо. — Добрият губернатор си стои в къщи, все едно, че му е счупен кракът. На какво ще прилича да се морят хората да идват при него по някоя бърза работа, а той в това време да се забавлява нейде из горите! Къде, по дяволите, ще се отиде с такова управление? Честна дума, сеньор, ловът и развлеченията прилягат повече на безделниците, отколкото на губернаторите. Виж, на Великден и Коледа ще си поигравам на карти, а в неделя и празник — на кегли, но тези ловове-мовове съвсем не ми прилягат и съвсем не ги разбирам.

— Дай Боже, Санчо, така да бъде, защото едно е да говориш, а друго е да вършиш!

— Да става каквото ще — рече Санчо, — добрият платец не се бои да даде залог и повече успява този, комуто Бог помага, отколкото този, който става рано и не краката носят търбуха, а търбухът — краката. Искам да кажа, помага ли ми Бог и върша ли си честно работата, няма съмнение, че ще управлявам по-добре от орел, а ако не вярвате, турете ми пръста си в устата и ще видите дали ще го захапя, или не2.

— Да те прокълне Бог и всичките му светии, проклети Санчо! — извика Дон Кихот. — Кога ще дойде денят, когато ще те чуя да приказваш без поговорки, свързано и смислено, както толкова пъти съм те съветвал? Ваши височества, оставете го този дръвник, той ще ви отрови душата със своите пословици, а те не са две, а две хиляди, и то казани толкова намясто и навреме, че Господ да накаже и него, и мене, ако се съглася да го слушам.

— Пословиците на Санчо Панса — каза херцогинята, — макар и да са по-многобройни от тези на гръцкия комендадор3, заслужават

поради сбитата мъдрост, която съдържат, не по-малко похвали. За себе си ще кажа, че ми харесват повече от другите, макар и последните да са по-добре и по-уместно употребявани.

Увлечени в тези забавни разговори, те излязоха от палатката и навлязоха в гората, за да разгледат някои засади и постове, и така мина денят и настъпи нощта, не тъй ясна и спокойна, както е редно през лятото, а доста мрачна, което съвпадаше напълно с кроежите на херцога и херцогинята. И тъй, когато почна да се стъмва и мракът се сгъсти, изведнъж[306] всички видяха как от четирите края на гората лумнаха огньове и веднага се чуха от различни места и от всички страни продължителни сигнали на рогове и на други военни инструменти, сякаш през гората минаваше многобройна конница. Блясъкът на огньовете и бойните звуци на тръбите почти заслепиха и оглушиха присъствуващите, както и всички, които се намираха в гората. Чуха се след това безбройни „леилах или аллах“4, както викат маврите, когато встъпват в бой. Писнаха тръби и кларнети, заудряха барабани, засвириха флейти, всички наведнъж, и то тъй продължително и силно, че от тази врява човек можеше да загуби ума си. Херцогът побледня, херцогинята примря, Дон Кихот се учуди, Санчо Панса се разтрепера, та дори и посветените в играта се изплашиха. От страх всички замлъкнаха и в този миг покрай тях мина вестител, облечен като дявол, който надуваше вместо тръба грамаден рог, откъдето излизаха дрезгави и страхотни звуци.

— Ей, приятелю вестител — извика херцогът, — кой сте вие, накъде отивате и каква е тази войска, която минава през гората?

А вестителят отговори с груб и страшен глас:

— Аз съм дяволът, отивам да търся Дон Кихот де Ла Манча, а хората, които минават през гората, са шест дружини магьосници, които возят на триумфална колесница несравнимата Дулсинея дел Тобосо. Знатната сеньора иде омагьосана и придружена от храбрия французин Монтесинос, за да съобщи на Дон Кихот как може да бъде освободена от магията.

— Ако бяхте дяволът, както казвате и както показва външността ви, щяхте досега да познаете рицаря Дон Кихот де Ла Манча, защото той стои пред вас.

— Кълна се в Бога и в съвестта си — отговори дяволът, — че не ви забелязах. Умът ми е зает с толкова много мисли, че забравих главната цел, която ме води тук.

— Няма съмнение — забеляза Санчо, — че този дявол е сигурно почтен човек и добър християнин, защото, ако не беше такъв, нямаше

да се закълне в Бога и в своята съвест. Почвам да вярвам вече, че и в самия ад могат да се намерят добри хора.

А дяволът, без да слезе от коня си, се обърна към Дон Кихот и му каза:[307] — Праща ме при тебе, Рицарю на лъвовете (дано те видя в ноктите им!), злочестият, но юначен рицар Монтесинос с поръчка да ти кажа от негово име да го чакаш точно там, където те срещна, защото той води със себе си тази, която наричаш Дулсинея дел Тобосо, и желае да те научи как можеш да я освободиш от магия. Изпълних мисията си и няма защо повече да се бавя — остани си с дяволите като мене, а при тези сеньори нека останат добрите ангели.

Като каза това, той наду грамадния рог, обърна гръб и си отиде, без да чака отговор.

Всички се учудиха отново, особено Санчо и Дон Кихот. Санчо, защото виждаше, че противно на истината Дулсинея си е все пак омагьосана, а Дон Кихот — защото не можеше още да се убеди дали е истина, или лъжа всичко това, което му се беше случило в пещерата на Монтесинос. Херцогът прекъсна унеса му:

— Смятате ли, ваша милост сеньор Дон Кихот, да чакате Монтесинос?

— Защо не? — отговори той. — Ще чакам тук храбро и безстрашно, ако ще и целият ад да се опълчи срещу мене.

— Що се отнася до мене — рече Санчо, — ако видя друг дявол като този и чуя друг рог, ще ме търсите не тук, а във Фландрия.

В това време вече съвсем се бе стъмнило и из гората заблещукаха тук-там много светлинки, подобни на сухите изпарения на земята, които се издигат на небето и приличат на падащи звезди. Чу се в същото време ужасен шум, сякаш скрибуцаха тежки колелета на волска кола, шум остър и продължителен, който кара — така казват — да се плашат и бягат вълците и мечките, ако такива коли се мярнат по пътя им. А към тази буря от звуци се прибави и друга, която още повече я увеличи — като че ли наистина в четирите края на гората се водеха едновременно четири битки или сражения, тъй като от една страна се разнасяше страшен артилерийски тътнеж, а от друга пукот на безброй ловджийски пушки. Съвсем наблизо се чуваха виковете на сражаващите се, а по-надалеч ехтяха агарянските „ле илах иле аллах“. С една дума, малките и големите рогове, зурлите, тръбите, кларнетите, барабаните, топовете, пушките и над всичко друго страшното скриптене на колите се сливаха в такава тревожна и ужасяваща врява, че дори Дон Кихот трябваше да напрегне всичките[308] си сили, за да издържи. Но Санчо не издържа, падна в несвяст в полите на

херцогинята, а тя поръча да му напръскат бързо лицето с вода. След като го напръскаха, Санчо дойде на себе си тъкмо когато една от скрибуцащите колесници стигна при тях.

Водени от грозни дяволи, минават колесници, във всяка от които седи по един мъдрец вълшебник. Последен е вълшебникът Мерлин, представен в образа на смъртта. Той оповестява, че за да се върне предишният образ на омагьосаната Дулсинея, трябва да се ударят на Санчо три хиляди и триста бича.

— Хубаво се наредихме сега! — извика Санчо. — Не три хиляди, а три само да са, за мене е все едно да ме намушкат три пъти с кама! Върви по дяволите с този начин на отмагьосване! Не мога да разбера какво общо имат задните ми части с магиите! Ако сеньор Мерлин не е намерил още някакъв друг способ за отмагьосване на сеньора Дулсинея дел Тобосо, нека си я погребат омагьосана!

— Ще те пипна аз тебе — рече Дон Кихот, — вонещ на чесън селяко, и ще те вържа за едно дърво гол, както те е майка родила, и ще ти ударя не три хиляди и триста, а шест хиляди и шестстотин камшика, и то така ще ти ги залепя, че да не можеш да ги отлепиш, ако ще и три хиляди и триста пъти да се опиташ да го направиш; И нито дума повече, че душичката ще ти извадя.

Мерлин чу тези думи и каза:

— Не, така не бива! Санчо трябва да получи ударите с камшик доброволно, а не насила, и то когато сам той пожелае, защото няма точно определен срок. Позволява му се обаче, ако иска да намали наполовина ударите, другата половина да му ги нанесе чужда ръка, и то по-тежичка.

— Нито чужда, нито собствена, нито тежка, нито лека — възрази Санчо, — никаква ръка не ще ме докосне! Да не би случайно аз да съм родил сеньора Дулсинея дел Тобосо, та сега задните ми части да плащат за нейните грехове? Виж, нека го направи моят господар, който е неделима част от нея и на всяка крачка я нарича „живот мой“, „душа моя“, „моя подкрепа“ — нека той се натупа заради нея и да извърши всичко необходимо за нейното отмагьосване, но аз сам да се набия?… Abernuncio! 5 Санчо още не беше доизрекъл думите си, и сребристата[309] нимфа, която седеше до духа на Мерлин, стана от мястото си, махна с ръка тънкото си було и откри лицето си, което се стори на всички невероятно хубаво. После тя се обърна направо към Санчо и с мъжка прямота, и не твърде женствен глас му каза:

— О, жалки оръженосецо с безчувствена душица, със сърце от корков дъб и с вътрешности от чакъл и кремък! Ако ти бяха

заповядали, безсрамни крадецо, да се хвърлиш от някоя висока кула, ако бяха поискали от тебе, враг на човешкия род, да изядеш една дузина жаби, две дузини гущери и три дузини смокове, ако те бяха убедили да убиеш с остър и жесток ятаган жената и децата си — никой не би се чудил, че проявяваш страх и че ще почнеш да се дърпаш. Но да правиш въпрос за триста камшика, когато всеки най-обикновен питомец от духовното сиропиталище ги получава всекимесечно — ето това учудва, смайва и ужасява всички благочестиви хора, които те слушат, и дори всички онези, които ще научат за това с течение на времето. Вдигни, жалко и закоравяло животно, вдигни — казвам ти — очите си на подплашено муле към зениците на моите очи, сравнявани с летящи звезди, ще ги видиш как ронят сълзи капка по капка, струйка по струйка и образуват бразди и пътеки, и пътища по чудните поляни на моите бузи! Трогни се най-сетне, лукаво и злонамерено чудовище, над моята цветуща младост — не съм започнала още двадесетото си лято, едвам съм навършила деветнадесет години, — която вехне и чезне под външността на груба селячка. Ако аз имам сега друг лик, то е по особеното благоволение на тук присъствуващия Мерлин, за да те трогне хубостта ми, защото сълзите на една скърбяща хубавица превръщат скалите в памук и тигрите в овци. Удряй, удряй по дебелите си месища ти, звяр неопитомен, разбуди спящата ти в мързел смелост и не мисли само за ядене. Върни нежността на кожата ми, кроткостта на нрава ми и красотата на лицето ми. Ако ли пък не искаш да се смилиш над мен и да вземеш разумно решение, направи го поне заради този нещастен рицар, който стои до тебе — говоря за твоя господар, чиято душа виждам сега заседнала на гърлото му на не повече от десет пръста от устата и чака само отговора ти — суров или благ, — за да изскочи навън, или да се върне в стомаха му.[310]

Санчо упорствува, но когато херцогът му казва, че не ще стане губернатор на остров, ако не прояви милосърдие, се съгласява да си нанесе три хиляди и триста удара, но при условие, че ще го направи когато и както намери за добре.

На другия ден херцогинята пита Санчо дали е започнал да си налага наказанието за отмагьосването на Дулсинея. Той отвръща, че е започнал и си е нанесъл пет удара с ръка. Херцогинята казва, че това не е бичуване, а напляскване. Обещава да му даде един камшик.

Санчо Панса се обръща към нея:

— Искам да ви доверя нещо, ваше височество господарко на моята душа — написах писмо на жена си Тереса Панса, в което й съобщавам всичко, което ми се случи, откакто се разделих с нея. Писмото ми е тук

в пазвата и остава само да му сложа адреса. Желал бих ваша милост да го прочетете, защото — струва ми се — то е написано по губернаторски, сиреч така, както трябва да пишат губернаторите.

— А кой го продиктува? — запита херцогинята.

— Кой друг, ако не аз, грешникът — отговори Санчо.

— И вие ли го написахте? — настоя херцогинята.

— Нищо подобно — отговори Санчо, — аз нито знам да чета, нито да пиша, макар че мога да се подписвам.

— Дайте да го видим! — каза херцогинята. — Уверена съм, че сте проявили в него качествата и способностите на вашия ум.

Санчо извади от пазвата си едно незапечатано писмо, а херцогинята го взе и прочете следното:

Писмо от Санчо до Тереса Панса, негова жена

Макар и хубаво да ме набиха, аз продължих да си яздя невъзмутимо. Имам си добро губернаторство, но за него здравата си платих. Засега, драга моя Тереса, ти не ще разбереш нищо от всичко това, но друг път ще ти го обясня. Знай, Тереса, че съм решил да се разхождаш в каляска. А това е сега важното, защото всяко друго ходене е пълзене. Ти си жена на губернатор и не се оставяй да ти гризат цървулите. Пращам ти едни зелени ловджийски дрехи, които ми подари сеньора херцогинята. Прекрой ги и направи от тях пола и блузка за нашата дъщеря. Чух да се говори в този край, че моят господар Дон Кихот е от умните луди, забавен щурак[311] и че аз не му отстъпвам в нищо. Бяхме в пещерата на Монтесинос и мъдрият Мерлин избра мене за отмагьосването на Дулсинея дел Тобосо, която в селото си се казва Алдонса Лоренсо. Остава ми да си ударя три хиляди и триста камшика без пет, и тя ще бъде свободна от всякаква магия, като майка й, която я е родила. По това не казвай никому нищо, защото, разправяш ли на хората за болката си, едни ще кажат, че е бяла, други — черна. След няколко дни заминавам за губернаторството си с голямо желание да натрупам пари, защото чувал съм да казват, че всички новоназначени губернатори имат същото намерение. Ще разбера как стои работата и ще ти обадя трябва ли да дойдеш при мене, или не. Сивчо е добре и ти праща много здраве. Не мисля да се разделям с него, ако ще да ме направят и султан. Моята сеньора, херцогинята, ти целува хиляди пъти ръцете, а ти й отвърни с две хиляди целувки, защото — както казва господарят ми — нищо не струва по-малко и не е по-евтино от любезностите. Господ не ми помогна да намеря както миналия път чанта със сто ескудос, но не бери грижа, мила Тереса — този, който бие тревога, си седи на сигурно място, а пипна ли губернаторското място, ще си оправим сметките. Едно ме само тревожи — казват, че вкуся ли един път от властта, мога да си

изям и пръстите. Ако това е вярно, скъпичко ще ми излезе, макар и сакатите и безръките да получават толкова подаяния, че живеят като каноници. Тъй или иначе, ти ще бъдеш богата и щастлива. Бог да ти дава добро, а мене нека пази, за да ти бъда закрила.

Писано в този замък, 20. VII. 1614 г.

Твой съпруг, губернатор Санчо Панса

Като прочете писмото, херцогинята каза на Санчо:

— На две места губернаторът е малко кривнал от правия път — първо, когато казва или дава да се разбере, че са му дали губернаторството като награда за камшиците, които ще си удари, макар и да знае и да не може да отрече, че когато моят съпруг, херцогът, му го обеща, не ставаше дума за никакви камшици. Второ — че в писмото се показва много алчен за пари, и аз не бих искала това да излезе вярно, защото лакомията пробива торбата, а алчният управител не може да бъде справедлив съдник.[312]

— Аз съвсем не исках да кажа това, сеньора — отговори Санчо, — и ако ваша милост смятате, че това писмо не е написано както трябва, ще го скъсам, за да се напише Друго, само че то може да излезе още по-лошо, ако се осланям на собствения си мозък.

— Не, не! — възрази херцогинята. — Писмото е добро и искам херцогът да го види.

След разговора си те излязоха в градината, където щяха да обядват този ден. Херцогинята показа на херцога писмото на Санчо, което му достави голямо удоволствие.

Управителят на херцогския дворец — весел и остроумен човек, — изпълнил бляскаво ролята на Мерлин, при съдействието на своите господари измисля ново приключение. Щом свършва обядът в градината, чуват се тъжни звуци на флейта и удари на барабан. При херцога се явява страшен великан — Трифалдин Бялата брада, — оръженосец на графиня Трифалди, наричана още дуеня Долорида, която моли да й се позволи да дойде и да разкаже болката си. Той пита дали е тук доблестният рицар Дон Кихот, от чието великодушие господарката му очаква защита. Херцогът разрешава на дуеня Долорида да дойде, а на Дон Кихот казва:

— Мракът на злобата и невежеството не е в състояние, славни рицарю, да скрие и затъмни блясъка на храбростта и добродетелта. Казвам това, защото не са се изминали още и шест дни, откак ваша милост сте в този замък, и вече идват да ви търсят от чужди и далечни страни — не в колесници, нито върху камили, а пеш и изнурени от глад — натъжените и оскърбените, с пълна вяра да намерят във вашите

могъщи мишци лек за своите мъки и страдания благодарение на вашите велики подвизи, за които мълвата се носи и шири по целия божи свят.

ГЛАВА ТРИДЕСЕТ И ОСМА,

в която дуеня Долорида оплаква злата си участ

Подир печалните музиканти в градината влязоха в две редици дванадесет дуени, облечени в широки монахински[313] одеяния от тънка вълна и с бели покривала от фин памучен плат, които бяха толкова дълги, че покриваха напълно полите им. След тях вървеше графиня Трифалди, водена за ръка от оръженосеца Трифалдин Белобради. Тя носеше рокля от най-тънък червен мъхнат плат с толкова дълги влакна, че ако бяха накъдрени, биха образували възелчета, големи колкото зърно от най-доброкачествен матроски нахут. 1 Шлейфът или, ако щете, опашката на роклята имаше три опашки, които държаха в ръце трима пажове, облечени и те в черно. Трите остри ъгъла, образувани от трите опашки, представляваха приятна геометрична фигура и на всички, които обърнаха внимание на този триопашат шлейф, стана ясно откъде идва името на графиня Трифалди, сиреч графинята с трите поли. 2 Сам Бененхели казва, че това е вярно и че истинското й име било графиня Лобуна 3, поради многото вълци, навъдили се в графството й, й че ако там вместо вълци се бяха навъдили лисици, щели да я наричат графиня Соруна4, тъй като обичай било в онези краища знатните сеньори да си прикачват име, свързано с нещата, изобилстващи в областта. Въпреки всичко графинята, за да прослави необикновения си шлейф, измени на традицията, изостави прозвището Лобуна и прие Трифалди.

Дванадесетте дуени и сеньората пристъпваха тържествено. Лицата им бяха покрити с черни була, но не прозрачни като булото на Трифалдин, а толкова плътни, че нищо не можеше да се види през тях. Щом се появиха дуените, херцогът, херцогинята и Дон Кихот станаха на крака, както и всички други, които наблюдаваха внушителното шествие. Дванадесетте дуени се спряха и образуваха шпалир, посред който мина Долорида, без да пусне ръката на Трифалдин. Като видяха това, херцогът, херцогинята и Дон Кихот направиха около десетина крачки, за да я посрещнат. А тя коленичи и с глас по-скоро груб и дрезгав, отколкото тънък и нежен, каза:

— Не си давайте труд, ваши височества, да оказвате толкова почести на вашия покорен слуга — искам да кажа слугиня, — защото

голямата ми тъга няма да ми позволи да отговоря както подобава, тъй като моето странно и невиждано досега нещастие ми отнесе разума кой знае къде, но сигурно тъй далече, че колкото повече го търся, толкова по-малко мога да го намеря.[314]

— Наистина, сеньора графиньо — отговори херцогът, — би трябвало да е без ум човек, за да не съзре у вас достойнствата, които заслужават без всякакво съмнение най-изтънчена вежливост и най-възвишена любезност.

Пое я за ръка и я настани на едно кресло до херцогинята, която също я прие много учтиво. Дон Кихот мълчеше, а Санчо умираше от любопитство да види лицето на Трифалди или на някоя от многобройните й дуени, но не успя да стори това, докато те сами доброволно не откриха лицата си.

Всички бяха застинали по местата си, потънали-в най-дълбоко мълчание, и чакаха да видят кой пръв ще го наруши. Първа се обади дуеня Долорида и каза:

— Уверена съм, всемогъщи синьоре, най-прекрасни сеньори и всички вие, премъдри господа, че преголямата ми беда ще намери в препълнените ви с доблест сърца не само благосклонен отзвук, но и великодушие и състрадание, защото тя е толкова голяма, че може да затрогне мрамора, да размекне диаманта и да разтопи стоманата на най-закоравелите сърца в света. Но преди да стигне тя до вашия слух — за да не кажа уши… желала бих да ми кажете дали се намират тук сред това множество, събрание или компания пречистейшият рицар Дон Кихот де Ла Манча и известейшият негов оръженосец Панса.

— Панса е тука — изпревари всички други Санчо, — и Дон Кихотейшият също, а вие, прескръбна дуенейша, можете свободно да кажете каквото ви допаднейше, тъй като всички сме приготвени да ви бъдем най-покорнейши слуги.

Тогава Дон Кихот стана, обърна се към дуеня Долорида и й каза:

— Ако има все пак някаква надежда, измъчена сеньора, че благодарение на намесата на някой храбър могъщ странствуващ рицар ще се намери лек за вашите беди, то аз съм готов да поставя на ваше разположение силите си, колкото и да са слаби и ограничени. Аз съм Дон Кихот де Ла Манча и мое призвание е да помагам на всички нуждаещи се, а щом е тъй, сеньора, няма защо да се мъчите да спечелите нашето благоволение, нито да се впущате в предисловия — разкажете ни направо и без заобикалки за вашите болки. Ние ще ви изслушаме и ще съумеем ако не да ги излекуваме, то поне да ги

споделим.

Дуеня Долорида чу тези думи и даде вид, че иска да се[315] хвърли в нозете на Дон Кихот, и дори действително се хвърли, помъчи се да ги прегърне и каза:

— Хвърлям се, непобедени рицарю, в нозете ви, защото те са основите и стълбовете на странствуващото рицарство. Искам да целуна нозете, от чиито стъпки зависи избавлението ми от всички беди, о, храбри рицарю, чиито истински подвизи остават зад себе си и затъмняват баснословните подвизи на амадисовци, еспландиановци и белианисовци!

Дуенята остави Дон Кихот, обърна се към Санчо Панса, хвана ръцете му и каза:

— О ти, най-верен оръженосецо, служил някога при странствуващ рицар в сегашни и минали векове, ти, чиято доброта е по-голяма от брадата на тук присъствуващия мой придружител Трифалдин! Ти можеш наистина да се гордееш, защото — служейки на великия Дон Кихот — ти служиш всъщност на всички тези рицари, които някога са въртели меч. Заклевам те в името на най-вярната ти вярност, бъди мой застъпник пред твоя господар, за да побърза да вземе под своя закрила смиренейшата и нещастнейшата графиня.

А Санчо отговори:

— Съвсем ми е безразлично, сеньора, това, че добротата ми била толкова голяма и дълга, колкото брадата на вашия оръженосец. За мене единствено е важно душата ми да напусне този свят с брада и мустаци 5, а земните бради съвсем не ме интересуват. Но и без тези молби и подмазвания аз ще помоля господаря си (защото зная, че ме обича много, особено сега, когато съм му потребен по една работа) да помогне на ваша милост и да ви закриля, доколкото му е възможно. Но изповядайте болката си, ваша милост, кажете какво ви боли, а за другото не се грижете, все някак ще се разберем.

Херцогът и херцогинята, които бяха устроили цялото това приключение, както и другите посветени в тайната, умряха от смях, като чуха тези думи, възхитени от остроумието и преструвките на графиня Трифалди. Дуеня Долорида седна и заговори:

— Владетелка на славното кралство Кандая, разположено между Велика Трапобана и Южното море, на две левги отвъд нос Коморин, беше кралица доня Магунсия, вдовица на крал Арчипиело, неин сеньор и съпруг. От техния брак се роди инфантката Антономасия, наследница на престола7. Инфантката израсна и се възпита под моите грижи и надзор,[316] защото аз бях най-старата и най-знатна дуеня на

майка й. Така, нижейки се един след друг дните, малката Антономасия навърши четиринадесет години и стана толкова красива, че надали природата можеше да създаде нещо по-прекрасно.

Дуеня Долорида разказва, че в Антономасия се влюбил рицарят дон Клавихо, който успял да я измами, оженил се за нея и станал причина за смъртта на майка й — кралица доня Магунсия. Тя продължава:

— И така, кралицата умря, а не припадна. Ние я погребахме и едва я засипахме с пръст и й казахме последно прости и изведнъж („quis telia fando temperet a lacrimis“8) над гроба на кралицата върху дървен кон се появи Маламбруно, пръв братовчед на Магунсия, който не само беше свиреп великан, но и магьосник. И ето че за да си отмъсти за смъртта на своята братовчедка и да накаже дон Клавихо за неговата дързост и Антономасия — за лекомислието й, той използува оръжията на своето изкуство и ги омагьоса двамата на самия гроб — нея превърна в бронзова маймуна, а него — в страшен крокодил от някакъв непознат метал. Помежду им издигна стълб, също от метал, с надпис на сирийски език, който, преведен първо на кандайски, а после на испански, гласи както следва: „Тези дръзки любовници няма да приемат предишния си вид, докато юначният ламанчец не премери силите си с мене в дуел, тъй като съдбата пази само за неговата велика храброст това невиждано досега приключение.“ След това той извади от ножницата си грамаден широк ятаган, хвана ме за косите и посегна да ми пререже гърлото и да ми отсече из корен главата. Изтръпнах, езикът ми се схвана и помислих, че е свършено с мене, но все пак направих върховно усилие и с глас треперещ и жаловен му казах толкова много и такива неща, че той не приведе в изпълнение страшната си заплаха. В края на краищата той заповяда да се съберат всички дворцови дуени — тези, които виждате сега тук — и след като представи в най-черни краски нашата вина и ни укори за нравите ни, злонамерените ни хитрини и още по-лоши сплетни, хвърляйки върху всички моята лична вина, каза, че няма да ни убие, а ще ни наложи друго, по-трайно наказание, което ще ни доведе до жалка и позорна смърт. В същия миг и секунда, когато изрече тези думи, ние всички почувствувахме, че ни се разширяват порите на лицето и в тях сякаш вкараха остриета на игли. Прокарахме бързо ръце[317] по лицата си и разбрахме, че е станало с нас нещо, което ей сега ще видите.

Тутакси Долорида и другите дуени вдигнаха булата, които ги закриваха, и откриха лицата си, цели обрасли с брада — кои руси, кои черни, кои бели, а някои прошарени. Херцогът и херцогинята се

преструваха, че се учудват, Дон Кихот и Санчо се смаяха, а останалите се ужасиха.

— Ето как ни наказа — продължи Долорида — този подъл и злонамерен Маламбруно, като покри с тази твърда четина гладката и нежна кожа на нашите лица. По-добре да ни бе отсякъл главите с грамадния си ятаган, отколкото да затъмни блясъка на лицата ни с тази гъста козина! Защото помислете добре, сеньори (о, колко бих искала при тези думи очите ми да се превърнат в два извора, но нашето нещастие и морето от сълзи които те проляха досега, ги лишиха от влага и ги направиха сухи като слама и затова ще говоря без сълзи), помислете, казвам, къде би могла да отиде една брадата дуеня? Кой баща или майка биха се смилили над нея? Кой ще й помогне! Дори когато кожата й е гладка и лицето намазано с разни белила и червила, тя едва намира кой да я хареса, а какво да прави сега, когато по лицето й е пораснала цяла гора? О, дуени, другарки мои, в злополучен миг сме се родили на този свят, в злочест час са ни заченали нашите родители!

Тя каза тези думи и се престори, че пада в несвяст.

Санчо проклина вълшебника великан Маламбруно, който не можал да измисли друго наказание на дуените, ами им посадил бради. Дон Кихот обещава да направи всичко, за да махне тези бради. В този миг графиня Трифалди се свестява и казва:

— Сладкият звън на това обещание, храбри рицарю, стигна до ушите ми, макар и да лежах в безсъзнание, и ми помогна да дойда на себе си и да се съвзема напълно. И тъй аз повторно ви моля, славни и неукротими странствуващи рицарю, да превърнете в дело любезното си обещание.

— Всичко, което зависи от мене, ще бъде направено — отговори Дон Кихот, — кажете ми само, сеньора, какво трябва да сторя, защото аз съм готов веднага да ви услужа.

— Работата е там — отвърна Долорида, — че оттук до кралство Кандая — ако се върви по суша — има пет хиляди[318] левги, може би две повече или по-малко, но ако се лети по въздуха и по права линия, разстоянието е три хиляди двеста двадесет и седем левги. Маламбруно ме натовари да предам на нашия рицар спасител — щом съдбата поиска да се срещнем с него, — че той ще му изпрати кон, много по-хубав и по-малко вироглав от кираджийските, защото щял да бъде самият дървен кон, на който смелият Пиер е отвлякъл красавицата Магалона. Този кон се управлява с клин, който се поставя на челото му и служи вместо юзди, а той лети тъй бързо, че сякаш самите дяволи го носят. Според едно старинно предание конят е бил изработен от

мъдреца Мерлин. Той го дал на заем на Пиер, негов приятел, който правел с него дълги пътешествия и отвлякъл — както вече казах — хубавата Магалона, която, седнала отзад на коня, се издигнала с Пиер във въздуха пред смаяните погледи на хората, които ги наблюдавали от земята. Мерлин го давал на заем само на хора, които обичал или които добре му плащали, и не се помни да го е яздил до днес друг някой освен великият Пиер. Маламбруно се сдобил с коня благодарение на своите магии и сега го притежава и си служи с него при своите пътувания, които прави постоянно из различни части на света: днес е тук, утре във Франция, а другиден в Потоси9. Хубавото на този кон е, че той нито яде, нито спи, нито хаби подкови и без да има криле, се носи из въздуха така плавно, че ездачът му може да държи в ръката си пълна чаша с вода, без капка да се излее — така равно и гладко се движи. Поради всички тези негови качества голяма е била радостта на хубавата Магалона, когато й се отдавало да го язди. Тук Санчо каза:

— И моят Сивчо се движи равно и гладко, макар и да не лети из въздуха, но за пътуване по земята не бих го сменил с който и да било раванлия кон на света.

Всички се засмяха, а Долорида продължи:

— Така че (ако Маламбруно иска действително да тури край на нашето нещастие) този кон ще се яви пред нас най-късно половин час след настъпването на нощта. Защото той ми съобщи, че знакът, който ще ми даде, за да разбера, че съм намерила рицаря, когото търсех, ще бъде да ми изпрати коня където и да съм бързо и навреме.

— А колко души могат да се качат на този кон? — запита Санчо. [319]

Долорида отговори:

— Двама — единият на седлото, другият на задницата и обикновено двамата ездачи са рицар и оръженосец, ако няма, разбира се, отвлечена девойка.

— Бих искал да знам, сеньора Долорида — каза Санчо, — как се казва този кон?

— Името му — отвърна Долорида — не е Пегас като коня на Белерофон, нито Буцефал, както се е наричал конят на Александър Велики, нито Брилядор като жребеца на бесния Роланд, нито Байарте — като коня на Риналд де Монталбан, нито Фронтино като коня на Рухеро, нито Боотес и Перитоа, както разправят, че са се казвали конете на Слънцето. Не се казва и Ореля, както конят на нещастния Родриго, последния готски крал на Испания, с който той

влязъл в сражението, което му струвало и живота, и кралството.

— Хващам се на бас — каза Санчо, — че щом не са му дали нито едно от тези прославени имена на толкова известни коне, не са му дали и името Росинант, както се казва конят на господаря ми, това име е толкова сполучливо, че превъзхожда всички досега изброени.

— Така е — отговори брадатата графиня, — но и неговото име чудесно му приляга, защото се нарича Клавиленьо 1! Бързокрили, а то е много подходящо, защото конят е от дърво, има клин на челото си и се движи с голяма бързина. Така че по изразителност на името си той може да поспори със славния Росинант.

— Харесва ми името — отговори Санчо, — но с каква юзда или с какви поводи се управлява?

— Казах вече — отвърна Трифалди, — с клин. Рицарят ездач, като обръща на една или друга страна клина, за който ви говоря, направлява коня както си ще — било високо из въздуха, било ниско над земята, като почти я докосва, било точно по средата, път, който трябва да се следва във всяко добре обмислено начинание.

— Много ми се ще да го видя — каза Санчо, — но съвсем не възнамерявам да се качвам на него — било на самото седло, било на задницата му, — то е все едно да търся круши под бряст. Едва се крепя на моя Сивчо, и то на самар, по-мек от коприна, а сега ще искат да се крепя на дървен кон без никаква постилка или възглавница! Нямам намерение, дявол да го вземе, да си троша кокалите, за да махам на[320] хората брадите! Всеки да се бръсне както намери за добре. Не желая да придружавам господаря си в толкова дълго пътешествие, още повече че ако съм задължен да допринеса за отмагьосването на моята сеньора Дулсинея, то никак не се чувствувам длъжен да помагам в бръсненето на тези бради.

— Длъжен сте, приятелю — отговори дуенята Трифалди, — и то толкова много, че без вашето участие не вярвам да постигнем каквото и да било.

— И таз хубава! — каза Санчо. — Какво общо имат оръженосците с приключенията на господарите си? Те да обират славата за извършените подвизи, а ние да опъваме каиша ли? За нищо на света! Поне да кажеха историците: „Еди-кой си рицар извърши това приключение, но с помощта на този и онзи негов оръженосец, без когото той нямаше да може да го изкара до щастлив край…“ А то пишат сухо: „Дон Паралипоменон, Рицаря на трите звезди, завърши приключението с шестте чудовища“, без да споменават дори името на оръженосеца, който е участвувал в него, сякаш че той изобщо не е

съществувал на земята! Сега, сеньори, повтарям — моят господар може да върви сам и на добър му час! Но аз ще остана тук при херцогинята и може би, като се върне, той ще намери работата на сеньора Дулсинея на три четвърти свършена, защото възнамерявам през свободните си часове да си нанеса толкова удари с камшика, че косъм да не поникне на битите ми меса.

— Все пак, Санчо, ще трябва да придружите господаря си, ако се наложи, защото за това ви молят важни лица. Не бива заради неоправдания ви страх да останат обрасли с брада лицата на тези дами — ще бъде крайно неприлично 12.

— Тая няма да я бъде! — викна Санчо. — Ако ставаше поне дума да се прояви това милосърдие към някои целомъдрени девойки или към деца от сиропиталище, иди-дойди — все още би могъл човек да се впусне в такова трудно дело, но да се изтормозя само и само за да избавя от брадите едни дуени — няма го майстора! По-добре да ги видя всичките с брада, от най-старата до най-младата и от най-превзетата до най-префърцунената.

— Много ги мразите тези дуени, приятелю Санчо — каза херцогинята, — съвсем сте се повели по ума на толедския аптекар. Но, вярвайте ми, не сте прав. В моя дом има дуени, които биха могли да служат за образец на дуени, ето тук е[321] моята доня Родригес — нейното присъствие говори само за себе си.

— Достатъчно е това, което казахте, ваше превъзходителство — каза Родригес, — Бог вижда истината и ние, дуените, каквито и да сме, добри или лоши, брадати или голобради, и нас майка ни е раждала, както и другите жени, и тъй като Бог ни е пратил на тази земя, той знае защо го е направил. На неговото милосърдие се уповавам аз, а не на тази или онази брада.

— И така, сеньора Родригес, сеньора Трифалди и всички други сеньори — каза Дон Кихот, — аз се надявам, че небето ще погледне благосклонно на вашата беда и че Санчо ще направи това, което му заповядам. Нека само дойде Клавиленьо и аз веднага ще встъпя в бой с Маламбруно, защото знам, че никакъв бръснач не би обръснал ваши милости с тази леснина, с която мечът ми ще отсече от раменете главата на Маламбруно. Господ търпи злодеите, но не за вечни времена.

— Ах! — извика при тези думи Долорида. — Нека всички звезди от небесния свод погледнат с благосклонни очи на ваше величие, смели рицарю, и да влеят в сърцето ви юначност и сполука, за да бъдете закрила на печалния и угнетен род на дуените, мразен от

аптекарите, клеветен от оръженосците и изнудван от пажовете. Проклета да е глупачката, която в цвета на годините си е предпочела да стане дуеня, а не монахиня. Тежко на нас, дуените! Ако и да сме потомки по права мъжка линия на троянеца Хектор, все още се намират господарки, които ще ни хвърлят в лицето по едно „ти“, като си мислят, че така ще станат кралици! О, великане Маламбруно, ти, който макари магьосник, все пак си верен на дадената дума! Изпрати ни бързо несравнимия Клавиленьо, за да се свършат най-сетне мъките ни, защото тежко ни, ако настъпят горещините и ни заварят с тези бради!

Трифалди произнесе тези думи тъй прочувствено, че изтръгна сълзи от очите на всички присъствуващи. Дори и Санчо се просълзи и реши дълбоко в сърцето си да придружи господаря си до края на света, стига с това да помогне на дуените да премахнат вълната от своите достопочтени лица.[322]

ГЛАВА ЧЕТИРИДЕСЕТ И ПЪРВА,

за пристигането на Клавиленьо и за края на това предълго приключение

Междувременно настъпи нощта и с нея определеният час, в който трябваше да пристигне прочутият кон Клавиленьо. Закъснението му почваше да безпокои Дон Кихот, защото си мислеше, че щом Маламбруно се бави да го изпрати, или той не е рицарят, за когото е било отредено това приключение, или Маламбруно не смее да излезе на дуел с него. Но ето че неочаквано нахълтаха в градината четиримата диваци, покрити от глава до пети със зелен бръшлян, понесли на рамене голям дървен кон. Те го сложиха на земята и един от тях каза:

— Нека на този дървен кон се качи рицарят, който има смелост да стори това…

— Аз — прекъсна го Санчо — не се качвам, защото нито имам смелост, нито пък съм рицар. Дивакът продължи:

— и нека оръженосецът, ако рицарят има такъв, да се качи на задницата на коня. Нека се довери на храбрия Маламбруно, защото не го ли рани неговият меч, никой друг меч, нито друго коварство не ще го засегнат занапред. Достатъчно е да се наклони този клин върху шията на коня, и той ще ви понесе по въздуха към мястото, където ви чака Маламбруно. Но за да не ви се завие свят, когато се издигнете над земята, ще трябва да носите превръзка на очите си. Докато изцвили конят — знак, че пътуването ви е завършено. След тези думи диваците оставиха Клавиленьо и най-почтително се върнаха там, откъдето бяха дошли. Долорида, като видя коня, почти просълзена каза на Дон Кихот:

О — Смели рицарю, Маламбруно изпълни обещанието си — конят е вече тук, брадите ни растат и всяка една от нас и всеки наш косъм те заклинат да ни обръснеш, защото за тази цел се иска само да яхнете двамата с твоя оръженосец коня и да турите щастливо начало на вашето ново пътуване.

— Ще го направя, сеньора графиньо Трифалди, на драго сърце и с най-добра воля, без да взема възглавница и без да си сложа шпори, за да не губя нито миг — толкова голямо[323] е желанието ми да ви видя

вас, сеньора, и всички тези дуени обръснати и голобради.

— Аз пък няма в никакъв случай да го направя — рече Санчо — нито с добра, нито със зла воля. А ако тези бради не могат да се махнат, без да се кача и аз на този кон, нека господарят ми си потърси друг оръженосец да го придружи, а тези сеньори — друг начин, за да си върнат гладкостта на лицата, защото аз не съм магьосник, та да ми прави удоволствие да летя по въздуха. Какво ще кажат моите островитяни, когато узнаят, че техният губернатор се разхожда сред ветровете? И още нещо — понеже оттук до Кандая има три хиляди и няколко левги, ако конят се умори или ако великанът се разсърди, връщането ни ще закъснее пет-шест години, а дотогава няма да останат в света ни острови, ни островчета, които да си спомнят още за мене. И тъй като обикновено се казва — „който се бави, губи“ и „дадат ли ти телчица, тичай за връвчица“, нека ми простят брадите на тези сеньори, но свети Петър си е добре в Рим. Искам да кажа, че съм си добре в този дом, където ме обсипват с толкова милости и от чийто господар очаквам голямото щастие да стана губернатор.

Тогава херцогът каза:

— Приятелю Санчо, островът, който ви обещах, нито ще мръдне, нито ще избяга, корените му са толкова дълбоки, така са забити, в глъбините на земята, че не могат да го откъртят, нито помръднат от мястото му и три сътресения. Понеже и двамата знаем, че всяка висока длъжност се получава срещу подкуп, голям или малък, подкупът, който аз искам от вас за губернаторството, е да придружите вашия сеньор Дон Кихот, за да завършите това паметно приключение. Трябва да знаете, че няма значение дали ще се върнете на гърба на Клавиленьо, и то скоро, както може да се очаква от неговата пъргавина, или пешком като поклонник, скитащ се от кръчма на кръчма и от хан на хан, ако неблагоприятната за вас съдба така го поиска. Щом се върнете, ще си намерите острова там, където сте го оставили, а островитяните ще ви приемат със същото желание, което винаги са имали, да ви видят като свой управител, а и моето решение ще остане неизменно. Не се съмнявайте в истинността на тези мои думи, сеньор Санчо, защото иначе съмнението ви би оскърбило дълбоко доброто ми желание да ви услужа.[324]

— Ни дума повече, сеньор! — каза Санчо. — Аз съм беден оръженосец и не мога да устоявам на толкова любезности. Нека се качи господарят ми, нека превържат очите ми, помолете се за мен на Бога и кажете ми ще мога ли да предам душата си в ръцете на Господа и да призова на помощ ангелите, когато летим в поднебесните

простори.

На това отговори Трифалди:

— Разбира се, Санчо, че ще можете да се помолите на Господа или комуто искате, защото Маламбруно, макар и магьосник, е все пак християнин и върши магиите си с голяма прозорливост и умение, за да не се скара с никого.

— Щом е тъй — каза Санчо, — Бог да ми е на помощ и пресветата Троица Гаетска 2.

— От паметното приключение с тепавиците — каза Дон Кихот — не съм виждал никога Санчо така изплашен, както сега, и ако бях суеверен като мнозина други, неговият страх щеше да разколебае моя дух. Но ела тук, Санчо, че искам — с разрешението на тези сеньори — да ти кажа две думи насаме.

Дон Кихот отведе Санчо под дърветата в градината, взе двете му ръце и каза:

— Ти виждаш вече, драги мой Санчо, че ни предстои дълго пътуване и един Господ знае кога ще се върнем и дали обстоятелствата ще ни позволят да си поговорим спокойно. Затова аз те моля да се оттеглиш в стаята си, под предлог че отиваш да приберeш някои неща, необходими за път, и там да си удариш на бърза ръка поне петстотин камшика от трите хиляди и триста, които си се задължил да си удариш. По този начин ще подходиш сериозно към работата си, защото започнеш ли нещо, все едно, че си го преполовил.

— За Бога! — отговори Санчо, — Ваша милост сигурно сте си загубили ума. Това ми напомня приказката: „Виждаш ме, че ще раждам, а ме питаш дали съм девствена!“ Как може ваша милост да искате от мене точно сега, когато ще трябва да седна на гола дъска, да си натъртя от бой задника? Наистина не сте с ума си! Нека отидем първо да обръснем тези дами, а когато се върнем, обещавам на ваша милост — да не ми е иначе името Санчо, — че ще побързам да изпълня своя дълг, така че ваша милост да останете предоволен. А сега ни дума повече по този въпрос!

А Дон Кихот отговори:

— Добре, твоето обещание ме задоволява, Санчо, и аз[325] вярвам, че ще го изпълниш, защото — макар и да си прост човек — ти обичаш истината.

— Какъвто и да съм — повтори Санчо, — ще си изпълня думата.

След това те се върнаха при Клавиленьо, за да го възседнат, и Дон Кихот каза:

— Хайде, превържи си очите, Санчо, и се качвай! Щом пращат за

нас от толкова далечни земи, то не е за да ни мамят, защото безславно е да измамиш хора, които ти се доверяват. Дори да се случи точно обратното на това, което аз мисля, никакво коварство не ще може да помрачи славата, че сме извършили този подвиг.

— Да тръгваме, сеньор — каза Санчо, — че брадите и сълзите на тези сеньори са ми легнали на сърцето и не ще мога да туря залък в уста, докато не видя лицата им изгладени както по-рано. Качете се, ваша милост, и си вържете очите, защото моето място е отзад, а явно е, че се качва пръв този, който язди на седлото.

— Вярно е — забеляза Дон Кихот.

Той извади от джоба си една кърпичка и помоли Долорида да му завърже здраво очите. Когато това бе сторено, той си махна превръзката и каза:

— Ако не ме лъже паметта, чел съм във Вергилий историята за троянския Паладиум — това е бил дървен кон, който гърците подарили на богинята Палада. Той бил пълен с въоръжени бойци, които по-късно разрушили напълно Троя. Така че добре ще бъде да видим какво има в търбуха на Клавиленьо.

— Излишно е — каза Долорида, — аз имам вяра в Маламбруно и знам, че той не е нито коварен, нито предател. Качете се, ваша милост сеньор Дон Кихот, без всякакъв страх, защото аз отговарям, ако ви 3 се случи някаква беда.

Дон Кихот реши, че всеки следващ въпрос, свързан с неговата безопасност, може да породи съмнение в храбростта му, и затова без повече разправии се качи на Клавиленьо и опита клина, който се въртеше лесно. А понеже конят нямаше стремена и краката му висяха, той приличаше на някаква фигура от римско триумфално шествие 4, рисувана или тъкана върху фламандски стенен килим. Без желание и съвсем мързеливо се качи и Санчо. Като се намести колкото се може по-добре върху задницата на коня, намери, че тя съвсем не е мека, а[326] напротив, доста твърда, и поиска от херцога да му услужи, ако е възможно, с някоя възглавница, безразлично дали от салона на сеньора херцогинята, или от леглото на някой паж, защото задницата на този кон му се струваше да е по-скоро от мрамор, отколкото от дърво. На това Трифалди отговори, че Клавиленьо не понася върху си никакъв хамут и никакво друго украшение и че Санчо може да седне по женски, за да не му е толкова твърдо. Така и направи Санчо и като си взе сбогом, остави се да му вържат очите и след това сам си ги развърза, погледна всички в градината с умиление и сълзи на очи и им каза да му помогнат в това изпитание и прочетат „Отче наш“ и „Аве

Мария“, за да им изпрати Господ и на тях, когато изпаднат в подобни изпитания, човек, който да помоли за тях. Но тук се намеси Дон Кихот:

— Негодник такъв! Да не би случайно да висиш на бесилка или да е настъпил последният ти час, та искаш да ти четат подобни молитви? Не седиш ли, подло и страхливо същество, на същото място, което е заемала хубавата Магалона и което е напуснала не за да иде в гроба, а да стане кралица на Франция, ако не лъжат книгите? А нима аз, седнал до тебе, не мога да се сравня с юначния Пиер, който е седял на същото място, което заемам аз сега? Превържи си очите, превържи си ги, безчувствено животно, И не давай поне в мое присъствие израз на страха, който те души!

— Добре, превържете ми очите — отговори Санчо, — а щом не желаете сам да се помоля богу, нито други да се помолят за мене, какво чудно има тогава, че се боя да не ни срещнат по тези места цял легион дяволи и да ни закарат в Пералвильо 5.

Превързаха им най-сетне очите и Дон Кихот, като видя, че всичко е в ред, сложи ръка на клина. Едва се докосна до него, и всички дуени и останалите присъствуващи започнаха да викат:

— Бог да те напътствува, доблестни рицарю!

— Господ да те пази, храбри оръженосецо!

— Ето че летите вече във въздуха и се движите с бързината на стрела!

— Ето че се чудят и маят вече тези, които ви гледат от земята.

— Дръж се здраво, юначни Санчо, не се олюлявай! Гледай да не паднеш, че падането ти ще бъде по-страшно от[327] онова на дръзкия момък, който пожелал да кара колесницата на своя баща — Слънцето.

Санчо чу гласовете, притисна се здраво към своя господар, прегърна го с ръце и му каза:

— Сеньор, как могат да твърдят, че летим високо, когато ние чуваме съвсем ясно гласовете им, и то, струва ми се, че говорят съвсем близо до нас?

— Недей обръща внимание на това, Санчо! Понеже тези полети и тези приключения се различават толкова много от обикновените пътувания, ти ще можеш от хиляди левги да чуваш и виждаш каквото поискаш. И не ме притискай толкова, че ще ме събориш. Не мога наистина да разбера защо се смущаваш и страхуваш. Готов съм да се закълна, че никога в живота си не съм яздил кон с по-равен ход. Сякаш не сме мръднали от мястото си. Пропъди, приятелю, страха си! Всичко върви по мед и масло и нас ни носи попътен вятър.

— Така е — отговори Санчо, — защото от тази страна вее толкова

силен вятър, че сякаш ме обдухват с хиляди духа ла.

Това беше самата истина, защото няколко големи духала бяха причината за този вятър. Това приключение бе така добре замислено от херцога, херцогинята и техния домоуправител, че не бяха забравили и най-малката подробност, за да бъде то съвършено.

Когато Дон Кихот почувствува вятъра, каза:

— Няма съмнение, Санчо, че сигурно сме проникнали във втората въздушна област, където се раждат градушката и снегът. Родината на гръмотевиците, светкавиците и мълниите е третата област и ако се издигаме все тъй бързо, скоро ще бъдем в областта на огъня, а аз не зная как да завъртя този клин, за да не се изкачим до тази височина, където можем да изгорим. 7

В това време навиха на тръстика кълчища, които лесно се палеха и гасяха, и почнаха да подгряват лицата им. Санчо почувствува горещината и каза:

— Бог да ме убие, ако не сме вече в огнената област или близо до нея. Голяма част от брадата ми е опърлена и ми се иска, сеньор, да си отвържа очите, за да видя къде точно се намираме.

— Недей! — отговори Дон Кихот. — Спомни си истинската случка с лиценциата Торалба8, когото дяволите вдигнаха[328] във въздуха върху тръстикова пръчка и с вързани очи. След дванадесет часа той стигнал в Рим, слязъл на Торе ди Нона, една от улиците на този град, видял сражението, разгрома и смъртта на Бурбон 9 и на следната заран се върнал обратно в Мадрид, където разказал за всичко видяно. Същият разказал още, че през време на полета си дяволът му заповядал да си отвори очите и той ги отворил и се видял толкова близко — така поне му се сторило — до луната, че можел да я пипне с ръка, но не посмял да погледне земята, за да не му се завие свят. Затова, Санчо, няма защо да си развързваме очите. Този, който се е заел да ни води, ще отговаря за нас и може би сега се издигаме нависоко, за да се спуснем изведнъж над кралството Кандая, както прави соколът или ястребът, който се издига във въздуха, за да се спусне веднага след това и грабне чаплата, колкото и високо тя да лети. И макар да ни се струва, че не е изминал и половин час, откакто излетяхме от градината, вярвай ми — не малко път трябва да сме оставили зад нас.

— Може и така да е, не знам — отговори Санчо Панса, — но в едно съм сигурен: че сеньора Магалянес или Магалона не трябва да е имала много нежни меса, щом като се е чувствувала добре върху тази задница.

Херцогът, херцогинята и всички останали в градината слушаха

разговорите на двамата храбреци и чудесно се забавляваха. Понеже желаеха това чудновато и добре нагласено приключение да има достоен завършек, те наредиха да се докосне със запалени кълчища опашката на Клавиленьо и в същия миг конят, чийто търбух беше пълен с гърмящи ракети, се пръсна във въздуха със страшен трясък, а Дон Кихот и Санчо Панса се изтърколиха поизпърлени на земята.

В това време целият отред брадати дуени начело с Трифалди изчезна от градината, а всички останали изполягаха, като че ли паднали в безсъзнание. Дон Кихот и Санчо Панса се изправиха с мъка на краката си, огледаха се наоколо и се слисаха, като видяха, че са в същата градина, откъдето бяха излетели. Те съгледаха многото проснати по земята хора и учудването им се засили още повече, когато в единия край на градината зърнаха дълго, забучено в земята копие, на чието острие бе прикрепен с две зелени копринени ленти бял гладък пергамент, на който беше написано с големи златни букви следното: [329]

„За прославения рицар Дон Кихот де Ла Манча бе достатъчно да започне приключението, свързано с графиня Трифалди, наречена още дуеня Долорида, и с приятелките й, за да го завърши успешно. Маламбруно заявява, че е напълно доволен и удовлетворен. Лицата на дуените са вече гладки и чисти, кралят дон Клавихо и кралица Антономасия са върнати в предишното им състояние, а когато оръженосецът изпълни обещанието си да се самобичува, бялата гълъбица ще се изскубне от чумоносните ястреби, които я преследват, и ще се намери в прегръдките на гугукащия си възлюблен. Такава е волята на мъдреца Мерлин, пръв магьосник сред магьосниците.“

Щом прочете надписа на пергамента, на Дон Кихот му стана съвсем ясно, че се говори за вдигането на магията на Дулсинея, и благодари възторжено на небето, че е извършил, без да се изложи на голяма опасност, великия подвиг да върне предишния вид на лицата на почтените дуени, които бяха изчезнали. Той се приближи до все още лежащите в безсъзнание херцог и херцогиня, хвана ръката на херцога и му каза:

— Хайде, сеньор, съвземете се, елате на себе си, нищо лошо не се е случило! Приключението завърши съвсем благополучно, което се вижда ясно ей от онзи надпис.

Херцогът дойде бавно на себе си, сякаш се пробуждаше от тежък сън. Също тъй бавно се пробудиха и херцогинята, и всички други, които лежаха из градината. Всички се правеха така умело на учудени и изненадани, та можеше да се помисли, че наистина им се е случило

това, което те така умело бяха изиграли. Херцогът прочете с полузатворени очи надписа и се спусна с разперени ръце да прегърне Дон Кихот, като му каза, че светът не е виждал по-доблестен рицар от него. Санчо пък търсеше с очи Долорида, за да види какво й е лицето без брада и дали нейната хубост съответствува на стройната й снага. Казаха му обаче, че щом като обхванатият от пламъци Клавиленьо се спуснал и разбил на земята, всички дуени, с Трифалди начело, изчезнали, и че те сега са вече без косми и с голобради лица. Херцогинята запита Санчо как се е чувствувал през дългото пътуване. Санчо отговори:

— Аз, сеньора, усетих, че летяхме, както ми каза моят господар, из огнената област, и пожелах да си поотворя очите. Поисках му разрешение да махна превръзката си, но той[330] не ми позволи. Аз обаче — нали съм си малко любопитен и винаги търся да узная всичко забранено — тихичко и без никой да забележи, поотместих леко кърпата от носа си и погледнах към земята. Тя ми се видя цялата колкото просено зрънце, а хората, които се движеха по нея, малко по-големи от лешници. Съдете по това колко високо трябва да сме летели в този момент. Тук херцогинята го прекъсна:

— Чувате ли се какво говорите, приятелю Санчо? Според разказа ви вие не сте видели земята, а хората, които са се движели по нея, защото ясно е, че ако земята ви се е сторила като просено зрънце, а всеки човек като лешник, един само човек е достатъчен, за да закрие цялата земя.

— Права сте — призна Санчо, — но все пак аз зърнах едно ъгълче от нея и я разгледах цялата.

— Помислете си, Санчо — продължи херцогинята, — щом човек е видял само едно ъгълче, не може да види изцяло това, което гледа.

— Не знам как вие гледате — отвърна Санчо, — но ваша милост не трябва да забравяте, че понеже летяхме по силата на магия, и аз бих могъл благодарение на нейното действие да видя цялата земя и всички хора, откъдето и да ги погледна. Ако сега не ми вярвате, ваша милост, още по-малко ще ми повярвате, като ви кажа, че отмествайки превръзката откъм веждите, небето ми се видя толкова близко, че от мене до него едва ли имаше педя и половина, а мога да се закълна, сеньора, че то е страшно голямо. Случайно летяхме покрай мястото, където са седемте козички, и тъй като в моето детинство пасях козите в нашето село, кълна се в Бога и в душата си — щом ги видях, страшно ми се дощя да си поиграя с тях! Ако не го бях направил, щях да се пукна от мъка. А как мислите, че постъпих? Без да кажа никому нищо

(дори на господаря си), тихичко и внимателно слязох от Клавиленьо и си поиграх почти три четвърти час с козичките, които са като шибой, като цветя, а през това време Клавиленьо не мръдна от мястото си.

— А докато Санчо се забавляваше с козичките — запита херцогът, — с какво се занимаваше сеньор Дон Кихот? На този въпрос отговори Дон Кихот:

— Всички тези случки и събития са извън естествения ред на нещата, затова в думите на Санчо няма нищо чудно. За[331] себе си мога да кажа, че не отворих очи, за да погледна нито нагоре, нито надолу, и не видях нито небето, нито земята, нито морето, нито пясъците. Чувствувах наистина, че се движехме из въздушните простори и дори че наближавахме огнената област, но не вярвам да сме минали отвъд нея, защото огнената област лежи между лунното небе и последната въздушна област, така че не е било възможно да стигнем до небето, където се намират седемте козички, за които говори Санчо, без да изгорим. Фактът, че не сме изгорели, ме кара да мисля, че Санчо или лъже, или бълнува.

— Нито лъжа, нито бълнувам — отвърна Санчо, — но щом не ми вярвате, попитайте ме как изглеждат тези кози и ще разберете дали ви казвам истината.

— Добре, кажете как изглеждат, Санчо! — настоя херцогинята.

— Две от тях — отговори Санчо — са зелени, две — червени, две — сини, и една — пъстра.

— От особена порода трябва да са тези кози — каза херцогът, — защото по нашите земни краища не се срещат такива цветове, искам да кажа, кози с такива цветове.

— Нищо чудно в това! — каза Санчо. — Все трябва да има някаква разлика между небесните и земни кози.

— Кажете ми, Санчо — запита херцогът, — не видяхте ли между тях някой козел?

— Не, сеньор — отговори Санчо, — но чувал съм да казват, че до рогата на луната не стигат рогата на кой и да е козел.

Не пожелаха да го разпитват по-надълго за пътуването им, защото разбраха, че Санчо е способен — без да мръдне от градината — да се разхожда надлъж и нашир по небесата и да разправя за всичко, което става там.

Така завърши приключението на дуеня Долорида, на което херцогът и херцогинята се смяха много, и то не само в момента, но и през целия си живот. Приключение, за което Санчо можеше да разказва векове наред, ако бе живял толкова дълго. Дон Кихот се

приближи до Санчо и му каза на ухото:

— Санчо, щом държиш да повярвам в това, което си видял на небето, и ти трябва да вярваш в това, което аз видях в пещерата на Монтесинос. Ни дума повече![332]

ГЛАВА ЧЕТИРИДЕСЕТ И ВТОРА,

за съветите, които Дон Кихот даде на Санчо Панса, преди той да поеме управлението на острова, и за други добре обмислени неща

Херцогът и херцогинята изпитаха такова удоволствие от сполучливото и забавно приключение с Долорида, че решиха да продължат да правят подобни шеги, поощрени от двамата наивни и лековерни наши герои, които тъй простодушно ги взимаха за истински. И тъй, след като даде нареждания и напътствия на слугите и подчинените си как да се отнасят със Санчо в управлението на обещания му остров, херцогът на другия ден след полета на Клавиленьо каза на Санчо да се стегне и приготви да заеме мястото си на губернатор, защото островитяните му го чакали, както се чака дъжд през месец май. Санчо му се поклони до земята и каза:

— След като слязох от небето и след като погледах от небесните висини земята и я видях толкова малка, предишното ми горещо желание да стана губернатор поизстина донякъде. Що за величие е всъщност да властвуваш над просено зрънце? Чудо голямо, че управляваш шепа хора, големи колкото лешници! Останах с впечатление, че не са повече от шепа жителите на цялата земя. Ако благоволите, ваша милост, да ми дадете една малка частичка от небето, дори и половин левга, бих я поел с повече удоволствие, отколкото най-големия остров на света.

— Виж, приятелю Санчо — отговори херцогът, — аз не мога да дам никому част от небето, пък ако ще тя да не е по-голяма-от нокът, защото само Господ може да прави подобни дарове и оказва такива милости. Давам ви това, което съм в състояние да дам — един отлично устроен остров, кръгъл и равен, извънредно плодороден и богат, и ако вие съумеете да се проявите, ще можете заедно с богатствата на земята да спечелите и царството небесно.

— Щом е така, съгласен съм — отговори Санчо. — Дайте ми остров, а аз ще се помъча да бъда такъв губернатор, че напук на всички обесници да заслужа небето. Не приемам губернаторството от някаква лакомия, за да стана по-голям, отколкото съм, и да се изравня с големите, а от желание да опитам вкуса на управлението.[333]

— Вкусите ли го веднъж, Санчо — каза херцогът, — цял живот ще си облизвате пръстите, защото много сладко нещо е да заповядваш и да ти се подчиняват. Няма съмнение, че когато вашият господар стане император — а той сигурно ще се издигне до императорско звание, както са тръгнали работите, — няма да бъде лесно да му изтръгнат властта от ръцете и в дъното на душата си той ще съжалява и скърби, че е преживял толкова години, без да е бил император.

— Аз си мисля, сеньор — отвърна Санчо, — че е хубаво да управляваш, пък ако ще и стадо овце.

— Ние двамата мислим по един и същи начин, Санчо. Но вие знаете всичко вече — каза херцогът — и аз се надявам, че ще управлявате така умно, както умно и разсъждавате. Но засега стига сме приказвали по този въпрос и не забравяйте, че утре сутрин трябва да заминете, за да поемете управлението на острова, и че довечера ще ви снабдя с дрехите, които ще трябва да носите, и с всички други необходими неща във връзка с вашето заминаване.

— Да ме облекат както си щат — каза Санчо, — но както и да съм облечен, аз ще си бъда винаги Санчо Панса.

— Така е — отговори херцогът, — но все пак дрехите трябва да отговарят на длъжността и на сана, които заемате. Няма да бъде добре правникът да се облече като войник, а войникът — като свещеник. Вие, Санчо, ще бъдете облечен наполовина като учен, наполовина като пълководец, защото в острова, който ви давам, военното изкуство е толкова необходимо, колкото и науката, а науката не по-малко е необходима от военното изкуство.

— Науката ми е слаба — отговори Санчо, — защото не знам дори азбуката. Но достатъчно е да запомня кръста, гдето го слагат пред азбуката, и ще стана добър губернатор. Колкото до военното изкуство, ако ми дадат оръжие, с божия помощ няма да го изпусна из ръка, докато сам не падна.

— С тази добра памет, Санчо, която имаш — каза херцогът, — няма да сгрешиш в нищо.

В това време дойде Дон Кихот и когато узна какво е станало и че Санчо трябва да замине набързо за острова, поиска разрешение от херцога, взе Санчо за ръка и го отведе в стаята си, за да го посъветва как да се държи като губернатор. Като влязоха в стаята, той затвори вратата, накара почти насила Санчо да седне до него и започна със спокоен глас:[334]

— Благодаря безгранично на небето, приятелю Санчо, че преди да се усмихне на мене щастието, на тебе се падна една голяма сполука.

Аз, който се надявах на щастливата си съдба, за да ти платя за службата ти, се виждам още в началото на своя възход, а ти преждевременно, против законите на здравия разум, виждаш желанията си осъществени. Едни дават подкупи, молят, досаждат, стават в тъмни зори, хленчат, упорствуват и не постигат това, което желаят, а ето идва друг и без да знае как и защо, заема длъжността и положението, към които мнозина са се стремили. Тъкмо тук му е мястото да се каже, че едни начинания са щастливи, други — нещастни. Ти, който за мене си само един дебелак, ти, който не си ранобудник, не прекарваш безсънни нощи и не се притесняваш за нищо, ставаш само поради това, че те е докоснал дъхът на странствуващото рицарство, ни повече, ни по-малко управител на остров, на, ей току-тъй, сякаш нищо не се е случило. Казвам ти всичко това, Санчо, за да не вземеш да припишеш на собствени заслуги благоволението, което ти оказаха, а да благодариш първо на небето, което така добре нарежда всичко, а след това на странствуващото рицарство, което крие в себе си толкова величие. И сега, ако сърцето ти е разположено да вярва в това, което ще ти говоря, изслушай, сине мой, внимателно своя Катон, 1 който желае да ти даде съвети и да бъде твой компас и водач, за да те води и отведе в сигурно пристанище сред това бурно море, в което ти отиваш да се хвърлиш, защото службите и големите длъжности са само дълбока бездна на премеждия.

На първо място, сине, трябва да се боиш от Бога, защото в страха от Бога се крие мъдростта, а мъдър ли си, няма да сгрешиш в нищо.

Второ, обърни поглед към себе си и се помъчи сам да се познаеш, защото от всички познания това най-мъчно се постига. Познаеш ли се, ти няма да се надуваш като жабата, която искала да стигне вола. В противен случай ще се дуеш като паун с разкошна опашка, а като погледнеш грозните си крака, ще се сещаш, че си пасъл свине в родното си село.

— Вярно е — отговори Санчо, — но това беше, когато бях съвсем малко момче, а по-късно, като пораснах, почнах да паса гъски. Но, струва ми се, това няма значение, защото не всички губернатори са от кралско коляно.[335]

— Вярно е — забеляза Дон Кихот — и тъкмо затова тези, които не са благородници, трябва да проявяват при изпълнение на своята висока служба кротка благост, която, ръководена от благоразумието, ще ги избави от злобното злословие, което съпътствува неизбежно всяка длъжност.

Гордей се, Санчо, със скромността на своя произход и не се

срамувай да казваш, че си селянин. Когато другите видят, че не се червиш от срам, никой няма да те осмее. Гледай да бъдеш по-скоро смирен праведник, отколкото надменен грешник. Няма брой числото на тези, които са се издигнали от по-ниско потекло до най-високо папско или императорско достойнство. Такава е истината и бих могъл да я подкрепя с толкова примери, че ще се умориш да ме слушаш.

Помни, Санчо — ако избереш пътя на добродетелта и се стремиш да вършиш само добродетелни дела, няма защо да завиждаш на тези, чиито прадеди са били князе и сеньори, защото кръвта се наследява, а добродетелта се придобива и струва сама по себе си много повече от кръвта.

Щом всичко това е тъй, както ти казвам, ако случайно дойде да те посети, когато бъдеш на острова си, някой твой роднина, не го пъди и не го обиждай. Напротив, приеми го с почести и го нагости, защото само така провидението ще бъде доволно от тебе, тъй като то не иска да презираме неговите създания, и само така ще се съобразиш с мъдрия ред, установен от природата.

Ако вземеш и жена си при себе си — а не е добре хората, които управляват, да бъдат разделени дълго време от жените си, — поучавай я, просвещавай я, окастри природната й недодяланост, защото всичко, което спечели един умен губернатор, може да го погуби и опропасти една проста и глупава жена.

Ако случайно овдовееш — хора сме и това може да се случи — и благодарение на положението си можеш да вземеш жена от по-знатен род, гледай да не стане тя за тебе въдицата, с която ще закачаш и прибираш това, което искаш да имаш. Да не стане като в поговорката, която казва: „Не искам, не искам, ала все пак хвърли парата в шапката.“ Знай, че някой ден пред Страшния съд съдията ще дава сметка за всичко, което е взимала жена му. И така след смъртта си той ще плати четворно за това, което приживе е взел чрез други.[336]

Не тълкувай никога произволно законите, защото така постъпват само невежите, които се мислят за много умни.

Нека сълзите на бедния намират у тебе състрадание, но нека не влияят на присъдите, които ще раздаваш, повече от жалбите на богатия.

Стреми се да откриеш истината както сред обещанията и подаръците на богатия, така и сред риданията и досадните придиряния на бедния.

Там, където може и трябва да се зачете справедливостта, недей стоварва върху виновния закона в цялата му суровост, защото славата

на строгия съдия не е по-голяма от тази на милостивия съдия.

Ако някога жезълът на правосъдието се огъне в ръцете ти, нека това не става под бремето на даровете, а под тежестта на състраданието.

Ако ти се случи да съдиш някой свой враг, забрави обидата и се помъчи да вникнеш и да разбереш на чия страна е истината.

Нека не те заслепява личното пристрастие, когато разглеждаш чужди дела, защото ще извършиш грешки, в повечето случаи непоправими, а ако са поправими, то ще бъде за сметка на доброто ти име, пък дори и на кесията ти.

Ако някоя хубава жена дойде при тебе да иска правосъдие, отклони погледа си от сълзите й и не се вслушвай в риданията й, а разгледай грижливо същността на молбата й, ако не желаеш разумът ти да потъне в нейните сълзи, а добродетелта ти — в нейните въздишки.

Ако трябва да наложиш някому наказание, не го оскърбявай с думи, защото стига му на нещастника мъката от наказанието и без да прибавяш жестоки слова.

Гледай на виновника, когото са довели пред тебе на съд, като на нещастен човек, изложен на слабостите на покварената ни природа, и във всичко, което зависи от тебе, бъди милостив и състрадателен към него, без да увредиш на противната страна. Защото, макар и всички божи добродетели да са еднакви, милосърдието повече блести и изпъква пред погледа ни, отколкото справедливостта.

Санчо, ако следваш тези наставления и тези правила, дълъг ще бъде животът ти, вечна славата ти, желанията ти ще се изпълняват и блаженството ти ще бъде неизказано. Ти ще[337] ожениш децата си така, както си мечтаеш, и те, и внуците ти ще носят благороднически титли, ще живееш в мир и ще се радваш на хорското благоволение, а когато настъпи последният ти час, смъртта ще те намери в блага и зряла старост и ще склопят очите ти нежните малки ръчички на твоите правнуци. Нека наставленията, които ти дадох, обогатят душата ти, а сега изслушай и тези, които ще ти помогнат да украсиш тялото си.

ГЛАВА ЧЕТИРИДЕСЕТ И ТРЕТА,

за другите съвети, които Дон Кихот даде на Санчо Панса

Ако някой бе чул тези разсъждения на Дон Кихот, можеше ли да се усъмни в това, че е един много умен и благонамерен човек? Но както много пъти вече се казва в тази дълга история, той се побъркваше само когато го закачеха за неговото рицарство, а по всички други въпроси показваше ясен и бистър ум, така че на всяка стъпка делата му опровергаваха разума, а разума — делата. В допълнителните съвети обаче, които даде на Санчо, Дон Кихот прояви голямо остроумие и както в своята мъдрост, така и в безумието стигна до върхна точка. Санчо го слушаше най-внимателно и се мъчеше да запомни съветите му като човек, решен да ги спазва и да управлява с тяхна помощ спокойно и дълго. И тъй, Дон Кихот продължи:

— Колкото до начина, по който трябва да управляваш себе си и къщата си, първото нещо, Санчо, което ти препоръчвам, е да бъдеш чист и да си режеш ноктите, а не да ги оставяш да растат, както правят някои, които от невежество мислят, че дългите нокти разхубавяват ръцете, сякаш тези израстъци, които те не режат, могат да се нарекат нокти, а не са по-скоро нокти на керкенези, хранещи се с гущери — мръсен и възмутителен навик.

Не ходи никога, Санчо, разпасан, и одърпан, защото небрежността в облеклото е признак на объркан дух, освен ако под тази разпасаност и нехайство не се крие някаква лукавщина, в каквато са обвинявали Юлий Цезар.[338]

Прецени разумно служебното си положение и ако то позволява прислугата ти да носи ливреи, дай й ги, но по-скоро прилични и удобни, отколкото разкошни и ярки, като ги разпределиш между слугите си и бедните, сиреч ако трябва да облечеш шестима пажове, облечи трима пажове и трима бедни и така ще имаш пажове на небето и на земята. Суетните не подозират дори, че съществува този нов начин на разпределение на ливреи.

Не яж чесън и лук, за да не издаваш чрез миризмата селяшкия си произход.

Ходи бавно, говори спокойно, но нека не изглежда, че се вслушваш

сам в думите си, защото надутостта е лошо нещо. На обед яж малко, а на вечеря още по-малко, защото здравето на цялото тяло се кове в ковачницата на стомаха. Бъди умерен в пиенето, като не забравяш, че многото вино не пази тайна и не сдържа думата си.

Внимавай, Санчо, да не дъвчеш на двете си страни и да не еруктираш пред хората.

— Не разбирам какво значи еруктирам — каза Санчо. Дон Кихот отговори:

— Да еруктираш, Санчо, значи да се оригваш, а това е една от най-грозните думи на испанския език, макар и да е много изразителна. Затова просветените хора са прибягнали до латинския и вместо оригване казват еруктиране, а вместо оригвам се — еруктирам. Малко важи, че някои не разбират тези изрази, защото с време те ще влязат в употреба и всеки лесно ще ги разбира. Така се обогатява езикът, върху който имат еднаква власт и простият народ и обичаят.

— Трябва да ви кажа, сеньор, — каза Санчо, — че един от съветите, който смятам да запомня, е да не се оригвам, защото съм свикнал често да го правя.

— Да еруктираш, Санчо, а не да се оригваш — каза Дон Кихот.

— Отсега нататък — ще казвам еруктирам — отговори Санчо, и, Бога ми, няма да забравя и да не се оригвам.

— Също така, Санчо, не трябва да вмъкваш в приказките си много пословици, както имаш обичай да правиш, защото пословиците са кратки мъдри изречения, а ти много пъти така прекаляваш с тях, че те заприличват повече на глупости, отколкото на мъдрости.

— В това само Господ може да ми помогне. В главата[339] ми са се събрали повече пословици, отколкото в цяла книга, и заговоря ли, всички се струпват едновременно на езика ми и така се надпреварват да излязат, че изтърсвам първата, която ми попадне, макар да не е най-уместната. Но занапред ще внимавам да казвам само тези, които отговарят на важността на положението ми, защото „в пълна къща лесно се приготвя вечеря“, „раздадени карти не се бъркат отново“. „който бие тревога, стои на закрито“, а „за да даваш и да имаш, трябва ти мозък в главата“.

— Карай, Санчо — каза Дон Кихот, — нижи, реди, трупай една връз друга твоите пословици, щом няма кой да те спре. „Майка ми ме наказва, а аз си карам както знам.“ Аз ти говоря да избягваш поговорките, а ти за един миг ми изсипа цял куп ни в клин, ни в ръкав, без връзка с разговора, който водим. И забележи, Санчо, не ти казвам, че уместната поговорка е нещо лошо, но да сипеш и нижеш поговорки

където трябва и не трябва, е все едно да говориш вятърничави и прости неща.

Когато яздиш кон, не притискай тялото си в задната дъга на седлото и недей държа краката си опънати, вдървени и отдалечени от хълбоците на коня, не се и отпущай както когато яздиш своя Сивчо. Защото всеки ще разбере по начина, по който яздиш, дали си господар, или слуга.

Спи умерено, защото човек, който не става със слънцето, не изпитва сладостта на деня, и знай, Санчо, че трудолюбието е майка на сполуката, а нейният враг — мързелът — никога не помага да се изпълнят добрите намерения.

А сега искам да ти дам един последен съвет и макар той да не се отнася до украсата на тялото, бих желал да го запомниш добре, тъй като вярвам, че ще бъде за тебе от не по-малка полза от тези, които ти дадох досега — не спори по родословни въпроси или поне избягвай да сравняваш родовете един с друг, защото при подобни сравнения един от двата рода винаги ще излезе по-знатен и ти ще бъдеш намразен от този, който си понижил, без да бъдеш възнаграден от онзи, който си издигнал.

Облеклото ти трябва да се състои от дълги панталони, от дълго сетре и още по-дълга мантия — и дума да не става, че ще можеш да носиш широките си панталони, защото те не подхождат нито на благородници, нито на губернатори.

Това са засега моите съвети, Санчо, след време при случай[340] ще получаваш указания, а ти имай грижата да ме държиш в течение на своите работи.

— Сеньор — отговори Санчо, — добре разбирам, че всички съвети, които ми дадохте, са добри и полезни, но как ще ми послужат те, щом не си спомням вече за нито един от тях? Сигурно не ще забравя да си режа ноктите и да се оженя повторно, щом ми се представи удобен случай, но всички други ситни-дребни заврънгачки и завъртулки ми щукнаха вече от ума и ще ги запомня толкова, колкото помня това, гдето не го знам. Затова добре ще бъде да ми ги дадете написани, а аз — понеже не знам нито да чета, нито да пиша — ще ги дам на изповедника си, за да ми ги повтаря и втълпява в главата, ако дотрябва.

— Нека Бог прости греховете ми! — възкликна Дон Кихот. — Колко тежко е положението на един управител, който не знае да чете и пише! Разбери, Санчо, че ако човек не знае да чете или ако е левак, това значи едно от двете — или е син на много прости и скромни родители, или сам е толкова опърничав и лош, че не е могъл нито да

възприеме добри навици, нито да усвои добри знания. Този ти недостатък е голям и аз бих желал да се научиш поне да се подписваш.

— Зная да си подписвам името — отговори Санчо, — защото, когато бях старшина на братството в наше село, аз се научих да рисувам едри букви като тези, които ги изписват по денковете, и ми казаха, че те означават името ми. Освен това ще се преструвам, че ми е недъгава дясната ръка и ще карам друг да се подписва вместо мен. Човек може да се избави от всяко зло, но не и от смъртта. Имам ли в ръце командуването и пръчката, ще правя каквото си ща. Ненапразно се казва — имаш ли вуйчо владика…2 А аз ще бъда губернатор, което е не по-малко от владика. Елате ме вижте тогава! Нека ме презират и клеветят колкото си искат! Ще идват за вълна, а ще си отиват стригани; когото Бог обича, пълна му е къщата; глупостите на богатия минават за мъдрости. Като стана богат — от губернаторството аз сигурно ще забогатея, а при това ще бъда и щедър, защото желанието ми е да не бъда дребнав, — никой няма да забелязва недостатъците ми. Станеш ли мед, ще те изядат мухите; колкото имаш, толкова и струваш — казваше една моя баба, — от заможния не чакай отмъщение.

— Бог да те убие, Санчо! — извика Дон Кихот,[341] шестдесет хиляди дяволи да те отнесат и тебе, и пословиците ти! Цял час ги нижеш и всяка една от тях ме кара да страдам. Бъди сигурен, че някой ден тези пословици ще те качат на въжето. Заради тях твоите поданици ще ти отнемат управлението или ще вдигнат въстание. Кажи ми откъде ги вземаш, неуки човече, или как ги нагласяш, глупако, защото аз се потя и се мъча като грешен дявол, като реша една само да кажа и да я наглася на място.

— За Бога, сеньор — възрази Санчо, — защо се сърдите за такива дребни работи и защо се ядосвате, дявол го взел, че си използувам богатството? Та аз нямам нищо друго, никакъв друг имот освен поговорки и пак поговорки! Ето в този миг например ми идват няколко на ум, и то тъкмо на място, готови да капнат като круши в кошница, но няма да ги кажа, защото на този, който знае да мълчи, името му е Санчо 3.

— Не си ти този Санчо, за когото говориш — каза Дон Кихот, — защото не само че не си от мълчаливите, но си глупав дърдорко и вироглавец. Все пак бих желал да зная какви са тези пословици, за които се сети сега, и то подходящи за случая, тъй като аз си напрягам паметта, а тя не е от слабите, и не се сещам нито за една.

— Та има ли по-хубави от тези? — подхвърли Санчо. — „Не си

пъхай палеца между воденичните камъни“; „Като ти кажат: напусни ми къщата и какво търсиш при жена ми — възражение няма“; „Стомната ли се чукне в камъка, камъкът ли в стомната — все е лошо за стомната.“ Една от друга по-уместни. Никой да не се закача със своя губернатор или изобщо с началството, че ще си изпати като този, който си тика палеца между воденичните камъни — не е важно дали са воденични, достатъчно е да са камъни. На това, което каже губернаторът, не бива да се възразява, както няма възражение и на „напусни ми къщата и какво търсиш при жена ми“. Колкото за пословицата за камъка и стомната, смисълът й е ясен и за слепеца. Така че този, който вижда сламка в окото на ближния си, не бива да не забелязва и гредата в своето око, за да не кажат за него: „Смъртта се плаши от обезглавения“, а на ваша милост е известно, че повече знае глупецът в собствената си къща, отколкото мъдрият в чужд дом.

— Не е тъй, Санчо — отговори Дон Кихот, — глупецът ей е глупец и в собствената, и в чуждата къща, защото върху основата на глупостта не може да се изгради нищо умно. Но[342] стига толкова, Санчо! Ако управляваш лошо, вината ще бъде твоя, а срамът — мой, но утехата ми е, че си изпълних дълга и ти дадох, доколкото това ми бе възможно, обмислени и умни съвети, като с това изпълних дълга си и обещанието си. Нека Бог те води, Санчо, и те напътствува в твоето управление, а мене да освободи от страха, че ще обърнеш острова с главата надолу — нещо, което можех да избягна, ако бях открил на херцога кой си и ако бях му казал, че какъвто си ми дебелак и грубиян, не представляваш нищо друго освен чувал, пълен догоре с пословици и лукавства.

— Сеньор — възрази Санчо, — ако на ваша милост се струва, че не съм годен за това губернаторство, готов съм още сега да се откажа от него, защото по ми е мила и най-дребната частица от душата ми, отколкото цялото ми тяло. Предпочитам да си остана Санчо и да се храня с хляб и лук, отколкото да стана губернатор и да ям яребици и скопени петли, още повече че когато спим, всички сме равни — големи и малки, бедни и богати. Ако ваша милост се поразмислите малко, ще си спомните, че вие самият ми втълпихте в главата да стана губернатор, защото аз разбирам от управление и от острови колкото свиня от кладенчова вода. Но ако предполагате, че затова, дето съм бил губернатор, дяволът ще ме замъкне в пъкъла, тогава по-добре да си остана Санчо и да отида в рая, отколкото да стана губернатор и да отида в ада.

— Бога ми — рече Дон Кихот, — само за тези твои думи

заслужаваш според мен да станеш управител на хиляда острова. Ти имаш добро сърце, а без него нищо не струва знанието. Имай вяра в Бога и гледай да не отстъпваш от първата си подбуда, искам да кажа — не се отклонявай от намерението си да бъдеш справедлив във всичките си дела, защото небето помага винаги на добрите намерения. А сега да вървим да обядваме, защото навярно домакините ни чакат вече.[343]

ГЛАВА ЧЕТИРИДЕСЕТ И ЧЕТВЪРТА,

за това, как Санчо Панса бе въведен в губернаторската длъжност и за странното приключение, което се случи на Дон Кихот в замъка

Като привърши обяда си в деня, в който бе дал съветите на Санчо, Дон Кихот му ги предаде и написани и му каза да си намери човек, който да му ги прочете, но едва бе сторил това, и те се изгубиха и попаднаха в ръцете на херцога, който ги прочете на херцогинята и двамата се чудиха отново дълго на лудостта и разума на Дон Кихот. И така, продължавайки шегите си, домакините изпратиха същия следобед Санчо, придружен от голяма свита, за местността, която трябваше да представлява за него остров. Случи се така, че водачеството на шествието бе поверено на един домоуправител на херцога, човек много умен и много духовит (защото няма духовитост там, където няма ум), който бе изиграл с голямо умение, както вече споменахме, ролята на графиня Трифалди. Благодарение на тази своя природна духовитост и на наставленията, които бе получил от господарите си как да се държи със Санчо, той изпълни великолепно задачата си.

Санчо забелязва, че лицето на този домоуправител е същото като на графиня Трифалди, но Дон Кихот отдава приликата на намесата на зли вълшебници.

Най-сетне Санчо замина, придружен от много хора. Облечен бе като човек на науката, с много широка мантия от жълта и лъскава вълна и с баретка от същия плат. Той яздеше муле, а зад него, по заповед на херцога, топуркаше Сивчо със съвсем нови и богато украсени копринени хамути. Санчо извръщаше от време на време глава, за да погледне магарето си, и беше така доволен в неговото общество, че не бе готов да размени мястото си дори с това на

германския император. На раздяла той целуна ръце на херцога и на херцогинята и получи благословията на господаря си, който му я даде със сълзи на очи, а Санчо я прие, разхленчил се като дете.

Дон Кихот е тъжен и самотен поради раздялата си със Санчо. Херцогинята предлага да му прислужват четири девойки, но той решително отказва,[344] за да бъде достоен за Дулсинея. Вечерта, когато рицарят е в стаята си, Алтисидора, едно от момичетата на херцогинята, пее под прозореца му романс и се преструва, че е влюбена в Дон Кихот. Той въздъхва дълбоко и казва:

— Колко злочест странствуващ рицар трябва да съм, та да няма девойка, която да ме погледне и да не се влюби в мене! Колко злощастна трябва да е несравнимата Дулсинея дел Тобосо, че не я оставят тя единствена да се радва в мир и спокойствие на неизмеримата ми вярност? Какво искате от нея, кралици? Защо я преследвате, императрици? Защо я дебнете на всяка крачка, четиринадесет и петнадесетгодишни девици? Оставете, оставете нещастницата да ликува и да се радва и гордее с щастието, което пожела да й дари Амур, като й подчини сърцето ми и й предаде душата ми. Знайте, безброй влюбени жени, че само за Дулсинея аз съм восък и меко тесто, а за всички други — кремък; за нея само съм мед, а за вас — пелин; за мене само Дулсинея е хубава, умна, целомъдрена, изящна и благородна, а всички останали са грозни, глупави, леконравни и от ниско потекло. Природата ме е създала, за да бъда неин и на никоя друга. Нека плаче или пее Алтисидора, нека чезне от отчаяние дамата, за която ме пребиха в замъка на омагьосания мавър — аз ще принадлежа на Дулсинея. Варете ме, печете ме, аз ще остана чист, благонравен и целомъдрен напук на всички магьоснически сили на земята.

Като изрече тези думи, Дон Кихот затвори шумно прозореца и ядосан и натъжен, сякаш му се беше случило голямо нещастие, легна в кревата, където ще го оставим засега, защото ни зове великият Санчо Панса, който се готви да започне славното си управление.[345]

ГЛАВА ЧЕТИРИДЕСЕТ И ПЕТА,

за това, как великият Санчо пое управлението на своя остров и започна да управлява

И така Санчо пристигна с цялата си свита в едно селище с около хиляда жители, едно от най-добрите във владенията на херцога. Обясниха му, че се казва остров Баратария, неизвестно дали защото мястото се казваше наистина Баратария, 1 или пък защото Санчо пое управлението му много евтино. Когато стигна пред вратите на обграденото със стени градче, излезе да го посрещне общинският съвет. Забиха камбаните и сред общата радост на населението Санчо бе отведен с голяма тържественост в катедралата, за да отправи благодарствена молитва към Господа. След това с някакви смешни церемонии му връчиха ключовете на градчето и го признаха за доживотен губернатор на остров Баратария. Облеклото, брадата, големият търбух и ниският ръст на новия губернатор изненадаха всички, които не знаеха тайната на тази история, пък дори и всички тези, които я знаеха, а техният брой не беше малък. Като излязоха от черквата, заведоха го в съда, настаниха го в креслото на съдията и домоуправителят на херцога му каза:

— Според един стар обичай в този остров, сеньор губернаторе, всеки който поема управлението на този славен остров, трябва да отговори на някои заплетени и трудни въпроси, които ще му бъдат зададени. По отговорите, които ще дадете, народът изпитва ума на своя нов губернатор и според това се радва или скърби за неговото пристигане.

Докато говореше домоуправителят, Санчо разглеждаше дългия надпис с големи букви на отсрещната стена и понеже не знаеше да чете, запита какви са тези рисунки на стената. Отговориха му:

— Сеньор, там е записан и отбелязан денят, в който ваше високоблагородие поехте управлението на този остров. Надписът гласи: „Днес, тоя и тоя ден, месец и година, сеньор Санчо Панса пое управлението на острова и нека дълги години го управлява.“

— А кого наричат дон Санчо Панса? — запита Санчо.

— Вас, ваше високоблагородие — отговори домоуправителят. — В тоя остров не е стъпвал друг Санчо Панса освен този, който сега седи

на това кресло.

— Щом е тъй, драги — рече Санчо, — запомнете, че нито аз, нито някой друг в моя род е бил някога „дон“. Наричат ме просто Санчо Панса, Санчо се казваше баща ми, Санчо — и дядо ми и всички бяха Пансовци без всякаква прибавка на „дон“ или на „доня“. Струва ми се впрочем, че в този остров има навярно повече „доновци“, отколкото камъни. Но стига толкова — Господ ме разбира и ако ще да трае управлението ми само два дни, аз ще изплевя всички тези „доновци“, които сигурно досаждат като комари. Задайте ми сега въпросите, сеньор домоуправителю, а аз ще отговоря колкото мога по-добре, безразлично дали се радва, или скърби народът.

В тази минута влязоха в съдебната зала двама души — единият беше облечен в селски дрехи, а другият изглеждаше да е шивач, защото държеше ножици в ръка. Шивачът каза:

— Сеньор губернаторе, аз и този селянин идем при ваша милост за следното: този човек дойде вчера в дюкяна ми — а аз, с разрешение на присъствуващите2, съм шивач с майсторско свидетелство, да бъде благословено името Господне, и като ми тикна парче плат в ръцете, запита: „Сеньор, ще стигне ли платът, за да ми направите една гугла?“ Измерих плата и отговорих, че ще стигне. Той навярно е помислил, както аз си мисля — и то с право, — че искам сигурно да му откраднa парче от плата, основавайки се на собствената си хитрина и на лошото име на шивачите, и ме помоли да видя дали няма да стигне платът за две гугли. Аз отгатнах мисълта му и му казах, че ще стигне, а той, подтикван от първоначалното си лошо намерение, почна да притуря гугла след гугла, а аз — едно „да“ след друго, докато стигнахме до пет гугли. Преди малко дойде да си ги вземе, аз му ги давам, а той не пожела да ми плати за работата, напротив — иска да му платя или да върна плата.

— Вярно ли е всичко това, приятелю? — запита Санчо.

— Вярно е — отговори селянинът, — но заповядайте му, ваша милост, да покаже петте гугли, които ми е направил.

— На драго сърце — отговори шивачът. И той измъкна начаса ръка изпод наметалото си и показа пет гугли, поставени върху върховете на петте пръстта на ръката.

— Ето ги петте гугли, които този човек ми поръча, и кълна[347] се в Бога и в съвестта си, че не остана нито парченце плат и съм готов да дам изработеното на надзирателите от еснафа да проверят работата ми.

Многото гугли и необикновеният спор разсмяха всички присъствуващи, а Санчо помисли малко и рече:

— Струва ми се, че това дело не изисква дълги протакания, а може да се реши веднага по здрав разум. Затова аз присъждам: шивачът губи труда си, селянинът — плата, гуглите да се занесат на затворниците 3 — и толкова.

Ако присъдата, която издаде по-късно по спора за кесията на скотовъдеца, предизвика учудването на присъствуващите, тази възбуди смях, но все пак решението на губернатора бе изпълнено. Пред него се явиха след това двама старци, единият от които носеше вместо тояга дебела тръстика. Другият, който не носеше тояга, каза:

— Сеньор, на този човек дадох преди време на заем десет златни ескудос, за да му направя добрина и услуга, при условие че ще ми ги върне, щом му ги поискам. Минаха много дни, без да му ги поискам, за да не го поставя — ако предявя правото си — в още по-затруднено положение от това, в което се намираше, когато му ги дадох в заем. Но понеже ми се стори, че не е добър платец, поисках си ги не веднъж, а много пъти, но той не само не ми ги връща, ами и отрича, като казва, че никога не съм му ги давал или че ако съм му ги дал, той ми ги бил отдавна върнал. Аз нямам свидетели нито че съм му дал парите, нито че ми ги е върнал, тъй като той действително не ми ги е върнал. Бих искал, ваша милост, да го заставите да положи клетва и ако се закълне, че ми ги е върнал, готов съм да му ги простя тук пред вас и пред господа-Бога.

— Какво ще кажете на това, старче с тоягата в ръка? — попита Санчо.

А старецът отговори:

— Признавам, сеньор, че той ми ги даде на заем — наведете си жезъла, ваша милост, — и щом той ми предлага клетва, аз ще се закълна над жезъла, че съм му ги върнал и възстановил действително и в пълен размер.

Губернаторът наведе жезъла си, а старецът предаде тоягата си на другия старец, за да я подържи, докато положи клетва — като че ли тя му пречеше много, — и веднага сложи ръка върху кръста на жезъла и каза, че наистина е взел на[348] заем десетте ескудос, които му се искат сега, но че ги е върнал на ръка, а другият забравил и си иска от време на време парите.

Като чу това, великият губернатор запита заемодавеца има ли възражения по отношение казаното от противната страна, а той отговори, че длъжникът казва без всяко съмнение истината, защото го смята за честен човек и добър християнин, че навярно е забравил кога и как са му били върнати парите и че занапред не ще му иска вече

нищо.

Длъжникът взе тоягата си, поклони се и напусна съда. А Санчо, като видя как спокойно излезе ответникът и колко смирено се държи ищецът, обори глава на гърдите си, тури показалеца на дясната си ръка над веждите и носа си, вглъби се в размисъл и след това дигна глава и заповяда да повикат стареца с тоягата, който си беше вече отишъл. Доведоха го и като го видя, Санчо му каза:

— Дайте ми тоягата си, добри човече, имам нужда от нея!

— С най-голямо удоволствие — рече старецът, — ето я, сеньор.

И той му я подаде. Санчо я взе, даде я на другия старец и му каза:

— Идете си с Бога, дългът е вече изплатен!

— Как така, сеньор! — отговори старецът. — Та нима тази тръстика струва десет златни ескудос?

— Да — каза губернаторът, — и ако не е така, аз съм най-големият глупак на света. Сега ще се види имам ли глава да управлявам цяло кралство, или не.

И той заповяда на самото място, пред всички, да се счупи и разтроши тръстиката. Заповедта му се изпълни — вътре намериха десет златни ескудос. Всички останаха учудени и решиха, че губернаторът им е нов Соломон. Запитаха го как е могъл да отгатне, че десетте ескудос са в тръстиката, а той отговори, че когато видял как старецът дава тоягата си на противната страна, преди да се закълне, как се клел, че е върнал парите действително и напълно и как след клетвата си взел тоягата, дошло му на ум, че вътре в нея са парите, които се искат. От това може да се заключи, добави Санчо, че само Бог вдъхновява понякога присъдите на губернаторите, макар и лично те да са глупави. Освен това селският свещеник му разказал веднъж една подобна случка, а той имал толкова[349] силна памет, че не забравял нищо от това, което искал да запомни — такава памет не могла да се намери в целия остров. Старците си отидоха — единият посрамен, другият доволен, — присъствуващите бяха смаяни, а писарят, който записваше речите, постъпките и деянията на Санчо, не знаеше за какъв да го сметне — за умен или за глупав.

В съдебната зала влиза жена, хванала здраво за ръка един мъж. Тя се оплаква, че този лош човек я изнасилил в полето. Санчо нарежда на мъжа да й даде кесията си със сребърни монети и жената си излиза доволна. Веднага Санчо заповядва на мъжа да я настигне и си вземе кесията с парите:

— Тичайте, човече, след тази жена и й вземете кесията дори ида не я дава, и се върнете тук с нея.

Санчо не говореше нито на глупак, нито на глух, защото онзи излетя в миг като стрела, за да изпълни дадената заповед. Всички присъствуващи зачакаха смаяни да видят какъв ще бъде краят на делото. След малко мъжът и жената се върнаха, уловили се и счепкали се още по-здраво от предишния път. Тя беше запретнала полата си и притискаше кесията до гърдите си, а той се мъчеше да я изтръгне от ръцете й, но това не му се отдаваше — толкова упорито се бранеше жената, която не спираше да крещи:

— Правосъдие търся от Бога и от хората! Вижте, ваша милост сеньор губернаторе, колко безсрамен и дързък е този негодник — опита се сред града, посред улицата, да ми вземе кесията, която ваша милост заповядахте да ми даде.

— Успя ли да я вземе? — запита губернаторът.

— Да я вземе ли? — викна жената. — По-скоро ще му позволя да ми вземе живота, отколкото кесията! Намерил кого да плаши! Да беше поне някой друг, иди-дойди, ами то този нещастен и отвратителен поплювко! Нито с клещи, нито с длето и чук, нито с лъвски нокти могат да ми измъкнат кесията от ръцете — по-скоро душата ми ще изтръгнат от тялото!

— Права е — каза човекът. — Аз се признавам за победен и безсилен. Не ми достигат силите, за да й взема кесията, така че нека тя си остане у нея.

Тогава губернаторът каза на жената:

— Я дайте да видя тази кесия, почтена и храбра жено.[350]

Тя му я подаде веднага, а губернаторът я върна на човека и каза на силната, но не и изнасилена жена:

— Ако бяхте проявили, драга, в защита на вашето тяло половината само от смелостта и силата, които показахте, за да запазите тази кесия, и на Херкулес нямаше да му стигнат силите, за да ви похити. А сега идете си с Бога или по-скоро пръждосвайте се по дяволите и да не сте се мяркали вече на този остров и на шест левги около него, иначе ще заповядам да ви ударят двеста камшика. Махайте се веднага, казвам ви, безсрамнице, безчестнице и измамнице!

Херцогинята изпраща един паж да занесе писмото на Санчо и вързоп с дрехи на жена му Тереса. Изпраща й и писмо от себе си.

Дон Кихот помолва да поставят в стаята му една лютня. Това дава повод на херцога, херцогинята и момичетата да си уредят с него нова забавна шега. През нощта, когато Дон Кихот свири и пее романс, за да утеши влюбената Алтисидора, а всички от замъка го слушат, хвърлят в стаята му чувал с котки, които се разскачват и угасяват свещите.

Рицарят изважда меча си и с викове: „Вън, зли вълшебници! Вън, проклети магьосници!“, ги гони из стаята и им нанася удари. Една котка се хвърля в лицето му, издрасква го и наранява носа му.

От съда завеждат Санчо Панса в един великолепен дворец, дето в голямата зала е сложена богата трапеза. Санчо сяда да вечеря, но към което и ястие да протегне ръка, лекарят Педро Ресио, застанал до губернатора, му забранява да хапне от него, тъй като било вредно за здравето му. Ядосан, Санчо казва на лекаря незабавно да се махне, защото ще вдигне стола и ще го счупи в главата му.

Докторът се уплаши от гнева на губернатора и поиска да офейка от залата, но в същия миг долетяха от улицата звуци на пощенски рог. Домакинът изтича до прозореца, върна се и каза:

— Пристигна куриерът на господаря ми, херцога — навярно носи важно съобщение.

Куриерът влезе задъхан и изпотен, извади от пазвата си плик и го връчи на губернатора, а Санчо го подаде на домоуправителя и му поръча да прочете адреса, който гласеше:

„За дон Санчо Панса, губернатор на остров Баратария, да се предаде лично нему или на неговия секретар.“

Като чу това, Санчо запита:

— Кой е тук моят секретар?[351]

Един от присъствуващите отговори:

— Аз, сеньор, защото зная да чета и да пиша, а аз съм и бискаец4.

— С тази прибавка — каза Санчо — можете да бъдете секретар и на самия император. Отворете този плик и вижте какво съдържа писмото.

Новопроизведеният секретар разпечата писмото, прочете го и каза, че е нещо поверително, което трябва да се прочете насаме. Санчо заповяда да се опразни залата и да останат при него само домоуправителят и домакинът. Останалите, заедно с лекаря, излязоха и секретарят прочете незабавно писмото, което имаше следното съдържание:

„Сеньор дон Санчо Панса, имам сведения, че някои врагове, мои и на острова, готвят яростно нападение срещу него — не зная коя точно нощ. Налага се да бдите и да бъдете нащрек, за да не ви изненадат. Верни мои шпиони ми доложиха също, че четирима души са проникнали предрешени във вашия остров, за да ви отнемат живота, защото се боят от вашата мъдрост. Отваряйте си очите, наблюдавайте тези, които идват да ви говорят, и не яжте нищо от това, което ви се предложи. Ако изпаднете в затруднение, ще имам грижата да ви се

притека на помощ. Във всяко нещо ще постъпвате според както може да се очаква от благоразумието ви. Писано в нашия замък на 16 август, в четири часа сутринта.

Ваш приятел, херцогът“

Санчо загуби и ума, и дума, а присъствуващите се престориха на не по-малко смаяни от него. Той се обърна към домоуправителя и му каза:

— Това, което трябва да се направи, и то незабавно, е да хвърлим доктор Ресио в някоя тъмница, защото, ако някой ме убие, това ще бъде той. Той ми готви най-бавната и най-ужасна смърт — той иска да ме умори от глад.

— Струва ми се също — рече домакинът, — че ваша милост ще сторите добре да не хапнете нищо от това, което е на масата, защото е дар от монахини, а както казват, „зад кръста се крие дяволът“.

— Може и тъй да е — отговори Санчо, — а засега дайте ми парче хляб и четири либри грозде, защото в него не може да има отрова. Няма най-сетне да остана гладен я! А ако е нужно да бъдем готови за тези сражения, които ни застрашават, трябва здравата да се подкрепим, тъй като коремът поддържа сърцето, а не сърцето корема. А вие, секретарю, отговорете на моя господар херцога и му кажете, че заповедите му ще бъдат изпълнени, без нищо да се пропусне. Предайте на сеньора херцогинята, че й целувам ръката и я моля да не забрави да изпрати по нарочен човек на жена ми Тереса Панса писмото ми и възможно. Ще ми направи голяма услуга, а аз ще гледам да й се отблагодаря според силите си. Вмъкнете между другото, че целувам ръка и на моя сеньор Дон Кихот де Ла Манча, за да види, че съм признателен човек. А вие като добър секретар и добър бискаец можете да прибавите всичко, каквото пожелаете и ви се вижда уместно. Раздигайте сега трапезата и ми дайте да ям, пък аз ще съумея да се справя с всички шпиони, убийци и вълшебници, които ще рекат да нападнат мене и острова.

Пристига селянин, който иска от губернатора шестстотин дуката, за да ожени сина си. Санчо го изгонва, защото долавя, че е хитрец, дошъл да го изкушава.

Дон Кихот лежи печален и тъжен, с лице изранено и превързано от следите на котешките нокти. Една нощ, когато той мисли за нещастията си, при него влиза дуеня Родригес и му разказва своята скръбна история. В дъщеря й се влюбил синът на богат селянин, обещал да се ожени за нея, погаврил се с честта й, а сега не иска да изпълни обещанието си. Дуенята моли рицаря да премахне обидата.

Връхлетяват непознати лица, които за Дон Кихот са призраци, бият дуенята, силно щипят рицаря и го оставят смутен и измъчен.

Санчо Панса казва на хората, които го заобикалят, че щом се свечери, ще идат да обиколят острова.

— Имам намерение да го очистя от всякаква смет, скитници, безделници и безпътни хора, тъй като трябва да знаете, приятели, че мързеливците и безделниците са за държавата онова, което са търтеите за кошерите — изяждат приготвения от трудолюбивите пчели мед. Смятам да закрилям селяните, да зачитам привилегиите на идалговците, да възнаграждавам добродетелните и най-вече да отдавам почит на църквата и да пазя честта на духовните лица. Как ви се струва[352][353] всичко това, приятели? Казвам ли нещо полезно, или напразно си бъхтя главата?

— Говорите, сеньор губернаторе — отговори домоуправителят, — така, че не мога да се начудя, като слушам как един човек без образование — а струва ми се, че вие не сте ходили на училище — нарежда едно след друго толкова много и такива неща, пълни с мъдри мисли и поуки, напук на това, което очакваха от вашия ум тези, които ви изпратиха, а и онези като нас, които дойдоха тук. На този свят човек всеки ден може да види нещо ново — шегите се превръщат в истина, а тези, които се подиграват, излизат подиграни.

През нощта губернаторът тръгва на обиколка с домоуправителя, секретаря, домакина, летописеца, който има грижата да запише деянията на Санчо, с нотариуси и стража — цяла дружина. В една улица намират двама души, които се бият с шпаги. Оказва се, че те били в игрален дом, а след това се скарали. Санчо веднага разрешава спора им:

— Вие, печелившият, честен, нечестен или все едно какъв, дайте веднага на вашия нападател сто реала и още тридесет за бедните затворници, а вие, който нямате нито занаят, нито приход и скитате безцелно из острова, вземете веднага стоте реала и още утре през деня напуснете този остров и заминете в изгнание за десет години. Не го ли сторите, ще довършите изгнанието на оня свят, защото ще ви прикова на позорния стълб или най-малкото палачът ще извърши това по моя заповед, И никой да не възразява, защото ръката ми е тежка!

Единият брои парите, другият ги прибра, единият напусна острова, другият си отиде в къщи, а губернаторът каза:

— Или властта ми не струва пукната пара, или ще закрия тези игрални домове, защото ми се вижда, че те причиняват големи пакости.

Довеждат при Санчо една девойка, преоблечена като мъж. Тя обяснява, че постъпила така, за да се поразходи, тъй като баща й я държал под ключ и не й позволявал да излиза из градчето. С нея бил и брат й, облечен като момиче, но той избягал от стражата. Скоро довеждат и него. Санчо ги съветва да не вършат детинщини. Според него „честната мома си стои в къщи, сякаш е със счупен крак. Жената е като кокошката — тръгне ли нанякъде, веднага се изгубва, а тази, която иска да види хора, желае също да я видят.“ Завеждат ги до къщата им. У Санчо се появява желание да[354] омъжи дъщеря си за момъка, защото дъщерята на един губернатор може да си избере когото си иска за съпруг.

Пажът, който отива в селото на Санчо Панса, буден и весел момък, играл ролята на Дулсинея в комедията за мнимото й омагьосване, занася на Тереса Панса писмото на нейния мъж, писмо и гердан от херцогинята и дрехите, подарени на Санчо. Жената на оръженосеца, като узнава, че той вече е губернатор на остров Баратария, излиза от къщи с гердан на шията и с писмата в ръце. Срещнала свещеника и Самсон Караско, тя почва да танцува и им казва:

— Свърши се вече! Сбогом, бедност! Добрахме се до губернаторството! Ако не вярвате, доведете ми тук най-префинената благородница и аз ще я туря на мястото й.

— Какво е това, Тереса Панса? Какви са тези щуротии и какви са тези хартии? — запита свещеникът.

— Никакви щуротии, а писма от херцогини и губернатори. Това пък, което нося на шията, е гердан от истински корали, същинска броеница с по-големи зърна от самородно злато за „Отче наш“5, а аз съм жена на губернатор.

Свещеникът и бакалавърът прочитат писмата, разговарят с пажа и са смаяни от успехите на Санчо. Тереса иска да си поръча в Мадрид модна, богато набрана рокля и да пътува в собствена каляска. Един калугер й написва две писма — за мъжа й и за херцогинята.

ГЛАВА ПЕТДЕСЕТ И ПЪРВА,

за по-нататъшното управление на Санчо Панса и за други наистина занимателни събития

Сутринта след обиколката на „острова“ Санчо, измъчван от глад от лекаря, отново се залавя да съди и да разрешава спорни въпроси. Присъствуващите са учудени от остроумието му и от справедливите му присъди. Домоуправителят решава да нагостят губернатора по вкуса му.

И ето че след като Санчо се наобядва този ден против правилата и предписанията на доктор Тиртеафуера, тъкмо когато ставаха от трапезата, влезе един куриер с писмо от[355] Дон Кихот за губернатора. Санчо заповяда на секретаря си да го прочете първо наум и ако Няма в него нещо, което е необходимо да се запази в тайна, да го прочете на висок глас. Секретарят изпълни заповедта и като го попрегледа, каза:

— Може да се прочете на висок глас, защото това, което пише сеньор Дон Кихот на ваша милост, заслужава да се отпечата и напише със златни букви. Ето съдържанието на писмото:

Писмо на Дон Кихот де Ла Манча до Санчо Панса, губернатор на остров Баратария

„Докато очаквах да получа новини за твои нехайства и дивотии, приятелю Санчо, научих за умното ти държане. Това ме накара да отправя особени благодарности към небето, което от праха издига бедния, а глупавия прави умен. Казват ми, че управляваш като човек, но че с прекаленото си смирение се принизяваш до положението на животно. Предупреждавам те обаче, Санчо, че за да поддържаш достойнството на своя пост, често пъти подхожда и е необходимо да действуваш против смирeността, която таиш в сърцето си, защото хубавата украса на този, комуто е поверена важна служба, трябва да отговаря на това, което изисква от него постът му, а не на това, към което го тласка долният му произход. Обличай се добре — украсената сопа не изглежда вече сопа. Не искам да кажа, че трябва да носиш разкошни дрехи и скъпоценности, нито пък, бидейки съдия, да се обличаш като войник, а носи облеклото, което изисква службата ти, стига да бъде то чисто й спретнато.

За да спечелиш обичта на народа, който управляваш, трябва между другото да правиш две неща: първото е да бъдеш учтив към всички — това съм ти казвал и друг път, — а второто е да се погрижиш продоволствието да бъде изобилно, защото нищо не терзае толкова много сърцето на бедния, колкото гладът и лишенията.

Не издавай много наредби, а тези, които издаваш, гледай да бъдат добри и главно — да се спазват и изпълняват, защото наредбите, които не се спазват, са все едно неиздадени, нещо повече — те показват, че управникът е имал ум и власт да ги издаде, но му е липсвала смелост да ги приведе в изпълнение. Законите пък, които внушават страх, но не се изпълняват,[356] са като пъна, който станал цар на жабите — отначало те се плашели от него, но с времето почнали да го презират и да се катерят по него.

Бъди баща за добродетелите и пастрок за пороците. Не бъди всеки път строг, нито винаги мекушав, а избирай средния път между тези две крайности, защото там е истинската мъдрост. Посещавай затворите, месарниците и пазарите, защото присъствието на губернатора по тези места е от голямо значение — то утешава затворниците, които чакат час по-скоро да им се разгледат делата, плаши месарите и те почват да мерят точно, а по същата причина всява ужас у търговците. Ако се окаже, че си алчен, женкар и лаком — което не вярвам, — не се издавай, защото, узнаят ли за тези твои наклонности приближените ти и народът, ще почнат така умело да ги използуват, че накрая ще те тласнат в бездната на гибелта. Чети и препрочитай, повтаряй и преповтаряй съветите и наставленията, които ти дадох писмено, преди да заминеш, за да заемеш длъжността си, и ще видиш как ще намериш в тях, ако ги спазваш, ценна помощ, за да превъзмогнеш пречките и затрудненията, които губернаторите срещат на всяка крачка. Пиши на херцога и херцогинята и им изкажи признателността си, защото неблагодарността е рожба на гордостта и е един от най-тежките грехове, що познаваме, а човек, който е признателен на тези, които са му направили добро, показва, че ще бъде също така благодарен и на Бога, който го е обсипал и продължава да го обсипва със своите милости.

Сеньора херцогинята изпрати по нарочен пратеник на жена ти Тереса Панса твоя костюм и още един подарък и сега чакаме всеки момент нейния отговор. Аз бях леко неразположен поради някакви котешки драскотини, които не се отразиха много благотворно на носа ми, но не беше всъщност нищо особено, защото, ако има магьосници, които ми пакостят, има и други, които ме защищават.

Пиши ми дали домоуправителят, който е при тебе, има нещо общо с графиня Трифалди, както подозираше, и за всичко, което ти се случи, тъй като не сме далеч един от друг, а пък и смятам да оставя скоро този

лентяйски живот, който водя, защото не съм роден за Него.

С мене тук се случи една работа, която смятам, че може би ще ми навлече немилостта на херцога и херцогинята, но[357] макар че ми е много неприятно, все пак никак не ме е грижа, защото в края на краищата трябва преди всичко да изпълня своя дълг, а след това да мисля за техните удоволствия или както се казва обикновено: Amicus Plato, sed magis amica verits 1. Казвам го на латински, защото предполагам, че си научил този език, откакто си губернатор. Остани със здраве и да те пази Господ от това, да имаш нужда някой ден от хорското състрадание.

Твой приятел Дон Кихот де Ла Манча“

Санчо изслуша писмото с голямо внимание и всички присъствуващи го похвалиха и намериха за твърде умно. След това Санчо стана от масата и като повика секретаря си, затвори се с него в стаята си, тъй като желаеше да отговори незабавно на своя господар Дон Кихот. Той заповяда на секретаря си да запише точно това, което ще му издиктува, без да прибави и изпусне нито дума. Така и стана и отговорът гласеше както следва:

Писмо на Санчо Панса до Дон Кихот де Ла Манча

„Така съм зает с работа, че не ми остава време да си почета главата, нито да си отрежа ноктите и те пораснаха толкова много, че Господ да ми е на помощ. Казвам ви това, драги сеньор, за да не се сърдите, задето не ви съобщих досега как прекарвам — добре или зле — в губернаторството си, където гладувам повече, отколкото когато се скитахме двамата из гори и пустини.

Херцогът, моят сеньор, ми писа онзи ден, за да ми съобщи, че в острова се промъкнали някакви шпиони, за да ме убият, но досега не можах да открия нищо друго освен един лекар, който е назначен със заплата да убива всеки губернатор, който дойде тук. Казва се доктор Педро Ресио и е родом от Тиртеафуера — вижте му само името и кажете как да не се боя да не умра от неговата ръка2! Този доктор сам казва за себе си, че неговата работа е не да лекува болести, когато дойдат, а да вземе предпазни мерки да не идват, и лекарствата, които предписва, са винаги диети, а от тях човек се превръща само на кожа и кости, като че ли измършавяването не[358] е по-голямо зло от треската. С една дума, той ме мори от глад, а аз се пукам от яд, защото, докато мислех, че като губернатор ще ям топли гозби и ще пия студени напитки и тялото ми ще почива в чаршафи от холандско платно и върху пухени дюшеци, всъщност излезе, че постя като някой отшелник. И тъй като тримиря против волята си, боя се, че няма да спечеля царството небесно и че

дори в края на краищата ще ме отнесат дяволите.

Досега не съм пипнал и стотинка приход, а не съм разбрал нищо и от подкупи и не разбирам какво значи това, тъй като тук ми казаха, че на губернаторите, които идват в този остров, преди още да влязат в него, местните хора им дават или заемат много пари и че това става обикновено не само с тукашните, но и с всички губернатори.

Снощи, като обикалях острова, срещнах една много хубава девойка в мъжки дрехи и нейния брат, облечен като жена. Домакинът се влюби в девойката и я избра мислено — както казва — за жена, а аз, избрах момъка за зет. Днес ще поговорим за нашите намерения с баща им, някой си Диего де ла Ляна, идалго и стар християнин, от тези, които рядко се намират.

Аз посещавам пазарищата, както ме съветва ваша милост. Вчера видях една търговка на пресни лешници и като забелязах, че беше смесила крина пресни лешници с крина стари, гнили и кухи, наредих да ги дадат всичките на децата от духовното братство, които ще могат да ги различат, а на продавачката забраних да се мярка по пазара цели две седмици. Казаха ми, че съм пипал здравата, но аз ще ви кажа едно — тук сред народа се говори, че нямало по-лоши хора от търговците по откритите пазари — всички те били безсрамници, зли и нахални. И аз съм на това мнение, като ги сравнявам с тези, които съм виждал в други селища.

Много съм доволен, че сеньора херцогинята е писала на жена ми Тереса Панса и й е пратила подаръка, за който споменавате. Ще се погрижа да й изкажа своевременно моята признателност. Целунете й от мое име ръцете, ваша милост, и й кажете, че не е хвърлила доброто в съдран чувал, както ще се убеди на дело.

Не бих желал, ваша милост, да имате неприятни разправии с херцога и херцогинята, защото, ако ваша милост се скарате с тях, ясно е, че то ще бъде в моя вреда, пък и няма[359] да бъде хубаво, ако ваша милост, съветвайки мене да бъда благодарен, се покажете неблагодарен към хора, които ви сториха толкова добрини и се държаха така добре с вас в замъка си.

Що се отнася до котешките драскотини, трябва да кажа, че не разбирам нищо, но предполагам, че трябва да е някоя от пакостите, които ви причиняват обикновено злите магьосници. Ще го узная, когато се видим.

Иска ми се да пратя на ваша милост нещо, но не зная какво, освен да ви пратя няколко църкала за клизми с прикрепени към тях мехури. Произвеждат ги тук и са много добри. Ако обаче губернаторството ми продължи, ще потърся да ви изпратя нещо друго.

Ако жена ми Тереса Панса ми пише, платете, ваша милост, на

приносителя ми и ми изпратете писмото, защото много ми се ще да узная какво става у дома и какво правят жената и децата. А сега нека Господ ви избави от злонамерени магьосници, а на мене ми помогне да изкарам на добър край губернаторството, в което се съмнявам, защото струва ми се, че доктор Педро Ресио ще ми вземе здравето със своите диети.

Слуга на ваша милост

Санчо Панса, губернатор“

Секретарят запечата плика и веднага изпрати куриер, а шегобийците около Санчо уговориха помежду си как и него да изпратят от губернаторството. Санчо прекара следобеда си в изготвяне на някои наредби за подобряване управлението на областта, която си въобразяваше, че е остров. Той нареди да се забрани препредаването на хранителни припаси в селището и да се разреши вносът на вино от която и да било област, при условие че се посочва мястото, откъдето иде то, за да му се определя цената според качеството и известността му, а за този, който го смеси с вода или промени името му, той предвиди смъртно наказание. Намали цената на всички видове обувки, особено на обикновените, защото му се виждаше прекалено висока. Определи размера на надниците на слугите, които се променяха най-безогледно и произволно според благоволението на господарите, предвиди сурови наказания на тези, които пееха през деня или нощта безнравствени[360] и неприлични песни; забрани на слепците да пеят стихове за чудеса, освен ако могат да докажат по безспорен начин, че те са действителни, тъй като му се струваше, че повечето от чудесата, възпявани от слепците, са измислени и само подравят вярата в истинските; създаде и учреди полицейска служба за бедните, но не за да ги преследва, а за да проверява дали наистина са бедни, защото под сянката на престорена сакатост и лъжливи рани се укриват крадливи ръце и пияници с прекрасно здраве. С една дума, той издаде такива добри наредби, че и до днес още се спазват в това селище под името „Наредби на великия губернатор Санчо Панса“.

След като се махат драскотините по лицето на Дон Кихот, той решава да помоли херцога и херцогинята да му разрешат да замине за турнира в Сарагоса. При него идва дуеня Родригес и разплакана го моли да извика на дуел селянина, който измамил дъщеря й, и да го застави да я вземе за своя жена. Той се съгласява. Херцогът определя дуелът да се състои след шест дни на площада на замъка.

Пристига пажът, който е занесъл писмата и подаръците на Тереса Панса. Херцогът и херцогинята бързат да узнаят как е минало

пътуването му.

Той извади две писма и ги връчи на херцогинята. Едното носеше надпис: „Писмо за сеньора херцогинята, чието име и адрес не знам“, а другото — „До мъжа ми Санчо Панса, губернатор на остров Баратария — да му даде Господ здраве да живее повече от мене“. Херцогинята не се стърпя, отвори веднага писмото, прочете го сама и като видя, че може да го прочете гласно, за да го чуят херцога и другите присъствуващи започна:

Писмо от Тереса Панса до херцогинята

„Голяма радост ми достави, сеньора, писмото, което ваше височество ми написахте. Наистина голямо беше желанието ми да го получа. Кораловият гердан е много хубав и ловджийският костюм на мъжа ми не му отстъпва в нищо. Всички в село се много зарадваха, че сте назначили моя съпруг Санчо за губернатор, макар че никой не вярва в това — главно свещеникът, бръснарят, маесе Николас и Самсон Караско, бакалавърът. Но аз пет пари не давам за тях. Щом е вярно, нека всеки си говори каквото ще. При все това — да[361] си кажа правичката, ако не бяха коралите и дрехите, и аз не бих повярвала, защото в наше село всички смятат мъжа ми за глупав и не могат да си представят какъв губернатор може да бъде този, който до вчера е пасъл кози. Нека Бог му помага и го напътствува, като вижда, че децата му имат нужда от него.

Аз съм решила, мила сеньора, с позволение на ваша милост, да използувам — както се казва — щастието, което ме е споходило, като се настаня в каляска и замина за столицата, за да се пукнат от яд всички, които ми завиждат. Затова моля ваше превъзходителство да поръчате на мъжа ми да ми изпрати парици, и то повечко, защото в столицата разноските са големи — хлябът струва цял реал, а месото — тридесет мараведи либрата — ужас! Ако пък той иска аз да не отида там, нека ми съобщи навреме, защото никак не ме сдържа на едно място. Приятелките и съседките пък ми казват, че ако отидем с дъщеря ми в столицата наконтени и издокарани, по-скоро мъжът ми ще стане известен покрай мене, отколкото аз покрай него, тъй като всички ще питат: «Кои са тия дами в каляската?» А лакеят ми ще отговаря: «Жената и дъщерята на Санчо Панса, губернатор на остров Баратария.» Така и Санчо ще се прослави, и аз ще се прочуя напук на всичко.

Колко съжалявам, че тази година нямаме добра беритба на жълъди в наше село, но все пак пращам на ваше височество около половин крина, които сама събрах и избрах един по един в гората. Не можах да намеря по-едри, а искаше ми се да бъдат големи колкото яйца на камилски птици.

Не забравяйте, ваше пресветлейшество, да ми пишете, а аз ще имам

грижа да ви отговоря и да ви съобщя и за моето здраве, и за всичко, което става в наше село, където аз ще продължа да моля Бога да пази ваше височество, а да не забравя и мене. Дъщеря ми Санча и синът ми целуват ръка на ваша милост.

Тази, която желае много повече да види ваша милост, отколкото да ви пише.

Ваша вярна

Тереса Панса“[362]

Голяма беше наслада та, която изпитаха всички, слушайки писмото на Тереса Панса, особено херцогът и херцогинята. Тя запита Дон Кихот дали смята за уместно да отвори писмото, изпратено до губернатора, което според нея не можеше да не е великолепно. Дон Кихот отговори, че той сам ще го отвори, за да достави удоволствие на всички. Така и направи и ето какво прочетоха:

Писмо от Тереса Панса до мъжа й Санчо Панса

„Получих писмото ти, скъпи ми Санчо, и те уверявам и се кълна като християнка католичка, че малко остана да полудея от радост. Видиш ли, мили, когато чух, че си губернатор, помислих, че ще умра от щастие, нали знаеш, че казват — както голямата скръб, така и внезапната радост могат да убият човека. А твоята дъщеря Санчика толкова много се зарадва, че без да се усети, си намокри полата. Пред очите ми лежеше костюмът, който ми изпрати, на шията ми висеше герданът от корали, подарък от херцогинята, в ръцете си държах писмата, а този, който ги донесе, стоеше пред мене — и все пак ми се струваше и си мислех, че всичко, което гледах и пипах, е сън. Кой можеше да си помисли, че един прост козар ще стигне дотам да стане губернатор на острови? Ти помниш, скъпи, какво казваше майка ми — човек трябва много да живее, за да види всичко. Казвам го, защото се надявам да видя още много неща, стига да поживея по-дълго. Не искам да склопя очи, преди да съм те видяла закупвач на данъци или бирник — вярно е, че който злоупотреби на тези длъжности, отива по дяволите, но затова пък винаги има и разполага с пари. Сеньора херцогинята ще ти съобщи за желанието ми да отида в столицата — помисли и ми съобщи какво мислиш — ще гледам да не те посрамя, возейки се на каляска.

Свещеникът, бръснарят, бакалавърът, дори и клисарят не могат да повярват, че си губернатор, и казват, че всичко това е измислица или магия, каквито са и всички приключения на твоя господар Дон Кихот. Самсон пък казва, че ще тръгне да те търси, за да ти избие от главата губернаторството, а на Дон Кихот лудостта от мозъка, но аз само се подсмивам, поглеждам си кораловия гердан и си мисля каква рокля да

скроя за нашата дъщеря от твоя костюм.[363]

Пратих малко жълъди на сеньора херцогинята, но ми се искаше да бъдат златни. Изпрати ми няколко огърлици от бисери, ако се носят в твоя остров.

Ето ти и някои новини от село: Беруека омъжи дъщеря си за един нищо и никакъв художник, който дойде в селото да рисува каквото му падне. Общинският съвет му поръча да нарисува кралския герб над вратите на кметството. Поиска два дуката, дадоха му ги в предплата и той работи осем дни. Накрай не можа да нарисува нищо и заяви, че не било за него да се занимава с дреболии. Той върна парите, но успя да се ожени благодарение на името си на способен занаятчия. Вярно е, че той заряза четката, улови мотиката и ходи на нивата като всички здрави и прави хора. Синът на Педро де Лобо взе всички научни степени, подстрига се и се готви да стане духовник, а Мингиля, внучката на Минго Силвато, като узна това, подаде жалба, защото той й бил дал дума да се жени за нея. Злите езици говорят, че тя била бременна от него, но той отрича решително.

Тази година маслините не родиха, а няма и капка оцет в цялото село. Оттук мина една рота войници. Отвлякоха пътем три нашенки, няма да ти кажа кои — може би ще се върнат и ще си намерят сигурно мъже, които да се оженят за тях, каквито и да са прегрешенията им.

Санчика плете дантели, получава на ден осем мараведи чиста печалба и ги събира в една кутия, за да си помогне за чеиза, но сега тя е вече дъщеря на губернатор и ти ще й дадеш зестра, без да има нужда тя да я изработи.

Чешмата на мегдана пресъхна, гръм падна върху бесилката — дай Боже да порази всички бесилки.

Чакам отговор на това ми писмо и твоето решение за отиването ми в столицата и дано Господ да ти даде да живееш повече от мене или колкото мене, защото не ми се иска да те оставя сам на този свят.

Твоя жена Тереса Панса“

Писмата предизвикаха веселие, смях, похвали и възхищение, а като връх на всичко пристигна и куриерът, който носеше писмото на Санчо до Дон Кихот. Прочетоха и него на глас и всички се позамислиха дали губернаторът в действителност[364] е глупав. Херцогинята се оттегли, за да изслуша разказа на пажа за това, което му се беше случило в селото на Санчо, а той й разказа всичко подробно, без да пропусне и най-малката дреболия. После той й предаде жълъдите и сиренето, което му бе дала Тереса, понеже било толкова хубаво, че превъзхождало дори тронченското 3. Херцогинята ги прие с най-голямо удоволствие и ние ще я оставим с тази й радост, за да разкажем

как завърши губернаторството на Санчо Панса, цвят и огледало на всички островитянски губернатори.

ГЛАВА ПЕТДЕСЕТ И ТРЕТА,

за тъжния край и завършек на Санчо Пансовото губернаторство

„Да мислим, че всичко в този живот ще остане неизменно, в същото състояние, е най-голяма заблуда. Напротив, изглежда, че всичко се движи в кръг, сиреч се върти в кръг: след пролетта идва лятото, след лятото — есента, след есента — зимата, след зимата — пролетта и тъй времето се върти и върти вечно като колело. Единствен човешкият живот лети към своя край, по-лекокрил от вятъра, без надежда за каквото и да било възраждане на този свят, а само в другия, който не познава граници, ни предели.“ Тъй говори Сиде Амете, мохамедански философ, а така мислят и мнозина други, чиито умове, непросветени от вярата, но напътствувани от светлината на природата, са също разбрали, че земният живот е бързопреходен и тленен, а дълготраен е само вечният живот, на който се надяваме. Впрочем нашият автор изказва тези мисли, имайки предвид бързината, с която се свърши, рухна, разпадна и отлетя като сянка и дим, губернаторството на Санчо.

В седмата нощ на своето управление той лежеше в постелята си, преситен не от хляб и от вино, а от раздаване на правосъдие и съвети, от съставяне на устави и наредби, и тъкмо когато напук на глада сънят почваше да затваря клепачите му, той чу изведнъж такъв странен шум от викове и камбанен звън, та му се стори, че целият остров пропада[365] вдън земя. Той седна в леглото и се ослуша внимателно, за да разбере коя може да бъде причината за такава голяма олелия. Не само че нищо не успя да си обясни, но когато към звъна на камбаните и към крясъците се прибавиха и звуци на безброй тръби и барабани, той още повече се смути и сърцето му се сви от страх и ужас. Скочи на крака, нахлузи чехлите си, за да не стъпя бос по влажния под, и без да се наметне с халат или с някаква друга дреха, отвори вратата на спалнята и в същия миг видя, че по коридора се задават повече от двадесет души със запалени факли и голи шпаги в ръка, които викаха високо:

— На оръжие, на оръжие, сеньор губернаторе! На оръжие! В острова нахлуха врагове цели пълчища, и ние сме загубени, ако вашето

умение и храброст не ни спасят!

Те се приближаваха към Санчо, като вдигаха ужасен шум и трясък, а Санчо стоеше слисан и смаян от това, което виждаше и слушаше. Като стигнаха до него, един от тях му каза:

— Въоръжете се бързо, сеньор, ако не искате да загинете вие, а заедно с вас и целият остров!

— Защо да се въоръжа? — запита Санчо. — Какво разбирам аз от оръжие и от защита? По-добре да оставим тази работа на моя господар Дон Кихот, който ще я оправи с един замах на меча и ще ни отърве, защото аз, грешникът, не разбирам нищо от подобни каши.

— Ах, сеньор губернаторе! — обади се друг. — Какво се маете? Въоръжете се, ваша милост — ето, носим ви отбранителни и нападателни оръжия. Излезте на площада и бъдете наш вожд и пълководец, защото на вас като наш губернатор се пада правото да ни водите.

— Добре, дайте оръжието и нека е на добър час! — каза Санчо.

В миг донесоха два щита, които бяха приготвили от по-рано, и без да му позволят да облече друга дреха, сложиха ги върху нощната му риза — единия отпред, другия отзад, — изкараха ръцете му през нарочно направени вдлъбнатини и завързаха толкова здраво щитовете с въже, че той се почувствува притиснат като между две дъски, прав като вретено. Не можеше да свие колене и да направи и една крачка дори. Тикнаха в ръцете му копие, на което той се подпря, за да може да се държи на крака. След като го наредиха по този начин, подканиха го да ги поведе и окрили, като му казаха,[366] че щом той е техен компас, фенер и светилник, всичко ще свърши добре.

— Но как ще ходя, нещастникът аз — отговори Санчо, — като не мога да си свия коленете, а тези дъски са се впили в месата ми? Единственото, което може да се направи, е да ме вдигнете на ръце и да ме поставите прав или напреко до някоя вратичка, а аз ще я браня с копието или с тялото си.

— Тръгвайте, сеньор губернаторе — обади се друг. — Страхът, а не щитовете ви пречат да вървите! Хайде, не се бавете, размърдайте се, че закъсняваме, а броят на враговете се увеличава, виковете се засилват и опасността расте.

Накрая, склонен от увещания и укори, горкият губернатор понечи най-сетне да се помръдне, но се строполи тъй тежко на земята, та помисли, че се е разбил на парчета. Остана да лежи като костенурка, свила се в черупката си, или като свински бут между две дъски, или като лодка, заседнала в пясъка. Но дори когато го видяха паднал на

земята, шегобийците не проявиха никакво състрадание — напротив, те угасиха факлите, почнаха още по-силно да крещят и да викат „на оръжие“, взеха да тъпчат горкия Санчо и така силно го блъскаха с шпагите и щитовете, че ако не беше се сгушил, свил и пъхнал главата си между тях, нещастният губернатор щеше много да си изпати. Притиснат от всички страни и целият в пот, той се молеше от душа на Бога да го избави от тази опасност. Едни се спъваха в него, други падаха, а намери се един, който се качи отгоре му и доста време оттам, като от наблюдателна кула, командуваше войските и викаше на висок глас:

— Насам, нашите, ето от тази страна най-силно напира врагът! Завардете тази врата, затворете онази, барикадирайте стълбите! Дайте насам гърнетата с катран и със смола, котлите с кипящо масло! Преградете улицата със сламеници!

С една дума, той изброи какви ли не там оръжия и военни съоръжения, с които обикновено се отбранява една обсадена крепост, а пребитият Санчо слушаше и търпеше всичко, говорейки си:

„Ох, да иска Бог врагът да превземе час по-скоро този пусти остров, та и аз или да умра, или да се спася от тази страшна мъка!“

Небето чу молбата му и тъкмо когато Санчо най-малко очакваше, разнесоха се силни викове:[367]

— Победа, победа, разгроменият враг отстъпва! Ей, сеньор губернаторе, ставайте, ваша милост, и тръгвайте с нас да се порадвате на победата и да разпределите плячката, взета от неприятеля благодарение храбростта на непобедимите ви мишци!

— Вдигнете ме — примоли се Санчо с жален и отпаднал глас.

Помогнаха му да стане, той стъпи на краката си и рече:

— На други ги разправяйте тези, че съм победил някакъв враг! Не желая да разпределям никаква плячка, но ако между вас е останал още някой мой приятел, моля го и го умолявам да ми даде глътка вино, че гърлото ми е пресъхнало, и да ми избърше потта, защото съм вир-вода.

Избърсаха го, донесоха му вино, развързаха щитовете, а той седна на леглото си и припадна от страх, уплаха и изтощение. Шегобийците почнаха да се разкайват, че бяха прекалили, но Санчо дойде на себе си и те се поуспокоиха. Попита колко е часът, казаха му, че вече се съмва. Той започна да се облича, без да каже дума, потънал в дълбоко мълчание. Всички го гледаха и чакаха да видят какво означава тази бързина. Той се облече и с бавни крачки — защото беше толкова смазан, че не можеше да върви по-бързо — се запъти към конюшнята, последван от всички, които бяха там, и като се добра до Сивчо,

прегърна го, целуна го в знак на приветствие по челото и каза с просълзени очи:

— Ела, мой другарю и приятелю, ти, който споделяше с мене мъки и несгоди. Когато скитахме с тебе заедно и единствената ми грижа беше да кърпя хамутите ти и да ти поддържам животеца, щастливи бяха моите часове, дни и години, но откакто те напуснах и се уединих в кулите на честолюбието и гордостта, в душата ми нахлуха хиляди несгоди, хиляди мъки и четири хиляди тревоги.

Докато говореше това, той затягаше самара на магарето, без никой дума да му каже. Оседла Сивчо, възседна го с цената на големи усилия и се обърна със следните думи и слова към домоуправителя, секретаря, домакина, доктор Педро Ресио и всички други присъствуващи:

— Сторете ми път, сеньори, и ме пуснете да се върна към предишната си свобода, пуснете ме да ида да потърся по-раншния си живот, за да ме възкреси от сегашната ми смърт. Не съм роден да бъда губернатор, нито пък да браня острови[368] и градове от враговете, които искат да ги нападат. Повече отбирам да ора и да копая, да садя и подрязвам лозите, отколкото да издавам закони и да защищавам области и кралства. Добра си е жабата в гьола, искам да кажа, че всеки трябва да върши работата, за която е роден. На мене по отива да държа в ръката сърп, отколкото губернаторски жезъл. Предпочитам да се наям до насита с чеснова чорба, отколкото да се подчинявам на циганията на някакъв нахален лекар, който ме мори от глад. Предпочитам да се изтягам лете под сянката на някой дъб и да ходя зиме в овчи кожух, но да си бъда свободен, отколкото да си лягам с губернаторските тревоги на чаршафи от холандско платно и да се обличам в самурени кожи. Останете си със здраве, ваши милости, и кажете на моя сеньор херцога, че гол се родих и гол оставам, ни губя, ни печеля, с други думи, без петак станах управител и без петак си отивам, макар че съвсем иначе постъпват губернаторите на други острови. Дръпнете се настрана и ми сторете път — отивам да си лекувам раните, че струва ми се, здраво ребро не ми оставиха враговете, които се разхождаха тази нощ по мене.

— Не може така, сеньор губернаторе — каза доктор Ресио, — аз ще дам на ваша милост питие срещу падания и натъртвания, което ще ви възвърне предишното здраве и сила, а колкото за яденето, обещавам на ваша милост да се поправя и да ви позволя да ядете каквото желаете и колкото си щете.

— Късно ми пееш тези песни! — отговори Санчо. — По-скоро ще се потурча, отколкото да остана тук. Не, такива шеги два пъти не се

понасят. Кълна се в Бога, че нито ще остана тук, нито ще приема друго губернаторство, пък ако ще да ми го поднесат и на тепсия. Това е самата истина, както е истина, че без криле не можеш да се извисиш към небето. Аз съм от рода на Пансовците, а те всички са твърдоглави и Кажат ли веднъж „няма“, трябва да бъде „няма“, ако ще и целият свят да казва „има“. Нека останат в тази конюшня крилете, които пораснаха на мене, мравката, та ме възнесоха във въздуха, за да ме кълват лястовици и други птици, и нека слезем на земята и стъпим здраво на нея. Вярно е, че не носим обувки от скъпа кордовска кожа, но все още ще се намерят за краката ни прости въжени сандали. Всяка жаба да си знае гьола и всеки да се простира според[369] чергата си. А сега пуснете ме да мина, че става късно. Тогава домоуправителят каза:

— Сеньор губернаторе, на драго сърце ще пуснем ваша милост да си отидете, макар и да съжаляваме много, че ще ви загубим, защото вашата мъдрост и поведението ви на добър християнин спечелиха нашата обич, но нали знаете, че всеки губернатор е длъжен, преди да напусне мястото, където е управлявал, да даде първо сметка. Дайте, ваша милост, сметка за десетте дни на вашето управление и тогава си вървете със здраве!

— Никой няма право да ми иска сметка — възрази Санчо, — освен ако това не нареди моят сеньор, херцогът. Аз отивам да се видя с него и ще му дам сметка до стотинка, още повече че отивайки си гол-голеничък, не са потребни други доказателства за потвърждение на това, че управлявах като ангел.

— Намирам, че великият Санчо има право — намеси се доктор Ресио, — и аз съм на мнение да го пуснем да си върви, защото на херцога ще му бъде безкрайно приятно да го види.

Всички се съгласиха с него и пуснаха Санчо да си замине, след като му предложиха да го придружат и да го снабдят с всичко, каквото би пожелал, за да пътува удобно и приятно. Санчо каза, че иска само малко зоб за Сивчо, половин пита хляб и половин буца сирене за себе си, защото пътят е кратък и не му трябва ни по-добра, ни по-обилна храна. Всички го прегърнаха, а той, просълзен, прегърна всички и ги остави да се чудят както на думите му, тъй и на твърдото му и разумно решение.

На път за замъка Санчо среща преоблечения си съселянин Рикоте, мавър, който му разказва за печалната съдба на маврите, изгонени с кралски указ от Испания. Замръкнал на открито, Санчо търси по-удобно място да прекара нощта в развалините на някаква сграда, но пада заедно с магарето си в дълбок и тъмен трап. Цяла нощ той

напразно се вайка. Сутринта случайно наблизо минава Дон Кихот, излязъл да се упражни за дуела, дочува виковете на Санчо и повиква хора, които с големи усилия измъкват оръженосеца и магарето му. Санчо отива в замъка, пада на колене пред херцога и херцогинята и им разказва за патилата си. През десетте дни на губернаторството си разбрал, че това не е тежест за неговите плещи и че „не дава вече ни пукната пара да бъде губернатор не на един остров, но на целия свят“, затова се връща на служба при господаря си Дон Кихот.[370]

Херцогът и херцогинята не се разкайват за шегата, устроена на Санчо с губернаторството. Домоуправителят подробно им разказва за всичко, което Санчо казал и извършил през тези дни. Това им доставя голямо удоволствие.

Настъпва денят на дуела. Тъй като селянинът, който измамил дъщерята на дуеня Родригес, избягал, херцогът нарежда да излезе вместо него лакеят Тосилос, като му поръчва да действува така, че нито да убие, нито да нарани Дон Кихот. На площада в замъка издигат естрада. Присъствуват не само хората на херцога, но и зрители от околните селища. Дон Кихот и лакеят Тосилос — на коне, въоръжени — се изправят един срещу друг. Условията на двубоя са: ако победи Дон Кихот, противникът му да се ожени за озлочестената девойка, ако победи Тосилос — той се освобождава от всякакви задължения. Лакеят Тосилос обаче, като се вглежда в своята неприятелка, тя му се вижда най-хубавата жена на света, затова той без бой се признава за победен и се съгласява да я вземе за жена.

Дон Кихот и Санчо Панса си тръгват, изпратени от херцога, херцогинята и всички обитатели на замъка. Санчо е предоволен, защото е натоварил магарето си със съестни продукти, а домоуправителят му е дал една кесия със златни ескудос за нуждите им по пътя. Измежду прислужниците се чува гласът на Алтисидора, която в песен упреква Дон Кихот за неотзивчивостта му към нейната любов и за изчезването на три забрадки, прибрани от Санчо.

Когато Дон Кихот се намери на открито поле, свободен и избавен от задиряниятa на Алтисидора, той се почувствува в истинска родна среда, готов с възобновени душевни сили да се отдаде отново на рицарското си дело. Обърна се към Санчо и му каза:

— Свободата, Санчо, е едно от най-ценните блага, с които небесата даряват хората. С нея не могат да се сравнят нито съкровищата, които крие земята, нито тези, които таи морето. За свободата, както и за честта, може и трябва да се жертвува животът и обратно, лишаването от свобода е най-голямото зло, което може да сполети човека. Казвам

ти го, Санчо, защото ти видя пиршествата и изобилието, на които се радвахме в замъка, който преди малко напуснахме. Е добре, сред онези вкусни ястия и ледени напитки на мене ми се струваше, че се измъчвам от глад, защото не им се наслаждавах свободно, както бих им се наслаждавал, ако те бяха мои. Задълженията да се отплатиш за направените ти благодеяния и милости са вериги, които пречат на духа да бъде свободен.[371]

Щастлив е този, комуто провидението е дало парче хляб, без да се чувствува задължен да благодари за него на когото и да било друг освен на самото провидение.

— И все пак — рече Санчо — въпреки това, което ваша милост ми казахте, не бива да бъдем неблагодарни за кесията с двеста златни ескудос, които ми даде домоуправителят на херцога. Държа я в пазвата, до сърцето си, като целебен пластир за непредвидени случаи, защото не винаги ще намираме замъци, където ще ни гощават, а може и да попаднем на ханища, където не е чудно и да ни набият.

Двамата навлизат в една гора и попадат в мрежи, обтегнати между дърветата. Две прекрасни девойки, облечени като овчарки, им обясняват, че идалговци и богаташи от близкото село със своите синове, жени, дъщери, съседи, приятели и роднини дошли да се повеселят в тази приятна местност. Момичетата и момчетата се облекли като овчарки и овчари, а всички събрани там образуват „една нова пастирска Аркадия“. Мрежите опънали, за да хванат птици. Девойките поканват странниците да им гостуват. Всички ги посрещат сърдечно, защото са чели книгата за тях. Дон Кихот произнася реч за неблагодарността. Той яхва Росинант, излиза на главния път и се провиква, че няма на света по-красиви от сеньорите, настанили се в тази гора, освен Дулсинея. Задават се група конници, които карат голямо стадо бикове и волове. Въпреки предупрежденията Дон Кихот не се махва от пътя. Двамата със Санчо, Росинант и Сивчо биват изпотъпкани от биковете. Дон Кихот е разстроен. За да му отмине мъката, той предлага на Санчо да си нанесе на голо триста или четиристотин удара за отмагьосването на Дулсинея. Оръженосецът отлага за по-късно. Пристигат в един хан, който Дон Кихот не нарича замък. Седнали да вечерят, те чуват, че в съседната стая две лица се канят да четат втората част на историята за Дон Кихот, в която се разказва, че той разлюбил Дулсинея. Дон Кихот гневно извиква, че никога няма да забрави несравнимата Дулсинея дел Тобосо. Двамата благородници влизат в стаята му, познават в него истинския Дон Кихот и му подават втората част на историята му. Рицарят я прелиства

и намира, че авторът й е изопачил истината и заслужава порицание. По тяхно желание той им разказва за омагьосването на Дулсинея. Те ту го вземат за разумен човек, ту им се вижда, че е луд: Като му съобщават, че в лъжливата книга описват участието му в надбягвания в Сарагоса, той решава да не стъпя в този град, а да отиде в Барселона, където също имало турнир.

Дълго пътуват. Една нощ ги сварва в гъста гора. Санчо със страх напипва краката на хора, провиснали от дърветата. Дон Кихот се досеща, че[372] това са обесени разбойници. А на сутринта живи разбойници обкръжават двамата пътници и ги ограбват. Щом пристига главатарят им Рока Гинарт и разбира кои са обраните, нарежда да им върнат взетите вещи. Роке разказва, че по този път го е тласнала жаждата да си отмъсти за едно оскърбление, а сега отмъщава и за чужди обиди. Той написва писмо до свой приятел в Барселона, в което му известява, че при него е странствуващият рицар Дон Кихот и че след четири дни ще им го заведе, за да се позабавляват.

В определения ден Роке завежда Дон Кихот и Санчо на крайбрежието до Барселона. Приятелите му, начело с богатия и умен благородник Дон Антонио Морено, любител на шеги, пристигат. Дон Антонио поканва рицаря и оръженосеца на гости и под звуците на тържествена музика ги отвежда у дома си. Всички се отнасят към Дон Кихот с голямо уважение, а това го изпълва с гордост и задоволство. След това си уреждат с него редица шеги. Показват му бронзова глава, която отговаря на всеки въпрос, зададен на ухото й. Развеждат го из града, като окачват на гърба му, без той да забележи, пергамент с надпис: „Ето го Дон Кихот де Ла Манча“. Уреждат бал, на който две дяволити дами го преуморяват от танцуване и той припада от изтощение.

Дон Антонио завежда Дон Кихот и Санчо на галерите. Комендантът на ескадрата, предизвестен за идването на знаменитите гости, им изпраща специална лодка и ги посреща с топовни салюти. Моряците си устройват шега със Санчо Панса, като го мятат от ръце на ръце. Галерите преследват и залавят кораб с турци. Оказва се, че капитан на пленения кораб е красивата Ана-Феликс, дъщеря на покръстени маври. В нея се влюбил Гаспар Грегорио, син на благородник, който отишъл заедно с нея в Алжир, след като с кралски указ маврите били изгонени от Испания. Когато Ана-Феликс разказва историята си, към нея се хвърля баща й Рикоте, от селото на Дон Кихот. Замислят да пратят в Алжир галера, за да спасят и Гаспар Грегорио.[373]

ГЛАВА ШЕСТДЕСЕТ И ЧЕТВЪРТА,

дето се разказва за най-скръбното от всички приключения, случили се досега на Дон Кихот

Една сутрин, когато Дон Кихот бе излязъл да се разхожда по брега в пълно бойно снаряжение — защото той не се отделяше от оръжието си нито за миг и много пъти казваше, че то му е накит, а боят — отмора, видя, че насреща му се зададе рицар, въоръжен и той от глава до пети с блестяща луна, изобразена на щита му. Като се доближи толкова, че да може да бъде чут, рицарят се обърна към Дон Кихот и му каза на висок глас:

— О, славни и никога по достойнство възхвалени рицарю Дон Кихот де Ла Манча! Аз съм Рицаря на бялата луна и моите нечувани подвизи може би са запечатали името ми в паметта ти. Идвам да те предизвикам на двубой и да изпитам силата на твоите мишци, за да те накарам да се съгласиш и признаеш: че моята дама — не е важно коя е тя — е несравнимо по-красива от твоята Дулсинея дел Тобосо. Ако признаеш веднага тази истина, ще си спасиш живота, а на мене ще спестиш труда да ти го отнема; ако ли пък се биеш и бъдеш победен, аз искам само едно удовлетворение — като сложиш оръжие и престанеш да търсиш приключения, да се оттеглиш и прибереш за срок от една година в селото си, където ще трябва да живееш, без да докоснеш меча си, в мир и спокойствие, защото така ще бъде по-добре за имота ти и за спасението на душата ти. Ако ли пък ти ме победиш, главата ми ще бъде на твое разположение, твоя плячка ще бъдат доспехите и конят ми и славата на моите подвизи ще се прибави към твоята слава. Помисли кое ще е по-изгодно за теб и ми отговори веднага, защото аз си определих днешния ден като краен срок, за да свърша тази работа.

Дон Кихот се слиса. Чудеше се на високомерието на Рицаря на бялата луна, а и не можеше да разбере какво го е накарало да му отправи покана за дуел, но му отговори спокойно и със строго изражение:

Рицарю на бялата луна, за чиито подвизи не съм чувал нищо досега. Готов съм да се закълна, че никога не сте виждали прочутата Дулсинея, защото, ако бяхте я видели, зная, че щяхте да се въздържите да ми отправите такава покана — самият й вид би ви разкрил, че не е

имало и не може да има хубост, която може да се сравни с нейната. Така че, без да ви казвам, че лъжете, но твърдейки, че се заблуждавате безкрайно, аз приемам дуела при поставените от вас условия, и то веднага, за да не изтече денят, който сте си определили. Не приемам от условията ви само едно — да поема върху себе си славата на вашите подвизи, защото не знам нито какви са те, нито в какво се състоят — достатъчни са ми моите собствени подвизи, такива, каквито са. Изберете си прочее каквото място пожелаете на това поле и аз ще избера своето, а комуто Бог помогне, него и свети Петър ще благослови.

От града бяха вече съгледали Рицаря на бялата луна и бяха доложили на вицекраля, че той води разговор с Дон Кихот де Ла Манча. Мислейки, че това е някакво ново приключение, устроено от дон Антонио Морено или от друг някой благородник от града, вицекралят се запъти веднага към брега, придружен от дон Антонио и много други граждани. Пристигнаха точно в минутата, когато Дон Кихот обръщаше Росинант, за да заеме изходното положение за атака. Като видя, че двамата рицари са готови да се нахвърлят един срещу друг, вицекралят застана помежду им и ги запита коя е причината, която ги кара да встъпят тъй внезапно в двубой:

Рицаря на бялата луна отговори, че става въпрос за съревнование на хубости, и повтори накратко това, което бе казал на Дон Кихот, като спомена и за поставените и приети от двете страни условия на дуела. Вицекралят се обърна към дон Антонио и го запита знае ли кой е този Рицар на бялата луна и дали не е всичко това някаква устроена на Дон Кихот шега. Дон Антонио му отговори, че не знае кой е рицарят, нито пък дали дуелът е сериозен, или на шега. Този отговор хвърли вицекраля в голямо смущение — той не знаеше дали да им позволи, или не, да продължат боя. Като реши обаче, че все пак това е някаква шега, той се отдръпна и каза:

— Сеньори рицари, щом не ви остава нищо друго, освен да признаете правото на противника или да умрете, и щом сеньор Дон Кихот поддържа своето, а и ваша милост, Рицарю на бялата луна, не желаете да отстъпите, с божията помощ напред!

Рицаря на бялата луна благодари на вицекраля с учтиви и отбрани думи за даденото разрешение, а и Дон Кихот направи[375] същото. После, като призова от все сърце на помощ небето и своята Дулсинея, както бе свикнал да прави в началото на всеки бой, той отстъпи още малко назад, тъй като видя, че противникът му направи същото, и без никаква тръба или друг боен инструмент да им даде знак за нападение,

двамата обърнаха едновременно конете си един срещу друг. Тъй като обаче конят на Рицаря на бялата луна беше по-добър, той се приближи до Дон Кихот на две трети от разстоянието, което ги делеше, и там го пресрещна с такава сила, че без да го засегне копието — което бе вдигнал, види се, нарочно, — събори тежко на земята Росинант и Дон Кихот. Веднага след това той се надвеси над него, сложи копието си върху забралото му и каза:

— Победен сте, рицарю, а ще бъдете и убит, ако не потвърдите, че ще изпълните условията на нашия дуел.

Смазан и зашеметен от падането, Дон Кихот отговори, без да вдигне забралото си, с глух и отмалял глас, който идеше сякаш от дъното на някакъв гроб:

— Дулсинея дел Тобосо е най-хубавата жена на света, а аз съм най-нещастният рицар на земята. Не бива моето безсилие да опорочи тази истина. Забий, рицарю, копието си и ми вземи живота, тъй като ти ми отне вече честта.

— Не, това няма да направя — рече Рицаря на бялата луна, — нека пребъде в цялото си величие славата за хубостта на Дулсинея дел Тобосо! Достатъчно е за мене великият Дон Кихот Да се оттегли в своето село за една година или за срок, който аз определя, както уговорихме, преди да започнем боя.

Вицекралят, дон Антонио и мнозина други, които се бяха събрали там, чуха всичко това, чуха също и отговора на Дон Кихот, който каза, че щом не иска от него да извърши или каже нещо, което ще засегне Дулсинея, той ще изпълни всичко останало като истински и добросъвестен рицар. След тази изповед Рицаря на бялата луна обърна коня си, поклони се дълбоко на вицекраля и се насочи с умерен галоп към града.

Вицекралят заповяда на дон Антонио да тръгне след него и да узнае на всяка цена кой е той. Вдигнаха от земята Дон Кихот, откриха лицето му и видяха, че е бледо и цялото в пот. Росинант беше в такова лошо състояние, че не можа да мръдне от мястото си. Санчо съвсем беше посърнал и натъжен, не знаеше нито какво да каже, нито какво да направи[376] — струваше му се, че всичко това е сън, че всичко това е дело на вълшебство. Той виждаше господаря си сразен и принуден да не пипне цяла година оръжие, виждаше блясъка на неговите славни подвизи помрачен и надеждите в неотколешните му обещания — отнесени като дим от вятъра. Страхуваше се да не би Росинант да остане сакат, а господарят му — разглобен. А нямаше ли да е голямо щастие, ако при разтърсването си бе поумнял! Най-сетне върху една

носилка, която вицекралят нареди да донесат, понесоха Дон Кихот към града, а за там се запъти и вицекралят, нетърпелив да разбере кой беше този Рицар на бялата луна, който остави Дон Кихот в такова окаяно състояние.

Дон Антонио тръгва по следите на Рицаря на бялата луна. Последният му признава, че е бакалавърът Симеон Караско от селото на Дон Кихот. Уверен, че рицарят ще оздравее от безумието си, ако се прибере у дома си, Караско намира средство да го върне там. Той моли дон Антонио да не го издава пред Дон Кихот, за да завърши докрай делото си. След това бакалавърът се връща в родното си място.

Като оздравява от падането, Дон Кихот, придружен от Санчо Панса, потегля за своето село. На излизане от Барселона рицарят казва: „Тук бе Троя! Тук злата ми орис, а не страхливостта ми, отне предишната ми слава…“ Санчо се мъчи да го утеши. По пътя Дон Кихот отново настоява Санчо Панса да си нанесе обещаните удари, за да бъде отмагьосана Дулсинея, но оръженосецът намира повод пак да отложи неприятното самобичуване.

Една тъмна нощ, която прекарват край главния път, Дон Кихот, Санчо Панса, Росинант и Сивчо биват изпотъпкани от голямо стадо свине. Конници завеждат двамата странници в замъка на херцога, дето се урежда нова шега — „възкресяването“ на Алтисидора, която уж е умряла от любов към Дон Кихот, — като чукат по носа, щипят и бодат с игли Санчо Панса. Оставят ги да спят в една стая на замъка.

Заспаха и двамата, а през това време Сиде Амете, автор на тази велика история, пожела да опише и обясни какво накара херцогската двойка да уреди описаното зрелище. Ето какво казва той. Понеже бакалавърът Самсон Караско не можа да забрави как Дон Кихот победи и събори Рицаря на огледалата, като разстрои и объркa всичките му планове, той намисли да си опита отново щастието, надявайки се на по-добър успех. Като узна от пажа, който донесе на Тереса Пан-[377] са писмото и подаръците, къде се намира Дон Кихот, той се снабди с нови доспехи и кон, нарисува върху щита си бяла луна и натовари всичко върху едно муле. Взе за оръженосец не Томе Сесиал, по-раншния си оръженосец, а друг човек, за да не го познаят Санчо и Дон Кихот. Така подготвен, той стигна в замъка на херцога, който му съобщи по кой път и в каква посока бе тръгнал Дон Кихот с намерение да участвува в турнира в Сарагоса. Херцогът му разказа също и за всички шеги, които бе устроил на Дон Кихот, както и за измисленото освобождаване от магия на Дулсинея за сметка на Санчовите задни части. Накрай му разправи как Санчо се подиграл с

господаря си, като го накарал да повярва, че Дулсинея е омагьосана и превърната в селянка, и как херцогинята от своя страна накарала Санчо да повярва, че самият той е измаменият, защото Дулсинея била наистина омагьосана. Бакалавърът се смя и чуди не малко на остроумието и простодушието на Санчо, както и на безкрайната лудост на Дон Кихот. Херцогът го помоли, ако намери Дон Кихот и независимо от това дали ще го победи, или не, да се отбие на връщане в замъка, за да му разкаже за всичко станало. Така и постъпи бакалавърът. Той тръгна да го дири и така се случи това, което ни е вече известно. На връщане той се отби в замъка на херцога и му разказа за всичко, както и за условията на дуела. Той прибави, че Дон Кихот, изпълнявайки като честен странствуващ рицар дадената си дума, се връща вече в селото си, за да прекара там една година, през което време не било изключено да се излекува от лудостта си. Тази била причината, която го накарала да предприеме своето пътуване — жал му било да гледа как един такъв просветен човек като Дон Кихот се е побъркал до такава степен. След това Самсон Караско се сбогува с херцога и се завърна на село, за да чака там Дон Кихот, който идеше след него. Ето какво даде повод на херцога да му устрои новата шега — толкова голяма наслада му доставяше всичко, което вършеха Санчо и Дон Кихот. Той изпрати много свои прислужници, на коне и пешком, да завардят всички пътища близо и далеч до замъка, по които предполагаше, че може да се върне Дон Кихот, със заповед, щом го намерят, да го докарат в замъка с добро или насила. Като го намериха, те пратиха вест на херцога, а той подготви всичко — нареди да се запалят факлите и светилниците в двора и да легне Алтисидора на катафалката.[378] Всички вече описани подробности бяха подредени тъй естествено и изкусно, че изглеждаха като истински. И Сиде Амете прибавя, че присмехулниците бяха според него не по-малко луди от подиграните, защото влагаха толкова усърдие в това да се присмиват на двама глупци, че не изглеждаха кой знае колко по-умни от тях. В това време единият от нашите герои спеше сладък сън, а другият бодърствуваше, отдаден на обърканите си мисли. Така ги завари и денят и те бързо скочиха от постелите си, защото Дон Кихот — и като победител, и като победен — никога не обичаше да се излежава.

Подучена от господарите си, Алтисидора влиза в стаята на Дон Кихот и пак му говори за любовта си към него, но той отново й заявява, че е роден, за да принадлежи само на Дулсинея дел Тобосо.

ГЛАВА СЕДЕМДЕСЕТ И ПЪРВА,

за това, което се случи на Дон Кихот и оръженосеца му Санчо на път за родното им село

Победеният и съсипан Дон Кихот пътуваше дълбоко замислен, но в същото време и много доволен. Тъгата му бе породена от поражението, а радостта му — от чудотворната сила, която бе проявил Санчо при възкресяването на Алтисидора, макар че му струваше известно усилие да се убеди, че влюбената девойка бе наистина умряла. Санчо пък съвсем не беше весел, защото Алтисидора не беше изпълнила обещанието си да му подари ризите. Като мислеше и премисляше този въпрос, той каза на господаря си:

— Право да си кажа, сеньор, аз съм най-нещастният лекар на света. Има лекари, които, след като убият болния, когото са лекували, искат да им се плати за труда, който са положили, за да напишат бележка за някакви лекарства, и то приготвени не от тях, а от аптекаря — и ето ти болният умрял ограбен. А на мене, макар че чуждото здраве ми струва капки от моята собствена кръв, чукания по носа, щипаници, мушкания и удари с камшици, не ми дават пукната пара. Но[379] кълна се в Бога, че ако ми падне друг някой болен в ръцете, няма да го погледна, преди да ми дадат каквото ми се полага. По път пее и от това живее, и не могат да ме убедят, че небето ми е дало целебната сила, която притежавам, за да лекувам за този, що духа.

— Имаш право, приятелю Санчо — отговори Дон Кихот, — Алтисидора постъпи много зле, че не ти даде обещаните ризи. Вярно е, че тази целебна сила ти е дадена даром и че не ти е струвала някакво умствено усилие, но мъченичеството, на което се подлагаш, струва всъщност повече от всяко учение. Колкото до мене, ще ти кажа, че ако ми беше поискал да те възнаградя за камшиците, които трябва да си удариш, за да освободиш от магия Дулсинея, щях да ти платя богато. Не знам обаче дали заплащането е съвместимо с изцелението и не бих желал възнаграждението да попречи на действието на лекарството. Все пак нищо няма да се загуби, ако опитаме. Кажи, Санчо, какво искаш, нашибай се веднага и сам си плати от моите пари, които са у тебе.

При това предложение на Санчо му светнаха очите, ушите му пораснаха с цяла педя и той реши да се нашиба на драго сърце.

— Добре, сеньор — каза той на господаря си, — готов съм да изпълня вашето желание, стига да има изгода и за мене. Обичта ми към моите жена и деца ме заставя да бъда користен. Кажете ми сега, ваша милост, колко ще ми дадете за всеки удар с камшик?

— Ако трябва да платя, Санчо — отговори Дон Кихот, — според големината и качеството на болката, която лекуваш, не биха стигнали съкровищата на Венеция, мините в Потоси1, за да ти платя. Преброй обаче парите, които имам у тебе, и сам определи цената на всеки удар.

— Ударите са — отвърна Санчо — три хиляди триста и нещо, досега съм си нанесъл пет, остава, значи, разликата, да речем, кръгло три хиляди и триста. Ако сметнем за всеки удар по четвърт реал — за нищо на света не бих се съгласил за по-малко, — стават всичко три хиляди и триста четвъртинки реала; три хиляди четвъртинки реала правят хиляда и петстотин половинки, а те — седемстотин и петдесет реала; триста четвъртинки са сто и петдесет половинки реала, а те правят седемдесет и пет реала. Ще ги спадна от парите, които ваша милост имате у мене, и ще се върна у дома богат и доволен, макар и здравата нашибан, защото не се лови риба, без да си измокриш гащите.

— О, благословени Санчо! О, любезни Санчо! — рече Дон Кихот. — Колко задължени ще се чувствуваме към тебе Дулсинея и аз да ти служим през всички дни от живота си, които Бог ни отреди още да живеем! Ако тя си възвърне загубения образ — а тя не може да не си го възвърне, — нещастието й ще стане щастие, а моето поражение — най-велика победа. Казвай, Санчо, кога ще почнеш да се бичуваш. А за да го направиш час по-скоро, ще прибавя още сто реала.

— Кога ли? — отговори Санчо, — Без друго още тази нощ. Погрижете се, ваша милост, да я прекараме на полето, под открито небе, а аз ще си скъсам кожата от бой.

Настъпи нощта, която Дон Кихот чакаше с най-голямо нетърпение. Струваше му се, че колелата на Аполоновата колесница са се счупили и че денят се бави необичайно дълго, също както става с влюбените, които не умеят да установят размерите и границите на своите желания. Най-сетне те се отделиха от пътя и навлязоха в една приятна горичка, където облекчиха седлото на Росинант й самара на Сивчо, изтегнаха се на зелената трева и похапнаха от припасите на Санчо. Като свършиха, Санчо направи от юздите на коня и от оглавника на магарето здрав и гъвкав камшик и се отдалечи на двадесетина крачки от господаря си в един букак. Като го видя колко решително и бодро стъпва, Дон Кихот му каза:

— Гледай, приятелю, да не се разкъсаш на парчета, поспирай се от време на време и не бързай толкова много с ударите, та да не ти се вземе дъхът насред път. Искам да кажа — не се шибай така силно, че да ти отиде животът, преди да си стигнал до определения брой удари. И за да не сбъркаш да си удариш някой камшик повече или по-малко,

аз ще стоя встрани и ще пресмятам по броеницата си ударите, които си нанасяш. Да ти помогне небето, както заслужава доброто ти намерение.

— Добрият платец не се бои да даде залог — отговори Санчо, — ще се набия до болка, но не и до смърт — в това трябва да се крие сигурно цаката на чудото.

Той се разголи до пояса, вдигна камшика и почна да се бие, а Дон Кихот почна да брои ударите. Санчо се удари седем-осем пъти, но шегата му се видя дебела, а цената много ниска. Той спря за малко и каза на господаря си, че се е[381] излъгал и че за всеки удар трябва да му се плати не по четвърт, а по половин реал.

— Карай, приятелю Санчо, и не губи кураж — подкани го Дон Кихот, — аз ще ти платя двойно.

— Щом е тъй — рече Санчо, — с Бога напред и нека се сипят ударите!

Но хитрецът престана да се бие по гърба, а заудря по дърветата, изпущайки навремени такива дълбоки въздишки, сякаш при всеки удар излизаше душата му. Дон Кихот, човек с чувствително сърце, се уплаши да не би той да загине и така да остане неизпълнено желанието му поради неблагоразумието на Санчо.

— За Бога, приятелю, преустанови засега тази работа! — каза той. — Лекарството ми се вижда много силно и добре ще бъде да го взимаш само от време на време. Самора не се превзема за един час. Ако съм преброил добре, ти си нанесе повече от хиляда удара. Стига засега, защото магарето — грубо казано — може да се товари, но не и да се претоварва!

— Не, не, сеньор — възрази Санчо, — не искам да се каже за мене „прибрал парата, прекъснал играта“! Дръпнете се настрана, ваша милост, и ме оставете да си ударя още хиляда камшика. Така на два пъти ще свърша с тази работа, дори ще ни остане малък излишък.

— Щом си така добре разположен — рече Дон Кихот, — Господ да ти е на помощ — бий се, а аз ще се поотдалеча.

Санчо започна отново с такъв жар, че скоро излющи корите на много дървета — толкова голяма беше суровостта, с която се шибаше. Най-сетне той нанесе отчаян удар на един бук и извика:

— Тук ще умре Самсон, а с него и всички филистимяни! Дон Кихот чу жалния вик и страшния удар с камшика, изтича при Санчо и като хвана усукания оглавник, който му служеше за камшик, каза:

— Бог да ни пази, приятелю Санчо, да вземеш да умреш заради мене, когато е нужно да живееш, за да храниш жена си и децата си.

Нека Дулсинея изчака по-благоприятен случай, а аз ще се задоволя с надеждата, която е вече по-близка, и ще почакам да събереш нови сили, за да се приключи тази работа, и така всички ще бъдат доволни.

— Щом такава е волята на ваша милост — рече Санчо, — не мога да не се съглася. Наметнете ме сега с вашата дреха,[382] че съм се изпотил и не искам да настина, както се случва с тези, които за пръв път се бичуват.

Дон Кихот се съблече и остана по долна дреха, покри Санчо, който легна и спа до изгрев слънце, а след това продължиха пътя си и спряха в едно село на три левги от мястото на бичуването. Отседнаха в един хан, който и Дон Кихот призна за хан, а не намери, че е замък с дълбоки ровове, кули, решетки и подвижен мост, защото, както ще се види и по-нататък, след като го победиха, той почна да гледа на всичко много по-трезво. Настаниха го в една малка стая, чиито стени бяха покрити вместо с тапети от пресована кожа със стари изрисувани вълнени драперии, каквито се срещат по селата.

Дон Кихот и Санчо Панса прекарват деня в хана на селото, като очакват нощта, за да се довърши отмагьосването на Дулсинея. В хана пристига Алваро Тарфе, за когото се говори в апокрифната втора част на „Дон Кихот“. Новодошлият по желание на рицаря подписва и му дава акт, в който заявява, че не е познавал Дон Кихот и че рицарят не е изобразеният в книгата „Втората част на Дон Кихот де Ла Манча“, съчинена от някой си Авелянеда. Напускат хана и прекарват нощта в една горичка, в която Санчо продължава „самобичуването“ си подобно на предишната нощ, като удря околните букове. Дон Кихот пресмята общо за двете нощи три хиляди двадесет и девет удара. На следната нощ Санчо довършва своето „изтезание“. Дон Кихот с радост очаква да срещне по пътя отмагьосаната Дулсинея. От един хълм пред тях се открива родното им село.

ГЛАВА СЕДЕМДЕСЕТ И ТРЕТА,

за лошите предзнаменования, случили се на Дон Кихот при влизането му в село, и за други събития, които украсяват тази велика история

В случайните думи на две хлапета и в изплашен заек, подгонен от хрътки и ловци, Дон Кихот вижда знамения, според които, както той ги тълкува, никога няма да види Дулсинея дел Тобосо.

Рицар и оръженосец продължиха пътя си и като влизаха в селото,

видяха на една полянка, свещеника и бакалавъра Караско с молитвеници в ръце. Санчо беше метнал върху[383] магарето и вързопа с доспехите и мантията с изписаните по нея огнени пламъци, с която го бяха облекли в замъка на херцога през онази нощ, когато възкръсна Алтисидора. На главата на Сивчо бе нахлузил островърхата шапка, която го красеше и му придаваше вид, какъвто още никое магаре на света не беше имало.

Свещеникът и бакалинът ги познаха веднага и се затекоха към тях, с разтворени обятия. Дон Кихот слезе от коня и ги прегърна сърдечно, а селските дечурлига със своите неизпускащи нищо очи на рисове гледаха шапката на магарето и се спуснаха да я разгледат отблизо, като си подвикваха:

— Тичайте, деца, да видите магарето на Санчо Панса, по-накичено от Минго, 1 и крантата на Дон Кихот, по-мършава от всеки друг път!

Най-сетне, придружени от свещеника и бакалавъра и обкръжени от хлапетиите, те влязоха в селото и се отправиха за дома на Дон Кихот. На вратата стояха икономката и племенницата, осведомени вече за тяхното пристигане. Новината бе стигнала и до Тереса Панса, жената на Санчо, и тя — невчесана, недооблечена и повела в ръка дъщеря си Санчика — се завтече да посрещне мъжа си. Но като видя, че той съвсем не е така променен, както си мислеше, че трябва да бъде един губернатор, тя му каза:

— Какво ми идеш такъв никакъв, мъжо? Връщаш се май пешком и с подбити крака? Приличаш ми по-скоро на просяк, отколкото на губернатор.

— Мълчи, Тереса — отговори Санчо. — Защото не на всяка една кукичка виси сланина. Да вървим в къщи, там ще ти разправя чудеса. Пари ти нося, а това е важното. Спечелих ги с моето умение, без да навредя никому.

— Пари само да носиш, мъжо — каза Тереса, — а не е важно откъде си ги взел. Никой няма да те пита как си ги спечелил.

Санчика прегърна баща си и го запита носи ли й нещо. Чакала го, каза тя, както се чака дъжд през май. Жена му го взе за ръка, дъщеря му го улови за пояса, подкара магарето и тръгнаха за в къщи, като оставиха Дон Кихот у дома му на грижите на икономката и племенницата. Там бяха и свещеникът и бакалавърът.

Без да губи ни минутка, Дон Кихот се отдели насаме със свещеника и с бакалавъра и им разказа накъсо за поражението[384] си и за задължението, което бе поел, да не напуска селото за срок от една година — задължение, което смята да изпълни най-точно, без да се

отклони от него нито на педя, като истински странствуващ рицар, съблюдаващ строго правилата на странствуващото рицарство. Той добави, че е намислил през тази година да стане пастир и да се развлича всред самотата на полето, като се отдаде свободно на любовните си мечти и на добродетелния пастирски живот. Той ги запита, ако нямат много работа и не са заети с по-важни дела, не биха ли искали да му станат другари. Ще купи стадо овце, достатъчно голямо, за да могат с основание да носят званието овчари. Каза им също, че най-важното е вече направено — измислил им имена, които им подхождат чудесно. Свещеникът попита какви са. Дон Кихот отговори, че той ще се казва овчарят Кихотис, бакалавърът — овчарят Караскон, свещеникът — овчарят Куриамбро, а Санчо Панса — овчарят Пансино. Всички се смаяха от новата лудост, която беше обзела Дон Кихот, но боейки се да не тръгне пак на рицарски поход и надявайки се, че през тази година ще може да се излекува, те се съгласиха с новия му план, приеха лудата му мисъл за разумна и обещаха да му станат другари в пастирския живот.

— Още повече — каза Самсон Караско — че както всички знаят, аз съм прочут поет и ще съчинявам на всяка стъпка стихове, които ще възпяват овчарския или дворцовия живот, или каквото ми дойде на ум, за да се забавляваме из тези пусти места, по които ще скитаме. Но най-важното е, сеньори, всеки да си избере името на овчарката, която ще възпява в своите стихове, и да не оставим нито едно дърво, колкото и твърдо да е то, на което да не напишем и изрежем нейното име съгласно правилата и обичаите на влюбените овчари.

— Великолепно! — възкликна Дон Кихот. — Но аз няма защо да търся име на измислена овчарка, защото си имам Дулсинея дел Тобосо, слава на тази страна, украшение на тези поляни, образец на хубост, каймак на всички чарове и най-сетне същество, на което подхожда всяка възхвала, колкото и преувеличена да е тя.

А Самсон Караско добави:

— Но дори да не намерим такива, ще вземем име на овчарки от разни книги, с които е пълен светът — Филиди, Амарилиси, Диани, Флериди, Галатеи и Белисарди. Щом ги продават на пазара, можем да си купим и ние и да ги смятаме[385] за наши. Ако моята дама, по-добре казано, моята овчарка, се казва случайно Ана, ще я възпявам под името Анарда; ако се казва Франсиска, ще я нарека Франсения; ако е Лусия, ще стане Лусинда. Така всичко се нарежда, а ако Санчо Панса влезе в нашата задруга, ще може да възпява жена си Тереса Панса под името Тересаина.

Чул това име, Дон Кихот се разсмя, а свещеникът възхвали почтеното му и добродетелно решение и отново обеща да му бъде другар през свободното време, когато не е зает с изпълнение на неотложните ей задължения. След това те се сбогуваха с Дон Кихот и го помолиха и посъветваха да гледа здравето си и да се храни добре.

Съдбата пожела икономката и племенницата да чуят целия този разговор и щом си отидоха гостите, те влязоха и двете при Дон Кихот и племенницата му каза:

— Какво значи това, вуйчо? Тъкмо когато мислехме, че ваша милост се прибирате най-сетне в къщи, за да водите тук спокоен и почтен живот, вие се готвите да се впуснете в нови лабиринти и да станете, както се казва в песента:

Откъде дойде, овчарче? Накъде вървиш, кажи!

Трябва да знаете обаче, че от всяко дърво свирка не става. А икономката добави:

— Ще можете ли, ваша милост, да понесете летните жеги, зимните мразове и вълчия вой в откритото поле? Сигурно не, защото овчарството е занаят за хора яки, калени и свикнали на него — кажи-речи, още от пелени. Ако трябва да се избира между две злини, по-добре е да бъдете странствуващ рицар, отколкото овчар. Послушайте ме, сеньор, този съвет ви дава петдесетгодишна жена, която в живота си е била по-често гладна и жадна, отколкото сита — стойте си в къщи, гледайте си имота, изповядвайте се честичко, помагайте на бедните и нека грехът падне върху мене, ако ви се случи нещо лошо.

— Млъкнете, чеда мои — отговори Дон Кихот, — зная си аз работата. Сложете ме сега в леглото, че май нещо не ми е добре, и бъдете сигурни, че какъвто и да съм — странствуващ рицар или скитащ се овчар, — винаги ще се грижа да не ви липсва нищо, както сами ще се убедите на дело.[386]

И добрите дъщери — а такива бяха наистина икономката и племенницата му — го настаниха в леглото, дадоха му да яде и го обсипаха с грижи.

ГЛАВА СЕДЕМДЕСЕТ И ЧЕТВЪРТА,

за това, как се разболя Дон Кихот, за завещанието, което направи, и за смъртта му

Тъй като всичко човешко е преходно и още от своето начало започва да клони към своя край, а това важи особено за човешкия живот, и тъй като Дон Кихот не беше получил привилегия от небето да спре естествения ход на нещата, краят му настъпи, когато той най-малко го очакваше. Било поради тъгата, която го бе обзела след поражението, било защото така бе отредило провидението, хвана го треска, която го държа шест дни на легло. През това време често го посещаваха приятелите му — свещеникът, бакалавърът и бръснарят, — а добрият оръженосец Санчо Панса не се отделяше от леглото му. Като отдаваха това му състояние на мъката, че е бил победен и че не е могло да се сбъдне желанието му да види Дулсинея освободена и спасена от магията, те се стараеха всякак да го развеселят. Бакалавърът му вдъхваше бодрост и го подканяше да се вдигне от постелята, за да започнат пастирски живот, за който той бил вече съчинил една еклога, по-хубава от всички еклоги на Санадзаро, 1 и че купил вече със собствени пари две чудесни кучета, за да пазят стадото — едното се казвало Барсино, а другото — Бутрон. Продал му ги бил някакъв скотовъдец от Кинтанар. Но всичко това не можа да разсее скръбта на Дон Кихот.

Приятелите му повикаха лекар. Той измери пулса му и никак не го хареса. След това каза на Дон Кихот да помисли за всеки случай за спасението на душата си, защото тялото му е в опасност. Дон Кихот го изслуша спокойно, но не такова бе душевното състояние на икономката, племенницата и оръженосеца му, които започнаха да проливат горчиви сълзи, сякаш той лежеше вече мъртъв пред тях. Лекарят изказа мнение, че тъгите и скърбите ще довършат нашия идалго.[387]

Дон Кихот помоли да го оставят сам, защото му се искаше да поспи малко. Всички излязоха от стаята и той спа, както се казва, на един дъх, повече от шест часа, така че икономката и Племенницата се уплашиха да не е издъхнал в съня си. Най-сетне той се събуди и извика високо:

— Да бъде благословен всемогъщият Бог, задето благоволи да ме удостои с такава милост! Наистина безкрайно е неговото милосърдие и греховете на хората не могат нито да го възпрат, нито да го ограничат.

Племенницата се вслуша внимателно в думите на вуйчо си и те й се сториха по-разумни от онези, които брътвеше обикновено, особено през време на болестта си.

— Какво искате да кажете, ваша милост? — запита го тя. — Какво ново се е случило? За какво милосърдие и за какви човешки грехове говорите?

— За това милосърдие, племеннице — отговори Дон Кихот, — което в този миг прояви към мене Господ и не можаха да го спрат, както казах вече, моите грехове. Умът ми е трезв и бистър, освободен от гъстия мрак на невежеството, в което бе потънал поради омразното и непрестанно четене на презрените рицарски романи. Сега вече виждам колко са те безсмислени и лъжливи и съжалявам само, че просветлението ми идва толкова късно, та не ми остава време да поправя злото с четене на други книги, които да просветят душата ми. Аз чувствувам, племеннице, близостта на смъртта и искам да умра така, че да не смятат хората живота ми за много лош и да не оставя име на луд човек. Аз бях наистина луд, но не ми се ще да потвърдя това със смъртта си. Повикай, мила, добрите ми приятели — свещеника, бакалавъра Самсон Караско и майстор Николас, бръснаря, защото искам да се изповядам и да направя завещанието си.

Не стана нужда племенницата да се погрижи за това, защото в същия миг в стаята влязоха и трите. Щом ги видя, Дон Кихот им каза:

— Поздравете ме, сеньори, аз не съм вече Дон Кихот де Ла Манча, а Алонсо Кихано, заслужил със своите нрави и дела прозвището Добрия. Враг съм сега на Амадис Галски и на цялата несметна сган от негови потомци. Омръзнали ми са вече всички скверни истории за странствуващото рицарство. Съзнавам вече глупостта си и опасността, в която бе ме хвърлило четенето им. На милостта божия — аз я познавам — [388] от собствен опит — държа, че сега се отвращавам от тях.

Когато трите чуха тези думи, помислиха, че Дон Кихот е обхванат от някаква нова лудост. Самсон му каза:

— Тъкмо сега ли, сеньор Дон Кихоте, намерихте да кажете това, когато имаме сведения, че сеньора Дулсинея е освободена от магията? Тъкмо сега ли намислихте, ваша милост, да станете отшелник, когато вече няма пречки да станем пастири и да заживеем по княжески, с

песни на уста? Млъкнете, за Бога, свестете се и се откажете от тези празни приказки!

— Празни бяха досегашните ми приказки — възрази Дон Кихот, — и те наистина ми напакостиха, но сега смъртта с помощта на провидението ще ги превърне в полезни за мене. Аз чувствувам, сеньори, че крача бързо към смъртта — оставете шегите настрана: имам нужда от свещеник да ме изповяда и доведете нотариуса, за да си направя завещанието, защото не бива в такива минути човек да се шегува с душата си. Затова ви моля, пратете за нотариуса, докато свещеникът ме изповяда.

Всички се спогледаха, учудени от думите на Дон Кихот, и макар че все още се съмняваха, искаше им се да му повярват. Лесninата, с която бе преминал от лудостта към трезвите мисли, беше един от белезите, които явно говореха, че краят му е близък. А към изказаните вече мисли той прибави и други, толкова християнски, разумни и добре изразени, че най-сетне и последното им съмнение се разсея и те разбраха, че се е възвърнал разумът му.

Свещеникът помоли другите да излязат, остана сам с него и го изповяда. Бакалавърът отиде да търси нотариуса и след малко се върна с него и със Санчо Панса. Санчо знаеше вече от Караско за тежкото състояние на своя господар и като видя икономката и племенницата разплакани, и той зарида и зарони сълзи. Завърши изповедта. Свещеникът излезе и рече:

— Алонсо Кихано Добрия си отива наистина и той действително напълно е възвърнал разума си. Можем сега да влезем, за да направи завещанието си.

Тези думи подействуваха така страшно на икономката, племенницата и на добрия му оръженосец Санчо Панса, че изтръгнаха от гърдите им безброй дълбоки въздишки, а от очите им — порой сълзи. Защото, както неведнъж сме казвали, Дон Кихот и като Алонсо Кихано, с единствената титла Добрия, и като Дон Кихот де Ла Манча, беше винаги кротък[389] по природа и благ в отношенията си с хората и затова го обичаха много не само домашните му, но и всички негови познати. Заедно с другите влезе и нотариусът и след като написа заглавните думи на завещанието, Дон Кихот му издиктува увода съгласно всички обичайни християнски правила, а като стигна до самите завети, каза:

— Item 2, волята ми е никой да не търси сметка от Санчо — когото в лудостта си назначих за мой оръженосец — за моите пари, които държи в себе си, защото имаше помежду ни различни

взаимоотношения и вземания-давания. Ако остане нещо, след като му се изплати това, което му дължа, нека го задържи за себе си — защото няма да е много — и нека със здраве го изхарчи. Ако му издействувах, когато бях луд, губернаторството на един остров, то сега, когато съм с ума си, бих му дал, ако можех, цяло кралство, защото го заслужава заради простодушието и вярното си сърце.

И като се обърна към Санчо, той каза:

— Прости ми, приятелю, за поводите, които ти дадох, да изглеждаш луд като мене и да изпаднеш и ти в същото заблуждение, в което изпаднах аз, когато вярвах, че е имало и има още странствуващи рицари по света.

— Ах, господарю — отговори разплакан Санчо, — не умирайте, ваша милост, а чуйте съвета ми и живейте още много години! Защото най-голямата лудост, която може да направи човек, е да се остави да умре ей тъй, за нищо, само от тъга, без някой да го убие, без чужди ръце да му скъсят дните. Хайде, не ставайте сега мързелив, дигнете се от леглото и елате да излезем на полето, облечени като пастири, тъй както бяхме решили! Може би ще намерим зад някой шумак сеньора доня Дулсинея освободена от магията, и тогава няма да има какво повече да желаем. А ако умирате от мъка, че са ви победили, хвърлете на мене вината и кажете, че сте паднали, защото не стегнах добре подпругите на Росинант. Освен това ваша милост знаете от рицарските книги, че е нещо обикновено рицар да събори противника си, а победеният днес ще бъде утре победител.

— Така е — каза Самсон. — Санчо Панса разсъждава много правилно.

— Сеньори — каза Дон Кихот, — нека не избързваме, защото тази година няма птичета в ланшните гнезда. Аз бях луд, а сега съм вече с ума си. Бях Дон Кихот де Ла Манча,[390] а сега съм, както вече казах, Алонсо Кихано Добрия. Дано моето разкаяние и моята искреност ми възвърнат уважението, което изпитвахте някога към мене! А сега, сеньор нотариус, нека продължим:

Item, завещавам на Антония Кихана3, моя племенница, тук присъствуваща, целия си имот, след като първо се удържи от него по най-правилния начин това, което е потребно, за да се изпълнят заветите ми в полза на други лица. Преди всичко нареждам да се заплати на икономката възнаграждението, което й дължа за цялото време, през което е служила при мене, и допълнително още двадесет дуката за облекло. За изпълнители на завещанието назначавам сеньор свещеника и сеньор бакалавъра Самсон Караско, тук присъствуващи.

Item, ако моята племенница Антония Кихана пожелае да се омъжи, волята ми е да си избере за мъж човек, за когото предварително се установи, че не знае какво е рицарски роман. Ако пък се окаже, че знае, и въпреки това племенницата ми настоява да се омъжи за него и се омъжи в действителност, лишавам я от наследство и в такъв случай моля изпълнителите на завещанието да го употребят за благотворителни цели така, както те намерят за добре.

Item, моля сеньорите — изпълнители на завещанието, ако им се случи да се запознаят някога с автора, който — казват — е съчинил една книга, озаглавена „Втора част на подвизите на Дон Кихот де Ла Манча“, да го помолят най-настойчиво от мое име да ми прости, задето му дадох неволно повод да напише такива големи глупости, с каквито е изпълнена книгата му. Защото аз напущам този живот с угризението, че съм бил причината той да издаде тази книга.

С това Дон Кихот завърши своето завещание и се отпусна безчувствен на леглото си. Всички се уплашиха и го наобиколиха, като се мъчеха да му помогнат някак. В продължение на трите дни, които още живя, след като направи завещанието, Дон Кихот лежа почти в безсъзнание. Целият дом беше в тревога, при все това племенницата си похапваше, икономката си попийваше, а и Санчо си намираше утеха, защото мисълта за очакваното наследство заличава или смекчава донякъде скръбта у наследника на този, който си отива. Най-сетне, след като беше приел светото причастие и беше осъдил много остро на няколко пъти рицарските романи, настъпи краят на Дон Кихот. Нотариусът, свидетел на всичко, което[391] се случи, каза, че в никой рицарски роман не е чел да е умрял някой странствуващ рицар така спокойно и по християнски в леглото си, както Дон Кихот, който предаде богу дух или иначе казано — умря сред риданията и сълзите на всички близки.

Като го видя, че издъхна, свещеникът помоли нотариуса да му издаде удостоверение, че Алонсо Кихано Добрия, наричан обикновено Дон Кихот де Ла Манча, се е простил със земния живот и е наистина умрял. Той обясни, че това удостоверение му е нужно, за да попречи на всеки друг писател освен на Сиде Амете Бененхели да го възкреси лъжливо и да протака до безконечност историята на неговите подвизи. Такъв бе краят на знаменития идалго от Ла Манча, чието родно място Сиде Амете не пожела да назове, за да могат да оспорват помежду си тази част всички градове и села на Ла Манча, както са спорели за Омир седемте града на Елада.

Няма да описваме тук риданията на Санчо, на племенницата и

икономката на Дон Кихот, както и новите епитафии върху неговия гроб. Ще спомена само за тази, която съчини Самсон Караско:

Смел идалго тук почива.
Смелостта му заблестя
във такава вис красива,
че не я сразии смъртта
със ръка немилостива.
Той презря света тъй шумен.
Той бе страшен и безумен
и с геройства по земята
сам заслужи си съдбата —
луд живя, умря разумен.
О, назад, назад, мерзавци!
Нека никой не посмее
с пръст да се допре! Кралю мой,
този подвиг е за мене!

И премъдрият Сиде Амете, като се обръща към перото си, казва: Ти ще останеш окачено тук на тази кукичка и на това медно телче, мое малко перо, не знам дали добре, или зле подострено. Ти ще просъществуваш тук дълги векове, освен[392] ако самонадеяни и безсъвестни историци не те откачат, за да те осквернят. Но преди да посегнат на тебе, ти можеш да ги предупредиш и да им кажеш колкото можеш по-красноречиво:

О, назад, назад, мерзавци!
Нека никой не посмее с пръст да се допре! Кралю мой,
този подвиг е за мене!

Само за мене се роди Дон Кихот и аз за него. Той знаеше да действува, а аз — да пиша. Ние двамата с него сме едно цяло напук на лъжливия съчинител от Тордесиляс, който дръзна — или и за в бъдеще ще подръзне — да опише с грубо и зле подострено перо от камилска птица подвизите на моя доблестен рицар, които не са нито товар за неговите плещи, нито работа за вкочанения му мозък. Посъветвай го, читателю, ако случайно се запознаеш с него, да остави да почиват в гроба уморените и вече изгнили кости на Дон Кихот и да не се опитва — въпреки всички законни права на смъртта — да го заведе в Стара Кастилия4, като го измъкне от гроба, където той наистина лежи изтегнат в целия си ръст, неспособен вече да тръгне за трети път на поход5. А за да се осмеят безбройните скитания на толкова много

странствуващи рицари, достатъчни са и първите два похода, които той предприе за голямо удоволствие и радост на всички тези жители както на нашите кралства, така и на чужди, — които прочетоха за тях.

И така, читателю, ти ще изпълниш християнския си дълг, като дадеш добър съвет на този, който ти желае злото, а аз ще бъда доволен и горд, че пръв се насладих на плодовете на своя труд, защото едничкото ми желание беше да вдъхна у хората отвращение към измислените и глупави истории, описани в рицарските романи, които след появата на моя истински Дон Кихот вече се разклащат и без съмнение напълно ще рухнат. Vale.

ОБЯСНИТЕЛНИ БЕЛЕЖКИ

ОБЯСНИТЕЛНИ БЕЛЕЖКИ КЪМ ПЪРВА ЧАСТ

1 Тази испанска поговорка означава, че у дома си всеки е пълен господар.

2 Забележете, че авторът се обръща изведнъж към посетителя си, след като досега е разговарял с читателя.

3 Първата част на „Дон Кихот“ се появява през 1605 година — цели 20 години след появата на „Галатея“ (1585 г.)

4 Тук и в други пасажи на предговора Сервантес намеква за Лопе де Вега.

5 В латинската транскрипция трите имена започват с „x“ и „z“, последните букви на азбуката.

6 Отец Хуан Индийски — герой на легенда. Цитира се от Сервантес още на две места в „Поучителните повести“, а и от други автори на епохата.

7 Трапезунд — град на южния бряг на Черно море. От 1204 до 1261 г., след разпадането на Византия, столица на Трапезундската империя.

8 Бакалавър — първата, най-лека за получаване от трите университетски научни степени: бакалавър, лиценциат и доктор.

9 „Свободата не бива да се продава за всички богатства на света.“ (лат.)

10 Анонимният автор на тъй наречените „Езопови басни“. „Бледната смърт спохожда както бедняшката хижа, така и царския дворец.“ (Хораций, ода I, 4. 13.)

12 Казвам ви: „Възлюбете вашите врагове.“ (Евангелие на Матея, гл. V).

13 „Освободи сърцето си от зли помисли.“ (Евангелие на Матея, гл. XV.)

(Цитатите от Библията са по смисъл. Бел. Виктор от http:// bezmonitor.com)

14 Докато си щастлив, много приятели ще имаш, но дойдат ли черни дни, ще останеш сам.

(Тук авторът греши: двустишието не е писано от Катон, а от Овидий, Тристиум 1, 9, 5)

15 В епохата на Сервантес се е казвало обикновено „Голиас“.

16 Как — гигант-злодей от митологията, убит от Херкулес.

17 Антонио де Гевара — епископ на град Мондониедо, известен

писател-моралист (1480–1545). Сервантес иронично цитира трите куртизанки, за които се споменава в „Интимни писма“ на Гевара.

18 Леон Евреина — прозвище, дадено от християните на лекаря и философа Юда Абрабанел, автор на „Dialoghi d’amore“, отпечатани посмъртно в Рим през 1535 година, книга, много четена и превеждана по времето на Сервантес.

19 Отец Кристобалде Фонсека — августински монах. Първото издание на посоченото в текста негово съчинение се е появило през 1592 г. Ироничната похвала на Сервантес е напълно заслужена, защото този автор е един от най-скучните испански мистици.

20 Латинска дума, която значи „здравей“, „остани със здраве“.

ГЛАВА I

1 Стих от испански народен романс. Много често Сервантес започва повествованието си със стих.

2 дребен испански благородник.

3 Оля или оля подрида — испанско национално ястие.

4 Овнешкото месо било по-скъпо от говеждото. Като изтъква, че Дон Кихот е ял повече говеждо, отколкото овнешко, авторът е искал да каже, че Дон Кихот е бил по-скоро беден.

5 Веларте — специален черен или син плат за мантии и връхни дрехи.

6 Калсас — панталони, които в долната си част се стесняват и взимат формата на чорапи.

7 За него не се споменава нищо по-нататък в романа.

8 На испански — „челюст“.

9 На испански — „баница със сирене“

10 Фанега — мярка за земя в Кастилия, която се равнява на 64,5 ара.

11 Фелисиано де Силва (1492–1560) — автор на многобройни рицарски романи.

12 „Историята на Белианис Гръцки“ останала незавършена, защото според автора й Х. Фернандес мъдрецът Фристон бил загубил последните страници.

13 Сид Руй Диас (1043–1099) — испански национален герой, възпят в много романси.

14 Прозвище на Амадис Гръцки.

15 Бернардо дел Карпио — чисто митически герой, преминал в испанския народен епос-[395]

16 Антей черпел сили, като се докосвал до земята. Херкулес го

изненадал вдигнал го във въздуха и го удушил в прегръдките си.

17 Граф Ганелон де Маганса — който извършва предателство и обрича на смърт при Ронсесвалиес дванадесетте перове на Франция. За Ганелон се говори в много рицарски романи.

18 Забрало (рус.) — предна част на шлема, прикриваща лицето от ударите на противника. Забралото било закрепено към шлема неподвижно или подвижно. В последния случай то могло да се вдига и спуска.

19 Като идалго Дон Кихот е носил шпага, която за разлика от останалото му оръжие е била по модата на XVII век.

20 Куарто-сентимо; реал= 25 сентимос. Освен това куарто значи и болест по конете.

21 Гонела — шут на херцог Борсо де Ферара (XV в.) Неговият кон станал пословичен и предмет на безкрайни шеги с мършавостта си.

22 Бил само кожа и кокали (лат.)

23 „Росин“ на испански значи кон, „антес“ на испански — преди. Росинант — преди обикновен кон, сега кон, който стои пред всички други.

24 „Кихоте“ на испански значи набедреник (част от рицарски доспехи).

25 Производно име от простонародна дума за широколик.

26 от malandrin — подъл, недостоен, предателски.

ГЛАВА II

1 „Бели доспехи“ се наричали доспехите без герб и други знаци, носени от начинаещите рицари до първия им подвиг. На щита си тогава те символично изобразявали този свой подвиг, който определял и прякора им.

2 Проститутки, които свободно и поотделно са упражнявали занаята си, за разлика от други, които са били събирани в публични домове.

3 Алкайд — дума от арабски произход: означава управител на замък.

4 Кастеляно има две значения: владетел на замък и кастилец.

5 Стихове от старинен и много популярен романс.

6 Андалусците са минавали за крадци, а кастилците — за хора скромни и честни.

7 Място, където са се събирали скитници от цяла Испания.

8 В тон с Дон Кихот ханджията отговаря със следващите два стиха от споменатия вече старинен романс.

9 Сервантес цитира стар романс, като заменя името на Ланцелот с Дон Кихот.

10 Диалектни термини за една и съща риба — моруна.[396] „Тручуела“ е, както вече казахме, моруна, а „трача“ е пъстърва. Дон Кихот мисли, че „тручуела“ е умалително от „трача“ (значи малка пъстърва). На това недоразумение се дължи и непреводимата игра с думи.

ГЛАВА III

1 Селища, предградия и квартали, ползуващи се с лошо име като свърталища на разбойници, крадци, контрабандисти и проститутки.

2 Сервантес осмива злоупотребата с прибавяне към кръщелните имена на думата „дон“ („доня“), която е означавала благороден произход.

3 На испански „Мелничарката“.

ГЛАВА IV

1 Нищо чудно в това, че селянинът е носел копие, тъй като в течение на осемвековните борби срещу маврите испанците от всички съсловия добили навика да носят оръжие.

2 Католически светец.

3 Казва се вчера, а всъщност посвещаването е станало същия ден призори. Такива неточности има и на други места в романа. Те се дължат или на лудостта на Дон Кихот, или на небрежността на Сервантес, или най-сетне на това, че авторът не е имал възможност да препрочита написаното. Мъчно е да се установи във всеки конкретен случай причината.

4 Мурсия — област в Югоизточна Испания, по времето на Сервантес голям копринарски център.

5 „Строен като вретено“ — израз, употребяван и сега в цяла Испания. В Мадрид се казва, „прав като гвадарамско вретено“, защото дървото, от което се изработвали вретената, е било вземано от буковите гори на Гвадарама, планина, която се издига на север от Мадрид.

ГЛАВА V

1 Карлото — син на Карл Велики, оставил ранен в планината Балдуин, племенник на Мантуанския маркиз.

2 Тези четири стиха не са от романса за Мантуанския маркиз, а са взети от друг с подобно съдържание. Сходството е заблудило

Сервантес, който по всяка вероятност ги е цитирал по памет.

3 Дон Кихот се вживява в ролята на Балдуин и затова се казва, че Мантуанският маркиз му е чичо.

4 Мавърът Абиндараес паднал в плен на Нарваес, когато отивал да се жени за Харифа. Испанецът се смилил над пленника си и го пуснал под честна дума за три дни. На третия ден мавърът се върнал с Харифа. Великодушният Нарваес му възвърнал свободата. Много популярен разказ поради това, че е бил включен в четвъртата част на пасторалния роман „Диана“ на Хорхе де Монтемайор (1520 — 1561).

5 Абенсераж — знатен мавърски род, който е играл важна роля в историята на Гранада през XV в. От този род бил и Абиндараес.

6 Дванадесетте перо вена Франция според легендите за Карл Велики са били шест светски и шест духовни лица, избрани от краля. Носили са името перове от латинското per — равен, защото са били всички равни по ранг на краля, а и равни помежду си по храброст и достойнства. Най-известни от тях били Оливер, Роланд, Риналд де Монталбан и др.

7 Деветимата мъже на Славата са според средновековните автори най-големите герои и пълководци на историята. От тях трима са били евреи — Йосуа, Давид и Юда Макавей; трима езичници — Хектор, Александър Македонски и Цезар; трима християни — крал Артур, Карл Велики и Готфрид Булонски.

8 Лиценциат — една от научните университетски степени. Имало е три такива; бакалавър, лиценциат, доктор.

9 Икономката греши или преувеличава, защото Дон Кихот е отсъствувал всъщност само два дена и една нощ.

10 Маесе — майстор, употребява се в обръщение с кръщелното име на лицето.

11 Племенницата на Дон Кихот произнася погрешно името на Алкифе, съпруг на вълшебницата Урганда, от романа „Амадис Галски“.

12 Аутодафе — изгаряне на клада на еретици, осъдени от Инквизицията.

13 Икономката произнася погрешно името на Урганда.

ГЛАВА VI

1 Всъщност главата започва с „Който още спеше“, което е логично продължение на последното изречение от пета глава. Това показва, че Сервантес по всяка вероятност е разделил първата част на творбата си на глави след привършването ѝ, затова понякога няма истинско

разграничение между главите, което личи и от началото на тази глава. [398]

ГЛАВА VII

1 Съществуват две съчинения със заглавие „Ла Каролеа“. Сервантес намеква по всяка вероятност за героичната поема на Херонимо Семпере (Валенсия, 1560 г.).

2 Първа и втора част на „Леон, Испанския лъв“, поема от двадесет и пет песни, написани от Педро де ла Весиля Кестелянос (Саламанка, 1586 г.)

3 Сервантес говори за „Славният Карл“ на Луис Салата (Валенсия, 1566 г.), където се описва войната на император Карл V срещу германските протестантски князе.

4 Инфанти — князе и княгини от кралска кръв.

5 Само няколко реда по-горе Сервантес нарича съпругата на Санчо Хуана Гутиерес. В глава 52-ра се появява името Хуана Панса, защото в Ла Манча жените вземат презимето на съпруга; във втората част, глава 5-а, изниква изведнъж името Тереса Панса, но със забележка, че бащиното й презиме е Каскахо. В глава 59-а на втората част Сервантес упреква Авелянеда (автор на апокрифна втора част на „Дон Кихот“, преди появата на истинската), че я нарича Мари Гутиерес.

ГЛАВА VIII

1 Левга — стара мярка за дължина, равна на около 4 километра.

2 Бриарей — един от сторъките титани, който според гръцката митология се сражавал срещу боговете.

3 За повече устойчивост при нападение дръжката на копието се прикрепя към надгръдната броня, в областта на дясната мишница.

4 Варгас Мачука — „мачука“ на испански — цепеница. Твърдяло се, че тази истинска случка станала по време на обсадата на испанския град Херес (1250 г.). Този подвиг е възпят от поета Лоренсо де Сепулведа и от Лопе де Вега.

5 Заваленият кастилски език на бискайците е бил често осмиван от старите испански писатели.

6 Израз, с който Аграхес, рицар от рода на Амадис, е отговарял на предизвикателствата на враговете си. Този израз е станал впоследствие пословичен.

7 В традицията на рицарските романи Сервантес твърди, че произведението било написано от мавъра Сиде Амете Бененхели, който е първият — автор, а той е вторият автор.[399]

ГЛАВА IX

1 Първоначално Сервантес бил разделил първата част на романа в 4 части. С настоящата глава започвала втората част. Настоящото разпределение в глави е станало впоследствие. Четирите части започвали с 9-а, 15-а, 28-а и 53-а глава,

ГЛАВА X

Това заглавие на глава X, написано през 1780 г. от Испанската академия, е възприето днес от повечето издатели. Първоначалното заглавие на тази глава е сегашното на 15-а глава.

2 Думата „леко“ е употребена иронично, защото знаем, че Санчо е бил пребит от бой.

3 Знак на уважение и привързаност.

4 Според испанските закони на онази епоха намерилият убежище в църква не бил подсъден на светското правосъдие.

5 В Испания е имало два вида Санта Ермандад (Свещено братство), които са били един вид тогавашна жандармерия: едната, наречена „стара“, компетентна за Толедо, Талавера, и Сиудад Реал, и другата — нова и обща, основана от Исабела и Фердинанд през 1476 г. с цел да преследва и наказва престъпления, извършени в ненаселени места. Тъй като Ла Манча е попаднала под юрисдикцията на Телело, трябва да се приеме, че Санчо говори за „старата“ Санта Ермандад.

6 Сервантес възпроизвежда тук думи на пророк Йеремия (глава XXXIII). От ръцете на халдейците са били изтръгнати откараните във вавилонски плен евреи.

7 Мехлем, приготвен според коментатора Родригес Марин от восък, оловно белило и особен вид дървено масло, с който народът лекувал рани. За този чудотворен балсам се говори в „Рицарската история на Карл Велики“, публикувана на испански от Николас де Пиемонте. Фиерабрас, крал на Александрия, сложил ръка на балсама, с който било балсамирано тялото на Исус. Носил го на седлото си. Притежавал го и рицарят дон Белианис.

9 Асумбре — мярка за течност, малко повече от два литра.

10 Рицарите са се клели, като са поставяли ръка на мечовете си, защото острието и дръжката образуват кръст.

Клетвата се е полагала обикновено не пред самите четири Евангелия, а пред листи хартия с извадки от тях. За да се засили клетвата, казвало се често — както тук — „кълна се в най-пълния текст на Евангелията“.[400]

12 Това се е правело в знак на траур и скръб.

13 Санчо говори за Дулсинея като за своя господарка, тъй като тя е „сеньора“ на неговия господар.

14 Не на Сакрипанте, а на Дардинел де Алмонте съгласно песен XVIII от „Бесният Роланд“ на Ариосто. Тук Сервантес греши или нарочно поставя тези погрешни думи в устата на Дон Кихот.

15 Албрака — име на измислена крепост, спомената от Бойардо във „Влюбеният Роланд“. Към нея се насочват повече от два милиона бойци, за да спечелят сърцето на Анхелика.

16 Собрадиса — име на измислено кралство, което се споменава в „Амадис Галски“.

ГЛАВА XI

1 Водно колело — колело с ведра за черпене на вода.

2 Сервантес явно е познавал легендата за Златния век, описан от Овидий и Вергилий.

3 Музикален дървен инструмент, извънредно разпространен сред пастирите от епохата. Инструментът е триструнен и на него се свири с лък. Позволихме си да преведем този термин с „гъдулка“ поради голямата прилика на тези два инструмента.

ГЛАВА XVII

1 Мярка за течност — 2.016 литра.

3 Става въпрос за късо, грубо изработено копие, наричано в Испания лансон, каквито са носели пъдарите и лесничеите.

ГЛАВА XVIII

1 ИЗмислено име, съставено от Али, най-разпространеното мюсюлманско име, и фанфарен, което ще рече самохвалко.

2 Трапобана — изопачено Тапробане, както древните гърци са наричали остров Цейлон.

3 Според древните автори гарамантите са живели в Африка и са обитавали най-южната част на този континент.

4 Ксанто — река, която минава край Троя.[401]

5 Масилия — местност в Източна Нумидия.

6 Термодонт — река в Кападокия.

7 Пактол — златоносна река в Лидия.

8 Бетис — старо име на река Гуадалкивир.

9 Хенил — река в Андалусия, която оросява полето на Гранада.

10 Тартесос — древно финикийско селище в околностите на сегашния испански град Кадис.

11 Херес де ла Фронтера — град в Андалусия, лозарски център.

12 Сервантес загатва за обитателите на северното крайбрежие на Испания, които се славели с добива на желязо. Те били засегнати най-малко от арабското нашествие.

13 Писуерга — приток на река Доеро, пресича градовете Паленсия и Валядолид.

14 Гуадиана — река в Южна Испания, която в долното си течение служи за граница между Испания и Португалия.

15 Андрес Лагуна — лекар на император Карл V превел от гръцки и придружил с анотации и собствени илюстрации трактата на Диоскорид (гръцки лекар от I век след н. е.), относно билки и отрови.

ГЛАВА XXII

1 За времето най-усъвършенствувано огнестрелно оръжие. Като се натисне спусъкът, се завърта стоманено колело, което в допир с кремъка изпуща много искри, които подпалват барута.

2 Кораби, в които каторжниците са изтърпявали наказанието си като оковани във вериги гребци.

3 Мъченията са били прилагани, за да се изтръгнат признания, така че при хващане на местопрестъплението това е било излишно.

4 На арго канарче е бил наричан престъпникът, който признавал престъплението.

5 „Запявам в беда“ е значело пак на арго да признаеш престъпното си деяние при прилагане на изтезание с вода. Увивали главата на обвиняемия с платно, запушвали му носа плътно и насочвали силна струя вода към устата. При дишане водата проникнала в гърлото.

6 Сокодовер — главен площад на град Толедо.

7 Така се е казвало в самата присъда.

8 Престъпника са го развеждали по многолюдните градски улици, яхнал обикновено на магаре с книжна шапка на глава, на която е било изобразено престъплението, гол до кръста, в някои случаи облепен с пера.

9 Игра на думи с Парапиля. Pillar — значи ограбвам, а освен това Хинесильо е умалително от Хинес, тъй че се изразява известно пренебрежение.

10 Говори иронично в учтива форма; по-нататък той продължава на „ти“.

11 Роман от неизвестен автор, широко разпространен и четен в Испания.

12 Сервантес намеква с много ирония за бездействието на

испанската флота и косвено за пълното морско господство на турците и берберите.

13 Хинес намеква за някои злоупотреби и незаконни действия извършени от комисаря.

14 Тези, които биха се съгласили да служат доброволно или които са извършили по-тежки престъпления, по-основно доказани и по-справедливо наказани.

15 Недоглеждане на автора. В същата глава, в самото начало, се казва, че двама от стражата били въоръжени с мускети, а сега изведнъж се говори само за един.

16 В началото на главата се говори за двама конници и двама пешаци. Сега се говори за конници (в мн. число), след като единият е вече на земята и обезвреден. Някои коментатори смятат, че само в заб. първа има действително грешка и че тук мн. число е само стилистичен ефект за съзвучие с двамата пешаци.

17 Дон Кихот може би нарочно бърка прякора му, за да подчертае още повече презрението си.

ГЛАВА XXIII

1 Санта Ермандад — умъртвявала осъдените на смърт престъпници със стрели.

2 Санта Ермандад, в буквален превод Светото братство, което дава повод за игрословието „всички братя“ в следващия ред.

3 Мараведи — испанска монета, която в различни епохи е имала различна стойност.

4 За постъпване в някои от военните ордени, като „Сантяго“, „Калатрава“ и др., е трябвало да се докаже стар знатен произход.

5 Хубавата Елена — дъщеря на Зевс и Леда. Отвличането ѝ от Парис било причина за избухване на Троянската война.

6 Лукреция, поругана от Тарквиний, се самоубила пред очите на баща си и съпруга си.

ГЛАВА XXIX

1 Санчо сбърква и вместо Гвинея казва Етиопия.

2 В древността се закачали трофеите, взети от победените, на някое дърво или стълб, които са служели като своеобразен паметник на победата.

3 Солема — име на могила разположена югозападно от Алкала де Енарес (роден град на Сервантес), на която стърчат развалините на древния Коплутум.

4 Става дума за свещеника, бръснаря и Кардénио, защото Санчо е трябвало да ходи пеш във всички случаи.

5 Меотида — така се е наричало Азовско море.

6 Песо — монета, равна на 25 грама сребро. Пълноценният песо е с двойно тегло.

ГЛАВА XXXI

1 Сава — древна страна в Арабия, заемала приблизително територията на сегашния Йемен, възпята от поетите като родина на най-благоуханния тамян.

2 Намек за циганските хитрости при продажба на магарета. Продавачите слагали живак в ушите на магаретата, за да буйствуват и изглеждат по-яки.

3 Санчо казва погрешно поговорката. Той изопачава втората й част. Тя гласи: „… нека не се сърди на хората, ако не сполучи“.

4 Недоглеждане на Сервантес. В глава XXIV се казва ясно, че Санчо е познавал Дулсинея.

5 Сервантес забравя, че в глава IV се говори изрично за ремък (колан), а не за конски юзди.

6 В края на глава XXXII се казва, че Санчо е с компанията. Не се споменава да е излизал, за да навести господаря си.

ГЛАВА XXXVI

1 В първото издание заглавието на тази глава съдържа и указание за приключението с меховете с вино, разказано в глава тридесет и пета.

2 Пътниците често са носели маски от черна тафта, за да се пазят от прах.

3 Сервантес е забравил, че Дон Кихот се е оттеглил да си почине в едно таванско помещение.

4 Благородството (знатният произход) у него, скромният (селски) произход у нея.

5 За подпис не се е говорило досега.

6 Казано бе вече, че Фернандо е видял и познал Кардénио.

ГЛАВА XXXVII

1 Сервантес говори за себе си.

ГЛАВА XLII

1 В предишните страници се спомена вече, че настъпва нощта. След речта на Дон Кихот за военното изкуство и след дългия разказ на Пленника отново се казва, че настъпва нощта и се стъмва. По-нататък

ще се види, че се говори и за втора вечеря.

2 Оидор — кралски съдия, буквално — слушател.

3 Както вече споменахме, на авторово недоглеждане се дължи, че в една и съща вечер два пъти настъпва нощта и два пъти се вечеря.

4 Авторът прави игра с думи, защото оидор освен съдия значи и слушател.

5 В началото на XXXIX глава, където започва разказът на Пленника, се казва, че вторият брат заминал за Америка, а най-малкият се отдал на науката.

6 Нова Испания — така испанците нарекли първоначално Мексико.

ГЛАВА XLV

1 Става дума за бръснаря Николас от родното село на Дон Кихот.

2 Начало на испанска поговорка, която буквално гласи: „Няма закони, когато кралете пожелаят нещо.“

3 Става дума за четиримата слуги на Дон Луис.

4 Много ханджии са били членове на Санта Ермандад, макар и в повечето случаи да са злоупотребявали с тази си власт, за да тормозят пътниците. Членството в братството им е давало възможността да крадат напълно безнаказано.

5 Епизод от „Бесният Роланд“, песен XXVII. Аграманте е бил вожд на всички мавърски крале и князе, които обсадили Карл Велики в Париж. Жителите на града измолили от покровителя си свети Михаил да всее голям раздор сред тези, които го обсаждали На бъркотията сложили край Аграманте и благоразумният крал Собрино.

6 Мечът, за който са се били, с прочутият Дуриндана, конят е Фронтино, а орелът е всъщност щитът на белия орел. Шлемът е измислена прибавка от Дон Кихот.

7 Данък, плащан в Кастилия във връзка с женитбите на кралете. Този данък се казва така, защото в Испания по това време само омъжените жени са носели пантофки.

ГЛАВА XLVI

1 В глава XLV се казва, че самите прислужници решили трима от тях да се върнат, а четвъртият да придружи дон Луис.

2 По време на неговото управление три пъти е бил затварян храмът на Янус, в знак че в Римската империя владее пълен мир.

3 „Както в началото“ или „както преди“ (лат.)

4 Сервантес може би е забравил, че много от присъствуващите знаят вече от ханджийката (глава XXXII) за тези патила на Санчо.

5 Макар и много случки и произшествия да е имало в хана, не са минали два дена, защото Дон Кихот е пристигнал тук в навечерието.

6 Аполон, който е преследвал нимфата Дафне.

7 Ментироняна — измислено от шегобиеца име, което значи лъжкиня.

ГЛАВА LII

1 Санчо Панса е само от седемнадесет дни на служба при Дон Кихот. Той преувеличава било защото това време му се е видяло много по-дълго, било защото иска да подчертае по-големи заслуги, които да оправдаят подарения остров.

2 Санчо обърква думите, които повтаря по слух, без да разбира.

3 Санчо загатва за кесията с парите, намерена в Сиера Морена, и за „магарешката“ полица, дадена му от Дон Кихот.

4 В бележките към глава VII дадохме обяснение, че съпругата на Санчо Панса се появява в романа с три различни имена: Хуана Гутиерес, Мари Гутиерес и Тереса Панса.

5 В Испания омъжените жени запазват моминското си презиме. [406]

ОБЯСНИТЕЛНИ БЕЛЕЖКИ КЪМ ВТОРА ЧАСТ

ГЛАВА I

1 Алмиля — къса и тясна военна дреха с къси ръкави, която се е носела под доспехите.

2 За съществуването на такъв романс не се знае нищо.

3 Никой не е приписвал на Турпин написването на космография. Освен това мъчно може да се допусне, че в космография ще се разглеждат родословни въпроси.

4 Морганте — главно действуващо лице на героичната поема „Morgante maggiore“ (1483 г.) на Луиджи Пуечи.

5 С последния стих Сервантес завършва първата част на Дон Кихот.

6 Луис Бараона де Сото („Сълзите на Анхелика“, 1586 г.)

7 Лопе де Вега „Красотата на Анхелика“, 1602 г.). Сервантес повтаря с ирония епитетите, които самият Лопе де Вега прибавил към името си.

ГЛАВА II

1 Дон Кихот, а по негово подражание и Санчо употребяват за остров думата „insula“ вместо общоприетата дума „isia“. Затова племенницата не разбира значението на думата.

2 Първа част на латинска поговорка, която гласи, че когато главата боли, болят и другите части на тялото.

3 Така се наричали идалговците, които са вземали участие в боя спешени, с бял щит, и нямали право въпреки военните си заслуги да се изравняват с благородниците.

4 Санчо изопачава името Бененхели на Беренхена, което на испански значи патладжан.

ГЛАВА II

1 Одежди на тъй нареченото бяло духовенство, които са били носени тогава и от част от студентите.

2 Което значи, че е стигнал до духовната степен помощник-дякон.

3 Сервантес не е преувеличил, като споменава тази цифра.

4 Кабриола — особен вид скок, който правят танцьорите.

5 Матусалем — древноеврейски патриарх, дядо на Ной, живял

според Библията 969 години.

6 Трама — на испански трева.[407]

7 Алонско де Мадригал, испански богослов, епископ на Авила, известен под името Ел Тостадо (1400–1454), автор на 24 тома богословски съчинения, написани в по-голямата си част на латински. Името му е станало пословично и нарицателно за плодовит писател.

8 Мисъл на Плиний Млади.

9 И на Омир се случва понякога да дремне (Хораций).

10 Безкраен е броят на глупците (лат.)

11 За този пропуск се споменава в анотациите към съответните глави на първата част.

12 Авторът е пропуснал да спомене дали тази реплика е на Дон Кихот, или на бакалавъра.

13 Испански боен вик.

ГЛАВА V

1 В края на предидущата глава се казва, че са взели решение да тръгнат след осем дни.

2 Презимето значи груб, недодялан.

3 Тереса обърква поговорката и казва точно обратното. Поговорката гласи: „Кралете правят законите си както си щат“.

4 По думите на един много разпространен романс инфантката доня Урака тръгнала да скита по света, като разбрала, че баща й не й оставя нищо в наследство.

5 Алмоада — арабска дума, влязла в испанския език — възглавница. Санчо, изопачавайки малко името на прочут мавърски род, прави игра с думи.

ГЛАВА VII

1 Икономката вместо афентурас — приключения, употребява погрешно фентурас — щастие.

2 Отлично.

3 Изопачено вместо „оспоря“.

ГЛАВА IX

1 Сервантес забравя какво е писал в глава XXV, първа част. Там се казва, че любовта му е била винаги платонична и най-голямата волност, която си бил позволил, е била да гледа Дулсинея.

2 В този романс се казва, че мавърът Калаинос е трябвало да отсече главите на трима перове на Франция, за да добие право да се ожени за

Севиля, дъщеря на крал Алмансор. Той успял да победи Волдовинос, но бил убит след това от Роланд.

ГЛАВА X

1 Санчо предава погрешно тази пословица, която гласи. „Който си няма кукичка, няма и сланинка, за да я закачи на нея“.

2 Санчо отново бърка.

3 Стих от старинен романс за Бернардо дел Карпио, цитиран често като поговорка.

4 Санчо употребява неуместно поговорката, която казва: „Да търсиш Марика в Равена“ или „Да търсиш бакалавър в Саламанка“. В Равена (Италия) името Марика било извънредно разпространено, а Саламанка (стар и известен университетски град в Испания) е бил пълен с бакалаври, докато в Тобосо всъщност няма нито една принцеса.

5 Плиний разказва в своята „Естествена история“, че траките имали обичай да хвърлят всеки ден в един съд бели или черни камъчета, в зависимост от това дали денят е бил нещастен или щастлив. Така след смъртта им могло да се разбере дали животът им е бил щастлив или нещастен.

6 Санчо употребява „високомерие“ вместо „височество“.

ГЛАВА XII

1 Класически примери на вярно приятелство. Първият е взет от „Енеидата“, вторият от гръцката митология.

2 Стихове от романса „История на гражданските войни в Гранада“ (глава VI), написана от Хинес Перес де Ита (испански летописец от XVI век).

3 Поговорка, чийто смисъл е, че „между приятели могат да се правят шеги, стига да не са груби…“

4 Тези своеобразни данни из областта на зоологията Сервантес е почерпил от „Естествената история“ на Плиний Стари.[409]

5 Прозвището идва от името на германското племе вандали, което е владяло южната част на Испания и е дало името си на областта Андалусия (Вандалусия).

ГЛАВА XIV

1 Сервантес не е описал храбростта на Рицаря на гората, а само е споменал, че той е храбър.

2 Най-честото наказание, налагано на членовете на религиозните

братства за нарушение на устава. За Санчо се споменава, че е член на братство (I част, глава XXI, II част, глава XLIII)

3 В глава VII и XV (I част) се казва, че Санчо носи меч.

4 С тази фраза испанският крал отговарял на молбите, които са отправяли към него Кортесите.

ГЛАВА XXV

1 Рехидор — общински съветник в Испания.

ГЛАВА XXXI

1 Дуеня — по-възрастна жена, компаньонка на знатна дама или натоварена с надзора над прислугата в дворци и домове на знатни личности.

2 Във втора глава на първата част се дават тези стихове с известни промени, приспособени към Дон Кихот.

3 Тока — накит от тънък плат, с който се покрива главата.

4 По време на една страшна буря, разразила се през 1562 година, в самото пристанище на Ерадура (на осем левги източно от Велес-Малага) потънали двадесет и две галери и се издавили повече от четири хиляди души, между тях и командуващият ескадрата Хуан де Мендоса.

1 Парасии

2 Тимант —

3 Апелес

4 Лисип —

ГЛАВА XXXII

1 древногръцки художник (роден в ЕФес, IV в. пр. н. е.).

2 древногръцки художник, съперник на първия.

3 най-известният художник на Елада (VI в. пр. н. е.).

4 древногръцки скулптор (VI в. преди н. е.).[410]

5 Жителите на Саяго, селище в провинция Самора, са се смятали навремето за най-дивите и най-груби селяни в Испания.

6 Аластрахарея — дъщеря на Амадис Галски. За другите две виж обяснения към пролога и към глава XXIV, част първа.

ГЛАВА XXXIV

1 Дон Кихот не им е разказвал за тази случка. В предишната глава се казва, че Санчо я е разказал на херцогинята.

2 С този израз Санчо иска да каже: „Дайте ми само възможност, и ще видите как ще се справя с всичко.“

3 Гръцки комендадор — Ернан Нуниес де Гусман — знаменит елинист, професор в Саламанка, автор на първия сборник от народни умотворения в Испания. Наричан бил „гръцки“ поради големите му познания в областта на древногръцката култура. Бил е комендадор, тоест заемал висш ранг в ордена „Сантяго“.

4 Няма друг бог освен аллах.

5 Abrenuncio — отказвам се, отричам се. В дадения случай Санчо я употребява в смисъл на „никога“. Тази дума произнася три пъти кръстникът от името на кръщелника при кръщението в смисъл, че се отказва от дявола.

6 Духовното сиропиталище в Мадрид е било прочуто в XVII столетие с жестокото си отношение към питомците, както и с тяхното невежество и нечистоплътност. Завършилите това училище били така слабо подготвени, че увеличавали и без това големия брой на неуките и невежите в Испания.

7 Санчо започва писмото си с израз, взет от някакъв разказ за човек, който е бил бит, докато си яздел магаренцето.

ГЛАВА XXXVIII

1 Мартос е селище в провинция Хаен, Андалусия.

2 Виж обяснението, дадено към глава XXXVII.

3 Лобуна е прилагателно, производно от лобо, на испански — вълк.

4 Соруна е прилагателно, получено от съществителното соро, на испански — лисица, а същевременно и от сора — женска лисица и безпътна жена.

5 Душа с брада и мустаци — тоест мъжествена душа, която се отправя храбро след смъртта към небето.[411]

6 Става дума за самобичуването, чрез което ще освободи от магия Дулсинея.

7 Изброяването на източните земи, с което се осмива фантастичната география на рицарските романи (Кандая — град в Индия, Трапобана — остров Цейлон, нос Коморин — Индустан), се съчетава странно с имената на действуващите лица, които ни връщат в Европа кралица Магунсмя — град Майнц. Съвсем гротескно е името на инфантата, което означава реторическа фигура.

8 „При тези слова кой би могъл да удържи сълзите си“ (Вергилий — „Енеида“, I, 6–8).

9 Градче в Боливия, прочуто със сребърните си мини. Богатствата му са били пословични. Патоси е синоним на обетована земя, на Елдорадо.

10 Боотес е име на съзвездие, а Перитоа (изкълчено от Пиритоо) е име на приятел на Тезей.

11 Клавиленьо е съчетание от две испански думи, които означават клин и дърво.

12 Трябва да се предполага, че това са думи на херцогинята.

ГЛАВА XLI

1 Досега Долорида говори на Дон Кихот в учтива форма. Тук за първи път му заговаря на „ти“.

2 Храм, посветен в чест на св. Троица, гр. Гаета, Италия.

3 Долорида пак преминава на „вие“.

4 Ако се съди по стари статуи и барелефи, стремената не са били известни в древността.

5 Малко село по пътя от Сиудад Реал за Толедо, където Санта Ермандад убивала със стрели осъдените на смърт злосторници и излагала труповете им на показ.

6 Намеква се за легендата за Фаетон, син на Бога на слънцето Аполон.

7 Космографските познания на Дон Кихот са взаимствувани от системата, възприета преди Коперник. Учението за небесните сфери (области) е дело на древногръцкия космограф Птоломей.

8 Ученият лиценциат Еухенио Торалба е бил обвинен от Инквизицията в магьосничество и осъден на смърт чрез изгаряне през 1531 г.

9 Бурбон — френски пълководец на Франциск I, преминал на испанска служба под заповедите на император Карл V, Превземането на Рим от испанските войски съвпада със смъртта на този пълководец.

10 Така испанските селяни наричат съзвездието Плеяди.

11 Cabron — (козел) значи същевременно рогоносец, рогат мъж. [412]

ГЛАВА XLII

1 Моралните „двустишия“ (IV век), погрешно приписвани на римския мислител и писател Катон, са били много разпространени в Испания през XVI и XVII век. Вследствие на това Катон е станал синоним на мъдри поуки.

ГЛАВА II

1 Светон действително разказва (гл. XVI), че Цезар се е обличал небрежно и не пристягал пояса на тогата си. Неговите съвременници

твърдели, че това е било демагогски похват, за да печели привърженици:

2 Недоизразено остава — „няма от какво да се боиш“.

3 Испанска поговорка, само че Сервантес умело я приспособява, като заменя думата santo (светец) със Санчо.

ГЛАВА XLV

1 Баратария идва от думата barato, която значи евтино.

2 Искало се е разрешение не само за да се каже нещо не много прилично, но и за да се говори за себе си, особено за да се каже нещо хвалебствено.

3 Намек по повод на разпространения в онази епоха обичай да се изпращат на затворниците като дарове никому ненужни и от никаква полза предмети.

4 Бискайците са се славели със своята честност, преданост и постоянство, затова владетели, висши сановници и велможи, са избирали бискайци за свои доверени хора.

5 От тези думи на Тереса Панса трябва да се съди, че изпратеното й огърлие е било същевременно и молитвена броеница. По-големите зърна в подобни броеници съответствуват на най-важните молитви и са се правели от най-чисто злато.

ГЛАВА LI

1 „Приятел съм на Платон, но по-голям приятел съм на истината“ (лат.) (Аристотел — Етика, I, 4).

2 Както е вече обяснено, Тиртеафуера значи „махай се от тук“, но и „отправяй се за другия свят“.[413]

3 В град Трончон се е произвеждало по онова време най-вкусното сирене в Испания.

ГЛАВА LXXI

1 Мините в Потоси, днешна Боливия, са били пословични по време на испанското владичество с огромните си сребърни залежи.

ГЛАВА LXXIII

1 Минго — герой на старинна народна песен, в която се говори за неговите накити.

2 Народна песен.

ГЛАВА LXXIV

1 Джакомо Санадзаро (1458–1530) — италиански писател, автор на

знаменития пасторален роман „Аркадия“ — 1504 г.

2 Item — латинска дума, която се употребява в документите. Значи „и така“ или „освен това“.

3 Антония е била дъщеря на сестра на Дон Кихот (вж. глава VI. втора част). Това че е носила като презиме фамилното име на Дон Кихот, трябва да се обясни с големия безпорядък, който е царял по времето на Сервантес в Испания по отношение на фамилните имена.

5 Явно е, че тук Сервантес брои за един първите два похода, за които се говори в първата част.[414]

ПОСЛЕСЛОВ

Биографията на Мигел де Сервантес Сааведра повече отколкото на всеки друг писател е свързана с творчеството му. Дългият му житейски път, неравен и труден, път на несретник, вечна жертва на хорска злоба и завист, на неразбиране, а също и на най-нещастни съвпадения и стечения на обстоятелства, е отразен до голяма степен в неговите произведения. Изпълнени с автобиографични елементи са „Дон Кихот“, пиесите му за Алжир, „Галатея“ и „Пътуване в Парнас“, „Поучителни повести“. В живота на Сервантес трябва да се търси обяснение за много неща, които произведенията му не осветляват достатъчно, а, от друга страна, внимателното четене на творбите му хвърля светлина върху неясни периоди от живота на автора. Тази жива органична връзка между творец и творчество прави от тях единство в двойна плът. Не могат да се делят без двойно осакатяване тези две сраснали в едно неща. Всеки опит за разграничение или за отделно разглеждане къса кръвно свързани части на едно цяло.

След дълги епични спорове между седем градчета на Кастилия старият университетски град Алкала де Енарес е документирано доказано родно място на големия писател. Невзрачна паметна плоча на безлична модерна сграда напомня това на посетителя. Рожденатa дата на Сервантес не е могла да бъде издирена. Знае се само датата на кръщавката — 29 септември 1547 година. Мигел де Сервантес Сааведра е втори по ред син и четвъртото от седемте деца на Родриго де Сервантес и Леонор де Кортинас. Бащата на Мигел, след прекарано в охолство детство, познава лишения и учил-недоучил, е принуден да изхранва тежката си челяд като амбулантен фелдшер хирург. Животът на семейството е низ от злополучни местения от град в град под гнета на кредитори и с вечната грижа за утрешния ден.

Данните за ранното детство и юношество на Мигел де Сервантес са доста оскъдни. За годините 1556–1561 се знае, че семейството е в Кордова, а за периода-1561-1564 е установено, че скитникът хирург е с челядта си в Мадрид. Предполага се, че тук Мигел учи за първи път по-системно. Той изучава добре литературния кастилски[415] език, а и латински, което му позволява да се запознае с творчеството на Вергилий и Овидий. През годините 1564–1566 семейство Сервантес е в Севиля. Мигел посещава училище, което, макар и йезуитско, не

вдъхвало особено доверие на Инквизицията. Образованието на юношата е много разпокъсано. Годините, прекарани в Севиля, оставят обаче дълбок отпечатък в живота на Сервантес. Той е буден и ученолюбив, голям приятел на книгите, а влиза в допир и с един нов свят — шумен, весел, без задръжки.

В Севиля той посещава театъра на Лопе де Руеда (1510–1565) — драматург, режисьор и актьор, импресарио и директор на трупа, испански Молиер, създател на новото драматическо изкуство в Испания, учител и вдъхновител на всички драматурзи от испанския Златен век. Оттук и любовта на Сервантес към театъра и неудържимата му страст да пише комедии и драми.

Съображения от материално естество, както винаги нерадостни, налагат нова смяна на декори. Мадрид, 1566, Мигел е на 19 години. Той става ученик на известния по онова време педагог, поет и пламенен привърженик на Еразъм — на Хуан Лопес де Ойос. Именно от него се споменава за първи път през 1568 година името на Сервантес, като го нарича „скъп и любим мой ученик“. По случай смъртта на съпругата на Филип II, Лопес де Ойос издава сбирка стихове. В това сборниче Сервантес участвува с една елегия и един сонет-епитафия. Тези стихове нямат художествена стойност и може би техният автор не ги е и виждал отпечатани, защото книжката излиза на бял свят през 1569 година, а по това време Сервантес не е вече в Испания. Отхвърлят се категорично твърденията, че той е следвал в Саламанка и че дори имал научна степен.

През 1568 година Сервантес постъпва на служба при папския легат Джулио Акуавива, с когото в края на същата година заминава за Италия. С кардинал Акуавива той посещава последователно Палермо, Милано, Флоренция, Венеция, Парма и Ферара, но към края на 1569 година напуща службата си и постъпва войник в полка на Мигел де Монкада. С полка си е на гарнизон в различни италиански градове до 1571 година.

Сервантес участвува с ротата си в голямото морско сражение при Лепанто (7 октомври 1571 г.), където съюзниците — папа Пий V, испанският крал Филип II и Венеция — под командата на дон Хуан Австрийски, нанасят съкрушителен удар на флотата на османците. Ранен е на три места и лявата му ръка остава сакатa „за по-голяма прослава на дясната“, както сам казва в глава първа на „Пътуване в Парнас“. В предговора към „Поучителни повести“ той[416] пише: „На Лепанто той изгуби лявата си ръка; раната може да изглежда грозна, но той смята, че е хубава, защото напомня за най-паметната битка на

миналите векове, каквато сигурно няма да видят нито настоящите, нито бъдещите поколения…“ Сервантес посвещава по-късно на Лепанто една драма — „Морско сражение“, която за нещастие е безследно изчезнала.

Излекуван от другите рани, Сервантес постъпва да служи в ротата на Понсе де Леон и участвува в експедициите Наварин (1572), Тунис (1573) и Ла Голета (1573), а след това престоява още две години в Италия, като е на гарнизон с частта си в различни градове на Сицилия, Сардиния, Генуа и Ломбардия, а най-дълго в Неапол.

В хубавите италиански градове Сервантес диша въздуха на Ренесанса, радва се на свободата, добива определен вкус към литературата. Върху неговото въображение са подействували Ариосто с епическия си размах, Санадзаро с подчертания буколически характер на произведенията си, Бокачо с безсмъртния си „Декамерон“.

Окичен с ореола на прославен воин, ветеран от десетки битки, преди да е навършил 28 години, вдъхновен за велики дела и окрилен от най-смели планове, Сервантес, след седем години отсъствие, отплава от Неапол за родината си през септември 1575 година.

Той носи препоръчителни писма до краля от дон Хуан Австрийски и от херцог де Сеса, испански вицекрал на Неапол. Те ходатайствуват да му бъдат признати заслугите и да бъде повишен в чин капитан. Попада в плен на алжирски корсари. Горчива ирония на съдбата. Препоръчителните писма, на които Сервантес толкова разчита, стават причина определеният откуп да бъде като за високопоставено лице. Тъй започва петгодишният пленнически период от живота на големия писател. Пет пъти се опитва да избяга, пет пъти плановете му претърпяват провал. През тези пет години той нито за миг не се примирява със съдбата си, непрекъснато съзаклятничи, не унива и след най-големи беди, С много от своите действия той напомня Рицаря на печалния образ, който черпи нови сили от всяко поражение и превъзмогва с по-укрепнал дух всяко премеждие. Сервантес не само действува, но мечтае и пише. Цяла поредица от драми, написани в най-тежките часове на пленничеството, са се изгубили за потомството, но трябва да се предполага, че най-важните автобиографични данни са запазени благодарение на „Разказът на алжирския пленник“, вмъкнат в първата част на „Дон Кихот“, на повестта „Щедрият любовник“ (една от „Поучителните повести“), а също и драмите „Алжирските тюрми“, „Животът в Алжир“, и „Великата султанка доня Каталина Овиедска“, чиято[417] главна стойност, ако не и единствената, е автобиографичният им характер.

На 19 септември 1580 година Сервантес е най-после откупен и освободен. След седем години престой в Италия и пет години плен Сервантес се завръща в отечеството си. Няма нито почести, нито охолство. Военните подвизи са забравени, препоръчителните писма изгубени, самите покровители са изпаднали в немилост и вече без всякакво влияние. Семейството му е потънало в дългове, бащата е вече грохнал и едва работи. Притиснат от нуждата, Сервантес заминава за Португалия. Макар и ветеран, той е отново прост войник. Участвува в една експедиция в Азорските острови.

Идиличният пейзаж край река Тахо кара Сервантес да мечтае. Санадзаро, авторът на прочутия пастирски роман „Аркадия“, не е ли бил вдъхновен от подобен пейзаж в Италия? Ето че Сервантес, който не е имал високо мнение за този вид романи, се увлича от модата на времето и написва пастирски роман. И така през 1585 година вижда бял свят „Галатея“ под точното заглавие: „Първа част на Галатея, състояща се от шест книги“. Втората част на „Галатея“ не е издавана изобщо, защото ръкописът за жалост се е загубил скоро след смъртта на автора.

Една година преди това, на 12 декември 1585 г., писателят се оженва за Каталина де Саласар Паласиос и Восмедиано.

Недоволен от относителния неуспех на „Галатея“, Сервантес опитва щастието си в драматургията. Сам той казва, че в онези години бил написал двадесет или тридесет пиеси. Знаят се заглавията само на някои от тях. Текстовете са загубени, макар за някои пиеси да се споменава цял век след това. Интересно е да се отбележи, че самочувствието му като драматург е неизменно високо. По-късно той много по-малко вярва в успеха на „Дон Кихот“.

Две пиеси от тази епоха са отпечатани едва през 1784 година — „Животът в Алжир“ и „Нумансия“.

„Нумансия“ е най-добрата от драмите на Сервантес. За сюжет служи епическата защита на иберийската крепост Нумансия срещу пристъпите на римския завоевател. След четиринадесетгодишна обсада великият Сципион Африкански превзема града, в който не намира нито един жив жител. Последният, Вириато, се самоубива пред очите на римския пълководец, за да няма кой да предаде ключовете на града на победителя. Редом със сцените на безпримерен героизъм се развива трагичната любов на двама млади.

Не намерила отклик в сърцата на съвременниците, „Нумансия“ на два пъти в историята на Испания е показала силата на своето[418] въздействие и вечната значимост на възпетите в нея добродетели. През

1808 година, по време на обсадата на Сарагоса от войските на Наполеон, е била играна „Нумансия“ и френските нашественици са имали нееднократно възможността да почувствуват в боя възпламеняващото въздействие на драмата. В обсадения от франкистите Мадрид през 1936 година драмата отново придобива съвременна сила и острота и примерът на древна Нумансия е поддържал жив патриотизма на защитниците на Републиката.

Към края на живота си Сервантес пише отново драми и комедии, но пред отказа на театрите да ги играят той се вижда принуден да ги публикува в отделния сборник „Осем нови комедии и интермедии“ (1615 г.). В тези пиеси той полага усилие да се съобрази с вкусовете на времето, но не издържа на изкушението да подражава на Лопе де Вега, без да достига неговата висота. Сервантес, който е гениален в диалога между рицаря и неговия оръженосец, както и в разговорите на кучетата Сципион и Берганса („Поучителни повести“), е слаб и неубедителен в изкуството на театралната реплика. От друга страна, неуспехът се дължи също на известна интроспективност, на безсилието на Сервантес да се отърси от автобиографичното (вълната на героични спомени залива писанията му). Драматургът Сервантес е засенчен от все по-голямата слава на „чудото на природата“ — Лопе де Вега (така самият Сервантес го е нарекъл), чиито комедии завладяват публиката с неговото голямо майсторство при заплитане и разплитане на интригата, с вроденото му чувство за сценичност, с богатото му и разнообразно въображение.

Започват за Сервантес много трудни години — често следите му се губят изцяло, — непосилни и неспокойни години, които предшествуват появата на безсмъртните му творби.

След като се е убедил, че поезията не храни, той се убеждава, че и драматургията не може да бъде постоянен източник дори и на скромни доходи. Търси работа и скоро е назначен в Севиля комисар по реквизицията на храни за интендантските служби на Великата армада. Службата му налага да обикаля различни селища на Андалусия. На бедняка Сервантес се е паднала тежката задача да изтръгва залъка от устата на осиромашелите селяни. През 1587 г. в Есиха, добросъвестен и наивен, той накърнява с действията си интересите на Църквата и е временно отлъчен. Въпреки непрекъснатите неприятности не престава да пише. Съчинява патриотична ода, с която пожелава успех на Великата армада(1588 г.) и към края на същата година в друга ода оплаква поражението. За превишаване[419] на права влиза в затвора, защищава се енергично, извоюва свободата си и заживява в Севиля.

Много малко се знае за него през годините 1590–1591.

През 1592 година събира отново храни в провинция Хаен. Попада за объркани сметки отново в затвора. През 1593 г. е в Севиля, през следващата година — в Гранада. При най-големи неудобства той продължава да твори. През тези години се появяват по различни поводи негови стихове.

На 5 септември 1592 година се задължава с договор да напише комедии за трупата на Родриго Осорио, но не се знае дали е изпълнил договорните си задължения.

През 1595 г. Сервантес услужва с държавни пари на един португалски банкер, който малко след това е обявен в несъстоятелност. Не може да възстанови сумата и попада отново в затвора през 1597 г. Оправдан е и е пуснат на свобода. В съдебните книжа се говори само за прекалена доверчивост, непредпазливост, лекомислие, немарливост, никъде не се поставя под съмнение честността и не се петни доброто име на писателя.

Почти няма сведения за периода 1598 — 1601. Лежи в затвора и през 1602 г.

Нека се опитаме да влезем в положението на Сервантес. Той върши в течение на години работа, която не е по вкуса му, която му е дори противна. Тя го кара да измъчва народа, който обича. А в същото време Сервантес е погълнат изцяло от бъдещите творби, които зреят в него. Счетоводната му работа е осъдена неминуемо да страда от всеобхватно настъпващия творчески процес.

През 1603 г. е повикан за обяснения от финансовите органи във Валядолид. Въпросът остава неуреден, но — и това е много по-важно — той намира издател за едно ново свое произведение — „Знаменитият идалго Дон Кихот де Ла Манча“ (първа част). Разрешението за издаване на новата книга е от 26 септември 1604 година, а през януари 1605 г. романът е вече в ръцете на читателя.

Тези петнадесет години (1590–1605) са може би най-слабо проучени от изследователите-сервантисти, въпреки че е направено всичко възможно в тази насока. Кога точно е започнал да пише „Дон Кихот“? Знае се с положителност само, че не преди 1591 г., тъй като в първата част се споменава произведение на друг автор, издадено след тази дата. Къде е писал „Дон Кихот“? На този въпрос може да се отговори само с догадки и предположения. Самият автор загатва в предговора към първата част, сякаш за да се извини за някои неблагополучия, че съчинението е писано отчасти[420] в затвора. Съществува дори много странно съревнование между няколко затвори

в Испания — два или три в Севиля и затвора „Медрано“ в Аргамасиля де Алба — кой от тях да бъде обявен за „вдъхновител“ на Сервантес.

Новото произведение се посреща с небивал интерес, то е истински триумф за автора, който едва пред прага на старостта получава признание. Въпреки прибързаната преценка на Лопе де Вега, че няма по-слаб поет от Сервантес и по-глупава творба от „Дон Кихот“, романът — първият модерен роман във всемирната литература — бързо се разпространява. Още същата година се изчерпват шест издания, публикувани в Мадрид, Лисабон и Валенсия и около 1500 екземпляра се продават и в Новия свят.

Произведението се превежда на английски от Томас Шелтън през 1612 година, но още преди това за него знаят някои английски писатели. Предполага се дори, че Шекспир е участвувал в някакъв опит да се драматизира „Дон Кихот“.

Френският превод на Сезар Уден се появява през 1614 година.

Рядко книга е била така разграбвана. Тя намира отзвук в широки читателски кръгове.

Въпреки успеха, материалното положение на автора не се подобрява. Не престават и семейните неприятности. Той е разделен от жена си, а близките му, не всички с безупречно поведение, го въвличат в разправии, скандали и непосилни разходи. През 1606 г. Дворът се премества от Валядолид в Мадрид. Преселва се в новата столица и Сервантес.

Макар и да получава аванс срещу подготвяните „Поучителни повести“, Сервантес е принуден, за да излезе от затруднение, да търси отново служба. Граф де Лемос, комуто посвещава повестите си, е назначен вицекрал на Неапол. Сервантес подава молба за библиотекарска длъжност при него, но получава отказ, защото не умее да се огъва и да ласкае.

През 1613 г. излизат от печат „Поучителни повести“, които с право се смятат за най-значителното произведение на Сервантес след „Дон Кихот“. Някои повести, като „Ринконете и Кортадильо“ (историята на две деца-крадци), „Разговорът на две кучета“ („Сципион и Берганса“) и „Стъкленият лиценциат“, преведена на български още през 1859 година, са истински бисери, напълно равностойни на най-хубавите страници на великия роман. Няма нищо чудно в това, защото те са преминали през същата творческа лаборатория и са плод на същото вдъхновение и на същия гениален полет на духа.[421]

„Поучителни повести“ са истинска фреска на живота в Испания, многобагрена и живописна картина на нрави и обичаи в различните ѝ

области, многолика галерия на типове и образи от всички съсловия и професии. Те бележат втори голям успех на Сервантес. За него Тирсо де Молина казва, че е испанският Бокачо, а Лопе де Вега признава превъзходството на Сервантес като повествовател.

През 1614 г. се появява „Пътуване в Парнас“, нов поетически опит на Сервантес, вдъхновен, по негово собствено признание, от „Пътуване в Парнас“ (1582 г.) на италианеца Чезаре Капорали. Това е дълъг поименен списък в рими на съвременни поети. Произведението не представлява особен интерес, защото авторът е творец, а не критик, защото той е гениален в прозата, а доста посредствен в поезията. Той самият доказва това със своя послеслов-бележка в проза, който е най-хубавото в произведението. Опитът му да критикува се изражда в излишно и неоправдано венцехвалене.

Сервантес работи усилено, здравето му е доста разклатено — страда от воднянка, — но високият дух и творческата страст не отслабват. Той е пропит от съзнанието, че трябва да остави на човечеството в завършен вид замислени преди това произведения. Стигнал е до глава 59-а на втората част на „Дон Кихот“, когато го изненадва новината, разпространена в Сарагоса, за предстоящата поява на втората част на „Дон Кихот“, написана от лиценциата Алонсо Фернандес де Авелянеда. Малко след това в Тарагона излиза от печат малката творба на плагиатора. Името му е псевдоним, но и до днес не е установено кой се е крил зад него. Много мастило се е изляло в предположения и кое от кое по-фантастични хрумвания. Плагиатът — зла шега, хула и обида — се приписва ред по ред на всички врагове на Сервантес, в това число и на самия Лопе де Вега. Изразено е било дори подозрение, че всичко е игра на Сервантес, маневра, за да изпъкнат с по-голяма сила достойнствата на оригиналната втора част. Излишно е да се спираме на това предположение — триковете на модерната реклама не са били познати в онази епоха, а още по-малко са били по вкуса на набедения.

Голямо е възмущението на Сервантес, защото в лъже-произведението не е пощаден и той самият — наречен е „старец“ и „инвалид“. Но той скърби и за своя герой, за Дон Кихот, който според Авелянеда завършва — след жалки патила — в лудницата. Срещу Рицаря на началния образ е отправено и жестокото обвинение, че е разлюбил Дулсинея.

Сервантес решава в яда си да избърза с издаването на истинската втора част. Тази припряност се отразява неблагоприятно на[422] стройното развитие на действието. В последните петнадесет глави се

долавя дори известна разпокъсаност, откъслечна епизодичност, поява на не съвсем сполучливи хрумвания.

На 5 ноември 1615 г. се разрешава отпечатването на втората част на „Дон Кихот“, която скоро след това се публикува, посрещната с голям интерес от нетърпеливите читатели. А до 1617 г. се появяват още 10 издания.

Първият превод на немски е на Йоаким Цезар от 1648 г. На руски се превежда за първи път през 1769 г. Първият български превод на Христо Самсаров (от руски) се появява през 1882 г., а първият български превод, направен направо от оригинала, е на Петър и Тодор Нейкови от 1947 и 1949 година.

Последната творба на Сервантес е „Персилес и Сихизмунда“, роман в четири книги (третата и четвъртата носят като подзаглавие „Северна история“) с общо 79 глави. Тя се издава посмъртно през 1617 г. Според известния испански литературовед Марселино Менендес и Пелайо това произведение от последните години на автора е недооценено. Той смята, че — особено в последните две части — има страници, които принадлежат към най-хубавото, написано от Сервантес.

До последния си дъх Сервантес крои планове — „ако имам щастие, но защо говоря за щастие, ако стане чудо и оживея“, — възнамерява да напише нови творби и вечно обещаваната втора част на „Галатея“. Посвещението на романа „Парсилес и Сихизмунда“ на Лемоския граф е от 19 април, а смъртта настъпва само четири дни по-късно, на 23 април 1616 година.

Погребан е в Мадрид, на улица „Кантаранас“, в женския манастир на ордена „Света Троица“, който е бил разрушен по-късно, така че днес никой не знае къде е гробът му.

Но когато гробът е неизвестен, не се ли стига по-лесно до безсмъртие? Смърт, която не е свързана с определено тленно място, не подхранва ли по-лесно легендата, не дава ли криле на славата?

На един от централните площади в Мадрид — Пласа де Еспаня — се издига паметник на Сервантес с безсмъртната двойка — Дон Кихот и Санчо Панса. Това е истински паметник на безсмъртието.

След забраната през 1553 година да се разпространяват рицарските романи в Новия свят и след взети подобни мерки в Испания, издаването на такива произведения намалява значително още преди появата на „Дон Кихот“.

Срещу извращенията на рицарството, а не срещу вековния рицарски[423] дух на испанците се заема да се бори Сервантес. Той

успява. Байрон казва, че с една само усмивка той нанася смъртен удар на странствуващото рицарство.

В предговора към първата част Сервантес обявява намеренията си. Той избира пародията като най-сигурно средство. Чрез пародийното, а не чрез рязка, безпощадна критика, той замисля да спечели читателя. Предпочита леката ирония пред острата сатира, насмешката, пък дори и усмивката, пред строгите черти на сарказма. Той възнамерява да лекува опиянените от рицарския роман като алкохолици чрез постепенно намаляване на дозата алкохол и чрез майсторски насаждана растяща погнуса.

В рамките на пародията той избира сухия и костелив петдесет-годишен идалго, качва го на мършава кранта и го въоръжава със стари и ръждясали доспехи. Несъответната физика, странната възраст и анахроничното оръжие създават действително подходящата начална атмосфера.

Читателят е заинтересуван още от първите думи.

Едно място в Ла Манча, „за което не искам да си спомня“, и в същата глава авторът се колебае между имената Кихада, Кесада и Кехана — ето първите семена на загадъчното, а същевременно и подхвърлен намек за нещо автентично, документално, за летопис и историческа хроника.

Дон Кихот бойно рицарско име на нашия идалго — е петдесетгодишен. Търси ли Сервантес да подчертае антигероичното на тази възраст, настъпващата старост като най-неподходяща за смели начинания, или прави нарочно от героя си свой връстник, за да му влее по най-убедителен начин опита от дългия си и богат житейски път?

Какъв свой опит би могъл да има идалгото от Ла Манча, прекарал живота си в лов и четене на рицарски романи край домашното огнище?

Много скоро обаче в разгара на творческата треска първоначалните намерения сякаш се изменят и разширяват. Пред увлечения в работата си писател се откриват нови възможности, нови, неизследвани дотогава пътища, и той започва някак плахо, несигурно да прави експерименти, да прави забежки от чисто пародийното.

Според някои сервантисти, първоначалният план обхващал само първото излизане на Дон Кихот (първите шест глави) — посвещението в рицарство в хана, мечешката услуга на изтезаваното от Хуан Алдудо ратайче и злополучното приключение с търговците от Толедо.[424]

Но разказът продължава — Дон Кихот замисля второто си излизане. Той се вслушва в съвета на ханджията и потърсва оръженосец. Влиза в преговори със своя съсед Санчо Панса. Двойката

се оформя съвсем в духа на пародията. Господарят е висок и мършав, Санчо е къс и набит, Дон Кихот има костеливо лице с остри черти, оръженосецът — кръгло и бузесто лице, неиздаващо особена интелигентност. Същите отлики важат и за Росинант и Сивчо, безсмъртни и те в световната литературна митология. Ефектът — чисто външният комичен ефект — е постигнат по най-достъпен и красноречив начин.

Но у Сервантес този външен ефект е само примамка. Още през първото си излизане Дон Кихот влиза в досег с народа — бедното ратайче, практичния ханджия, мулетари и проститутки, толедски търговци. Това е нещо ново. В рицарските романи има само крале и принцове, кралици и придворни дами, великани и магьосници. Народът навлиза в потока на повествованието, превръща го в пълноводна река и се налага като постоянно действуващо лице.

При първия си поход Дон Кихот се чувствува самотен. Той се впуща в дълги монолози по чисто рицарски образец и в дълбоки размишления. Трябва му обаче аудитория, събеседник, човешки контакт.

Санчо Панса е потомък на разкрепостени селяни, на младини е работил като земеделски работник на чужди господари, между другото и на бащата на бакалавъра Самсон Караско. Той е собственик на късче земя и си има дом, жена и челяд. Практичен и мъдър по свой начин, донякъде наивен, той се подвежда по обещанията на Дон Кихот, защото след големите географски открития и масови преселвания испанските селяни стават по-склонни към приключения, спойката им със земята отслабва. Дон Кихот не току-така му чертае перспективата за острова. Острови продължават да се откриват из океаните и моретата, така че обещаният остров не е само химера.

Дон Кихот предприема втория си поход със Санчо. Той е човечеството — трезво, разсъдливо, користно и практично, — което тръгва след духовния водач, носител на нещо ново, неразбрано, недостъпно, облечено в одеждите на безумието и на утопията. Има ли нещо ново и смело, което да не е било приемано през вековете като неосъществимо, чудато и утопично? След Сервантес на похода към новото ще се дава често и името донкихотовщина.

Сервантес създава у читателя на първата част на „Дон Кихот“ впечатлението, че търси с несигурни стъпки пътя към сполуката,[425] разколебан от неуспехите си в областта на пастирския роман и на драматургичното си творчество. Той иска да създаде нещо ново и прозира, че има сили и може да осъществи намерението си, но не знае

как ще откликне на новото читателят. Познава с цената на несметни горчивини вкусовете на съвременниците си, но не желае да им се подчини безпрекословно.

Разказва за общуването на рицар и оръженосец и пресъздава безсмъртните им диалози, но не е сигурен, че те ще се понравят, преминава към чудатите приключения — верен на първоначалния си пародиен план, — но се съмнява дали те ще имат успех сред закърмена с рицарски романи публика.

Прехвърля се към чисто пасторални откъси (Пастирката Марсела), опитва приключенския пътепис (Разказът на бившия алжирски пленник), не пренебрегва и любовните трагедии (Фернандо и Доротея, Карденио и Лусинда). Той дава образци от цялата предшествуваща литература, за да не изгуби изведнъж контакт с читателя.

Не всеки път има органична връзка между откъсите и главното действие. Те са понякога направо вмъкнати без всякаква спойка, сякаш авторът не знае как да продължи и търси да печели време. На места нишката на разказа се губи, ние забравяме Дон Кихот и Санчо или по-скоро чакаме с растяща носталгия появата им. Някои от епизодите не са по вкуса ни, звучат анахронично и ние чакаме с нетърпение да ни върне авторът към вечно новите и никога неувяхващи разговори между двамата герои, към техните думи и дела.

Първата част е част на търсения, лутания и импровизации. В нея всичките приключения на Дон Кихот са случайни. Те се зараждат във въображението му, защото той съзира в реалните неща свои образи и видения. По светкавичен асоциативен път преобразява всичко околно и го издига до висотите на лудостта си. Срещу него няма още организирано съзаклятие на близки и далечни, на познати и непознати, на еснафи и сноби. Приключенията му не са инсценирани от „доброжелатели“, „спасители на душата му“ или от търсещи забавления празни хора.

Това кара много от познавачите да предпочитат именно първата част, поради нейната спонтанност и непринуденост, въпреки някои явни слабости в строежа й.

Първата част е голям успех за автора, който надминава и най-смелите му надежди и очаквания. Но на какво се дължи този успех? Възвишеният ренесансов дух в него е откритие на по-късни векове. Чувствителността на читателя се мени през вековете. Смешното и гротескното, което е привлякло съвременника, пасторалното и приключенското, което е приковало вниманието му, престават да интересуват читателя от времето на романтизма. Той търси величаво

трагичното у героя и поводите за смях стават източници на скръб и сълзи. С реализма се откриват нови достойнства — Дон Кихот е борец за новото, за възтържествуване на доброто и на правдата. Той е предтеча.

Тези промени на чувствителността наблюдаваме също и в развитието на един и същ читател, който е чел „Дон Кихот“ в различни възрасти. Не преминаваме ли от смеха на детското повърхностно четене към сълзите на романтичните години, за да стигнем до откривателското четене на зрялата възраст, защото безсмъртният роман дава храна на всяка мисъл и служи за основа на всякакви тези?

Колко хубаво описва впечатленията си от „Дон Кихот“ Хайнрих Хайне с тънък анализ на възприятията си в различни възрасти!

Втората част е писана от по-уверена ръка. Тя предлага на Дон Кихот лукаво замислени приключения-клопки. Шествуващата пред него слава му подготвя лоши шеги.

Самсон Караско подготвя третото излизане на Дон Кихот, за да може да го срещне и победи в двубой, като го принуди по този начин да се откаже веднъж завинаги от лудите си мисли. Но не сполучва.

Херцогската двойка познава до най-малки тънкости първата част на романа, а каквото не знае, научава от разговори с Дон Кихот и от разбърбрилия се Санчо. За да внесат разнообразие в убийствено скучното си съществуване, испанският гранд и неговата съпруга устройват цял низ скъпо струващи най-зрелищни „приключения“. Техният дворец става център на действието и там двамата герои влизат в контакт с херцога и неговата съпруга, с домашния им свещеник, с дуени, млади придворни дами, лакеи. Цял един свят на излишни люде, на чийто фон се открояват с още по-голяма сила добродетелите на двамата герои.

Дон Кихот и Санчо Панса излизат с чест от всички опити да бъдат осмени и унижени.

Разбойникът Роке Гинарт е чел романа и ги спасява от своите побратими. Той им подготвя и пътуването в Барселона, където в нови варианти се повтарят сцените от херцогския дворец. Това е първото влизане на безсмъртната двойка в град, но високо покровителство предотвратява всяка намеса на властите.

Тук, в Барселона, най-сетне Самсон Караско постига целта си.[427] Той побеждава в нов двубой Дон Кихот и изтръгва от него обещанието да напусне странствуващото рицарство и да се прибере в родното село.

Органичната спойка е много по-силна във втората част. Развитието на действието е много по-логично. Откроява се рязко ръководната

нишка. За сметка на по-добрия строеж се губи обаче чарът на импровизацията, който прави така привлекателна първата част.

Мненията са много разделени и аргументировката е богата и внушителна, но и тук нека оставим читателя да си изработи според чувствителността си свое собствено мнение.

Развитието на отношенията между Дон Кихот и Санчо Панса е главната тема в романа и по вкуса на днешния читател, както и по преценка на съвременните критици, най-привлекателното, най-оригиналното и най-гениалното във великото произведение.

Това развитие е отразено първо в разговорите на двамата герои — в начина, по който те разговарят, в темата и не на последно място, в самия говор.

Неповторими са, а и не се повтарят никога — въпреки че са чести и многобройни — разговорите, живите и винаги нови диалози. Под влияние на книгите, които е чел — рицарски и пастирски романи, — Дон Кихот говори с езика на Амадис Галски и на други техни герои. Фразите му са много дълги, надути и натруфени, описателни и пълни с фигури, сравнения, отстъпления, клишетирани епитети, алегории от богатия арсенал на митологията. Този му език, а също и мисълта, която пъшка под неговото бреме, са почти недостъпни за Санчо. Само в почивките между две рицарски екзалтации двамата намират общ говор, на теми по близки до живота, а това значи по-близки до Санчо. Оръженосецът е селянин, а рицарят — дребен селски благородник. Много са проблемите, които са общи за двамата. Тогава именно разговорът им е най-ценен и земен.

Езикът на оръженосеца е цветист, както езикът на всеки селянин, той е изпъстрен с поговорки, пословици, с всички изрази, които отразяват устно предаваната и напластена през вековете народна мъдрост. Санчо изразява желанията си чрез намеци, с много заобикалки, уговорки и словесни маневри, а когато критикува, предпочита косвения път, анонимността, обобщени констатации без определен адрес поне на пръв поглед. Фразата му е нагледна, завършва често с недомлъвки, изобилствува с диалектизми. Дон Кихот разбира този език, защото е живял сред народа, но не всякога го приема равнодушно. Той постоянно поправя Санчо, а оръженосецът[428] се сърди, защото не обича да го прекъсват, повтаря грешките си, но все по-рядко.

Постепенно Дон Кихот свиква с говора на Санчо и се вслушва в самобитно мъдрите му слова, а Санчо започва да вниква в рицарския жаргон и да повтаря думи и цели изрази кога на място, кога ни в клин,

ни в ръкав.

Това взаимно влияние расте с развитие на действието и еволюцията в говора става външен израз на големите духовни промени у героите.

Санчо във втората част говори на места така хубаво и гладко, че предизвиква дори недоумение. Той става все по-разговорчив, началните смущения са преодолени, чувствува се вече компетентен по много въпроси и бърза да вземе думата, изпреварвайки господаря си не толкова от неуважение, колкото от желание да се самоизтъкне и да се самоутвърди.

Дон Кихот спечелва недоверчивия Санчо още от самото начало, и то не с виденията на лудостта си, а с дълбоката си човечност и доброта, с любовта към истината и безкрайната честност — това са добродетелите, които се опълчват срещу алчността и користта, недоверчивостта и себелюбието.

Санчо, чийто девиз е „По-добре врабче в ръката, отколкото орел в небесата“, ще започне да се отклонява от него, за да стигне до орлите.

Тодор П. Нейков[429]

Информация за текста

© 1986 Тодор Нейков, превод от испански
© 1986 Стоян Бакърджиев, превод от испански
Miguel de Cervantes
El ingenioso hidalgo Don Quijote de la Mancha, 1605–1615
Източник: http://bezmonitor.com, 19 май 2002
Сканиране, разпознаване и редакция: Виктор
(Помолих съответната служителка на Националната библиотека да ми предостави пълно издание, но не би… Бел. Виктор)

Публикация:

Miguel de Cervantes Saavedra „EL INGENIOSO HIDALGO DON QUIJOTE DE LA MANCHA“
Obras completas D. Aguilar, Editor Madrid, 1940.
БИБЛИОТЕКА ЗА УЧЕНИКА
МИГЕЛ ДЕ СЕРВАНТЕС САВЕДРА
ЗНАМЕНИТИЯТ ИДАЛГО ДОН КИХОТ ДЕ ЛА МАНЧА
Четвърто съкратено издание
Превел от испански Тодор Нейков
Стиховете преведе от испански Стоян Бакърджиев
Подбор и свързващ текст Христо Джамбазки
Редактор Лъчезар Мишев
Технически редактор Спас Спасов
Коректор Снежана Бошнакова
9537613531 Националност испанска. Индекс 11 — Издателски N 1433. 6126-25-86

Дадена за набор м. март 1986 г. Подписана за печат м. септември 1986 г. Излязла от печат м. ноември 1986 г. Формат 16/60x90. Печатни коли 27.5. Издателски коли 27.5. УИК 24.99. Цена 1.18 лв.

Държавно издателство „Отечество“, пл. „Славейков“ 1
Държавна печатница „Г. Димитров“, бул. „Ленин“ 117
Свалено от „Моята библиотека“ [http://chitanka.info/text/2991]
Последна редакция: 2007-06-26 22:44:29